

Oslo

Byantikvaren

Sagene
kulturmiljø

Sagene kulturmiljø

Gry Eliesen
Hilde Barmen
Morten Stige
Olaf Steen
Tove Solbakken
Byantikvaren i Oslo
2020

*Hjula Væveri var en typisk kvinnearbeidsplass. Her ser vi en kvinne i arbeid ved en av maskinene.
(Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek).
Bildet på forrige side viser stoffprøver fra Hjula Veveris kolleksjon 1939-41.
(Foto: Håkon Bergseth/Norsk Teknisk Museum).*

Forord

Byantikvaren har i mange tiår vært opptatt av bygningsmiljøet på Sagene. Som oppfølging av Riksantikvarens Fredningsstrategi mot 2020 for kulturminneforvaltningen fra 2015 har Byantikvaren foretatt en bred gjennomgang av Oslos bygningsmasse – for å identifisere bygninger og anlegg av nasjonal eller vesentlig regional verdi. Formålet er å «tette hullene» i dagens fredningsliste og bidra til en mer forutsigbar forvaltning. Det er ikke slik at vi skal igangsette fredning for alle aktuelle bygninger og anlegg, men det skal bidra til at både eiere, utviklere, myndigheter og politikere skal vite hvilke verdier som knytter seg til den enkelte eiendom. Det er dessuten et signal om at Byantikvaren vil kjempe litt ekstra for disse kulturminnene.

En av de store manglene i fredningslisten er Oslos industrianlegg og bygninger med tilknytning til disse. I nasjonalt perspektiv har Sagene kulturmiljø en spesiell betydning som «industrialismens vugge i Norge». Byantikvaren mener derfor at Sagene kvalifiserer som et fredningsverdig kulturmiljø. På bakgrunn av dette igangsatte vi en større gjennomgang av hele området. Det har resultert i dette kulturminnegrunnlaget for Sagene kulturmiljø som vi håper vil skape interesse og forståelse for denne viktige siden ved Oslos historie – både hos menigmann og de som har en profesjonell tilnærming til området. Dette skal også være et kunnskapsgrunnlag som gir området den statusen det fortjener. Og Byantikvaren vil bruke det som utgangspunkt for vår saksbehandling på Sagene.

Arbeidet har pågått over lang tid, ettersom det har vært gjort i tillegg til etatens mange løpende saksbehandlingsoppgaver. Jeg er stolt over at kulturminnegrunnlaget nå foreligger. En rekke medarbeidere har bidratt i arbeidet. Våre tidligere medarbeidere Morten Stige, Olaf Steen og praktikant Iga startet arbeidet og i de avsluttende fasene har særlig Tove Solbakken og Hilde Barmen gjort en viktig jobb, også med bidrag fra Byantikvarens ledelse. I tillegg har vi kunnet trekke på gode krefter hos Oslo Museum, Gro Røde på Arbeidermuseet og andre samarbeidspartnere. Men den som fulgte prosjektet gjennom mesteparten av arbeidet var vår avholdte kollega Gry Eliesen som hadde et særlig hjerte for arbeiderhistorien og som har skrevet hovedteksten. Dette var det siste arbeidet hun gjorde før hun gikk ut av tiden på forsommeren. Denne publikasjonen tilegnes derfor Grys minne! Vi håper du som leser vil finne stoffet like interessant som oss. Kanskje får du noen aha-opplevelser underveis. Vi håper fremfor alt at du tar turen til dette fantastiske kulturmiljøet i Oslo!

Janne Wilberg
byantikvar

Innhold

Forord	3
Innledning	5
Industribyen Christiania – først og størst	6
Et kulturmiljø med nasjonal verdi	8
1. Førindustriell virksomhet – tiden fram til 1840	11
Kort om navnet Sagene, Akerselva og forholdet til hovedstaden	11
Oppgangssaga og trelastnæringen	12
Korn, papir og tegl	15
Handel og håndverk	18
Eiendomsforhold og befolkning	19
Eldre veifar	22
2. Den industrielle revolusjon og de neste hundre år 1840–1950	25
Opptakten	25
Veveri og spinneri	27
Arbeiderne på tekstilfabrikkene	28
Industrisamfunn og maktforhold	32
Industriarkitektur og teknologi	35
Boligforhold og befolkning	38
Fabrikkbyen på Sagene	48
3. Industrinedleggelse, riving og bevaring 1950 – 1990	50
Sagene bevaringsområde	56
Vedlegg	60

Om navn:

Det finnes et utall betegnelser og stavemåter på de to mest kjente bedriftene på Sagene – Hjula og Graah. Vi har i dette dokumentet valgt å holde oss til stavemåten de selv brukte da de var i drift, som Hjula fremdeles bruker, og som også brukes i Store Norske Leksikon: Hjula Væveri og Vøiens Bomuldsspinderi. I enkelte tilfeller der det er naturlig, brukes de folkelige betegnelsene «Hjula» og «Graah».

Beierbrua har også flere stavemåter, men vi bruker dagens stavemåte, som også brukes i kart, Beierbrua med i.

Industrimiljøet på Sagene 1905. Vøien Bomuldsspinneri, "Graah", ved Beierbrua ruver midt i bildet, til høyre pipen på Foss teglverk. Den store bindingsverksbygningen er Våghalsen barkestampe, der bark ble kjemisk behandlet for å kunne benyttes til garving. Både barkestampen og Foss teglverk er i dag revet, mens Graah fremdeles står. (Foto: Hvalbye/Norsk Folkemuseum).

Innledning

Ved Beierbrua på Sagene ligger et unikt og mangfoldig kulturmiljø med en lang og begivenhetsrik historie. Området er i dag en del av Sagene bydel og var kjerneområdet i det som historisk ble omtalt som Sagene. Sageneområdets historie er uløselig knyttet til Akerselva, men også nærheten til hovedstaden, havna og et rikt omland har vært av avgjørende betydning for utviklingen. I flere hundre år fungerte Sagene som en produksjonssatelitt for hovedstaden. Stedet var sentralt i oppbyggingen av byens viktigste næring, trelastnæringen, fra 1500-tallet og framover, og anses å være arnestedet for den industrielle revolusjon i Norge rundt 1845.

Industrialiseringen endret Sagene både sosialt og fysisk. De nye og moderne tekstilfabrikkene var revolusjonerende etter datidens målestokk og

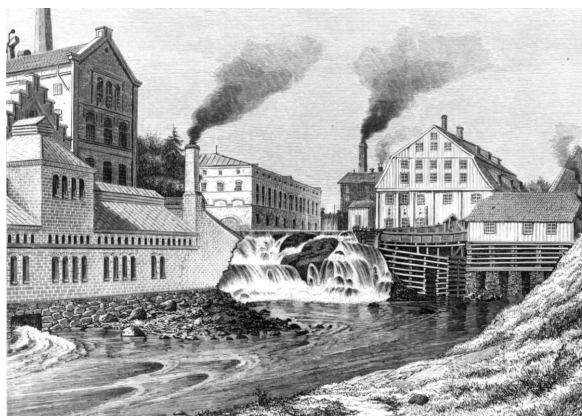
dominerte landskapet langs elva samtidig som en stadig økende arbeiderbefolkning flyttet inn i de nyoppførte leiegårdene. Veksten knyttet området tettere til byen. Sagene ble innlemmet i byen i 1859, men først omkring 1900 hadde bydelen for alvor grodd sammen med byen for øvrig. Sosialt var imidlertid Sagene fortsatt et eget samfunn, med offentlige og private institusjoner som skole, politistasjon, brannstasjon, folkebad, folkebank, festivitetslokale og en rekke butikker. Utviklingen fortsatte på 1900-tallet med utvidelse av fabrikkene og oppføring av nye boliganlegg for arbeiderne i tråd med datidens planleggingsideologi. På 1960-tallet ble tekstilindustrien lagt ned og nye bransjer overtok. På tross av nytt innhold i fabrikkbygningene og riving av deler av den gamle trehusbebyggelsen, har kulturmiljøet rundt Beierbrua beholdt sin historiske tidsdybde og preg.

Industribyen Christiania – først og størst

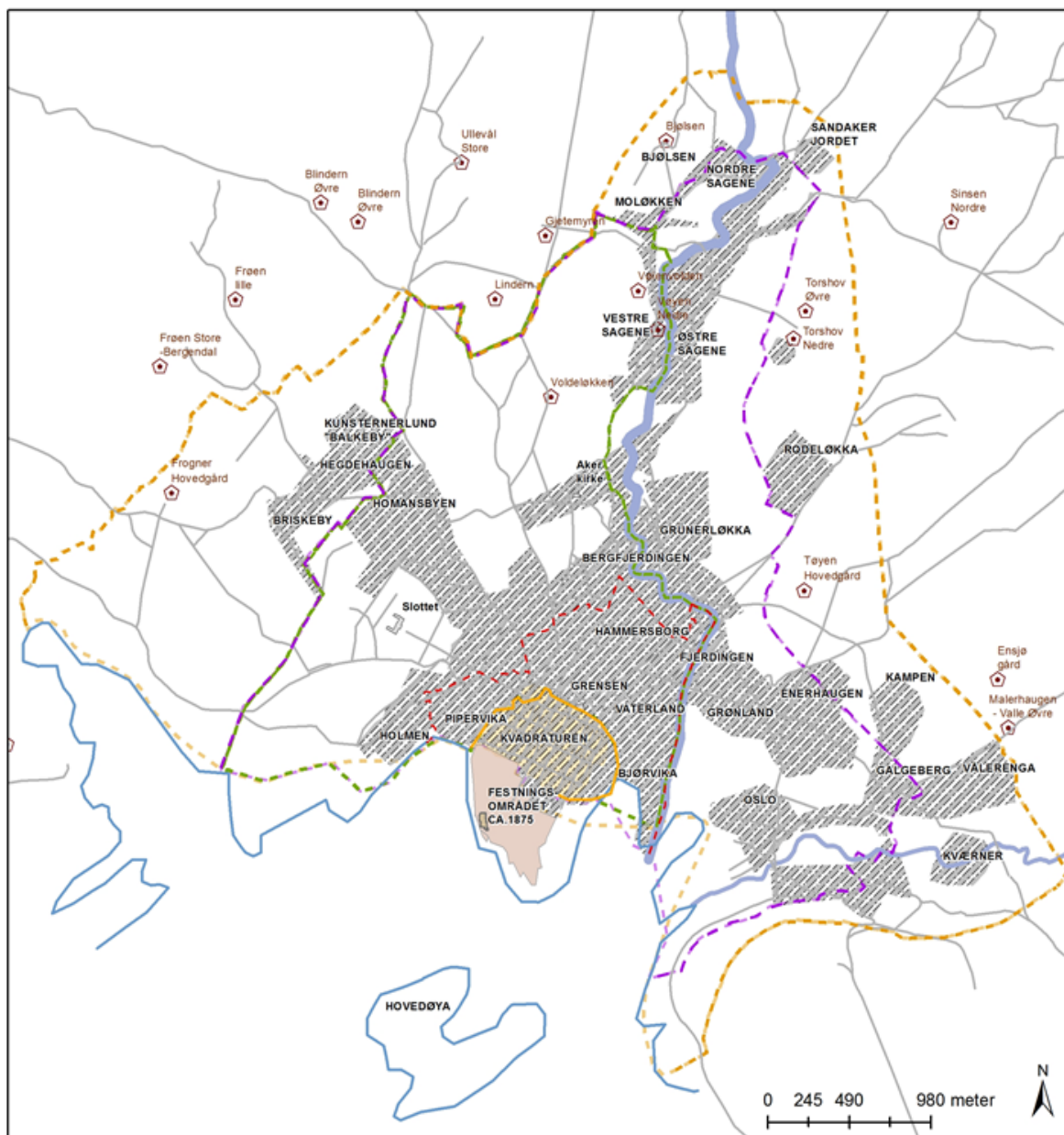
Akerselva og Sagene har en unik posisjon i norsk historie. Det var her landets første tekstilfabrikker ble bygget, og fabrikkene på Sagene var blant de største i Norge. Christiania var i mange tiår den førende industribyen i Norge, med overlegent flest industriarbeidsplasser og flest fabrikker. I avsnittet Christiania – først og størst, Oslo bys historie, bind 3, beskrives Christianias industrialiseringsperiode som foregikk i årene 1845–1895 slik: «Viktigere enn at hovedstaden var først, var at fabrikkene her var flest og størst. Christiania og Aker hadde i 1865 11 av landets 29 spinnerier og veverier. Av de sysselsatte hadde hovedstadsområdet hele 1700 av 2750 (62 prosent). Det gjennomsnittlige hovedstads-spinneriet eller -veveriet hadde altså 155 ansatte og var tre ganger større enn tilsvarende bedrifter utenfor byen. Christianias posisjon i den norske industrialiseringen var ruvende ...»

I 1875 hadde Christiania ca. 77 000 innbyggere, av dette var 10 000 industriarbeidere, noe som utgjorde halvparten av landets by-industriarbeidere og en fjerdedel av samtlige industriarbeidere i Norge. 2 000 av disse hadde arbeid på Sagene ved Akerselva.

Hjula Væveri, tegnet 1867. Den store bygningen med valmtak er Glads Mølle fra 1736, som fortsatt står. (Foto: Norsk Folkemuseum).

Kartet på neste side viser godt Christianias størrelse på samme tid. Vi ser hvordan bebyggelsen tetner til langs Akerselva, mens områdene Frogner/Majorstua, fremdeles er landsbygd, med Frogner hovedgård som den viktigste bygningen.

Christiania ca. 1875

- Viktige gårder
- Christiania 1624
- Bymarken 1629
- Byens territorium 1745
- Christiania 1859
- Christiania 1878
- Bymessig område ca. 1875*
- Veier, etablert før 1875
- Dagens kystlinje

* Kategorien "bymessig område" er basert på kart i boka "Sagene - en arbeiderforstad befolkes 1801-1875", Jan Eivind Myhre, Universitetsforlaget, 1978.

Et kulturmiljø med nasjonal verdi

Riksantikvaren (RA) har de siste årene arbeidet med å kartlegge allerede fredete bygninger og anlegg for å identifisere hvilke temaer som er dårlig representert på den nasjonale fredningslisten. Bakgrunnen er at Stortinget har definert et mål om at et representativt utvalg kulturminner skal være fredet innen 2020. Ti temaer er identifisert som underrepresentert av RA, blant annet industri og tilknyttede arbeiderboliger. I forbindelse med Riksantikvarens arbeid med fredningsstrategien, har Byantikvaren jobbet med å identifisere anlegg og områder med nasjonal verdi. Den fylkesvise kartleggingen foretatt av RA viser at Oslo med sine to fredninger av industribygg er blant fylkene i Norge med færrest fredete anlegg i denne kategorien. I tillegg har Oslo 8 fredete bygninger som er definert som arbeiderboliger. Industri og arbeiderboliger er altså svært dårlig representert på Oslos fredningsliste på tross av at byen var landets største og viktigste industriby. For å sikre Oslos industrihistorie for framtiden, mener Byantikvaren at kulturmiljøfredning er det riktige virkemiddelet, og særlig ett område peker seg ut; Sagene ved Akerselva og Beierbrua.

Sagene er synonymt med den industrielle revolusjon i Norge, det var her de store pionerbedriftene ble etablert på 1840-tallet. Kulturmiljøet har mange historiske lag som dokumenterer områdets lange historie. Her ligger trehusbebyggelse fra tiden da sagbruksnæringen dominerte, landets eldste bevarte fabrikk fra 1700-tallet, fabrikkbygninger fra industrialismens forskjellige faser, arbeiderboliger og murgårder fra 1800-tallet, skoler, veier, torg, boliganlegg fra etterkrigstiden, nye, tilpassede trehus og en postmoderne boligblokk. Området er mangfoldig og variert. Den bevarte bebyggelsen vitner om hvordan folk til forskjellige tider har bodd, hvordan de har livnært seg og hvordan industrisamfunnet var organisert.

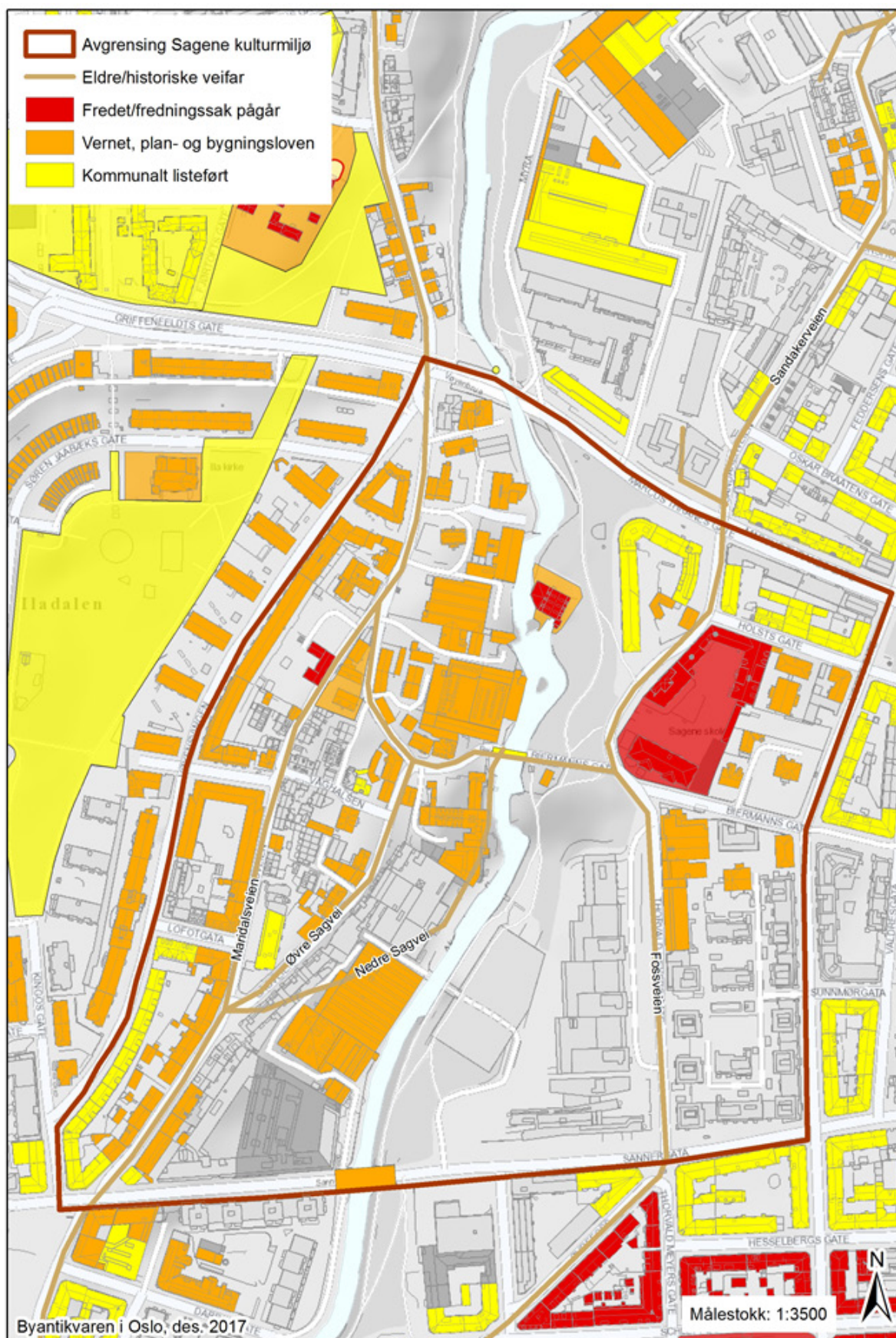
Sagene kulturmiljø er et enestående miljø med stor opplevelsesverdi og er det best bevarte og mest mangfoldige området langs Akerselva. Industri- og arbeidermiljøet er et viktig kildemateriale for kunnskap og forskning innenfor industrihistorie, arbeiderhistorie, befolkningsvekst, byekspansjon og byutvikling. Kulturmiljøet Sagene har etter Byantikvarens vurdering nasjonal kulturminneinteresse.

Byantikvaren har utarbeidet dette kulturminnegrunnlaget for å identifisere, beskrive og vurdere kulturminneverdier knyttet til Sagenes industri- og arbeiderhistorie. Kulturminnegrunnlaget skal danne utgangspunkt for en fremtidig kulturmiljøfredning av området.

Kulturminnegrunnlaget er organisert i to deler. Del 1 beskriver de ulike fasene i historien og setter Sagene inn i en større samfunnsmessig kontekst. Del 2 tar for seg de enkelte bygningene. Hva gjelder områdeavgrensningen utgjør miljøet ved Beierbrua selve kjernen i området som er utredet. Sentralt i kulturmiljøet er også parkanlegget langs Akerselva, som ble utviklet i mellomkrigstiden som en del av det kommunale parkprosjektet. Utenfor kjerneområdet finnes en rekke bygninger og anlegg som er yngre enn områdets industriepoke, men som både er en del av områdets sosial- og kulturhistorie, og som representerer byplanmessige grep som har påvirket og endret området. Yttergrensene for kulturmiljøet er satt langs Vøyensvingen i vest, Marcus Thranes gate i nord, Vogts gate/Toftes gate i øst og Sannergata/Waldemar Thranes gate i sør. Gatene er primært valgt som grenselinjer av pragmatiske årsaker, og er ikke basert på en naturlig historisk avgrensning av området. Innenfor områdeavgrensningen er det noe bebyggelse som ikke er tilskrevet verneverdi. Dette gjelder for eksempel boligblokkene som er oppført på området som tilhørte Ringnes bryggeri.

Arbeiderbolig i Sagveien, oppført 1857 av Halvor Schou, for arbeidere på Hjula Væveri.
(Foto: Finn Larsen/Norsk Teknisk Museum).

Den røde streken viser avgrensningen av Sagene Kulturmiljø da Byantikvarens arbeid med kulturminnegrnlaget tok til. Sannergata, Vøysvingen, Marcus Thranes gate og Vogts gate/Toftesgate rammer inn området. Ved arbeidets slutt var avgrensningen den samme, men langt flere bygninger var ført på Gul liste, og blitt markert med gult i kartet. Se kartet på side 60 for sammenligning.

Flyfoto som viser avgrensningen til Sagene kulturmiljø. Akerselva følger det grønne beltet omtrent midt i bildet.

1. Førindustriell virksomhet – tiden fram til 1840

Akerselva ved Beierbrua. Nedre Vøyen gård troner på vestsiden av elva, Glads mølle på østsiden. Et sjeldent bilde, som også viser tidlig trehusbebyggelse på Sagene. (Litografi ca.1800 av Peter Frederik Wergmann/Oslo Museum).

Navnet Sagene, Akerselva og forholdet til hovedstaden

Navnet Sagene stammer fra 1500-tallet da sagbruksnæringen etablerte seg i området. Det er vanskelig å fastslå med sikkerhet hvor grensen til området gikk. På midten av 1800-tallet vet vi at navnet Sagene blir brukt om området der Sagveien leder til. Det var der en stor konsentrasjon av sagene langs Akerselva lå. Da Sagene skole fikk sitt navn i 1861, er det en god indikator på hvilket område som ble regnet som Sagene.

Sagene blir ofte omtalt som en forstad til Christiania, men skiller seg fra de andre forstedene på flere måter. Sagene er eldre enn Christiania og oppstod ikke som et resultat av befolkningsveksten i byen. Sagene var ikke en geografisk fortsettelse av byen, slik som annen eldre forstadsbebyggelse som ble etablert rett på utsiden av vollene, og beboerne hadde ikke arbeid i byen.

Mange forhold har innvirkning på et steds utvikling og historie. På Sagene har topografi og landskap hatt en avgjørende betydning. Vannkraften fra

Akerselva var en forutsetning for framveksten av tettstedet. Elva starter i Maridalsoset nord i Oslo og renner ned til Bjørvika og utgjør den nederste delen av Nordmarksvassdraget. Den er 9 860 meter lang og har et fall på til sammen 149 meter. Fossefallene kan grupperes i 4 delområder; Brekke/Kjelsås, Nydalen, Bjølsen -Våghalsen og til slutt Øvre/Nedre Foss. Elvas mest aktive del er mellom Vøyenbrua og Sannerbrua.

Vestre Sagene ble brukt om området vest for elva, og var opprinnelig en del av Vøyen gård. Vøyen, eller Vodvin, kommer av vad som betyr vadested. Området på østsiden av elva, Østre Sagene, tilhørte i hovedsak Øvre Foss gård. Begge gårdene lå i Aker sogn, men fra 1629, få år etter at Christiania ble anlagt, ble Vøyen gård lagt ut som en del av bymarken. Dermed ble Vestre Sagene en juridisk del av byen, mens Østre Sagene fortsatt lå i Aker. Dette varte helt fram til 1859, da hele Sagene ble innlemmet i byen.

Oppgangssaga og trelastnæringen

Allerede på 1300-tallet finnes skriftlige kilder som viser at gårder som Foss og Vøyen utnyttet vannkraften til å drive kornmøller. Det var imidlertid først da oppgangssaga kom til Norge tidlig på 1500-tallet at Sagene fikk et selvstendig næringsgrunnlag. Oppgangssaga ble brukt til fremstilling av planker og bord fra tømmer, og ble drevet av vannkraft. Tidligere ble bordene hogget ut av stokken ved hjelp av øks og kiler, og ut av en stokk fikk man vanligvis 2 bord. Med oppgangssaga fikk man mellom 4 og 6 bord fra hver stokk. Saga bestod av vertikale sagblad innspent i en ramme som ble beveget opp og ned. Gårdene Haugen, Vøyen og Foss eide fossefall og arealer langs elva. Etter reformasjonen kom gårdene i Kronens besittelse, og det ble anlagt flere oppgangssager. Også bønder med egen skog bygde sager på kongens grunn. I første halvdel av 1500-tallet kunne bøndene selge bord direkte til kjøperne som for en stor del kom fra Holland, men snart ble det innført reguleringer. Fra 1545 ble det krevet avgift av bordene som ble sagd, og i 1587 ble bondesagene beordret revet. Tidlig på 1600-tallet trakk kongen seg ut av sagbruksdriften og byborgere overtok mot å betale leieavgifter til kongen. Det var stor rift blant embetsmenn og borgere om å få slike avtaler. I 1611 lå det seks årgangssager langs Akerselva. Dette var sager som ble drevet store deler av året. I tillegg fantes det flere småsager eller skvettemøller som kun var i bruk når det var flom.

På 1600-tallet ble det innført en rekke reguleringer i sagbruksnæringen. Ingen skulle lenger kunne drive sager uten at de selv hadde skog å hente tømmer fra. Dette førte til at byborgerne kjøpte opp gårder i distriktet. Produksjonen økte og prisene sank. I tillegg skapte stadig krigføring problemer med utskipping av trelasten. Lagrene hopet seg opp på bordtomtene på Vaterland og prisene sank ytterligere. I 1688 kom forordningen som reduserte antall sager og kvantum til omtrent det halve, og som bestemte hvilke sager som kunne skjære for eksport. Langs Akerselva ble tre sager lagt ned, blant annet en Vågahalsen sag og en Vøyen sag. Bondesagene var mest utsatt for nedleggelse, og det meste av den gjenværende produksjonen var eid av borgerne. Slik mistet bøndene retten til å drive egne sager og måtte selge tømmer til borgerne som eide sagene. Til tross for reguleringene omkring 1750, var trelasthandel og sagbruksdrift fortsatt den viktigste næringsveien i Christiania. Det lå nå 21 sager langs Akerselva, hvorav 13 på Sagene. De beste sagfossene ble bygd ut til store komplekser og eierne nøt godt av privilegier og fikk også mulighet

til å øke produksjonen. I siste halvdel av 1700-tallet ble noen få av dem svært rike og disse fikk stor innflytelse i samfunnet. Den enorme rikdommen kom blant annet til syne gjennom de storslåtte herregårdsanleggene som ble oppført i utkanten av og rundt Christiania. På Frogner hovedgård satt Bernt Anker, på Bogstad Peder Anker, Bernts bror, på Store Ullevål gård John Collett og på Linderud familien Monsen-Mathiesen. Disse familiene levde et liv i overdådig luksus og med stort forbruk, men var også engasjert i samfunnsspørsmål. Bernt Anker kjempet f.eks. for at Christiania skulle få sin egen nasjonalbank og eget universitet, men disse kravene ble avvist av kongen i København. Norge var på dette tidspunktet i union med Danmark.

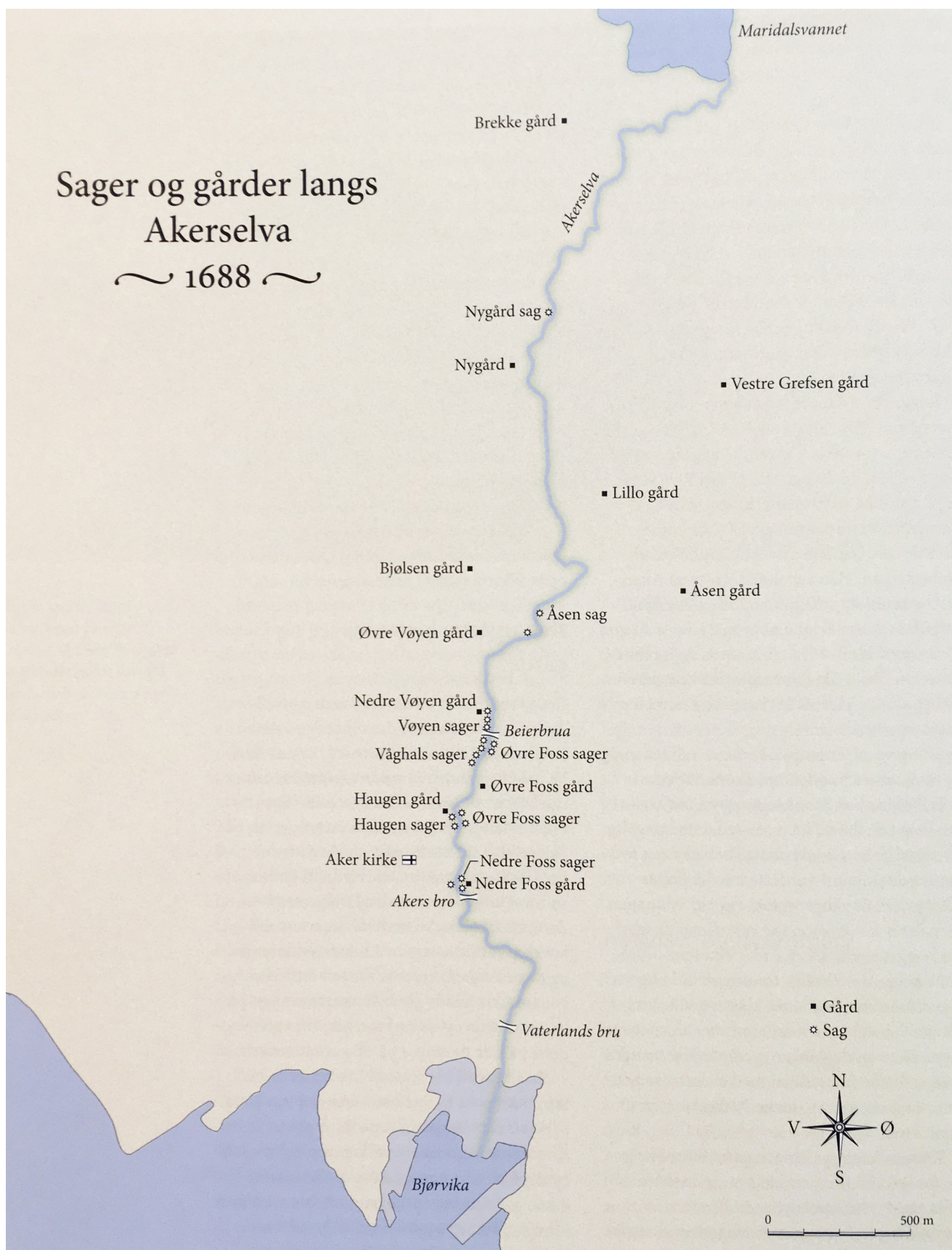
Oppgangstidene varte fram til rundt 1806. Da la England ned forbud mot all handel med land som stod på Napoleons side, noe som fikk store konsekvenser for næringen. I 1840 var antall sager på Sagene redusert til fire og i 1875 var det ikke lenger sagbruksdrift her.

Seilduksfossen ved Øvre Foss, ca.1870. Trekonstruksjonen til høyre er antagelig restene av en av sagene ved Øvre Foss. Til venstre en finersag. Det store bygget på høyre side er Christiania Seilduksfabrikk (Foto: Ukjent/Oslo Museum).

Oppgangssaga var en stor, teknisk nyvinning. Den la grunnlag for trelasteksport i stor stil. Her ser vi sagbenken i det rekonstruerte oppgangshuset i Gjersjøelva. (Foto: Bjørn Bekkelund/Norsk Skogmuseum).

Kartet fra 1688 viser den høye sagbruksvirksomheten langs Akerselva. (Faksimile: «Historien om Akerselva gjennom de siste 400 år» av Tallak Moland).

Glads Mølle til høyre, og Hjula Væveri. Industrien lå tett langs elva. Bildet er tatt ca. 1929. På dette tidspunktet var Møllebygningen overtatt av veveriet, som blant annet brukte kjelleren som kraftstasjon. Bygningen har imidlertid vært nærmest uendret siden oppførelsesåret, og det er lett å forestille seg mølledriften her. (Foto: Inger Munch/Oslo Museum).

Korn, papir og tegl

Trelastnæringen og sagbrukene dominerte næringslivet langs elva, men det fantes også annen virksomhet og mangfoldet økte fram mot 1840. Felles for driften var at teknologien var basert på vannkraft og mølledrift. Mølle var et navn på virksomheter som hadde maskinelle innretninger til maling, stamping, knusing, pressing og hamring. Fire eller fem kornmøller var i drift rundt 1800, og ved Beierbrua lå Nedre Vøyen mølle som leverte mel til hæren. I tillegg lå det en rekke større og mindre virksomheter langs elva som kan karakteriseres som førindustrielle. For eksempel ble oljemølle, såpesyderi, papirmøller, kruttmøller og benmøller etablert på 1600- og 1700- og tidlig 1800-tallet. Av disse var papirfabrikkene de største. I 1736 ble det etablert en papirmølle på området som tilhørte Øvre Foss gård. Møllen ble kalt for Nedre Papirmølle. I 1798 ble den overtatt av Fredrik Glad på Vestre Grefsen gård, og gikk etter hvert under navnet Glads mølle. Bygningen står fortsatt like ovenfor Beierbrua, og er landets eldste bevarte fabrikkbygning i tre. Til å være foretak som var i drift på 1700- og tidlig på 1800-tallet var papirfabrikkene store arbeidsplasser, og de som lå i Sagene-området hadde 252 arbeidere i 1840. Det fantes også førindustriell tekstil-

produksjon på Sagene. Tukthuset drev en kledetamp rett sør for Beierbrua, men produksjonen her ble av samtiden beskrevet som simpel og grov.

I området mellom fossene lå teglverkene. Den leirholdige grunnen langs elveløpet egnet seg godt til produksjon av tegl. Store arealer ble tatt i bruk, og rundt 1800 var det flere teglverk i drift. Et av disse, Foss teglverk, lå på østsiden av elva like nedenfor Vøyenfallene og hadde to leirmøller. Verket ble modernisert i 1844 og var da landets største teglverk med om lag 60 ansatte, 5 ovner og en årlig produksjon på inntil 1,75 millioner teglstein. Uttak av leire har dannet amfiet som strekker seg fra Vøyenfossen til Seilduksfabrikken. Teglverket ble lagt ned i 1880-årene. Også på Vestre Sagene, mellom Maridalsveien og elva, på Haugen gårds grunn (Schultzehaugen), lå det flere teglverk.

Selv om mangfoldet økte var den førindustrielle produksjonen liten i forhold til andre samtidige næringer som handel og håndverk. Industrien på Sagene ble likevel på midten av 1700-tallet omtalt som landets viktigste fabrikkssentrum i samtidens beskrivelse av byens næringsliv.

Foto: ukjent person

Oslo Museum

Foss teglverk i forgrunnen. Uttak av leire er bakgrunnen for dagens amfi. Øverst til høyre ser vi Sagene skole, før den ble bygget om i 1880. Bildet er antagelig tatt like før dette. Sammenlign gjerne med bildet på side 44. Med unntak av skolen og Glads mølle, er all bebyggelse øst for elva borte. Der teglverket lå er det i dag et grøntområde.

Foss Spinderi til høyre, til venstre Vøysens Bomuldsspindery, "Graah", med Hjula Væveri i bakgrunnen. Bak Foss Spindery skimter vi Glads mølle, med sitt karakteristiske mansardtak. Foto fra ca. 1865, et av de eldste bildene fra Sagenes industrimiljø. (Foto: Ukjent/Oslo Museum).

Kvadratmilkart, håndtegnet av Niels Stockfleth Darre 1797. Gamle Aker kirke nederst til venstre. Akerselven bukker seg som en sort strek oppover, med møllene inntegnet langs begge sider av elva (Kartverket). Milekart eller kvadratmilkart var en tidlig norsk kartserie, framstilt av Norges Geografiske Oppmåling i tidsrommet 1774–1814. Hvert kartblad dekket én gammel kvadratmil (ca. 11,3 × 11,3 km) i målestokken 44 2/3" = 1 mil (1 : 9654) (Store Norske Leksikon).

De eldste delene av Biermannsgården i Maridalsveien 78 er fra 1600-tallet. Gården har sitt navn etter en av eierne på 1800-tallet høker Joh. Fredrik Biermann (1771-1852). På 1700-tallet var gården blant annet eid av sagmester Tron Olsen. Senere ble anlegget brukt til mange formål, bl.a. flere skoler og institusjoner for barn. I dag eies bygningene av De Biermannske Legater, som ble stiftet av Biermann (Foto: Norsk Folkemuseum).

Handel og håndverk

Allerede i middelalderen hadde byene monopol på oppkjøp av varer fra omkringliggende områder. Bøndene hadde tradisjonelt hatt rett til å drive byttehandel seg imellom, men alt øvrig overskudd fra jordbruk og andre næringer skulle kanaliseres til byene for videre omsetning og avgiftsbelegging. Næringspolitikken på 1600- og 1700-tallet var preget av at grupper eller enkeltpersoner nøt godt av særretter eller fordeler som kongen hadde gitt, såkalte privilegier. I Christiania hadde kjøpmennene enerett på all handel. Handelsretten var opprinnelig knyttet til Christiania innenfor vollene, det vil si Kvadraturen. I perioden 1784 til 1839 kom det bestemmelser som ga handelsrett til tilstøtende områder, blant annet Grensen, Vaterland og Storgata. Christianias privilegier knyttet til handel gjaldt også byens oppland. Området tilsvarte gamle Akershus len og strakk seg fra Nord-Østerdalen helt til Åna Sira i sør. Småbyene innenfor dette området hadde kun handlefrihet i et definert område rundt byen.

I likhet med de andre forstedene var Sagene utelukket fra kjøpmannshandel. Fra 1749 var det tillatt med høkerhandel, det vil si småhandel beregnet på den lokale befolkningen. Høkerne handlet direkte med bøndene i distriktet og kunne tjene mye penger. Verthusholdere var annen gruppe næringsdrivende som hadde lov til å etablere seg på Sagene.

I første halvdel av 1800-tallet stagnerte produksjonen langs Akerselva på grunn av nedgangstider i trelastnæringen. Veksten på Sagene i denne perioden var knyttet til det som til nå hadde vært bynæringer, det vil si handel, administrasjon og håndverk. Flere innflyttere som drev tjenesteytende næringer skapte ytterligere vekst ved at de tiltrakk seg flere av samme slag. Størstedelen av veksten kom fra Christiania og byen spilte en viktig rolle som marked, og for noen som arbeidssted. Mot slutten av 1700-tallet ble flere av de proteksjonistiske handelslovene fjernet, og fram mot 1850 ble handelen ytterligere liberalisert og til slutt frigitt i 1866.

Opprinnelig var det ikke lov å omsette løkkeeiendommene eller oppføre bolighus, men dette ble vanlig praksis etter hvert, og medførte at stadig mer av bymarken ble privatisert. (Kart: Patroclus Hirsch, Christiania By og dens Marker, 1794 og 1795).

Eiendomsforhold og befolkning

Som nevnt var Vestre Sagene en del av bymarken. Bymarken var på 4500 mål og lå på vestsiden av Akerselva fra Bjølsen til Bjørvika. Kongen avga grunnen og den var i utgangspunktet et felleseie hvor byborgerne kunne dyrke jorda og sørge for beite til husdyra. Bymarken inneholdt en stor allmenning, men noe av jorda ble delt inn i parter, og hver bygård fikk tildelt en part. Disse partene ble kalt løkker, av gammelnorsk luka (lukke, innhegne), og varierte i størrelse fra under et mål til over hundre. Den beste jorden og de største løkkene ble tildelt de store bygårdene. Borgemesteren og rådet stod for tildelingen.

Vøien lå langt unna byen, jorden var steinete og landskapet kupert. Likevel ble det fram til ca. 1700 delt ut 25 løkker på gårdens grunn. De mest attraktive løkkene var de som hadde eiendom ned til elva, de såkalte elveløkkene. Mange av disse var eid av mektige embetsmenn og kjøpmenn som for

eksempel justitiarius Chr. Lund, og handelsmennene Giord Andersen og Mogens Larsen. Elveløkkene hadde tilgang på vannkraft, og det var her sagene og kornmøllene lå. Flere av elveløkkene hadde også boligbebyggelse, og mange av arbeiderne og sagmesterne med familier bodde her som husmenn. Området i annen rekke, i terrenget mellom Sagveien og Maridalsveien, var kjennetegnet av tett bebyggelse, og det var i hovedsak sagbrukseierne, men også noen småborgere som eide løkkene. I tredje rekke, i området vest for Maridalsveien var eiendommene større og her ble det drevet jordbruk. Bebyggelsen var plassert tett opp til Maridalsveien og jordbruksarealene lå ned mot Iladalen. Utover på 1700-tallet var både småindustri, handel og håndverk representert her. Fra 1820-årene ble flere av de store løkkene utparsellert, noe som medførte tettere bebyggelse blant annet langs Maridalsveien.

Foto: Holland, Fritz

Oslo Museum

Sagmesterboligen, her fotografert i 1936, ble oppført tidlig på 1800-tallet og fungerte fra 1846 som bestyrerbolig for Tukkhusets stampemølle. I dag kalles dette "Hønse-Lovisas hus" og forvaltes av Kulturretaten. Oslo Museum/Arbeidermuseet driver servering og historiefortelling fra huset. Ringnes bryggeri i bakgrunnen.

I 1683 var det registrert 22 boenheter på byens mark ved Sagene og i 1801 lå det 41 hus på samme område. Historikeren Jan Eivind Myhre har laget en oversikt befolkningsstørrelsen på Sagene i perioden 1650-1875. Området er større enn vårt område (opp til Bjølsen), men tallene i tabellen nedenfor gir et godt bilde av befolkningsutviklingen.

I 1683 hadde alle mennene yrker knyttet til sagbrukene. Ved siden av å arbeide på sagbruk var det nødvendig for husholdene å drive noe landbruk. Samfunnet på 1600- og 1700-tallet var i stor grad basert på naturalhusholdning, og de fleste familiene på Sagene disponerte noe jord, hvor de blant annet dyrket korn, eller hadde husdyr på beite. Folk flest levde i enkle kår, og noen i stor fattigdom.

De fleste sageierne bodde i Kvadraturen, mens eierne av mindre virksomheter slik som kornmøller og papirmøller bodde i tilknytning til virksomheten. Et eksempel er det store våningshuset på Nedre

Vøyen gård, oppført i 1783. Sagene var altså preget av forskjellige sosiale klasser, og utover på 1700-tallet og tidlig på 1800-tallet økte mangfoldet da folk som drev med småindustri, handel (høkere) og håndverk bosatte seg her.

Mange bodde i enetasjes tømmerhus med svalgang mot bakgården. På kjøkkenet var det peis, mens stua kunne ha jernovn. Siden landbruk fortsatt var en viktig del av levebrødet, hadde eiendommene flere uthus. I Maridalsveien 84 lå det for eksempel våningshus, eldhus, fjøs til fem kyr, stall, låve, matbod og grisehus. Uthusene, og da særlig fjøset, kunne fungere som soveplass for tjenestefolk. Kyrne ga fra seg mye varme og fjøset var et av de varmeste husene. I Maridalsveien 78 ligger fortsatt løkkeeiendommen Biermannsgården. Den eldste delen av bygningen ble bygget allerede på 1600-tallet. På starten av 1800-tallet var den eid av høkeren Johan Fredrich Biermann. Også her fantes flere uthus og fjøsdrift helt fram til 1900-tallet.

1650	1700	1801	1825	1835	1845	1855	1865	1875
Ca. 300	Ca. 600	807	1086	1367	1735	2553	3989	5000

Tabellen viser befolkningsutviklingen på Sagene fra 1650-1875.

Hovedhuset på Nedre Vøyen gård fotografert i 1915. Det ser ut som et murhus, men er egentlig bygget i bindingsverk og deretter kledd med murpuss. Legg merke til den store hagen.

Selv om Vestre Sagene juridisk lå under byen, tilhørte befolkningen Aker når det kom til kirkelige forhold. Tette bånd mellom kirke og undervisning gjorde at hele Sagene også hørte inn under Aker skolemyndighet. I 1741 ble det innført skoleplikt for barn i alderen 7 til 12 år. Målet med undervisningen var å lære å lese, og å lære om kristendommen. På landsbygda hadde ikke skolen noe fast tilholdssted, men gikk på omgang blant gårdene. På Sagene ble det etablert en fast allmueskole i 1741/42. Skolen fikk bidrag fra Aker sogns fattigkasse og stod under tilsyn av presten i Aker. I 1796 ble skolen delt i to, Østre og Vestre Sagene. Østre holdt til i Sandakerveien 3. Vestre Sagene skole hadde tilhold i Maridalsveien 78, Biermannsgården, frem til skolen i 1806 ble flyttet litt lenger opp i veien, til nr. 84 - her var den frem til 1848.

Biermannsgården, der Vestre Sagene skole holdt til fra 1796-1806. (Foto: Norsk Folkemuseum).

Foto: ukjent person

Oslo Museum

Våningshuset i Maridalsveien 84 var oppført tidlig på 1700-tallet. Første sikre beskrivelse av huset er fra 1740, da eiendommen ble overdratt fra sagmester Hans Johnsen til smeden Ole Jørgensen. I 1785 ble det drevet krambod i huset mot gaten. Foto fra 1961. Dessverre ble huset ulovlig revet på 1980-tallet og er i dag erstattet av en kopi.

Eldre veifar

Veien til Maridalen passerte gjennom Sagene. Veifaret kan føres tilbake til middelalderen, men dette var ikke en av de store ferdselsårene ut av byen. Nedenfor Sagene ble den kalt «Veien til Vøien» og ovenfor «Vei til Bjølsen». Etter hvert overtok navnet «Veien til Saugene». Anleggelse av Greveveien mellom Hakadalen verk og Stangjernshammeren i Maridalen i 1820-årene medførte at Maridalsveien ble koblet med opplandet nord for Oslo. Fra Hakadal gikk det vei videre til Nannestad over Romeriksåsen. Også den gamle Hadelandsveien gjennom Nordmarka kom ned i Maridalen. En del mennesker kan ha kommet til byen via disse veiene, men trolig var de mest brukt av folk fra Maridalen og Hadeland/Land. Det er usikkert når betegnelsen Maridalsveien ble tatt i bruk, men på kart fra 1860-årene er navnet angitt.

De eldste veiløpene på østsiden av elva er Sandakerveien og Fossveien. Opprinnelig var Sandakerveien en gårdsvei som førte opp til Sandaker gård, og navnet på veien ble formelt vedtatt i 1888. Fossveien fulgte høydedraget øst for elva fra Nedre Foss og helt opp til Beierbrua. Sagveien tar av fra Maridalsveien og fortsetter ned mot elva og Beierbrua, før den igjen går opp mot Maridalsveien. Tidligere fantes det to Sagveier;

Øvre (nordre) Sagvei og Nedre (søndre) Sagvei. Sistnevnte gikk fra Trindserud langs elva til Beierbrua og eksisterer ikke i dag.

Beierbrua er en av de eldste bruene over Akerselva. Navnet stammer fra 1671 da brua var eid av Anders Beyer. Brua var forbindelsesleddet mellom Vestre og Østre Sagene, men først i 1837 ble brua fornyet og oppgradert til kjørebru. Beierbrua spilte en viktig rolle i industrimiljøet på 1800-tallet og var sterkt belastet med gjennomfartstrafikk helt frem til 1949 da Vøyenbrua sto ferdig. Brua brant i 1974, og dagens Beierbru er en kopi av brua fra 1837.

Krysset Sagveien/Maridalsveien ca.1915. Sagveien 2 til høyre. (Foto: Otto Borgen/Oslo Museum, beskåret).

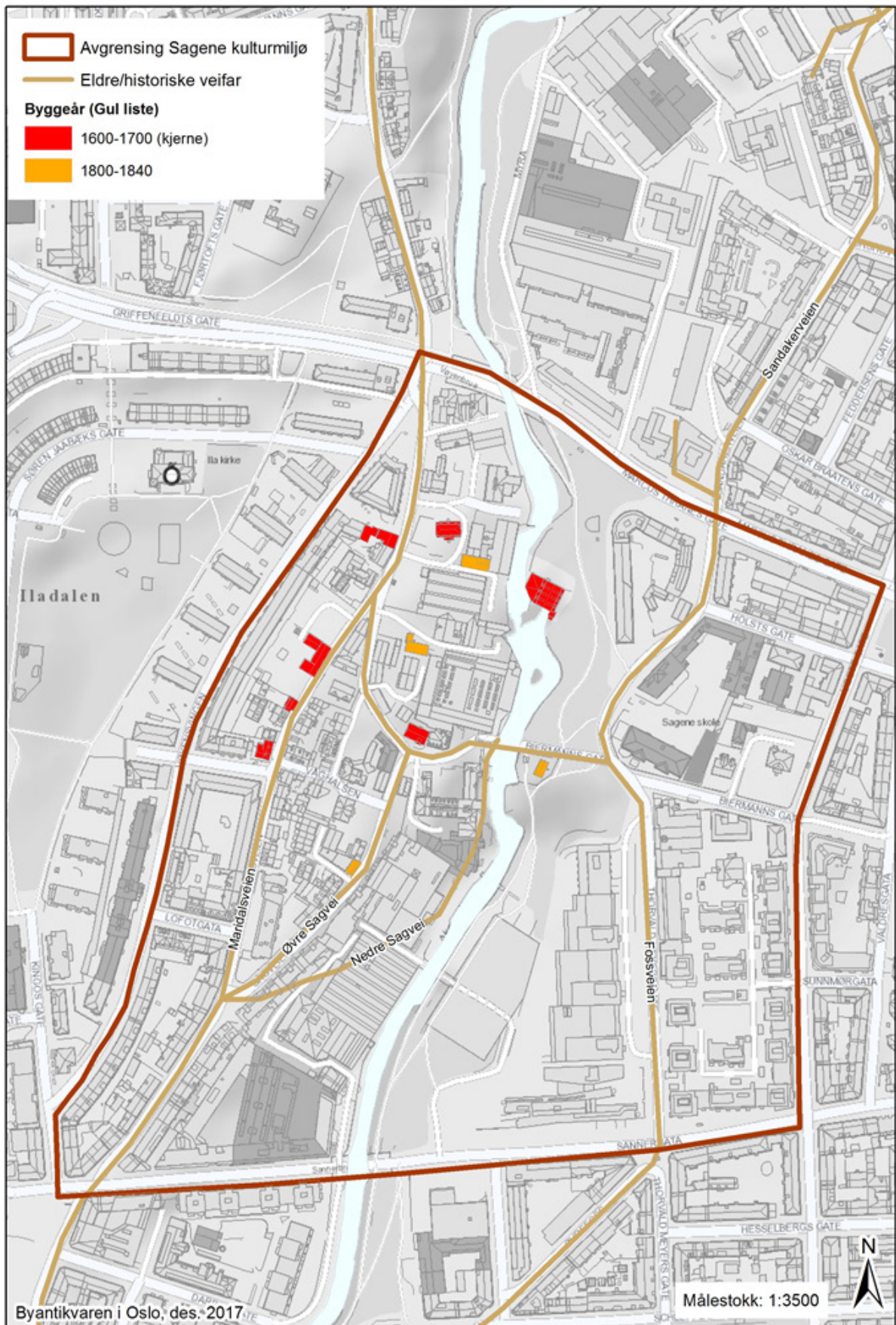

Geographisk Carte over Agger Elven (midtre) 1774. Håndtegnet av Christopher Johannes Hammer (Kartverket). Den røde markeringen langs Sagveien og Maridalsveien angir områder med tett bebyggelse.

Beierbrua fotografert 1937. Vi ser det som i dag kalles "Hønse-Lovisas hus", bak dette Vøyens Bomuldsspinneri, "Graah" og Hjula Væveri. Mellom disse, helt bak, ligger Sagveien 28, den såkalte "Apotekergården", der Arbeidermuseet holder til i dag.

Bevarte bygninger fra før 1840

Noen av byens eldste bygninger ligger på Sagene og er markert med rødt. Langs Maridalsveien ser vi nr. 70, 76, Biermannsgården og nr.86B. Over veien for denne ligger Nedre Vøyen gård, og litt lenger sør, i svingen, ligger Sagveien 23B. Den store bygningen på andre siden av elva er Glads Mølle.

2. Den industrielle revolusjon og de neste hundre år 1840–1950

Postkort fra «fabrikkbyen». Beierbrua i forgrunnen. Dette er et «skrytebilde» av fabrikkene. De fleste fabrikker laget slike postkort som ble brukt i markedsføringen. Tegneren har tatt seg en del kunstneriske friheter, f.eks. er trehusbebyggelsen som skulle ligget i Maridalsveien omtrent midt i bildet bakerst, byttet ut med trær og et grøntområde.

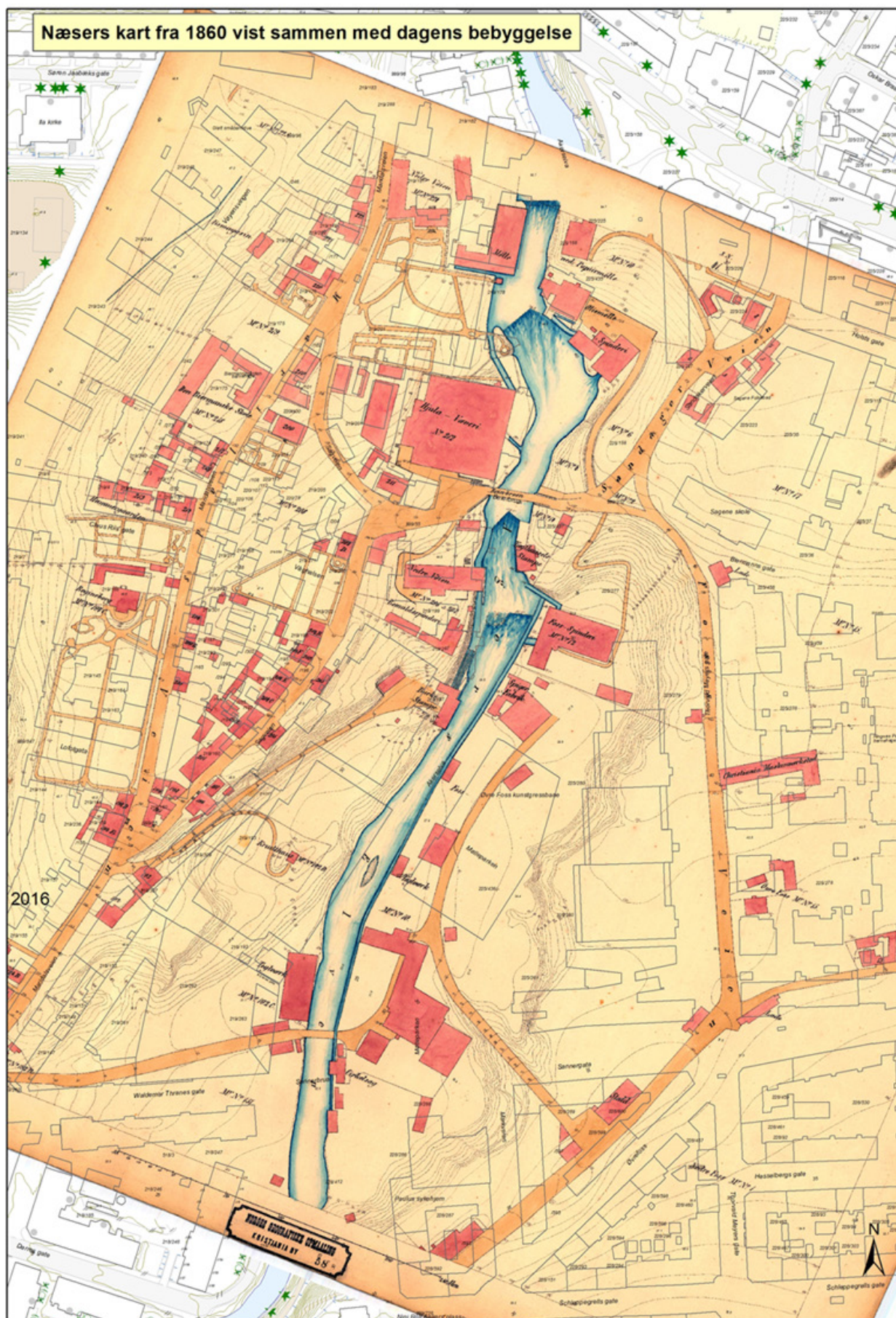
Opptakten

I Norges Statistikk fra 1840 kan man lese at det fem år tidligere ikke fantes industrielle bedrifter for spinning og veving i landet. Det hadde vært forsøk på oppstart av slik virksomhet, men ingen var vellykkede. Bare tukthusene og fattigvesenets anstalter hadde innført fabrikkliknende drift, og produksjonen er beskrevet som simpel og grov. I amtmannens femårsberetninger fra 1843 nevnes flere årsaker til den lave graden av industrialisering. Andre næringer var prioritert, det var mangel på tekniske skoler og dermed kompetanse, arbeidere manglet «industriell oppdragelse», det var mangel på kapital og et lite hjemmemarked begrenset muligheten for avkastning.

Samtidig var samfunnet i ferd med å endres på en måte som bidro til å legge til rette for større industrietableringer. Det engelske forbudet mot maskineksport ble opphevet i 1842, og få år senere ble også navigasjonsakten opphevet, noe som banet vei for den norske handelsflåten. Den norske staten la fra 1839 til rette for industrialiseringen med nye og mer liberalistiske handels-, toll- og håndverkslover. Norges banks nye utlånspolitikk fra 1842, og etablering av flere private kredittinstitusjoner, gjorde det lettere å gjøre investeringer. Loven om tjenestetvangen ble

opphevet i 1854. Denne loven påla tjenestetvang for alle ugifte hjemmeboende av bondestand og opphevelsen førte til mer bevegelse i arbeidsmarkedet. I tillegg kom utbygging av infrastruktur som medførte at landsdelene ble bedre knyttet sammen og markedet utvidet.

Det ble altså enklere å skaffe kapital, og fagfolk og maskiner ble hentet fra utlandet, dugelige arbeidere ble engasjert på hjemmebane og kanskje det viktigste, det var nok mennesker i arbeidsdyktig alder. I tillegg lå vannkraften der som en energimessig forutsetning. På 1840- og 1850-tallet ble store deler av sagbruksnæringen langs Akerselva lagt ned, og etablering av en rekke moderne fabrikker fant sted i løpet av noen få år. Christiania hadde et fortrinn som knutepunkt for landets transportsystem, og byens industriprodukter ble eksportert til hele landet, ikke minst gjaldt dette hovedstadens omfangsrike tekstilproduksjon. I 1859 skrev Hjula Væveris forretningskontakt i Stavanger til veveriets eier Halvor Schou, at bøndene var hans beste kunder. I 1859 omtalte Schou flere av sine agenter både i Bergen og Trondheim, og vi vet at Nord-Norge også var et viktig marked.

Dagens bebyggelse er tegnet inn med sorte konturer. Vi ser f.eks. blokkene i Iladalen helt til venstre, og det store bolig- og kontorbygget i Thorvald Meyers gate 5,7,9 og 11 øst for elva, mot høyre.

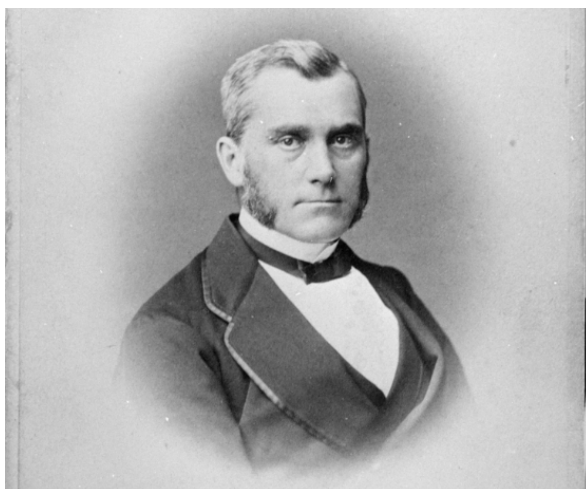
Garnspoler i lange rader i Graahs spinneri, ca.1913. Det var trangt og arbeiderne måtte passe på for å unngå skader. Belysning var viktig for en god produksjon og fabrikkene fikk tidlig elektrisk lys. (Foto: Anders Beer Wilse/Oslo Museum).

Veveri og spinneri

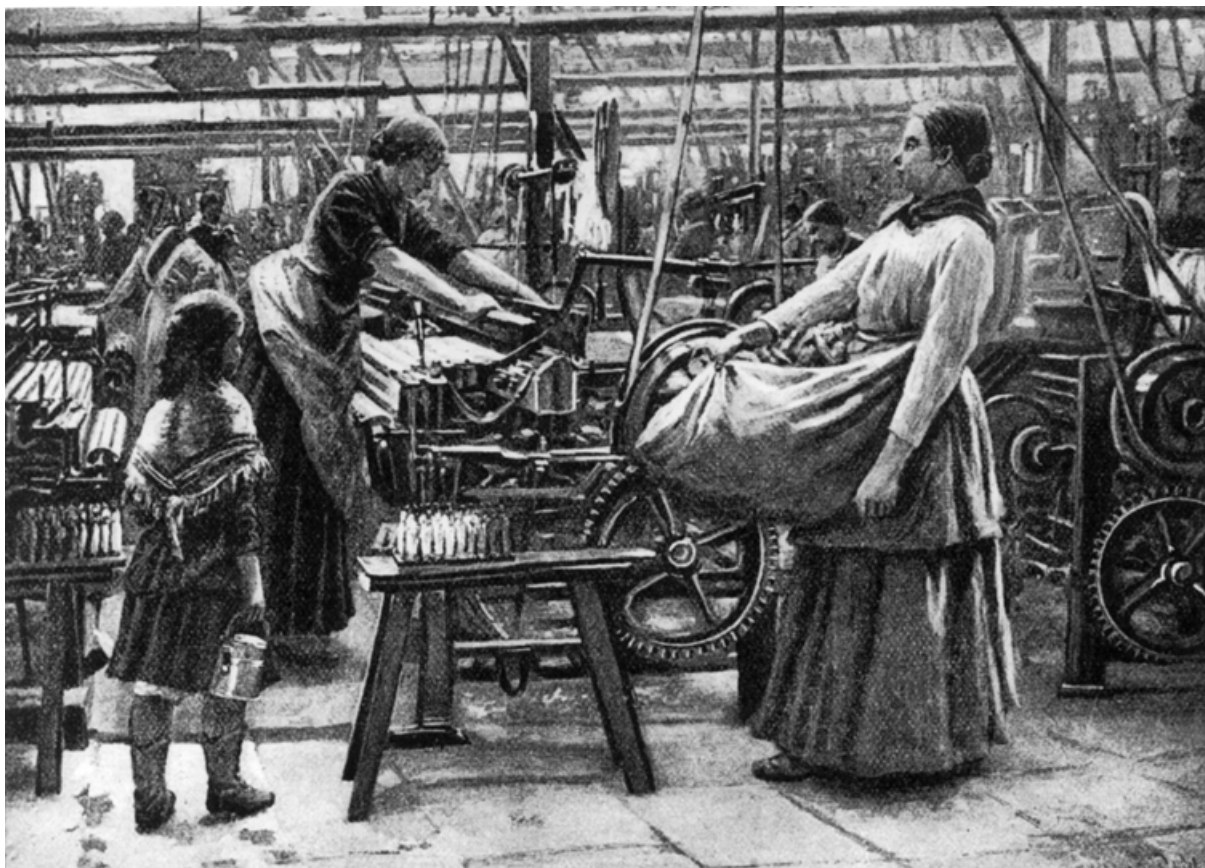
Med sagbrukene ute av drift lå alt til rette for å starte ny produksjon ved Vøyenfallene. Først ute var danske Knud Graah som etablerte Vøiens Bomuldsspinderie i 1846 sammen med sin svoger, grosserer Niels Young. Graah hadde hatt flere studieturer til Manchester og andre ledende industribyer, og maskiner og ekspertise ble importert fra England. Maskinene fikk kraft fra et stort vannhjul i kjelleren, drevet av strømmende vann som ble ledet gjennom bygningen. Graahs spinneri var det første mekaniske spinneri i Norge.

Halvor Schou, sønn av bryggerieier Christian Schou, hadde også studert i utlandet og latt seg inspirere av den nye teknologien. Han startet et mekanisk veveri og hadde raskt 200 vevstoler i drift. Veveriet lå ved Brenneribakken hvor Akerselva renner rolig forbi. Dermed var det lite energi å hente fra vannkraften, og vevstolene ble drevet av dampmaskin. Da Schou skulle ekspandere i 1850 kjøpte han Hjula fossen. Den var kraftig nok til å drive 400 vevstoler med vannturbin levert av Myrens verksted. Den nye fabrikk fikk navnet Hjula Væveri etter fossen, og ble bygd som en storskala tekstilfabrikk etter engelsk mønster. Engelske eksperter sørget for drift og opplæring. Fabrikken startet med å veve bomullsstoffer. Etter hvert ble sortimentet utvidet til veving av

ullstoffer. I 1880-årene var Hjula sammen med nabobedriften Vøiens Bomuldsspinderi det største kraftsenteret i norsk tekstilindustri. Tekstilindustriens behov for maskiner førte til etablering av flere mekaniske verksteder langs elva.

Halvor Schou ca.1875 (Foto: Carl Christian Wischmann/Oslo Museum. Beskåret).

Arbeiderkvinner på Hjula Væveri. (Norsk Folkemuseum, etter Wilhelm Otto Peters 1887).

Arbeiderne på tekstilfabrikkene

De to store tekstilfabrikkene på Sagene ga på det meste arbeid til 1000 arbeidere. I likhet med resten av tekstilindustrien langs Akerselva var både Hjula og Graah typiske kvinnearbeidsplasser. I 1879 var det 425 kvinner blant de 650 ansatte på Hjula. En av årsakene til at kvinnene dominerte var at arbeidsoppgaver knyttet til veving og spinning var sett på som kvinnearbeid. I tillegg var kvinner svært billig arbeidskraft. Nyansatte startet med en dagslønn på mellom 80 øre og 1 krone, mens menn begynte på 2 kroner. Kvinnene som gikk på akkordlønn fikk vanligvis en lønn på 10-12 kroner i uka, mens menn kunne tjene opptil 24 kroner.

Den vanlige arbeidsuken ved en tekstilfabrikk varte seks dager, og arbeidsdagen startet kl. 6 og sluttet kl. 18.00. Arbeiderne hadde 20 minutters pause til frokost, og en time til middag. En begynnerstilling for kvinnene ved spinneriene, var skiftejente. For en skiftejente bestod arbeidet i å skifte sneller på spinnemaskinene. Det var 5 til 6 kvinner som jobbet ved hver maskin, og hver av dem skiftet 10 til 12 sneller per dag. På Hjula Væveri på 1880-tallet ble det daglig vevd i gjennomsnitt 40 meter tøy på hver bomullsstol. Man kan få et inntrykk av

de vanskelige og slitsomme kårene kvinnene jobbet under av en beskrivelse fra Hjula i 1913: «*Her hersker en øredøvende larm som udelukker enhver mundtlig konferance. Enhver af de kvinder, som arbejder her har henholdsvis to eller fire vevstoler at operere med, eftersom de fabrikkerer kulørte og rudede, eller bare ensfarvede stoffe*» (Livet langs elva, Gro Røde (red.), Bydel Sagene Torshov, 2000 s. 72).

Fabrikkarbeid ble for mange unge kvinner et alternativ til en jobb som tjenestepike. Til tross for at arbeidsdagene var lange og lønnen lav, førte faktisk fabrikkjobbene til mer uavhengighet for unge kvinner, og i motsetning til en jobb som hushjelp, ga fabrikkjobbene dem en mer regulert arbeidsuke og fritid. Den sentrale rollen kvinner hadde i tekstilindustrien ble tatt opp av Oskar Braaten i flere av hans fortellinger. Som en hyllest til kvinnene som jobbet ved fabrikkene på Sagene kalte han Beierbrua for «fabrikjentenes bru». I 1986 ble det satt opp en skulptur ved brua til minne om fabrikkjentene og deres strevsomme hverdag. Skulpturen «Skulder ved skulder» er utformet av Ellen Jacobsen.

Ved fabrikkernes 75-års jubilæum har følgende hatt sammenhengende ansættelse ved bedriften i over 25 år:

Karl Klausen	ansat 1863, arbeidet i 58 år
Kristian Olsen	» 1863, » i 58 »
Hans Hansen	» 1868, » i 53 »
Kristian Arnesen	» 1870, » i 51 »
Gustav Kongslie	» 1873, » i 48 »
Anton Gjærsmann	» 1876, » i 45 »
Marie Olsen	» 1879, » i 42 »
Fritz Jørgensen	» 1880, » i 41 »
Kristian Hansen	» 1880, » i 41 »
Marie Larsen	» 1881, » i 40 »
Axel Johansen	» 1883, » i 38 »
Josefine Jørgensen	» 1883, » i 38 »
Kristian Pedersen	» 1889, » i 32 »
Louise Jakobsen	» 1890, » i 31 »
Wilhelmine Evensen	» 1890, » (med avbrytelser) i 29 år
Alette Tollefsen	» 1892, » i 29 »
Fin Hansen	» 1894, » i 27 »
Peder Jensen	» 1894, » i 27 »
Kathrine Vien	» 1894, » i 27 »
Jenny Olsen	» 1894, » i 27 »
Harald Nielsen	» 1895, » i 26 »
Anne Henningsen	» 1895, » i 26 »
Hans Andresen	» 1896, » i 25 »

De to førstnevnte blev for et par år siden tildelt H. M. Kongens fortjenstmedalje.

Vøiens Bomuldsspinderei AS Knud Graah & Cos jubileumsberetning fra 1921 inneholder et eget kapittel om arbeiderne: "...er det dog utvilsomt at det op gennem tiderne har været bedriften til stor fordel at kunne hente sine arbeidere fra Sagenes flittige befolkning". Som vi ser av listen hadde flere hatt lange ansettelsesforhold. (Faksimile: "AS Knud Graah & Co og A/S Vøiens Bomuldsspinderei 1846-1921").

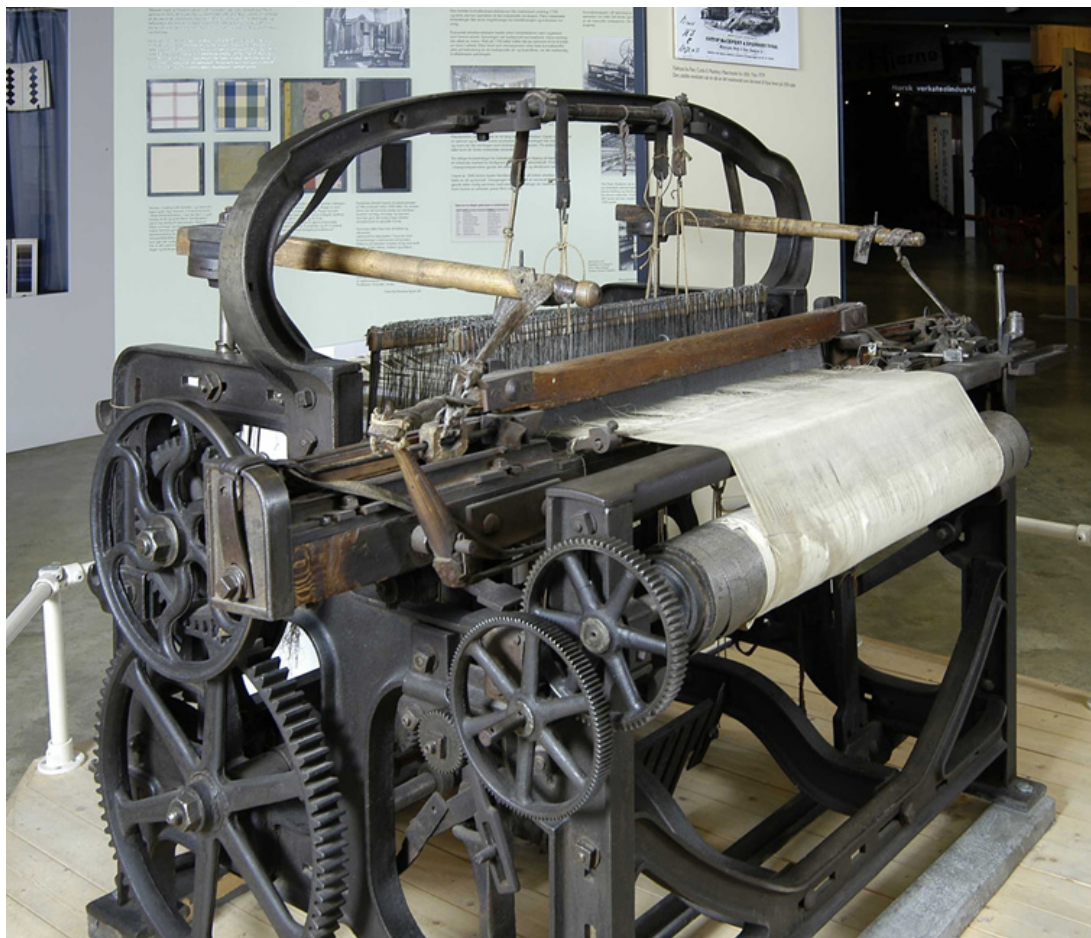
Portrettet av Knud Graah er malt av Cathrine Heyerdahl i 1891. (Oslo Museum).

Til venstre: Også menn var ansatt ved fabrikkene. Bildet viser arbeidere ved Hjula Væveri, en gang mellom 1890 og 1910. (Foto: Ukjent/Norsk Teknisk Museum).

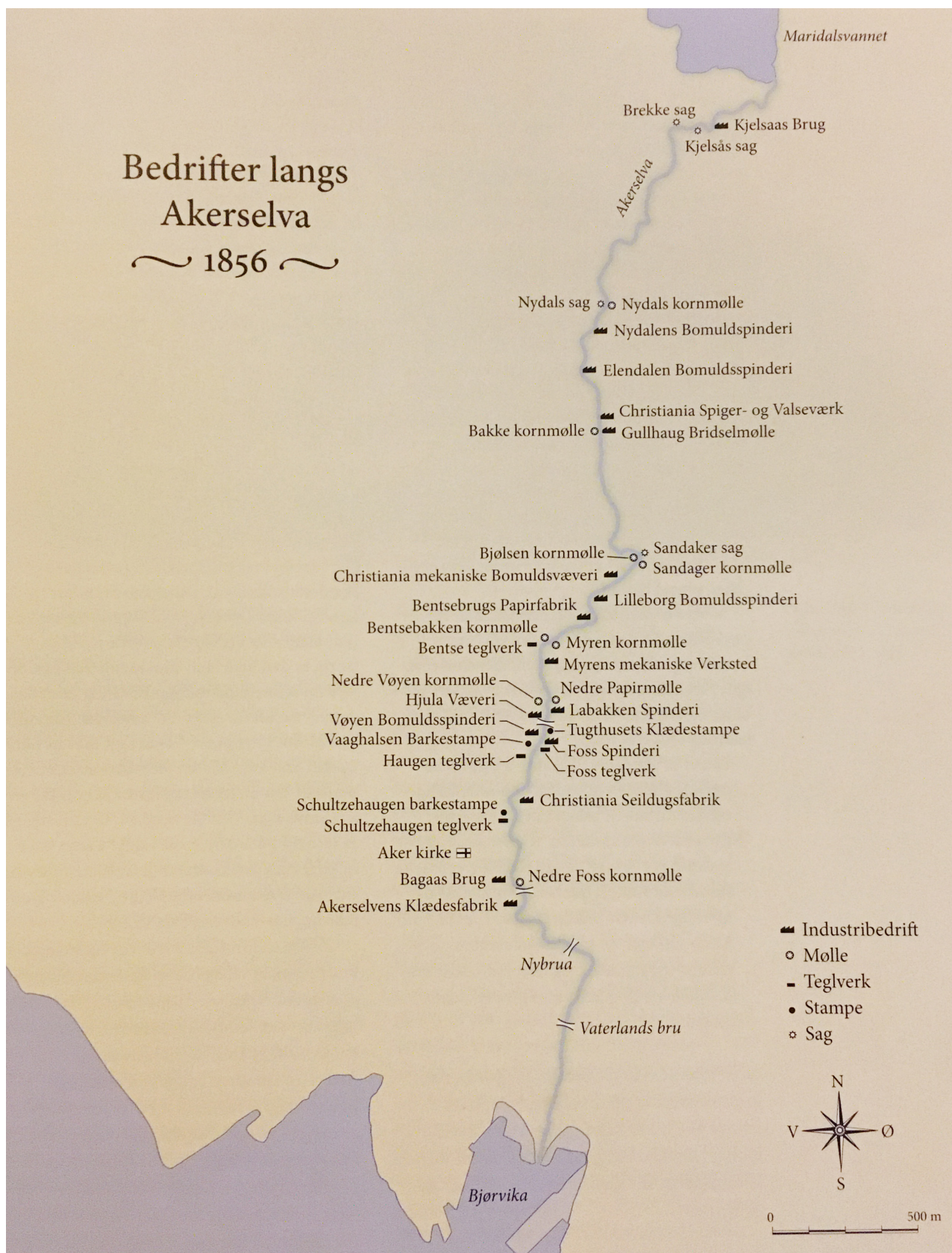
Det finnes flere minneinnsamlinger der tidligere arbeidere ved tekstilfabrikkene forteller om hvordan arbeidet og arbeidsstedet var. "Arbeiderminner fra Christiania" som ble samlet inn ved Norsk Folkemuseum på midten av 1950-tallet, er en av disse. Slike minneinnsamlinger er svært verdifulle, og gir oss et unikt innblikk i hvordan det kunne være å stå på fabrikk. En kvinne forteller: "Jeg sto te konfirmasjon på søndag og begynte på arbe mandag. Jeg begynte på Graah. Der gikk jeg helt til 1914. Jeg var i spinneriet, jeg var hjelpepike - satte på sneller og forskjellig sånn. En fikk jo' ke maskin med en gang. Det var trivelig å arbe der. Å, jeg likte meg godt! Jeg ville 10 ganger heller være på Graah enn på Hjula. Det var ikke å sammenligne. Der er det svære vinduer, men på Hjula fins ikke et vindu unntagen i taket. Rent og pent og lyst og vennlig var det på Graah. En lærte av seg sjæl på en måte når en gikk å satte på spoler og forskjellig sånt i spinneriet. Så hadde hjelpepike to sanner sider hver seg på maskin. Det var lange maskiner med ganger imellom disse

maskinene, og så hadde hver pike den ene sida på hver av de to maskinene som sto på begge sidene av henne. Der skulle de passe på så snellene blei fulle og forskjellig. På Hjula (der hun begynte i 1914 forf.anm) lærte jeg å veve, men det siste året var jeg på spoleloftet. Jeg likte bedre spinneriet enn veveriet. Joda, det er interessant å veva, men det er slit ved De. Det er mer ansvarsfullt ved De"

En annen kvinne, født 1879: "Jeg likte meg godt på gamle Graah. Jeg hadde det besværlig på det gamle Graah også. (...)Vi var så slitne om kvelden at henda våres blødde av det vi gnidde og slo garnet. Så tjente dem bedre i veveriet enn det vi gjorde. Vi satt nede ved vindemaskinene og spiste i støv. Det støver fælt ved De. Det var koner som gikk å gjorde rent, både i veveriet og inne hos oss. Også måtte vi pusse maskinene våre sjæl på lørdagene og da støva det fælt. Da blei vi så svarte som noen griser av støv og skitt". ("Fabrikk og bolig langs Akerselva" av Kari Hoel Malmstrøm).

Øverst ser vi en av de store salene på Hjula, ca.1910. Vevstolene fikk kraft fra reimer som igjen var koblet til turbiner drevet av vannkraft. (Foto: Anders Beer Wilse/Oslo Museum).
Nederst vevstol fra Hjula, laget av det engelske firmaet Parr, Curtis & Medley i 1858. Vevstolen er utstilt på Norsk Teknisk Museum. (NTM 2805, foto: Fredrik Oftebro).

Hvis vi sammenligner med kartet på side 14 ser vi nå at fabrikkene har begynt å gjøre seg gjeldende langs Akerselva. Det er ikke lenger bare møller og sager i drift. (Faksimile: «Historien om Akerselva gjennom de siste 400 år» av Tallak Moland).

Klokken var viktig i produksjonen, ikke minst ved arbeidsdagens start og slutt. Fabrikkpipene var et kjent trekk i bybildet, nå er veldig få bevart. Her sees klokke og fabrikkpipe på Ringnes bryggeri, 2020 (Foto: Byantikvaren).

Industrisamfunn og maktforhold

Den industrielle revolusjon førte med seg masseproduksjon og fabrikkarbeid. Nå var det ikke lenger naturens rytme som styrte arbeidsdagen, men klokka. Dette var uvant for folk, og bedriftseierne klagde over arbeidernes mangel på punktlighet. Mange var dessuten vant til å prate mens de arbeidet samt å ta små pauser, noe som ikke var godtatt. Klokketårn på fabrikkene var et virkemiddel som ble tatt i bruk for å disiplinere arbeiderne. Klokka ringte ved matpause og ved arbeidsdagens start og slutt. Mange bedrifter innførte også strenge reglementer. Det var vanlig å bli trukket en times lønn for hvert fem minutter man kom for sent, og prat i arbeidstiden kunne bli straffet med bøter.

Samfunnet var klassesdelt, forskjellene var økende og fabrikkieirnes makt svært stor. Arbeiderne hadde en potensiell makt, men det krevde at de stod sammen. Marcus Thrane var en viktig

inspirasjon. Han agiterte for sosialismen og holdt foredrag på Sagene i 1849. Et par år senere ble han arrestert for å true samfunnets orden og dømt til 4 års straffearbeid. I 1881 ble Sagene arbeidernesamfunn stiftet. Formålet med foreningen var å bidra til medlemmenes opplæring og dannelses, samt skaffe dem nytte og «forædlende underholdning og et hyggelig tilflugssted i deres fritid». Organisasjonen var stiftet av bedriftseiere og borgere som ønsket forsoning mellom klassene, og kan sees som et symbol på paternalismen som rådet i fabrikkbyen.

På sikt skapte de store fabrikkene med et stort antall mennesker grobunn for fremveksten av den moderne arbeiderbevegelsen. Man fikk organisering av streiker, og etter hvert bedre arbeidsforhold. I 1919 ble det lovfestet at arbeidsdagen skulle være på 8 timer.

Sagenes Arbeider-
samfund ble stiftet
i 1881 av bedrifts-
eierne. På fanen
framgår det hvilke
bedrifter som var
representert. Fanen
er i dag utstilt på
Arbeidermuseet i
Oslo.
(Faksimile: "Historien
om Akerselva" -
Tallak Moland/
Arbeiderbevegelsens
arkiv og bibliotek).

Foto: Wilse, Anders Beer

Oslo Museum

Ringnes bryggeri med bryggerihestene oppstilt i 1926. Gampene var særlig store og sterke for å kunne frakte de tunge varene. Av samme grunn var vognene jernbeslått og gårdsplassen belagt med brostein.

Industriarkitektur og teknologi

Tekstilfabrikkene ble bygget i en stil inspirert av tysk teglsteinarkitektur fra middelalderen, med rundbuen som et av de sentrale arkitektoniske motivene. Arkitekturstilen fikk en renessanse og ny oppblomstring i Tyskland på 1830- og 1840-tallet. Hovedarkitekten bak utviklingen av industriarkitekturen langs Akerselva var Oluf Nicolai Roll, som hadde sin ingeniørutdannelse fra Tyskland. Samtidig ble fabrikkene utformet i samme stil som flere offentlige bygg i Christiania på denne tiden, hvor bl.a. stadsarkitekt Chr. H. Grosch var sentral. Nye stilidealer med forbilder i middelalderen preget de nye produksjonsbygningene i tegl som kom til på 1800-tallet. Dette var et uttrykk for entusiasmen og fremtidsstroen som var knyttet til industriens vekst.

Teknologisk var både inspirasjonen til fabrikketableringen og maskinene hentet fra England. Både arkitekt og fabrikkeierne hadde vært på studietur dit, bl. a. til Manchester, den industrielle revolusjonens vugge, og herfra hentet man også tekstilfaglig kompetanse.

Byggingen av de store fabrikkene ga arbeid til mange. Teglsteinen ble produsert i et av de mange teglverkene i og rundt byen, og granitt ble hentet fra steinbruddene i Groruddalen. Jern var også et viktig materiale som erstattet tre i vinduer og bærende søyler, noe som også bidro til å redusere brannfare. En bærende innvendig konstruksjon av smale jernsøyler ga dessuten store åpne fabrikklokaler med store vinduer, noe som var nødvendig for både maskineriet og produksjonen.

Hjula Væveri: Detalj av jernsøyle som bærer bjelketaket i sydfloyens første etasje. Søylen fra etasjen over omslutter bjelkelaget og hviler på søylekapitelet. (Foto: Finn Larsen 1977/Norsk Teknisk Museum).

På bildet øverst ser vi Hjula Væveris karakteristiske teglfasade fotografert fra Beierbrua. Det er tydelig at gammel, gotisk arkitektur var forbilde for gavlene. Bak gavlene lå store overlysvinduer. (Foto: Anders Beer Wilse 1910/Oslo Museum).

Fabrikkene ble drevet av vannkraft ved at elvevann ble ledet inn i kjelleren og frem til store vannhjul. Rotasjonen til hjulet ble overført til en aksling som kunne kobles til de ønskede maskiner som drivkraft. Utover på 1800-tallet, da virksomhetene ble utvidet, var økt krafttilgang til maskinene en forutsetning. Turbinen overtok for vannhjulet og fra 1870-tallet leverte Myrens Verksted nye og forbedrede turbiner som gjorde det mulig å øke utnyttelsen av vannfallene. Vannkraft fortsatte dermed å være hovedkraftkilden. Vannaturbiner var vanlig i industriell energiforsyning frem til elektriske kraftsystemer ble oppfunnet. Mye dagslys var viktig for en effektiv produksjon, og fabrikkbygningene hadde rekker med store vinduer i tillegg til overlys i taket. Fra 1860-tallet ble produksjonslokalene opplyst med gass, som ble levert av Christiania Gasværk, der produksjonen begynte i 1848. Dampkjeler i maskinrommet sørget for oppvarming av produksjonslokalene, i tillegg til å gi reservekraft hvis vannføringen i elva ikke var tilstrekkelig. Med dampvarmesystemet ble det mulig å oppnå en høyere og jevnere temperatur i fabrikken. Dette bidro til et bedre arbeidsmiljø, og samtidig til en forbedring av produksjonsprosessen, fordi det var nødvendig med en viss mengde fuktig varme for å kunne spinne bomullen.

Godt lys var spesielt viktig for arbeidet ved vevstolene og kun fire år etter at Christiania i 1885 begynte å selge strøm fra sitt første elektrisitetsverk, ble det fremsatt planer for et eget elektrisk lysanlegg ved Hjula Veveri. Lamper ble montert i tette rader, 325 lamper i det eldste veveriet og 282 lamper i ullveveriet.

Overst til venstre: Bygningen for turbin og lysanlegg ved Hjula Væveri. Det ble konstruert ved Myrens Verksted i 1889.

Øverst til høyre: Nærbilde fra kjelehuset ved Hjula. Nederst til høyre: Smijernsankere i et av byggene på Hjula Væveri. (Alle foto 1977 Kari Hoel, Finn Larsen/Norsk Teknisk Museum).

Foto: Wilse, Anders Beer

Oslo Museum

Foss og fabrikk. Vannet ble ledet gjennom bygningene til turbinen. Store vinduer var viktig for å gi godt lys. I forgrunnen Vøysens Bomuldsspinderi, i bakgrunnen Hjula Væveri. Foto fra 1907.

Trehusbebyggelse i Maridalsveien 70-76. Her kan vi se Maridalsveien 70 (nederst til venstre) før det fikk murpuss lagt utenpå trepanelet. Legg merke de typiske hagegjerdene, som det var og er tradisjon for her i strøket. Foto fra 1902. (Foto: Anders Beer Wilse/Oslo Byarkiv).

Boligforhold og befolkning

De nye arbeiderne kom stort sett fra østlandsområdet. I 1875 var en fjerdedel av innflytterne født på Romerike. Mange kom også fra områder som Odalen, Solør, Mjøsbygdene og nordre Østfold. I den første fasen av industrialiseringen bosatte arbeiderne seg i nærheten av arbeidsplassen. På Krums kart fra 1881 ser man at bebyggelsen var tettest langs Sagveien og Maridalsveien på vestsiden av Akerselva.

Den stadige økende befolkningen trengte boliger, og en ny bygningstype ble introdusert: arbeiderboligen i flere etasjer. Bygningene hadde utvendige svalganger, og leiligheter på ett rom og kjøkken var det vanligste. Boligene ble oppført av industriieren eller av andre som ønsket å tjene penger på å leie ut rom. Det var ikke lenger lagt opp til å drive jordbruk, siden lønnsarbeid og pengeøkonomi

hadde tatt over for naturalhusholdning i bynære strøk. En av de eldste arbeiderboligene ligger i Sagveien 8 og går under navnet Brenna. Den laftede tømmerbygningen ble oppført i 1848 av fabrikkeier Knud Graah, og inneholdt 12 leiligheter på ett rom og kjøkken. I 1875 bodde det 63 personer her.

I 1859 ble hele Sagene innlemmet i Christiania og det ble innført murtvang. Dermed var trehusenes epoke over, men allerede i 1853 ble den første arbeiderboligen i mur oppført. Den ligger i Sagveien 34/36. I Sagveien 23 bygget Halvor Schou i 1857 en lignende gård i tre etasjer for arbeiderne ved Hjula. De to murgårdene er blant Oslos første. I tiden fram til 1900 ble det bygget en rekke leiegårder i mur på begge sider av elva.

Arbeiderboligen Brenna Sagveien 8. På det øverste bildet ser vi familien Kongsli i stuen i en av leilighetene. Om natten ble stuen omgjort til soverom, den ene sengen står til høyre i bildet. Fotografiet er fra 1915 (Oslo Museum). Det nederste bildet viser Brennass bakfasade, med svalganger. (Foto: Knut Eng/Oslo Museum).

Sagveien 34-36 som ble bygget av høker Christian Olsen i 1853. Dette er den første leiegården i mur på Sagene og hver etasje hadde fire leiligheter på ett rom og kjøkken. I dag er fasaden dessverre overmalt. Til høyre Maridalsveien 75. (Foto: Finn Larsen, Norsk Teknisk Museum).

De fleste murgårdene er oppført på 1890-tallet, med noen unntak. Et interessant eksempel er gården i Maridalsveien 45 som ble bygget i 1876. Bygningen er svært nøktern og kan minne om gråbeingårdene som ble bygget på Grünerløkka på 1890-tallet.

Mens arbeiderne bodde i trange leiligheter, var boligforholdene bedre for funksjonærer og selvstendige næringsdrivende. Bestyrerboligen i Sagveien 24 ble oppført for den engelske spinnerimesteren og hans familie i 1845. I villaen i Sagveien 18 bodde fabrikkbestyrer J. Lohrbauer ved Christiania Mekaniske Veveri. Et annet eksempel er Apotekergården fra 1869 med apotek i første etasje og leilighet for apotekeren med familie i andre etasje (foto neste side).

Sagveien 24, Lohrbauers villa, fotografert i 1964. På 1960-tallet var fortsatt noe av hageanlegget inntakt. (Foto: K. Gjesdahl/Oslo Museum)

Foto: ukjent person

Oslo Museum

Foto: Olsen, Ole Tobias

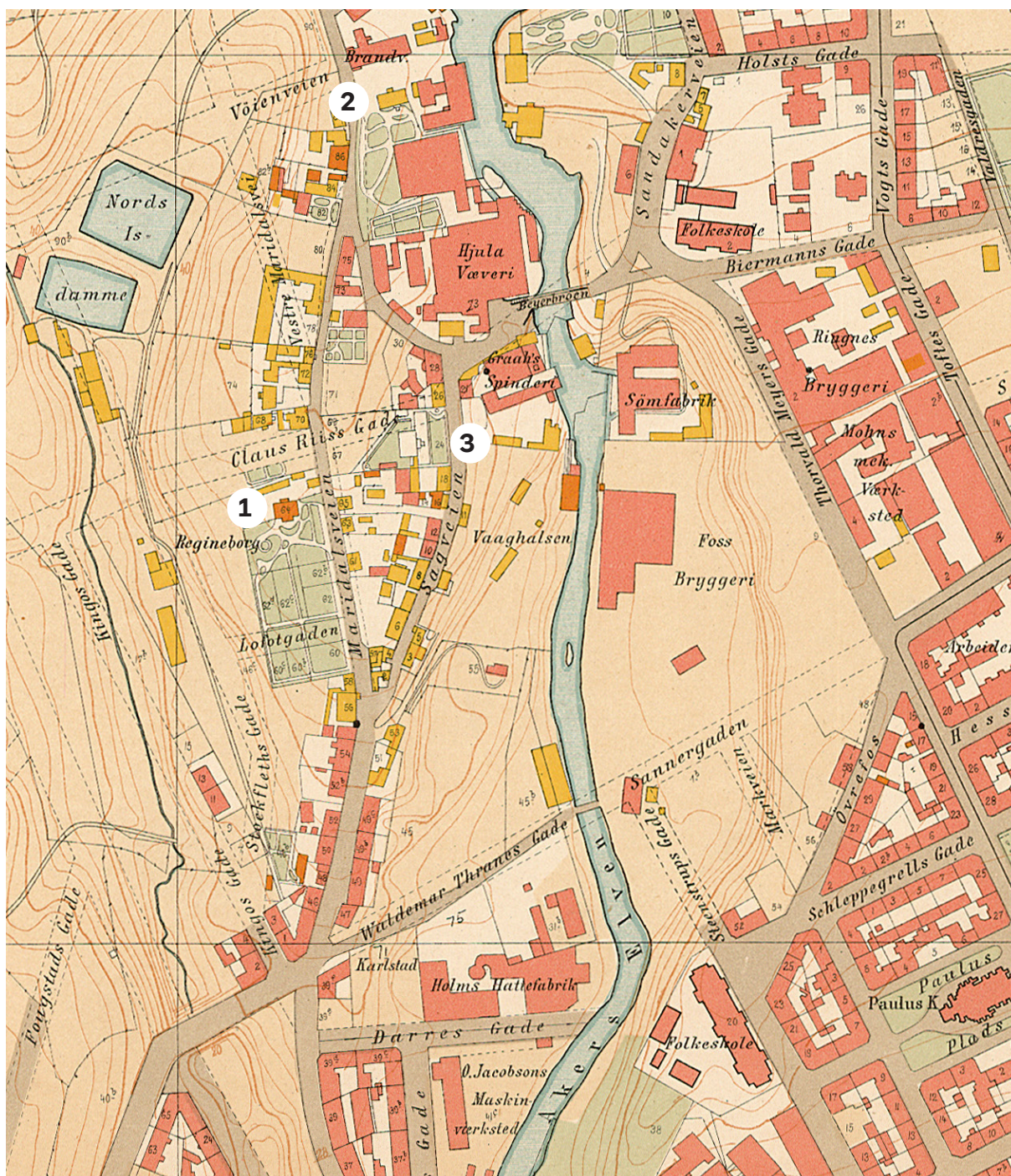

Øverst: Sagveien 18 fotografert i 1870. Til tross for mursteinsfasaden har huset tømmerkjerne, og er bygget i 1845. I 1865 bodde det 14 mennesker her, fire familier med barn, og tre losjerende. Eier på den tiden er oppgitt å være en høkerfuldmæktig. I 1888 ble bygningen overtatt av Johannsen Schiseng som sammen med sin kone drev kolonialbutikk her. Nederst til venstre Apotekergården, Sagveien 28, fotografert i 1870. (Foto: Ole Tobias Olsen/Oslo Museum). Nederst til høyre Løkegården, Maridalsveien 73, oppført i 1864 av høker Christian Olsen. (Foto fra 1864/ Norsk Teknisk Museum).

Øverst: Maridalsveien 45 er en langstrakt leiegård i tre etasjer. Fasaden er svært enkel og nøktern og oppført for muremester og fabrikkeier Carl Schøyen i 1876. Bygningen inneholdt 30 små leiligheter og i 1900 bodde det 175 mennesker i gården. Lenger opp i bakken ligger mer tradisjonelle murgårder fra 1890-tallet. (Foto: Byantikvaren).

Nederst: Maridalsveien 54-60 fotografert i 1981. Både Maridalsveien 56 (lys grønn) og 58 (gul trebygning midt i bildet) ble oppført i 1856, rett før murtvangen ble innført. Begge bygningene er svalgangsbygninger i laftet tømmer, men nr. 56 er forblendet med mur. Begge bygningene hadde butikker i første etasje. Fra 1910 drev pastor Eugene Hanssen gamle hjem i nr. 58. Murgården i nr.60 ble oppført i 1901. (Foto: Byantikvaren).

Befolkningsøkningen på Sagene førte til at nye institusjoner ble opprettet i området. Et av Christianias første barneasyl ble etablert her i 1855. I 1857 fikk strøket politistasjon, og brannstasjon ble etablert i 1876. Sagene barnekrybbe holdt til i bygningen som ligger på hjørnet av Waldemar Thranesgate/Maridalsveien fra slutten av 1800-tallet, og Indremisjonen etablerte et såkalt regningshjem for «ulykkelige og sedlige forkomne kvinder» i Sagveien 24 i 1900. Prostitusjon var utbredt i Christiania på 1800-tallet. Kvinner som ble dømt for å ha innbudt til utukt risikerte fengselsstraff og tvangsarbeid i tre til fire år. De som ble ansett som egnede for

restitusjon fikk muligheten til å bo her og jobbe på vaskeriet som lå i bygningen, istedenfor å bli satt i fengsel.

Når vi sammenligner kartet over fra 1900 med kartet på side 40 fra 1881, ser vi at det har skjedd mye på tyve år. Murgårdsbebyggelsen langs Maridalsveien er oppført og dagens gatenett er mer gjenkjennelig, med for eksempel Waldemar Thranes gate og Sannergata, selv om ikke alle gatene er opparbeidet ennå. Samtidig er fortsatt flere store hageanlegg inntatt. Løkken Regineborg (1) og Nedre Vøyen gård (2) er godt synlig i grønt. Også Sagveien 24 (3) har fremdeles sin fine hage.

Foto: Wilse, Anders Beer

Oslo Museum

Foto: Hvalbye, Oscar

Oslo Museum

Foto: ukjent person

Oslo Museum

Øverst: I Waldemar Thranes gate 84, bygningen som ligger i krysset Waldemar Thranes gate/Maridalsveien lå Sagene barnekrybbe. Oslo kommune kjøpte gården i 1899, og Frelsesarmeen drev barnekrybbe her med kommunalt tilskudd.

Nederst: Sagveien 24 ble oppført som enebolig for Johan Ludvig Lohrbauer, fabrikkbestyrer på Christiania Mekaniske verksted, i 1871. I 1875 var annen etasje leid ut til Karl Beck og hans familie. Beck var kontorsjef på Hjula Væveri. I 1900 ble huset overtatt av Oslo Indremisjon som startet Ebenezer redningshjem for prostituerte og kvinnelige straffanger. Fotografiene fra 1904 og 1910 viser huset med stab og beboere. (Foto: Oscar Hvalbye/Oslo Museum og Ukjent/Oslo Museum).

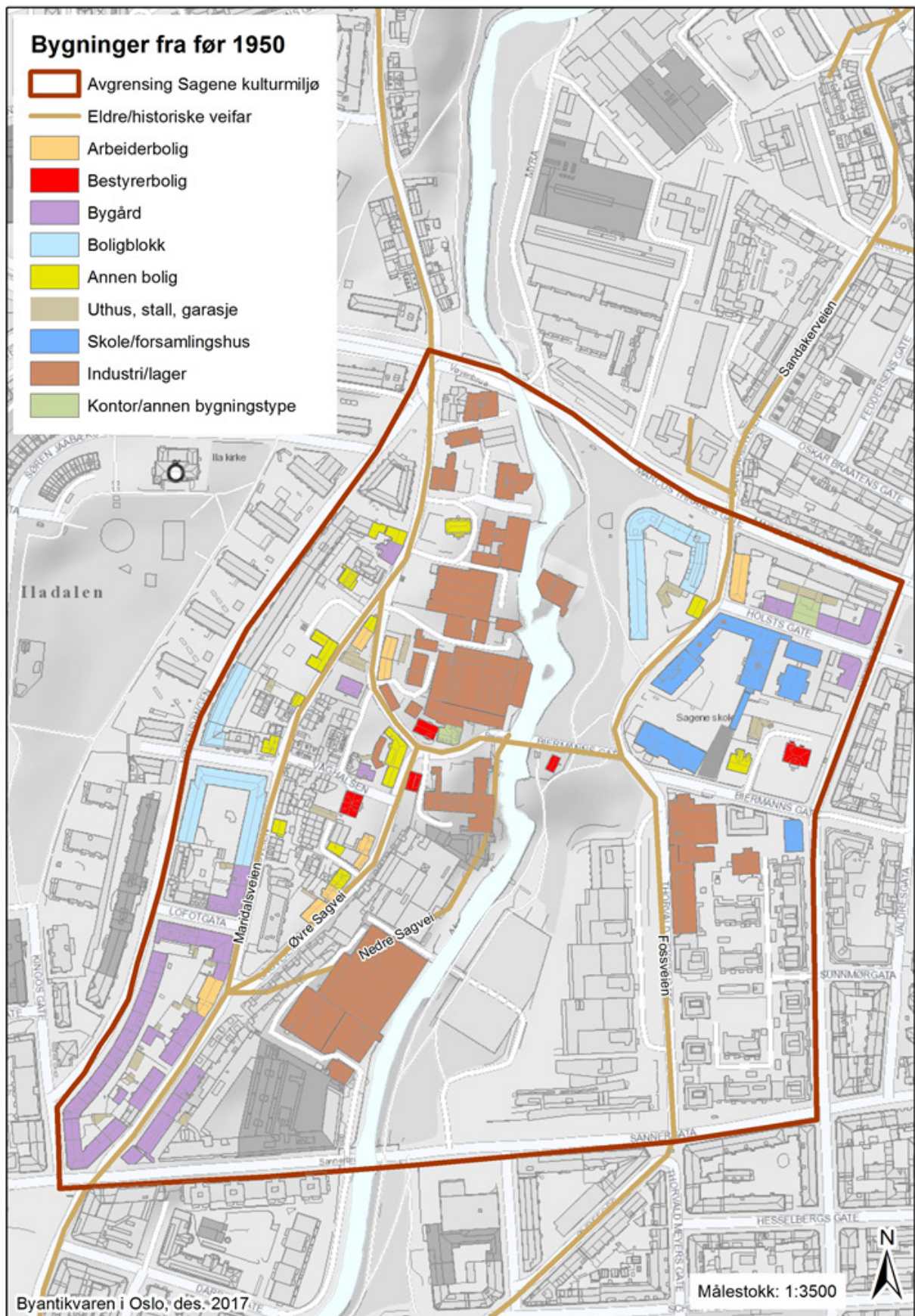
Sagene skole stod ferdig i 1861. Dette bilde er tatt fra Beierbrua i 1910. Det viser skolens utseende etter ombygging og utvidelse i 1880. På foto på side 16 kan man se skolen slik den opprinnelig så ut. (Foto: Ukjent /Oslo Museum).

Ettersom Østre Sagene i 1859 var blitt innlemmet i Christiania, ble det bevilget penger av Bykassen til bygging av ny skole. Beliggenheten ved brua ble valgt slik at barna fra begge sider av elva fikk kort vei. I 1861 kunne den nye skolen, tegnet av arkitekt Jacob Wilhelm Nordan, tas i bruk. Den erstattet både Vestre og Østre Sagene skole. Dette var byens andre moderne allmueskole, etter Møllergata. Den ble senere utvidet i flere omganger for å kunne få plass til alle elevene, barnetallene i strøket var sterkt økende. I 1900 stod Sagene bad ferdig. Nye tanker om helse og hygiene stod sterkt i tiden etter århundreskiftet og sunnhetsreformatorer arbeidet for å få folk fra alle samfunnslag til å bade. I Aker ble de kommunale badene først og fremst bygget i arbeiderbydelene og ofte var de knyttet til skoleanleggene. Sagene skole ble den første byskolen som fikk egen svømmehall da skolen i 1925-26 ble utvidet med et stort og hypermoderne nybygg tegnet av byarkitekt Harald Aars. Samtidig ble det gamle folkebadet ombygget og inngikk i sambruk med skolen. Sagene skole kom til å spille en sentral rolle i den pedagogiske utviklingen i Norge fra mellomkrigstiden og fremover under ledelse av

skolereformatoren Anna Sethne og i gamle-skolen ble det i 1945 etablert egen lærerskole for denne reformpedagogikken. Den gikk under navnet «Den frisinnede lærerskole» i motsetning til Oslo lærerskole, som var kristen.

Sagene skoles nybygg har høy arkitektonisk kvalitet. Også bakfasaden mot Holsts gate er meget representativ og detaljert. (Foto: Ukjent /Oslo Museum).

Sagveien 18, en typisk Sagene-gård, fotografert i 1890. På dette tidspunktet var bygningen eid av Johannes Christiansen Schiseng. Hans hustru het Rebekka Marie, og her står de på trappen til kolonialforretningen de drev sammen. Husholdningen talte ekteparet Schiseng, to døtre og hele fem tjenere -to gårdsgutter, en kokkepik, en tjenestepik og en "butikjomfru". Vi kan gå ut fra at det er noen av disse vi ser på bildet, i tillegg til eier og personale i kull- og vedhandelen ved siden av.

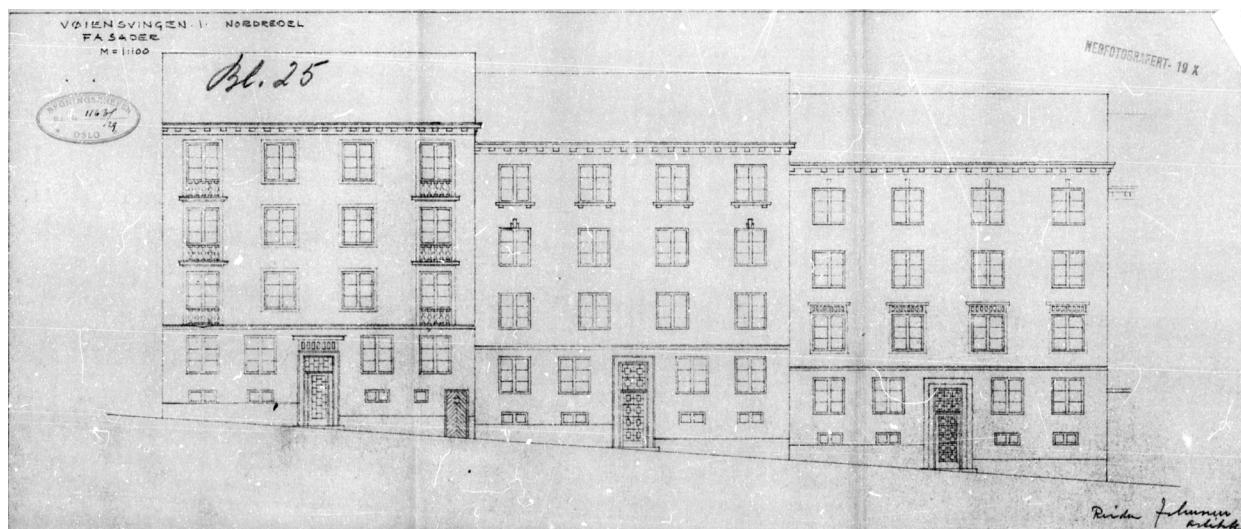
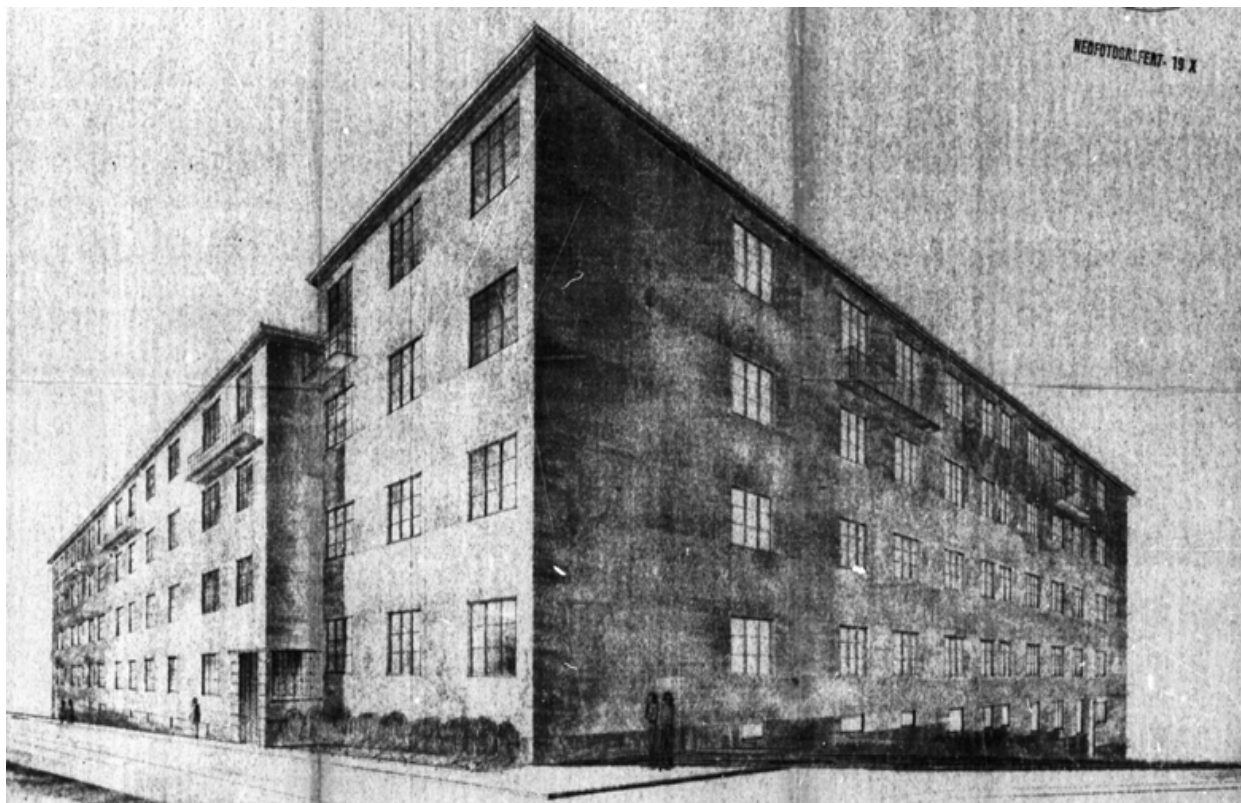
Fabrikkbyen på Sagene

Vestre Sagene fikk en bymessig struktur og bebyggelse i løpet av et par tiår, og var sentrum i det som kan kalles fabrikkbyen på Sagene. De høyreiste fabrikkbygningene i rød teglstein lå side om side med eldre trehusbebyggelse, leiegårder i fire etasjer, uthus, bakgårder, staller og enkelte villaer og mer påkostede boliger. Torget ved Sagveien 28 var et viktig knutepunkt på vestsiden av elva, og i motsetning til de beskjedne arbeiderboligene nederst i Sagveien, hadde bygningene rundt torget et mer representativt uttrykk. På hver sin side av torget lå Hjula og Graah. Torget dannet dermed en naturlig grense mellom de respektive fabrikkene. Beierbrua spilte en viktig rolle i industrimiljøet på 1800-tallet og var det eneste forbindelsesleddet mellom Vestre og Østre Sagene. Nede i dumpa på østsiden av elva lå et industrimiljø bestående av Foss spinneri og Foss bryggeri. I tillegg lå Ringnes bryggeri, Glads mølle, Sagene skole og bad lokalisert øst for elva, sammen med forstadsbebyggelse og leiegårder i mur.

I 1860 var den store byggeperioden langs Akerselva i hovedsak over. I den påfølgende perioden fokuserte fabrikkeierne snarere på å utvide

eksisterende produksjon enn å bygge nye fabrikker. Ny teknologi medførte at fabrikkene ble mindre og mindre avhengig av vannkraften. Da Knud Graah skulle utvide fabrikkene i 1912, ble fabrikkbygningen i én etasje lagt nede på flata (i dag Mølleparken 2). Bygningen hadde bedre luft- og lysforhold og større grad av automatisering.

Etter krakket i 1899 stoppet boligbyggingen opp, og det gikk mange år før det igjen ble oppført boliger på Sagene. Det først anlegget kom i Vøyensvingen i 1929, og fram til 1939 ble ytterligere tre komplekser bygget. Felles for alle anleggene var at de inneholdt små leiligheter på ett eller to rom pluss kjøkken, tiltenkt arbeiderbefolkningen i byen. De nye anleggene representerte bedre boforhold med innlagt vann og WC i leilighetene. Noen hadde også eget bad. Den store blokken i Maridalsveien 64 fra 1931-32 har en spesielt interessant historie. Det var det første anlegget som ble bygget av OOBs (senere OBOS). Antallet leiligheter var 98 - 25 ettroms og 73 to-roms, alle med kjøkken og bad, men ikke alle hadde balkong. I bryggerhuset i kjelleren kunne beboerne vaske klær, og gården fikk både sentraloppvarming og sentral varmtvannsforsyning.

To av de nye boligbyggene som ble reist på Sagene i mellomkrigstiden. Øverst Maridalsveien 64, tegnet for OOBs (OBOS) av Einar Engelstad i 1931, og nederst en del av Vøyensvingen 1,3 og 5, tegnet for A/S Kingos terrasse av arkitekt Einar Johnsen i 1929. Tegninger fra Plan- og bygningsetaten saksinnsyn (beskåret).

Arbeidere på vei til "Graah". Vi ser det lille portnerhuset som i dag er borte. Forøvrig er fabrikkbygget bevart, og den karakteristiske fasaden med de mange gavlene er et kjent motiv som er lett å få øye på når man går turveien langs Akerselva, der Foss teglverk, til høyre i bildet, en gang lå. (Foto: Ukjent/Oslo Byarkiv).

3. Industrinedleggelse, rivning og bevaring 1950 - 1990

I første halvdel av 1900-årene var det fortsatt full fart i de fleste fabrikkene langs Akerselva. Tekstilfabrikkene, kornmøllene og de mekaniske verkstedene produserte varer som før, men mange opplevde at tomtene var for små og fabrikklokalene umoderne. I tekstilindustrien ble konkurransen stadig hardere og i 1956 etablerte Hjula Væveri sammen med A/S Knud Graah & Co og Nydalens Compagnie et nytt selskap med navnet Nye Hjula. Allerede ett år etter ble driften stanset og alle arbeiderne sagt opp. En epoke var over. Hjula og Graahs tekstilproduksjon var lagt ned. Samme skjebne fikk de andre tekstilfabrikkene, og på slutten av 1960-tallet var det ikke lenger tekstilproduksjon langs Akerselva. De gamle fabrikkbygningene ble stående tomme eller benyttet til lager og lett industrivirksomhet.

På 1950- og 1960-tallet ble det lagt fram flere reguleringsplaner, både fra Oslo kommune ved Byplankontoret og tomteeierne. De fleste av disse innebar det rivning av all gammel bebyggelse og oppføring av nye, moderne boligblokker. På Sagene var planen å rette ut Maridalsveien og Sagveien og gi dem en bredde som var tilpasset den økende biltrafikken. Biermannsgården var allerede fredet og skulle bevares. Ellers skulle alle murgårder og trehus bort og erstattes med tre-fire etasjers blokker.

Mot slutten av Hjula veveris produksjonstid ble blant annet dette stoffet produsert, ca.1950. Det er et gardin/dekorasjonsstoff, designet av Alfred Møller. (Stoffprøve fra Norsk Teknisk Museums samling).

Et kjent bymotiv på Sagene, som mange som har et forhold til. Da bildet ble tatt i 1965 var alle bygningene vi ser planlagt revet. Melkebutikken har adresse Maridalsveien 75. Den høye gavlen som stikker opp bak er arbeiderboligen i Sagveien 34/36. Over gaten nærmest står arbeiderboligen Halvor Schou fikk oppført for Hjula Væveri i 1857. Det sier seg selv at alle disse bygningene har høy verdi. (Foto: Erling N. Christiansen/Oslo Museum).

Dette var en tid hvor fornyelse av byen sto i fokus. Det er i dag vanskelig å forestille seg at Oslo kommune ønsket å rive store deler av den gamle trehusbebyggelsen med verdifulle bygninger fra 1600- og 1700-tallet, og store deler av murgårdsbebyggelsen, som vi i dag setter stor pris på i bybildet. I boken "Saneringsmodne strøk", utgitt av Oslo kommune i 1955, nevnes ikke kulturminner eller kulturminneverdier med ett ord. Det er ingen refleksjon over hva man mister, eller om det som rives er verdifullt. Det problematiseres i stedet rundt om sanering av eldre boligstrøk vil gi like mange boliger når man bygger nytt. Dette er forståelig. Det er viktig å huske på at Oslo i tiden etter 2. verdenskrig var en sliten og nokså forfallen by. Boligmangelen var stor. Mange bygårder var nærmest kondemnabile, og uten strøm og varmt vann og med toalett i bakgården. Mange bodde svært tett og trangt. Kommunen skrev i sin redegjørelse i boken: «Saneringen av slum er derfor sjelden et forretningsmessig foretagende, men betyr tvert imot en belastning på kommunen. Den primære grunn kan ikke være å oppnå økt boligmasse, men det sosiale hensyn at mennesker ikke bør bo mindreverdig».

Dette bildet fra mars 1965 gir et godt innblikk i hvordan det så ut på Sagene like etter at de store bedriftene som Hjula Væveri var lagt ned, og før opprustningen av strøket begynte. Til høyre ser vi Sagveien 23B, tidligere bolig for kontorsjefen på Hjula. (Foto: Byantikvaren).

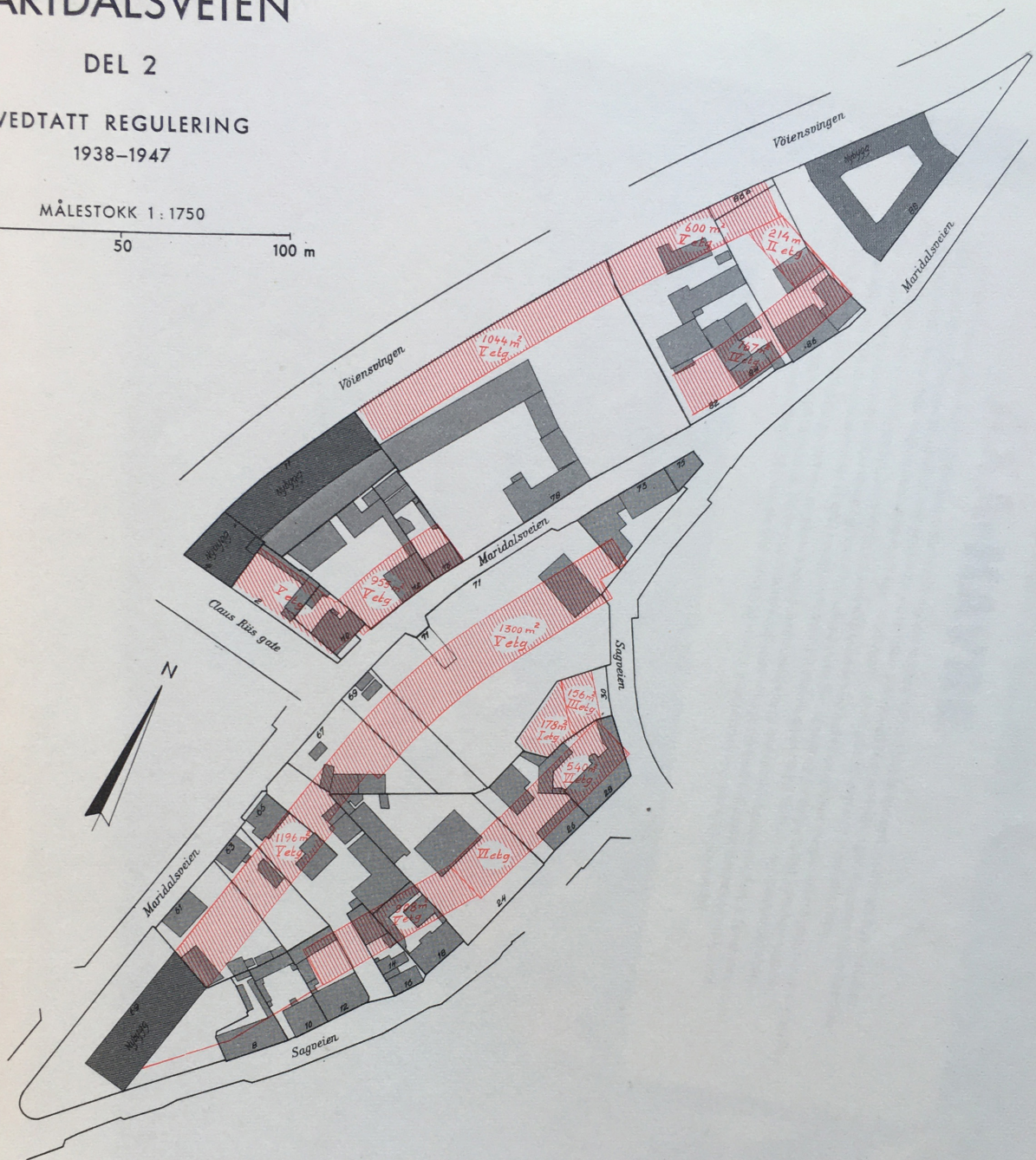
MARIDALSVEIEN

DEL 2

VEDTATT REGULERING
1938–1947

MÅLESTOKK 1:1750

0 50 100 m

Faksimile fra boken "Saneringsmodne strøk" utgitt av Oslo kommune 1955, som viser hvordan det som i dag er Sagene kulturmiljø var planlagt sanert. All den gamle trehusbebyggelsen (lys grå) med unntak av Biermannsgården skulle bort, istedet skulle det oppføres nye lamellblokker (rød, skravert) som sluttet seg til eksisterende bebyggelse fra mellomkrigstiden og tiden like etter 2. verdenskrig (mørk grå).

Beboere på Rodeløkka demonstrerer mot sanering i 1975. Lignende beboerengasjement fant sted flere steder i byen på denne tiden, og beboerne vant fram. Rodeløkka og andre truede trehusmiljøer ble stående, det samme ble murgårdene i ulike strøk av byen. (Foto: Ukjent/Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek).

Blant strøkene som ble sanert og totalt forvandlet, var Vaterland, Vika og Enerhaugen. Rivingen av Enerhaugen skapte stor debatt, det ble til og med skrevet en revyvisse om kjære, gamle Enerhaugen: «Ta og hvil deg litt du Maja, du har strevd nok som du har, også glemmer vi at bakom vårs står bulldoserne klar. (...) Tida har gått, klokka har slått, det ringer for Enerhaugen». Visen speiler tidsånden, for det var som om noe våknet i folk da Vaterland, Vika og Enerhaugen forsvant. Riktignok var Enerhaugen en fattigslig del av byen, og husene var små og hadde dårlig standard, men det måtte da være mulig å sette dem i stand? Kanskje var det ikke så pittoresk for dem som bodde i strøkene, og mange fra gamle Vika var sjeleglade for å få en ny, moderne leilighet med badekar på Lambertseter. Men noe var i ferd med å skje med folks bevissthet, i et større perspektiv. Kulturminnevernet er ikke statisk, og synet på hva som er verdifullt og bør vernes, er i stadig endring. Hva som fører til disse endringene er ikke alltid lett å definere eller forutse. Blant områdene Oslo kommunen hadde tenkt å sanere, var Grønland, Kampen, Vålerenga, Fredensborg med Bergfjordingen og Telthusbakken, Grünerløkka og Rodeløkka. Heldigvis tar det ofte tid å vedta og gjennomføre kommunale planer. På 1960- og 70-tallet begynte beboerne i de eldre bomiljøene å stå opp for husene og bomiljøet sitt. De gikk i demonstrasjonstog til Rådhuset, de begynte å male og skrape, og sammen med dem kom vernemyndigheter og ideelle organisasjoner på banen.

Beboerne i Hammerfestgata på Rodeløkka rehabiliterer husene sine på 1970-tallet. (Faksimile: "Ta vare på Oslo" - Truls Aslaksby, Morten Krogstad).

Veverisalen på Hjula Nye Væveri med det fine shedtaket i bruk som billakeringsverksted i 1978. Ny virksomhet, men faktisk uten å endre bygningen noe særlig. Vi ser originale jernsøyler og dragere, og originalt trepanel. (Faksimile: "Fabrikk og bolig ved Akerselva" av Kari Hoel Malmström).

Sagene er et ypperlig eksempel på hvordan ting kan snu. I 1961 ble reguleringsplanen for området på østsiden av elva, nedenfor Ringnes bryggeri, vedtatt uten debatt. Det innebar at Nedre Foss bryggeri og Foss Bomuldsspindleri ble revet (se foto side 16). Nærmest elva ble det anlagt park, mens OBOS oppførte en boligblokk på 19 etasjer mot Thorvald Meyers gate, i flukt med et langstrakt kontorbygg. Arkitekturen brøt med strøket for øvrig, men slik skulle det være. Husk, det var på denne tiden man planla en motorvei tvers gjennom Slottsparken. Neste reguleringsplan skapte derimot debatt. Den omfattet Hjula Væveri, og eier ønsket å rive hele anlegget og erstatte industribebyggelsen med frittliggende boligblokker. Da reagerte folk. Flere tok til orde for å bevare hovedbygningen på Nedre Vøyen gård og i tillegg hadde Oslo Byes Vel fått utarbeidet en rapport om verneverdiene i området. Kunsthistorikeren Bjørn Sverre Pedersen hadde tatt for seg miljøet ved Beierbrua, Sagveien og Maridalsveien og lagt vekt på at miljøet var representativt for den sosiale, tekniske og arkitektoniske utvikling i siste halvdel av 1800-tallet. I bystyredebatte roste varaordfører Brynjulf Bull utredningen og advarte mot at kulturminner fra den industrielle perioden ble revet. Resultatet ble at bygningene til Hjula veveri som lå nærmest Beierbrua ble tatt ut av planen, mens bygningene i resten av området lenger nord, blant annet Nedre Vøyen gård, kunne rives. Planen

ble aldri gjennomført. Da eierne fremmet byggesaken var vernetanken modnet og i 1967 ble Oslo kommune ved Byantikvaren og Byplankontoret enige med eierne om at anlegget skulle vernes. Stor deler av lokalet ble deretter leid ut til Statens teknologiske institutt til undervisningsformål.

Selv om Hjula var reddet, var den øvrige bebyggelsen fortsatt truet, og i mange tilfeller svært forfallen. Noen eiere lot bygningene gå for lut og kaldt vann med vilje, i håp om å få rive-tillatelse. I 1975/76 startet Oslo Byes Vel og Fortidsminneforeningen et arbeid om en samlet bevaringsplan for Sagene og i 1978 ble en utredning om bygningsmiljøet lagt frem. Her var alle verneverdige hus fotografert, registrert og beskrevet. I saken som ble lagt fram for Bystyret i 1980 ble det foreslått å regulere 60 eiendommer med 80 bygninger til spesialområde, bevaring. Planen la i tillegg opp til at gamle Sagene også skulle være et attraktivt boligområde i fremtiden, og spesifiserte at de gamle industribygningene kunne få ny bruk, og det skulle også være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Man ønsket at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur o.l., skulle ryddes og bebygges. Bevaringsplanen ble vedtatt med stort flertall i bystyret i februar 1981. Vernekampen om det gamle arbeiderstrøket på Sagene var vunnet.

Maridalsveien 61, rivemeldt 1973 og Maridalsveien 65, antagelig rivemeldt 1983.

Maridalsveien 85, rivemeldt 1986 og Maridalsveien 72, rivemeldt 1970.

Maridalsveien 71, rivemeldt 1983 og Maridalsveien 84, revet på 1980-tallet.

En del eldre bebyggelse har dessverre blitt revet på Sagene. Noen hus forsvant på 1960- og 70-tallet, før bevaringsplanen ble vedtatt i 1981. Disse ville ikke blitt revet i dag, og ville nok også vært bevart hadde planen eksistert tidligere. Andre var mindre bygg og skur knyttet til diverse industri. Noen av disse kunne kanskje også vært bevart, men tomtene ble brukt til nye boliger, som har beriket Sagene som strøk. (Alle foto: Byantikvaren).

Til venstre: Maridalsveien 63, rivemeldt 1972.

Gamle Sagene i ny bruk. Bildet er tatt på Beierbrua ca.1990. I forgrunnen står Ellen Jacobsens skulptur av fabrikkjentene. Bak Hjula Væveri. (Foto: Erik Johannessen/Oslo Museum)

Sagene bevaringsområde

I desember 1979 hadde arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg fullført et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet. De samme arkitektene gikk etter at bevaringsplanen var vedtatt sammen med Oslo Byes Vel og Fortidsminneforeningen og dannet Sagene bevaringsselskap. Selskapet tilbød arkitekt hjelp og bygningskyndig kompetanse til eiere som ville sette sine gamle hus i stand, og slik kunne intensjonene i reguleringsplanen gjennomføres. Selskapets inntekter kom fra salg av nye hus på tomter de hadde fått tildelt av Oslo kommune. I tillegg til Terjesen og Østberg, var arkitektene Hassa Horn, Amund Kjellstad og Ole Daniel Bruun med på å tegne de nye bolighusene. På 1970- og 80-tallet støtte Byantikvaren så godt de kunne oppunder arbeidet som ble gjort på Sagene, og var med å sette flere gamle hus i stand, bl.a. Sagveien 8 og 26.

Sagveien 16 settes i stand i august 1997, og Byantikvaren dokumenterer arbeidet. Forfallet var prekært, foto før istandsetting kan sees i vedlegget på nr. 59 Sagveien 16. (Foto: Byantikvaren).

Sagveien 26 våren 1970, før gården ble restaurert av Byantikvaren (øverst). Opprinnelig sto et en-etasjes trehus her, oppført 1851. I 1861 ble huset påbygget en etasje. Apoteker Lindgaard drev Sagene apotek her, før han fikk oppført Sagveien 28 vegg i vegg og startet apotekvirksomhet der.

I 1974 var rehabiliteringen i gang (midten). Skadet panel ble fjernet og råte og skader på tømmeret utbedret. Noen nyere butikkvinduer ble byttet ut med vinduer med riktig utforming.

I dag fremstår Sagveien 26 som velholdt, med mange bevarte bygningsdetaljer, som panelet. Huset forteller historien om det gamle Sagene, som holdt på å bli revet, men som ble reddet av ildsjeler og entusiaster i kulturminnevernet og lokalmiljøet. (Alle foto: Byantikvaren).

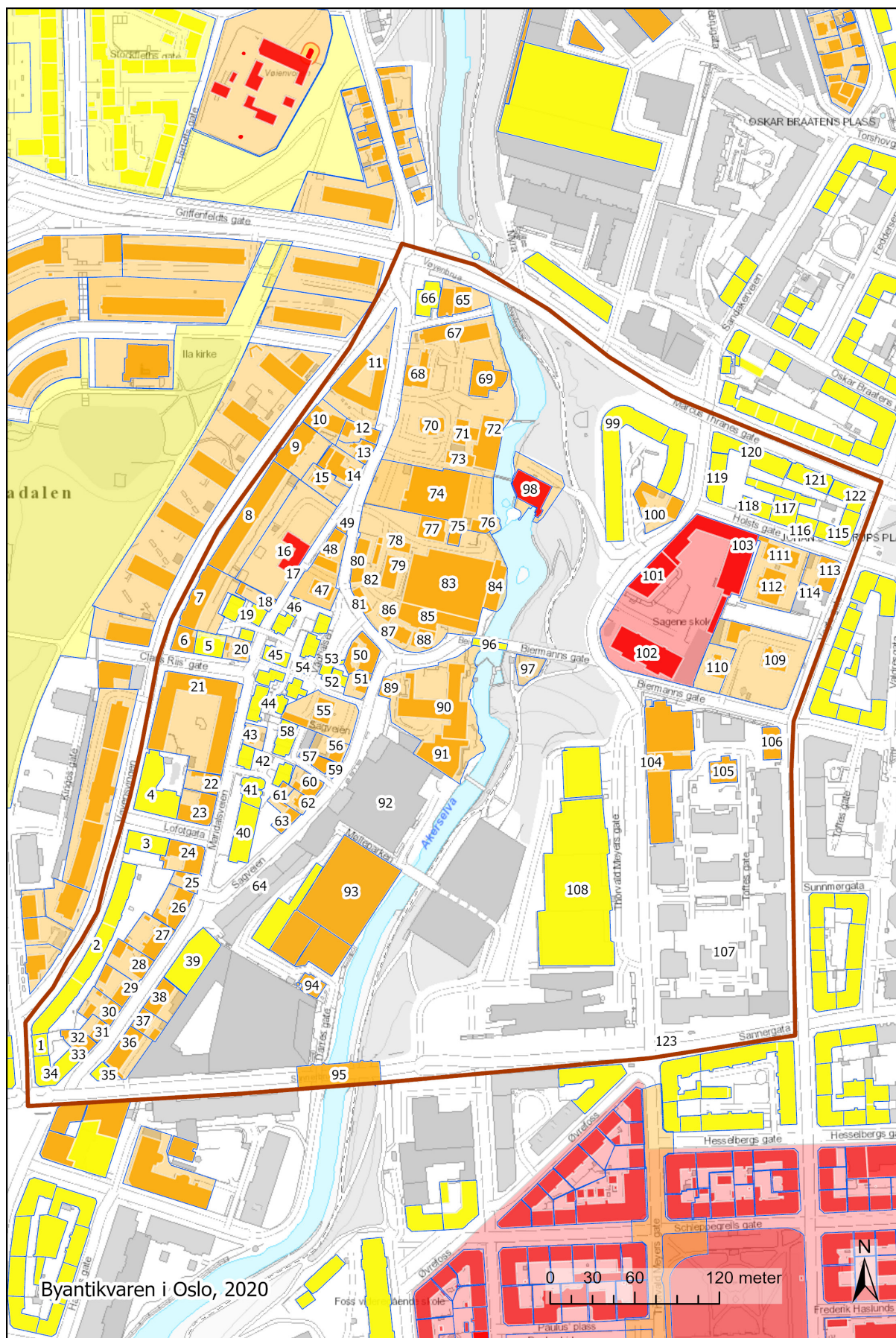

Maridalsveien 72B, et av mange fine eksempler på tilpassede, nybygde trehus i Sagene kulturmiljø. Bak skimter vi svalgangshuset i Maridalsveien 74 B, C og D. Begge bygningene er oppført i 1983. Til venstre ser vi Maridalsveien 70, antagelig oppført rundt 1700. (Foto: Byantikvaren).

I reguleringsplanen for Sagene står det bl.a. følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Nybyggene ble oppført i tråd med dette, selv om boligblokken i Maridalsveien 61 skiller seg ut, og skapte en del debatt. De fleste av de nye boligene er imidlertid småhus i tre, godt tilpasset den eldre bebyggelsen. Mange har også arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode. Når Byantikvaren i 2020 setter den «nye» bebyggelsen fra 1980- og 90-tallet på Gul liste, er det ikke bare en listeføring av vellykket tilpasningsarkitektur, men også en listeføring av et område som er et utrolig talende eksempel på en vernekamp og et skifte av politisk klima, i en tidsperiode der disse kampene sto på som aller mest.

Boligblokken i Våghalsen 12 fra 1983 er tilpasset murgården ved siden av, og har samtidig et spennende og variert arkitektonisk uttrykk. (Foto: Byantikvaren).

Kart over Sagene kulturmiljø som viser alle bygg som er ført på Gul liste. Se ellers kartet på side 9 for sammenligning og tegnforklaring. Nummerne er ikke gatenummer, men refererer til de ulike eiendommenes oppføring i vedleggene. Der finnes bilder og beskrivelse av hver enkelt eiendom.

Vedlegg

Vedleggene til Sagene kulturminnegrunnlag gir en oversikt over alle bygningene i Sagene kulturmiljø som har verneverdi. De er gruppert i område VEST, INDUSTRI og ØST. Hver adresse har et nummer som korresponderer med kartet på side 59.

Alle foto er tatt av Byantikvaren i Oslo, hvis ikke annet er angitt.

Om Gul liste og vernekategorier:

Gul liste er Byantikvarens oversikt over registrerte kulturminner i Oslo. Dette er et viktig verktøy i kommunens behandling av bygge-, rive- og plansaker. Hvis en eiendom er oppført på Gul liste, betyr det at den har kulturminneverdi. Det finnes tre kategorier for vern på Gul liste. I tekstene i vedlegget er hver bygning betegnet med sin respektive vernekategori.

Fredet etter kulturminneloven og oppført på Gul liste

Fredning er den strengeste form for vern av kulturminner og kulturmiljøer. Et fredet anlegg har nasjonal kulturminneverdi, det vil si at det er viktig for hele Norges kulturarv, ikke bare for Oslo. Man må søke Byantikvaren om tillatelse hvis man ønsker å foreta endringer ut over vanlig vedlikehold på et fredet kulturminne. Hva «vedlikehold» innebærer tolkes strengt. F.eks. kreves det dispensasjon hvis du ønsker å skifte malingstype eller farge. Normalt vil en fredning omfatte både eksteriør og interiør. Det skal også sendes søknad til Plan- og bygningsetaten som skal behandle saken etter plan- og bygningsloven.

Regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og oppført på Gul liste

Hvis en bygning er regulert til bevaring, er den vernet som en del av en reguleringsplan. Det er også vedtatt egne reguleringsbestemmelser, som fastsetter bruk og hva som kan tillates av endringer. I Oslo vedtas reguleringsplaner av bystyret. Man må søke Plan- og bygningsetaten hvis man vil gjøre utvendige endringer.

Oppført på Gul liste som kommunalt listeført

Byantikvaren fører jevnlig kulturminner på Gul liste hvis vi mener kulturminneverdiene er høye nok. Disse betegnes som «Kommunalt listeført» og er den største gruppen kulturminner på listen. Kommunalt listeførte kulturminner har ikke juridisk vedtatte bestemmelser. Man må likevel søke Plan- og bygningssetaten hvis man vil gjøre utvendige endringer.

1. Murgård, Kingos gate 3

Byggeår: 1894

Byggherre: A. Nordby

Arkitekt: Sannsynligvis Anselm Liljestrøm

Bygningsbeskrivelse og historikk

Kingos gate 3 er en murgård i fire etasjer. Gatefasaden er i nyrenessanse og har bevarte pussdetaljer rundt vinduene og mellom etasjene.

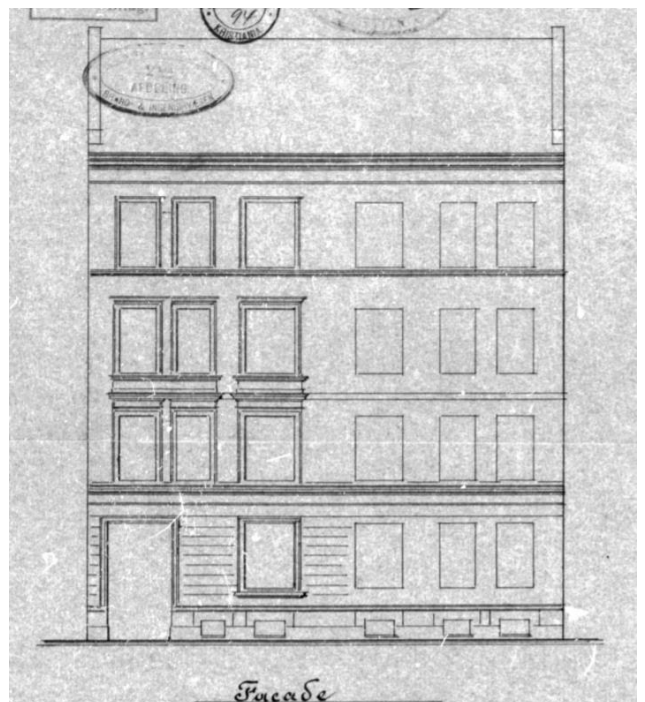
Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Kingos gate 3 var av den enklere sorten. Den hadde fire små leiligheter i hver etasje, hver med værelse, kjøkken og entre. Privet (utedo) var plassert i bakgården. I 1939 ble det innredet to felles vannklosetter på loftet, men først i 1979 fikk beboerne bad og WC i leilighetene. Samtidig ble leilighetene slått sammen, slik at det i dag er to i hver etasje.

I 1935 bodde det mange håndverkere i gården: En blikkenslager, en elektriker, en skomakersvenn, en lagerekspeditor og en kassesnekker. Det bodde også flere fruer, enkefruer og frøkner her, noen av dem delte leilighet.

Verne vurdering

Kingos gate 3 har både arkitektonisk og bygningshistorisk verdi. I tillegg har den miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Kingos gate 3 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Fasadetegning av Kingos gate 3 fra 1894. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn hele fasaden på murgårdstegningene og heller ikke vindusutformingen (Plan- og bygningsetaten).

2. Boligblokk, Vøyensvingen 1,3,5

Byggeår: 1929-30

Byggherre: A/S Kingos terrasse

Arkitekt: Reidar Johnsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Husrekken i Vøyensvingen 1,3 og 5 omfatter tre sammenhengende bygninger i fire etasjer, med 24 leiligheter i hver. Fasadene er pusset og gatefasaden har et enkelt arkitektonisk uttrykk. Unntaket er de dekorative feltene med geometriske mønster over inngangsdørene. Stilarten er enkel nyklassisme, med trekk av funksjonalisme.

Et vesentlig prinsipp for boligbygging i mellomkrigstiden var lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Leilighetene i Vøyensvingen 1,3 og 5 fikk noe av dette, men de var små, 19 1-romsleiligheter i hver enhet. To og to 1-roms delte et spisekjøkken. Dusj og WC måtte man dele, disse var installert i trappeoppgangen. De fire 2-romsleilighetene og den ene 3-roms som fantes, fikk bad. I kjelleren var det bryggerhus og rulle for klesvask.

I 1935, da gården var nesten ny, var spennvidden stor blant beboernes yrker. I nr.1 finner vi blant annet en sporveiskonduktør, en bakersvenn, en murer, en kapellmester, en kvinnelig skuespiller, en sjømann, en gartner, en drosjeeier, en skredder, en sykepleier, flere sjåfører, flere kelner, og en musikkfenrik.

Verne vurdering

Vøyensvingen 1,3 og 5 har verneverdi som en god representant for bygninger oppført i brytningen mellom nyklassisme og funksjonalisme. Husrekken har også kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Vøyensvingen 1,3 og 5 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

3. Murgård, Lofotgata 1

Byggeår: 1901-06

Arkitekt: Carl Aaman

Bygningsbeskrivelse og historikk

Lofotgata 1 er en murgård i fire/fem etasjer. Gatefasaden er i nyrenessanse og har godt bevarte pussdetaljer rundt vinduene og mellom etasjene. Opprinnelige var det butikk på hjørnet i første etasje. I 1984 ble loftet innredet til beboelse. Gården har også i nyere tid fått glasset inn bakfasaden.

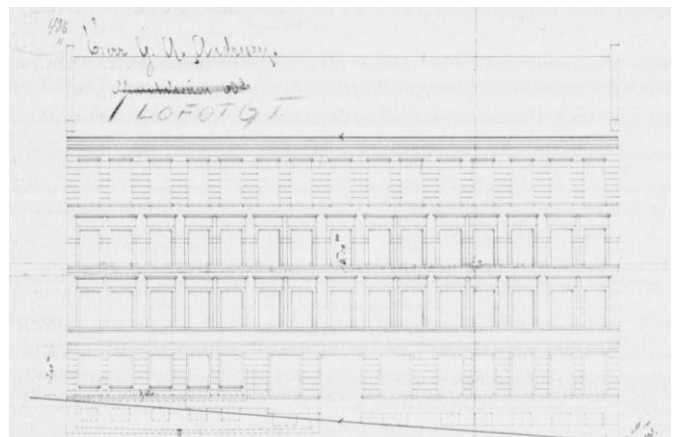
Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Leilighetene Lofotgata 1 var 1- og 2-roms. Noen av 1-romsleilighetene delte kjøkken. Utedoen lå i bakgården, og bryggerhuset for vasking av klær i kjelleren. I 1960 ble det satt inn vannklosetter i gården. Man tok litt av kjøkkenarealene for å få til dette. Senere ble det installert bad i alle leilighetene. Tidligere var det butikklokaler i deler av 1. etasje, noe som var vanlig i denne type bebyggelse. I Lofotgata 1 ble det blant annet drevet melkebutikk.

I 1935 vet vi at noen av de følgende bodde i gården: En stasjonsbetjent, en maler, en kommunearbeider, en trykker, en kvinnelig frukthandler, en tilskjærer og en sjømann, samt mange enkefruer, fruer og frøkner.

Verne vurdering

Lofotgata 1 har både arkitektonisk og bygningshistorisk verdi. I tillegg har den miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Lofotgata 1 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Fasadetegning av Lofotgata 1 fra 1903. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn vindusutformingen på murgårdstegningene (Plan- og bygningsetaten).

4. Boligblokk, Vøyensvingen 7

Byggeår: 2007

Arkitekt: Eriksen & Marlow arkitekter

Bygningsbeskrivelse og historikk

Vøyensvingen 7 er en boligblokk oppført i fallende terreng, med ulike etasjehøyder. Opprinnelige sto det et eldre kontorbygg på tomten. Den nye blokken er godt tilpasset øvrig bebyggelse i strøket. Gesimslinjen følger nabobyggenes gesims, og fasadene er variert utformet, men likevel med en inndeling som forholder seg til omkringliggende bebyggelse. Fargebruken markerer byggets hjørne og et tårnmotiv, kanskje et tilbakeblikk på funksjonalismens arkitekturuttrykk? Også mot bakgården har Vøyensvingen 7 et kreativt arkitekturuttrykk, med spennende kombinasjoner av volumer, materialer og farger.

Verne vurdering

Vøyensvingen 7 har verneverdi som en god representant for nyere bebyggelse i området, utformet i henhold til bevaringsplanen og således tilpasset den eldre bebyggelsen på Sagene – i dette tilfellet boligblokker fra mellom- og etterkrigstiden.

Vøyensvingen 7 er ført på Gul liste som kommunalt listeført.

5. Boligblokk, Claus Riis' gate 2

Byggeår: 1951

Arkitekt: Gunnar Schultz

Bygningsbeskrivelse og historikk

Claus Riis' gate 2 er en boligblokk i seks etasjer med inntrukket toppetasje. Den er oppført i betong, med fasade kledt i bankestein, og første etasje i naturstein. Bygningen har enkelt utformete fasader med tidstypiske balkonger. Forretningslokalene i første etasje har store vindusflater. I 1994 ble det bygget en tilstøtende garasje mot øst som tilhører naboeiendommen i Maridalsveien 68.

Et vesentlig prinsipp for boligbygging i mellomkrigstiden var lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Denne ideologien ble videreført i etterkrigstidens byggeri. Claus Riis' gate 2 er et godt eksempel på dette. Leilighetene er 2,3, og 4-roms, kun en 1-roms. Alle fikk kjøkken, bad og balkong. Gården fikk dessuten heis, elektrisk fyring og søppelnedkast i oppgangen. Sistnevnte var en stor hygienisk forbedring, og fikk søppel og rotter vekk fra bakgården.

I 1955, da gården var ganske ny, bodde det flere familier i gården. I følge Adressebok for Oslo hadde mennene i familien, som er de som står oppført, følgende yrker: lege, tobakkshandler, sivilingeniør, bygningsbetjent, disponent, assistent, kontorsjef, overrettssakfører, lærer, revisor og lektor. I næringslokalene i 1.etasje var det tannlege og lege, samt Ravensborg & Co teknisk import og Brita Øvsthus garnforretning.

Verne vurdering

Claus Riis' gate 2 har høy verneverdi som en god representant for etterkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området.

Claus Riis' gate 2 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

6. Boligblokk, Claus Riis' gate 4

Byggeår: 1949

Arkitekt: Gunnar Schultz

Bygningsbeskrivelse og historikk

Claus Riis' gate 4 er en boligblokk i seks etasjer med tilbaketrukket toppetasje. Bygningen ligger på hjørnet av Vøyensvingen og Claus Riis gate. Den er oppført i tegl og betong. Første etasje er kledd i naturstein. Bygningen har enkelt utformete gatefasader med små balkonger. I første etasje er hjørnepartiet trukket inn og markert med en søyle. Opprinnelig huset bygården fem butikker, noe de store vindusflatene på gateplan vitner om.

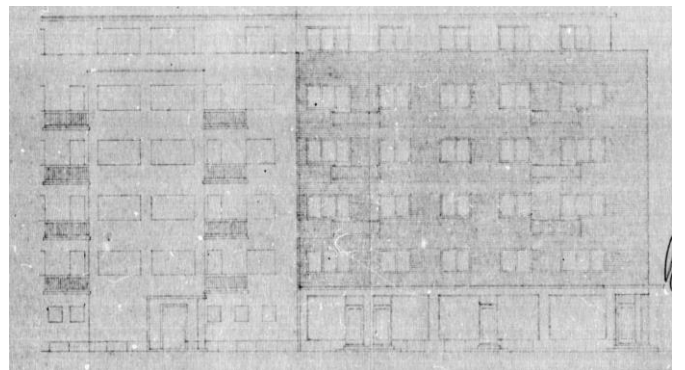
Et vesentlig prinsipp for boligbygging i mellomkrigstiden var lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Denne ideologien ble videreført i etterkrigstidens byggeri. Claus Riis' gate 4 er et godt eksempel på dette. Alle leilighetene er 2,3 og 4-roms, alle med kjøkken, bad og balkong. Gården fikk dessuten heis, elektrisk fyring og søppelnedkast i oppgangen. Sistnevnte var en stor hygienisk forbedring, og fikk søppel og rotter vekk fra bakgården.

I 1955, da gården var ganske ny, var det full aktivitet i de fem butikklokalene, med blant annet kolonialforretning og frisørsalong. Oppover i etasjene bodde flere familier. Av yrkene som var representert var kjøpmann, disponent, fenrik, skomaker, salgssjef og glassmestersvenn.

Verne vurdering

Claus Riis' gate 4 har høy verneverdi som en god representant for etterkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området.

Claus Riis' gate 4 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Claus Riis' gate 4 fra 1948 (Plan- og bygningsetaten).

7. Boligblokk, Vøyensvingen 11

Byggeår: 1949

Arkitekt: Gunnar Schultz

Bygningsbeskrivelse og historikk

Vøyensvingen 11 er en boligblokk i seks etasjer med tilbaketrukket toppetasje.

Den er oppført med yttervegger i tegl.

Opprinnelig var fasaden upusset, med pussede karnapper, senere er hele fasaden blitt pusset.

Inngangspartiene er inntrukket, med omramminger i naturstein. Bygningen har et enkelt utformet uttrykk i funksjonalistisk stil.

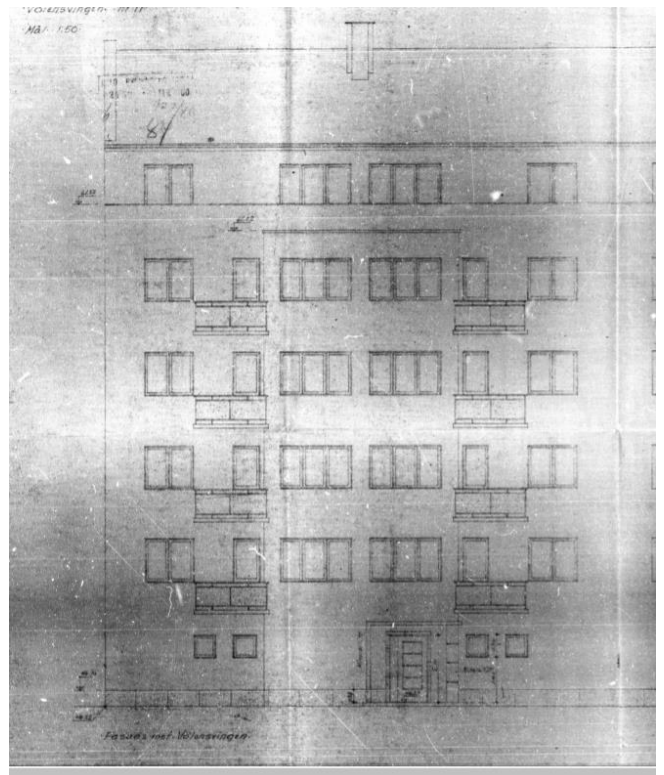
Leilighetene i Vøyensvingen 11 var relativt store for sin tid – 20 4-romsleiligheter med 9 3-roms og en 1-roms, alle med kjøkken og bad. Dette var vesentlig i mellomkrigstidens boligbygging. Målet var å bygge lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Denne ideologien ble videreført i etterkrigstidens byggeri. Vøyensvingen 11 fikk elektrisk fyring, og søppelnedkast i oppgangen. Sistnevnte var en stor hygienisk forbedring, og fikk søppel og rotter vekk fra bakgård.

I 1955, da gården var ganske ny, var mange ulike yrker representert blant beboerne i gården, blant annet portier, pastor, kontorist, pantefullmektig, tannlege, lærer, geolog, ingeniør, avdelingssjef, hovedbokholder, formann og avdelingssjef. Vi finner få menn i håndverksyrker, kanskje bidro de store leilighetene til at det hovedsakelig var familier der mannen hadde god inntekt som kunne flytte inn.

Verne vurdering

Vøyensvingen 11 har høy verneverdi som en god representant for etterkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området.

Vøyensvingen 11 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Utsnitt av fasadetegning av Vøyensvingen 11 fra 1947 (Plan- og bygningssetaten).

8. Boligblokk, Vøyensvingen 13,15,17,19

Byggeår: 1954

Arkitekt: Arne Chr. Olstad

Bygningsbeskrivelse og historikk

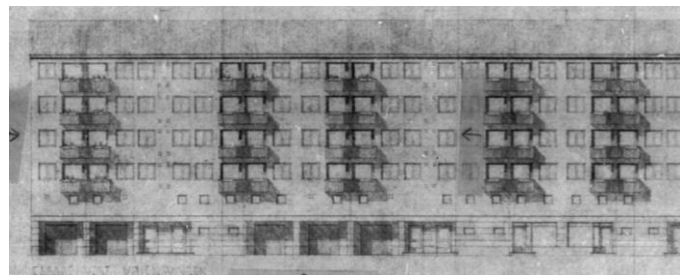
Vøyensvingen 13, 15,17 og 19 er en langstrakt bygård i fire og fem etasjer, oppført i betong med pussede fasader og saltak. Bygningens hovedfasade er svakt kurvet og følger gateløpet. Fasaden er utformet med punktbalkonger som er regelmessig plassert. Opprinnelig var det butikker i første etasje.

Leilighetene i gården var av ulike størrelse, men alle fikk balkong og bad med WC. I kjelleren var det vaskerom, tørkerom og rulle. Gården fikk også flere garasjer, tilfluktsrom, og den hadde egne rom i fellesarealene for sykler og barnevogner. Dette har arkitekten spesifisert på tegningene. Likeledes søppelnedkast i oppgangen, en stor hygienisk forbedring. Arkitekten har også spesifisert at butikklokalet skal brukes til «Manufaktur». Vesentlig i mellomkrigstidens boligbygging. var å bygge lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Denne ideologien ble videreført i etterkrigstidens byggeri og Vøyensvingen 13, 15,17 og 19 er et godt eksempel på dette.

Verne vurdering

Vøyensvingen 13,15,17 og 19 har høy verneverdi som en god representant for etterkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området.

Vøyensvingen 13,15,17 og 19 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Utsnitt av fasadetegning av Vøyensvingen 13,15,17 fra 1952 (Plan- og bygningsetaten).

9. Boligblokk, Vøyensvingen 19B

Byggeår: 1972-81

Arkitekt: Alf Tønnessen

Bygningsbeskrivelse og historikk

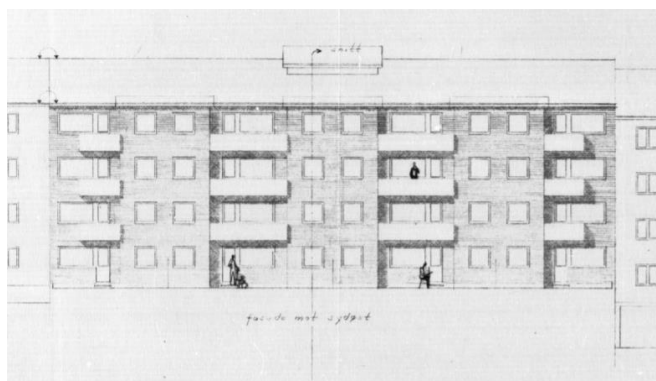
Vøyensvingen 19B er en infillgård som ligger mellom to bygårder fra 1950-tallet. Den har et enkelt fasadeuttrykk som er godt tilpasset de to naboene og også gesimslinjen følger disse. Bygningen er oppført i betong og forblendet med tegl. Den har luftbalkonger mot gate og bruksbalkonger mot bakgården. Sokkel-etasje er markert med horisontale glassbyggersteinvinduer og et enkelt inngangsparti, samt nedkjørsel til garasjen.

Vøyensvingen 19B ble byggemeldt i 1972, men grunnet diverse utfordringer underveis, fikk bygningen ikke ferdigattest før i 1981. Arkitekt Alf Tønnesen tegnet inn garasje for 24 biler, tilfluktsrom med plass til alle i gården, heis og vaskeri. Med andre ord, en moderne bygning. I tillegg var det boder både for mat og for generell oppbevaring. Disse lå adskilt, med et stort fellesrom mellom. Tønnesen tegnet også ut et hageanlegg for fire av leilighetene i detalj. Det skulle inneholde grønn og rød berberis, dvergfuru og rhododendron. Mellom husveggen og et hellelagt parti skulle det plantes stauder og løkblomster. Tønnesen skrev: «De 4 leilighetsinnehaverne som har adgang til haven skal selv stelle hver en ideel $\frac{1}{4}$ part av beplantningsarealet. Etter noen år vil det være nødvendig å stelle stau- og løkbedet». Plan- og bygningsetaten slo imidlertid fast at tanken om en privat hagedel ikke var i tråd med lovverket. Utearealet skulle være felles for alle. Vi kjenner dessverre ikke til hvordan hagesaken endte.

Verne vurdering

Vøyensvingen 19 har verneverdi som en god representant for nyere bebyggelse i området, utformet i henhold til bevaringsplanen og således tilpasset den eldre bebyggelsen på Sagene – i dette tilfellet boligblokker fra mellom- og etterkrigstiden.

Vøyensvingen 19 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Tegning av bakfasaden i Vøyensvingen 19B fra 1978 (Plan- og bygningsetaten).

10. Boligblokk, Vøyensvingen 21

Byggeår: 1953

Arkitekt: Bernt Lomeland

Bygningsbeskrivelse og historikk

Vøyensvingen 21 er en hjørnebygning bestående av et hovedvolum i fem etasjer mot gaten, og en lavere fløy mot øst. Bygningen er oppført i mur og betong med pussede fasader, og har saltak. Fasadene er enkelt utformet, med små balkonger.

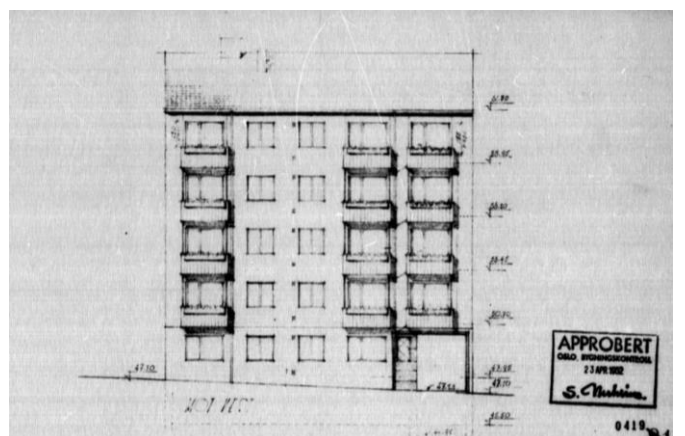
I mellomkrigstidens boligbygging var et vesentlig mål å bygge lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Denne ideologien ble videreført i etterkrigstidens byggeri, og Vøyensvingen 21 er et godt eksempel på dette. Bygningen har 15 2-roms leiligheter, 4 3-roms og 2 1-roms, alle med kjøkken, bad og balkong. I tillegg ble det installert sentralvarmeanlegg og gården fikk søppelnedkast i trappeoppgangen. Dette var en stor hygienisk forbedring fra tidligere, og fikk søppel og rotter vekk fra bakgården.

I 1955, da gården var nesten ny, bodde det blant annet. en kontorsjef, en lege, en tegner, to tannleger, en lokomotivfører, en styrmann og en løytnant i gården.

Vernevurdering

Vøyensvingen 21 har høy verneverdi som en god representant for etterkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området.

Vøyensvingen 21 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Vøyensvingen 21 fra 1952 (Plan- og bygningsetaten).

11. Boligblokk, Maridalsveien 90

Byggeår: 1945-49

Byggherre: Oslo kommune

Arkitekt: Ragnar Evensen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 90 er en leiegård i fem etasjer, oppført i tegl med støpte dekker. Bygningen er trapesformet med bakgård, og saltak på tre av fløyene, mens det tårnlignende inngangspartiet har flatt tak. Gatefasaden er spekket, og har små tidstypiske balkonger. Fasaden mot bakgården er pusset. Inngangsfloøyen har en konkav form, og er symmetrisk oppdelt med en midtakse bestående av en vinduskolonne med fire store storrutete vinduer, plassert over inngangsdøren markert med en utkragende baldakin.

Gården ble oppført som Ila Søsterhjem av OBOS, for Oslo kommune, med det formål å skaffe hybelleiligheter til sykepleiersker ved Ullevål sykehus. Bygningen inneholder 86 1-romsleiligheter og en 3-roms, alle med balkong, samt to forretningslokaler. Her holdt Gløtt tobakk til i 1955, samt J. A. Johansen AS reparasjonsverksted. Beboerlisten besto utelukkende av kvinner, hovedsakelig sykepleiere, samt en overpleier og en forstanderinne. Unntaket var en disponent. Kanskje bodde han i 3-roms-leiligheten?

Innflytning i gården var juni til september 1949, og borettslaget ble organisert som et datterselskap under OBOS under navnet «Ila borettslag». Oslo kommune hadde tildelingsmyndighet hva gjaldt leilighetene, i motsetning til i ordinære OBOS-borettslag.

Verneurdering

Maridalsveien 90 har høy verneverdi som en god representant for etterkrigstidens boligarkitektur, og på grunn av sin spesielle funksjon som sykepleierboliger. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området.

Maridalsveien 90 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Ila søsterhjem da det var nesten nytt, i 1951. (Foto: Wilhelm Råger/Oslo Museum)

12. Forstadsbebyggelse, Maridalsveien 86B

Byggeår: slutten 1600-tallet/begynnelsen av 1700-tallet

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 86B er et lite, enetasjes forstadshus, som ligger lavere i terrenget enn dagens gatenivå. Fasadene har gjennomgått flere endringer i årenes løp, blant annet er det blitt satt inn moderne, sprosseløse vinduer. Husets bakre del er noe nyere enn hovedvolumet, oppført på begynnelsen av 1800-tallet. Denne delen ble revet på 1950-tallet og senere gjenoppført. I 1987 ble det oppført et carport-tilbygg i bakgården

Før 1770-årene tilhørte Maridalsveien 86 muligens nr.84, de to hadde i alle fall samme eier. Huset har hatt mange eiere opp gjennom årene og gjennom branntakster vet vi litt om dem, og om husets interiører. I 1881 angis for eksempel: «Stue, kammer, kjøkken med skorsten og bakerovn og en matbod nestved, i alt med to kakkellovner». I gården sto en tømmerbygning med «et lite kammer, en matbod og to små alkover» og en bygning bestående av fjøs, vedskjul og pakkebod. På denne tiden bodde antagelig blikkenslager Christopher Gulbrandsen her. I 1827 hadde høker Ole Christophersen overtatt. Det ble oppført et nytt uthus, og en ny utmurt bindingsverksbygning på sydsiden av gaten. I 1855 står baker Fossum som eier. Han fikk like etter oppført murgården i Maridalsveien 86A og eide dermed begge bygningene.

Vernevurdering

Maridalsveien 86B har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 86B er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Maridalsveien 86B fotografert i 1912. Nabobygget nr.88 er dessverre revet. (Foto: Johannes Markus Holmsen/Oslo Museum).

13. Murgård, Maridalsveien 86A

Byggeår: 1856

Byggherre: Ole Fossum

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 86A er en murgård i tre etasjer, oppført i tegl med en bærende konstruksjon av tre, og saltak. Bygningen har en høy førsteetasje med inngang til portrommet mot nord, og inngang til de eldre butikklokalene på midten. For øvrig er bygningen i Maridalsveien 73 så lik at den antagelig har samme plan. Fasadene i nr.86A er nøkternt utformet. Gatefasaden har horisontale trekninger og en enkel gesims. Vinduene er markert med dekorative mønstre i utstikkende tegl. På 1990-tallet ble butikklokalene endret til bolig. Det har også blitt oppført balkonger på fasaden mot bakgården.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført.

Maridalsveien 86A tilhører første generasjons leiegårder i mur i Sageneområdet, og også i Oslo for øvrig. Den ble oppført av baker Ole Fossum som hadde sitt bakeri i første etasje. I årene 1861-1872 leide kommunen plass for Sagene brannstasjon i gården. I lokalene i første etasje har det foruten bakeri blant annet vært en kolonialforretning. I bakgården sto tidligere en bygning oppført ca.1860, som ble brukt som bolig for enslige kvinner.

Verne vurdering

Maridalsveien 86A har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 86A er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Maridalsveien 86A og Maridalsveien sett sydover med nummer 84 og Biermannsgården i mars 1965. (Foto: Byantikvaren).

14. Forstadsbebyggelse, Maridalsveien 84

Byggeår: Dagens bebyggelse er dessverre en rekonstruksjon etter at den opprinnelige bygning ble ulovlig revet i 1982.

Den eldste delen mot gaten var sannsynligvis bygget på 1600-tallet eller tidlig på 1700-tallet. Tilbygget var fra 1700- og 1800-tallet.

Byggherre: Ukjent

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 84 består av tre fløyer i U-form rundt en liten gårds plass. Huset mot gaten er i halvannen etasje, men har full annen etasje mot gårdsrommet, og takflatenes helning har derfor ulik vinkel mot gaten og mot gårdsrommet. Huset har stående panel og smårutete vinduer. I tillegg finner vi et karakteristisk trekk som er felles for de eldste tømmerhusene på Sagene: en fremskutt annen etasje mot gaten. Dette kan også gjenkjennes på Biermannsgårdens (Maridalsveien 78) eldste del, mot syd.

Fløyen mot gaten er forbundet med en sidefløy i tre, som også har to fulle etasjer mot gården. Her er det en svalgang i annen etasje med trapp ned i gårdsrommet. Bakbygningen er forbundet med sidefløyen og har pusset murfasade med gavl mot Maridalsveien. Vinduene er storrutete og har buet overstykke. Sidefløyens sydvegg følger tomtegrensen mot nr. 82. Huset her er forbundet med nr. 84 og viser således at de engang var del av samme eiendom, som senere ble delt.

Maridalsveien 84s første eier var Mogens Larsen. Han var en kjent eiendomsbesitter, brukseier, trelasthandler og bondehandler. Huset ble deretter solgt videre en rekke ganger. I 1785 vet vi at bygningen hadde to stuer, den ene panelt og malt. I en av disse, ut mot gaten, lå det en krambod. Værelsene hadde tre kakkelovner. I det som antagelig var havefløyen var det kjøkken, bryggerhus med bakerovn og en bakerstue med kakkelovn. Videre nevner kildene en nyere bygning, som ble brukt til oppbevaring av korn og gryn. Denne lå sannsynligvis inntil våningshuset, på nordsiden.

På 1800-tallet var Maridalsveien 84 eiet av Johan Frederik Biermann. I Biermanns tid ble huset brukt som skolestue for Vestre Sagene skole, i årene 1806-48. Ved Biermanns død i 1854 ble eiendommen delt og kjøpt av Martin Edvard Nord. Nord foretok en rekke bygningsmessige endringer og oppgraderinger. Det var

stadig butikklokale i huset, dette fikk i 1859 nytt gulv og ny innredning. I 1890-årene var det en ølhandel her. Bakbygningen ble antagelig bygget i 1856; første etasje i laftet tømmer, annen etasje i utmurt bindingsverk. Denne ble kledd med mur i 1868, samtidig som svalgangen ble bygget. I 1866 ble det oppført en liten murbygning mot gaten mellom nr. 84 og nr. 86, der porten inn til bakgården er i dag. Denne bygningen var butikklokale, og sto helt frem til rivningen i 1980-årene. I 1890-årene var det også en ølhandel i nr. 84. Nord var en driftig type som blant annet drev i eiendomsaffærer, men ikke alt gikk etter planen. Tre ganger, senest i 1860, krevde Aker Sparebank utpanting i Nords bo, som blant annet omfattet redskaper, kjøretøyer og en blakk hest.

Maridalsveien 84 er fremdeles i bruk som bolig.

Verne vurdering

Selv om bygningsmassen er revet og gjenoppført har Maridalsveien 84 høy miljøverdi, og kulturhistorisk verdi knyttet til det eldre arbeidermiljøet på Sagene.

Maridalsveien 84 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Det opprinnelige huset i Maridalsveien 84, fotografert i januar 1974. (Foto: Byantikvaren).

Fra bakgården til den gamle bygningen i Maridalsveien 84, fotografert i mars 1965. (Foto: Byantikvaren).

15. Maridalsveien 82

Byggeår: 1859

Byggherre: Martin Edvard Nord

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 82 er et lite murhus som ligger tilbaketrukket fra veien med en romslig hage foran. Det henger sammen med bebyggelsen i Maridalsveien 84, og disse utgjorde opprinnelig én eiendom. Nr.82 ble i sin tid oppført som uthus til nr.84. Det er bygget i utmurt bindingsverk, som er murkledt og pusset. Grunnflaten er ca. 10 x 13 m. Det store saltaket har en slak vinkel, og mot veien er det tre like takarker. På gavlveggen mot syd er det en stor balkong i annen etasje som er av nyere dato, mens den lange glassverandaen mot haven i første etasje er fra slutten av 1800-tallet.

Isgrossisten Martin Edvard Nord eide også Maridalsveien 84, og var den som fikk oppført nr.82 som uthus i 1859. Året etter gjorde han uthuset om til bolig, og flyttet inn med familien. Samtidig solgte han nr.84 til handelsfullmektig Johan Johansen. På Næsers generalkart fra 1860 ser vi hvordan nr.82 er heftet på husklyngen i nr.84, men noen tomtegrenser er ikke tegnet inn ennå. Mye tyder på at det var glidende overganger mellom nr.82 og 84, for i bakgården i nr.84 hadde Martin Nord sitt «Ismagasin». Herfra solgte han isblokker til små og store husholdninger. Senere i 1860-årene grunnla han kunstige isdammer i Iladalen.

Nord døde i 1889 og en gang før 1900 flyttet enken Jacobine og overlot huset i nr.82 til sønnen Paul Christian, hans hustru og fire barn (hvorav eldste sønn hadde navnet Martin Edvard Nord etter farfaren). Enken bosatte seg i nr. 84 og ble understøttet av «Chra. Ismagasin», altså familiebedriften. Sammen med henne bodde en tjenestepike, oppført som «selskabsdame». Paul Christian Nord overtok ikke bare farens hus, men også isbedriften, men i 1912 forteller kildene at den var solgt ut av familien, til Christiania Kul – og Vedbolag. Den siste isdammen i Iladalen ble fylt igjen så sent som i 1932.

En tid var det også mineralvannfabrikk i kjelleren i nr. 82. Denne ble opprettet allerede i 1883, og var nok et av Martin Edvard Nords prosjekter. Mineralvannfabrikken står nevnt i adressebøkene for Kristiania frem til 1914.

Huset i Maridalsveien 82 var ennå i familiens eie i 1960-årene, da ingeniør Karl Nord står nevnt som huseier. Dette er sannsynligvis Nords sønnesønn, som i 1910 er oppført som student ved den polytekniske skole.

Verne vurdering

Maridalsveien 82 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 82 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Maridalsveien 82 i 1964. (Foto: Byantikvaren).

Arbeidsstokken ved Martin Edvard Nords isfabrikk i 1860-årene. Nord selv sitter i profil på en isblokk. (Faksimile: St. Hallvard nr. 4/1978).

16. Arkeologisk funn, Maridalsveien 78

Datering: Ca. 850-1030 e.Kr.

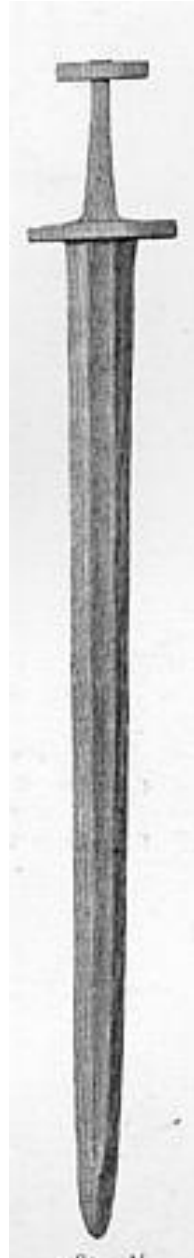
Funnopplysninger

På vestsiden av Akerselva er det gjort to funn av sverd fra vikingtid. Funnopplysningene er dessverre sparsomme. Det ene sverdet ble funnet ved graving på Hjula Væveris grunn i Sagveien 23, og ble gitt til Oldsakssamlingen i gave av fabrikkfører Chr. Schou i 1929. Sverdet dateres til sein vikingtid. Det andre sverdet ble funnet rett ved, i Maridalsveien 78 ved det som tidligere var Biermannske skole. Sverdet ble levert inn til Oldsakssamlingen i 1913.

Siden det ikke ble gjort arkeologiske undersøkelser i forbindelse med funnene er mye viktig informasjon tapt. Men det er flere faktorer som peker mot at sverdene kan representere gravfunn fra perioden, og at sverdene er rester etter et gravfelt som har ligget på vestsiden av Akerselva ved Sagene. I jernalderen var det en utbredt skikk å legge ned gjenstander og våpen i gravene, og de fleste sverd som dateres til vikingtid er funnet i graver. Langs Akerselva er det gjort flere arkeologiske funn som tyder på at det har vært en rekke gravhauger på høydedraget ned mot elva, både på østsiden og på vedsiden. Det er også bevart en gravhaug på elvebrinken i Treschows gate.

Vernestatus

Alle arkeologiske funn fra før 1537 er automatisk fredet.

Sverd av samme type som ble funnet i Maridalsveien 78.

17. Biermannsgården, Maridalsveien 78

Byggeår: første del av 1700-tallet, men deler av bygget kan være eldre.

Byggherre: Ukjent

Bygningsbeskrivelse og historikk

Biermannsgården ligger på vestsiden av Maridalsveien, og er plassert helt ut mot fortauet. Den har en stor hage som ligger i bakkant av tomten. Bygningsmassen er i én etasje og er oppført i paneltømmer. Den består av tre tømmerhus, ett på hver side av porten mot gaten og ett i bakkant mot nord. Disse tre er bygget sammen og danner en L-form. Den eldste delen av huset ligger syd for det gjennomgående portrommet. Denne delen kan være oppført sent på 1600-tallet, men er mest sannsynlig fra begynnelsen av 1700-tallet. Et spesielt trekk ved denne eldste delen er den store loftetasjen, som er utkraget med én stokkbredde mot gaten.

I Biermannsgården er skillet mellom den eldste og den yngste delen av gården tydelig. Blant annet er vindusutformingen forskjellig, den eldste delen har smårutete vinduer av lous-seize-type, mens huset nord for porten har storrutete empirevinduer. Gateporten er rammet inn med konsoller og en kraftig gesims.

Biermannsgården har sitt navn etter tidligere eier, Johan Frederik Biermann (1771-1852). Hans minnetavle henger over gateporten. Den forteller om Biermann som testamenterte gården til bruk "som Fritids Institution for Börn". Bygningen har også vært brukt som skole i flere omganger. Omkring 1800 holdt Vestre Sagene skole til i bygningen. I 1856 åpnet Den Biermannske Skole, en privat borgerskole for barn. Etter at skolen ble nedlagt i 1870-årene, ble lokalene leid av Sagene skole 1879-81. Fra 1885 til ca. 1895 var det så sløydskole i lokalene. Denne hadde snekker- bokbinder- og skomakerlinje. Neste skole var Frøken Dietrichs pikeskole, 1900-1911. Den ble ledet av allmuelærerinne Elise Dietrichs (1850-1915).

Fra 1911 var det slutt på skoledriften for en stund. I stedet overtok Den Biermannske arbeidsstue for barn lokalene. I 1949 ble de omorganisert under navnet Barnas Fritidsstuer, senere Biermannsgårdens fritidshjem. Under krigen, 1940-45, ble bygningen igjen brukt som skole. Sagene skole flyttet sine elever hit, etter

at deres bygninger var rekvirert av tyskerne. Som en kuriositet kan det nevnes at fjøset i Biermannsgården var i drift helt til 1937.

Verne vurdering

Biermannsgården har svært høy bygningshistorisk verdi, arkitektonisk verdi og kulturhistorisk verdi og utgjør en viktig del av det historiske arbeidermiljøet på Sagene. Bygningen har i tillegg høy skolehistorisk verdi, høy aldersverdi og høy miljøverdi.

Biermannsgården ble i 1967 fredet etter kulturminneloven.

Biermannsgården og Maridalsveien i vinterstemning ca.1920. (Foto: Johannes Markus Holmsen/OsloMuseum).

Provisorisk skole i Biermannsgården under 2.verdenskrig, 1944. Lærerinnens navn er Hertha Paulsen. (Foto: Ukjent/Oslo Byarkiv).

18. Forstadsbebyggelse, Maridalsveien 76

Byggeår: Huset er bygget på slutten av 1600-tallet eller på begynnelsen av 1700-tallet, men det nåværende utseendet skriver seg fra 1800-tallet.

Byggherre: Ukjent

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 76 er et laftet tømmerhus i én etasje med innredet loft. Det er kledd med stående panel og har svalgang mot bakgården, prydet med dekorative snekkerarbeider i sveitserstil. Huset ligger helt ute ved veien, men bak bygningen strekker tomten seg langt innover og i bakkant av tomten ligger et uthus fra ca. 1880-90. Dette er særlig verdifullt, da svært mye uthusbebyggelse dessverre er revet. Fasadeutformingen er enkel, med vinduer av smårutet 1700-tallstype. Mot syd har huset et overbygget portrom med dobbel gateport. Huset er lite, grunnflate er ca. 10 x 7 m. Mot gaten er taket trukket helt ned til første etasje, mens det mot gårdssiden er løftet og gir rom for nesten en full loftsetasje. Bygningen er rehabilitert i nyere tid, blant annet er vinduene skiftet, og er fremdeles i bruk som bolig.

Det lille huset i Maridalsveien 76 er blant strøkets eldste og kan være bygget så tidlig som på slutten av 1600-tallet eller begynnelsen av 1700-tallet, likesom Biermannsgården (nr. 78) og det opprinnelige Maridalsveien 84. Sannsynligvis har det opprinnelig bare vært en liten toroms stue med kjøkken mot nord, i likhet med flere av de andre husene, men i størrelse skiller det seg ut som det minste, og har mer til felles med de små husene i Sagveien.

Første sikre kilde vi har på huset stammer fra 1722, i forbindelse med en overdragelse fra Christen Evensen til enken Eleonore Michelsen. I et skjøte fra 1755 får vi vite at huset hadde to kakkelovner, og dette betyr antagelig at det lille kammeret innenfor kjøkkenet, med vindu mot gaten, er fradelt – huset hadde jo ellers kun ett rom hvor det ville være naturlig med kakkelovn. Utbyggingen av loftsetasjen, svalgangen med de fine snekkerarbeidene og fasadedetaljene for øvrig kom til i slutten av 1800-tallet.

Huset skiftet eier flere ganger i løpet av 1700-tallet. Fra 1805 og fremover var huset i Nedre Vøyen gårds eie, og ble brukt som arbeiderbolig. I 1839 bodde det en møllermester i huset, ved

navn Hans Henriksen. Han bodde ennå i huset i 1865 (han var da 76 år gammel) sammen med sin hustru og en ugift datter. De to kvinnene finner vi igjen ti år senere, i 1875, hustruen er nå oppført som enke og «Gaardeierske». Datteren arbeider med «Søm og vask», og de har fått selskap av fire andre kvinner: to enker som levde på fattigkassen og en enslig kvinne som «understøttes af Hjula Pensionsforening», altså var hun tidligere fabrikkarbeider ved Hjula Væveri. Den fjerde kvinnen var datter av den ene enken og arbeidet også på Hjula.

I 1885 var samtlige fire beboere over 60 år, to enker og et ektepar(?) – det kan virke som om huset ble brukt som en slags kårbolig for eldre arbeidsfolk. Senere, i 1900, var huset bolig for en sydame (også enke) og hennes to døtre på 15 og 18 år som arbeidet i butikk. Endelig i 1910 finner vi igjen en fulltallig familie; en handelsreisende med hustru og en datter.

Vernevurdering

Maridalsveien 76 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 76 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

I 1994 så det slik ut i Maridalsveien 76. Det øverste bildet viser uthuset, det andre hovedhusets bakside. Senere ble begge bygningene satt i stand. (Foto: Byantikvaren).

19. Tilpasset forstadsbebyggelse, Maridalsveien 72,74

Byggeår: 1983

Byggherre: Sagene Bevarings- og byggeselskap

Arkitekt: Ole Daniel Bruun

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 72 og 74 består av tre boligbygg; en ettmannsbolig, en tomannsbolig og en tremannsbolig. Bygningene er oppført etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1981, og er utformet i henhold til denne, med tilpasset høyde og materialbruk.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram mot bevaringsplanen. Da den ble lagt fram i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Man ønsket også at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker, skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Bebyggelsen i Maridalsveien 72 og 74 er gode eksempler på nettopp det bevaringsplanen beskriver.

Verne vurdering

Maridalsveien 72 og har verneverdi som godt tilpasset småhusbebyggelse i et verneverdig strøk med tilsvarende, eldre bebyggelse. De er gode eksempler på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Maridalsveien 72 og 74 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Øverst Maridalsveien 72A, i midten nr.74 A og B og nederst Maridalsveien 74 B, C og D.

20. Forstadsbebyggelse, Maridalsveien 68,70

Byggeår: Sent på 1600-tallet/tidlig 1700-tallet

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 70 er et hus i halvannen etasje, med kjerne av laftet tømmer, med en liten hage rundt. En liten del av huset er i utmurt bindingsverk. Fasaden var i mange år panelt, men er i dag pusset og fremstår som imitert mur. De kraftige lisenene som markerer husets hjørner er innkledte laftekasser. Også vinduene har en omramning som imiterer pusset mur. I taket er det tre inntrukne takarker som stammer fra begynnelsen av 1900-tallet. Lengst mot nord, der huset henger sammen med nabohuset, er det et lite butikklokale i det som engang var portrommet inn til bakgården. I 1987 ble det bygget en garasje i bakgården som erstattet det opprinnelige uthuset i mur. Denne har adresse Maridalsveien 68.

Bygningen i Maridalsveien 70 er det eneste som gjenstår av den såkalte Hammergården som ble revet i 1950-årene. Før Claus Riis' gate ble brutt, lå det et stort hageanlegg her, syd for bebyggelsen i Maridalsveien 70 og 68, der våningshuset på Hammergården sto. Husets plan er den tradisjonelle to-roms stuetyper hvor kjøkkenet ligger mot nord, men et ekstra rom ved siden av stuen mot nord har gitt huset en L-form.

Allerede før 1729 er det registrert to overdragelser (salg) av eiendommen, og den siste forteller at huset har to kakkellovner. Sannsynligvis stod den ene av disse i det ekstra rommet mot vest. Senest 1771 må også hjørnestuen være delt, ettersom vi vet at huseieren drev krambod her, antagelig med direkte inngang fra gaten. Dette var høker Sven Bye Hammer, som Hammergården har sitt navn fra. Han døde i 1785, og etter den tid var gården i godseieren Peter Colletts eie, brukt som arbeiderbolig.

Huset skiftet eier hyppig utover 1800-tallet, og verdien steg ved nye branntakster og overdragelser. Det toppet seg i 1856 da høker Christian Olsen, som eide Løkkegården i Maridalsveien 73, kjøpte eiendommen for 1000 spesidaler. Men allerede året etter solgte han videre. I 1865 bodde sjømannen August Edvard Holm i huset med hustru og to døtre, samt en

sypike, to dagarbeidere med hustruer og to enker – til sammen 11 mennesker. Senere, i 1870-årene ble det drevet korkeskjæveri og «Sæbesyderi» (såpekokeri) i huset.

I 1900 var det fortsatt folksomt i huset – 11 mennesker i fem husstander, fire av dem i første etasje. Blant beboerne var det hele seks veveriarbeidere, samt en visergutt. Hans søster var «sætterske» i Aftenposten, og hans mor gikk med avisen.

I bakkant av eiendommen ble det i 1874 oppført et uthus i mur, bygget som verksted. Dette fikk stå helt til 1994, da det ble revet og erstattet av dagens garasje, bygget i en stil som ligner husets. Først i 1980-årene ble det installert moderne bad i det gamle huset

Verne vurdering

Maridalsveien 70 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 70 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Hjørnet Claus Riis' gate/Maridalsveien i september 1942. Hammergeården midt i bildet. Her står nå Claus Riis' gate 4. Til høyre Maridalsveien 70. (Foto: Ferdinand Lorentz Prall Elster/Oslo Museum).

Maridalsveien 70 våren 1970. (Foto: Byantikvaren).

21. Boligblokk, Maridalsveien 64

Byggeår: 1932

Arkitekt: Einar Engelstad

Byggherre: OBOS

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 64 er en boligblokk i kvartalet Maridalsveien/Claus Riis gate/Vøyensvingen, med fasader mot alle tre gater. Den er oppført i mur, med spekkede fasader og saltak, og en lav sokkel i granitt. Det samme materialet er brukt i omrammingene rundt inngangspartiene. Fasaden er sparsom, men elegant utformet, stilmessig i brytningen mellom nyklassisisme og funksjonalisme, med trekninger i øverste etasje og vindusomramminger i fremtrukket teglstein. Et annet typisk trekk for perioden er de grunne brannbalkongene på fasadene.

Boligkomplekset i Maridalsveien 64 var det første bygget som i sin helhet ble planlagt og oppført av OOBs, senere OBOS. Foranledningen lå i stiftelsen av Bygningsarbeidernes Boligproduksjon (BB), et selskap bestående av fagforeninger og forbund innenfor byggfagene. BB ble stiftet i 1928 og formålet var både å bygge boliger til arbeidsfolk og bidra til å senke arbeidsløsheten innenfor byggenæringen. I 1929 fikk selskapet festet en kommunal tomt på Etterstad, og oppførte det såkalte Etterstad-slottet, Etterstadsletta 4. Neste prosjekt var Maridalsveien 64. Kommunen garanterte for 90 prosent av byggekostnadene, de resterende 10 prosent skulle dekkes ved egenkapital ved innskudd fra beboerne. BB stiftet så navn til leieboerselskapet Oslo og Omegns Bolig og Sparelag (OOBS) i 1929. Selskapet skulle forvalte de nybygde boligene, og i 1935 endret det igjen navn til OBOS.

Det nye borettslaget i Maridalsveien 64 fikk rett og slett navnet «Borettslaget Maridalsveien 64». Kanskje kunne det hett Regineborg, da nybygget ble reist på den tidligere løkken Regineborgs grunn? Antallet leiligheter i blokken var 98 – 25 1-roms og 73 2-roms. Alle fikk kjøkken og bad, men ikke alle hadde tilgang til balkong. I bryggerhuset i kjelleren kunne beboerne vaske klær, og gården fikk både sentraloppvarming og sentral varmtvannsforsyning. Et vesentlig prinsipp for boligbygging i mellomkrigstiden var lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold og Maridalsveien 64 er et godt eksempel på dette.

I 1955 bodde det alle slags familier i gården, med så mange leiligheter er det umulig å nevne alle, men det var mange arbeiderfamilier. Eksempler på fars yrke er sjåfør, tollbetjent, telefonmontør, postfullmektig, rørleggerformann, lokomotivfører og møbeltapetserer.

Verneurdering

Maridalsveien 64 har høy verneverdi som en god representant for mellomkrigstidens boligarkitektur, i dette tilfellet bygninger oppført i brytningen mellom nyklassisisme og funksjonalisme. Gården har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området, og er viktig som representant for bolighistorien, som OBOS' første boligkompleks.

Maridalsveien 64 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

22. Murgård, Maridalsveien 62B, C

Byggeår: 1903

Arkitekt/Murmester: Sofus Aasland

Byggherre: Hans Jacob Martinsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 62B er en murgård i fire etasjer, oppført i pusset tegl. Den har en høy sokkeletasje med kvaderpuss. For øvrig er fasadene sparsomt dekorert med trekninger og enkle gesimsbånd. Mot bakgården har huset et vinkelrett utbygg med adresse Maridalsveien 62C. Balkongene på bakgårdsfasaden er av nyere dato.

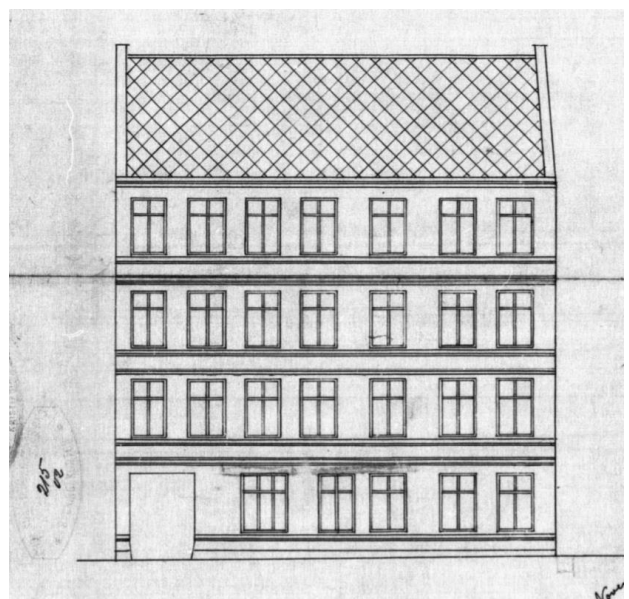
Opprinnelig tilhørte tomten i Maridalsveien 62B eiendommen Regineborg, en løkke som i 1830-årene var bebygget med en stor villa. Mange slike eiendommer rundt om i byen ble revet til fordel for oppføring av murgårdsbebyggelse, fra midten av 1850-tallet og framover. Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Maridalsveien 62B var av den enklere sorten. Leilighetene var av ulik størrelse, stort sett bestående av kjøkken, kammers og stue. Toalettene lå i trappeoppgangene, så beboerne slapp å gå på utedo i gården. I kjelleren var det bryggerhus og rulle, til klesvask.

I 1952 ble det lagt inn WC i gården, i de gamle klaskedoene i trappeoppgangene. Fullt oppgradert ble gården først i 1985, da ble det lagt inn bad i alle leilighetene.

Verne vurdering

Maridalsveien 62B har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 62B er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Maridalsveien 62B,C fra 1902 (Plan- og bygningsetaten).

23. Murgård, Lofotgata 4 (omadressert fra Maridalsveien 62)

Byggeår: 1901

Arkitekt: Carl Konopka

Byggherre: Hans Jacob Martinsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Lofotgata 4 er en murgård i fire etasjer oppført i pusset tegl. Den har høy sokkeletasje med kvaderpuss og er ellers dekorert med trekninger og pussete detaljer rundt vinduene. Fasaden avsluttes med markant gesims med tannsnitt. I nyere tid er loftet utbygget til leiligheter med større takoppløft.

Opprinnelig tilhørte tomten i Lofotgata 4 eiendommen Regineborg, en løkke som i 1830-årene var bebygget med en stor villa. Mange slike eiendommer rundt om i byen ble revet til fordel for oppføring av murgårdsbebyggelse, fra midten av 1850-tallet og framover. Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Lofotgata 4 ble bygget med 22 leiligheter, seks i hver etasje og fire i første. I flere år var det kolonialhandel på hjørnet i 1.etasje, i 1955 drevet av Mathilde Andersen. I butikklokalet ved siden av drev Odd F. Pedersen damekonfeksjon.

Under folketellingen i 1910 bodde det totalt 85 mennesker i gården, blant disse en skomaker, en brannkonstabel, en glassliper, en typograf og en fabrikkformann knyttet til Hjula Væveri. I 1955 var demografien ganske lik, vi finner en rørlegger, en salmaker, en kontorfullmektig, en sjømann, en sjåfør og en jernbanekonduktør blant beboerne, i tillegg til flere enkefruer, noen med losjerende frøkner.

Verne vurdering

Lofotgata 4 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Lofotgata 4 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Maridalsveien 62 nå Lofotgata 4 fra 1899. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn hele fasaden på murgårdstegningene og heller ikke vindusutformingen (Plan- og bygningsetaten).

24. Murgård, Maridalsveien 60

Byggeår: 1901

Arkitekt: Carl A. Aaman

Byggherre: Karsten Winger

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 60 er en murgård i fire etasjer, oppført i pusset tegl med et halvvalmet tak tekket med kobber. Inngangspartiet er vendt mot Lofotgata. Fasadene er utsmykket med trekninger, og kvaderpuss i sokkeletasjen. Gården har pussede detaljer rundt vinduene, og gesims med tannsnitt. I 1928 ble det bygget en bølgeblikkgarasje i bakgården. Det er usikkert om uthuset som ligger der i dag er opprinnelig. Balkongene på bakgårdsfasaden ble oppført i 2014. De erstattet da eldre brannbalkonger.

Opprinnelig tilhørte tomten i Lofotgata 4 eiendommen Regineborg, en løkke som i 1830-årene var bebygget med en stor villa. Mange slike eiendommer rundt om i byen ble revet til fordel for oppføring av murgårdsbebyggelse, fra midten av 1850-tallet og framover. Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. I Maridalsveien 60 bodde det ifølge folketellingen i 1910 111 mennesker, fordelt på 22 leiligheter. Beboerne var stort sett fabrikkarbeidere, butikkansatte og håndverkere. I første etasje ble det drevet kolonialforretning. Foruten kolonial har det gjennom tidene vært vaskeri, mineral-vannfabrikk, lutefiskforretning og mekanisk verksted her, og i 1950-årene et transportbyrå. Det opprinnelige næringslokalet er i nyere tid ombygget til leilighet.

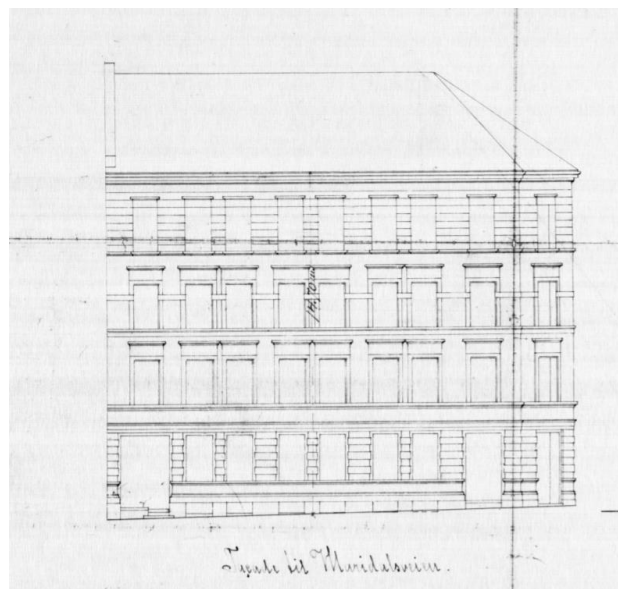
Som mange andre murgårder har Maridalsveien 60 blitt oppgradert i flere omganger. I 1928 ble det lagt inn skikkelig vaskeri i kjelleren, som erstattet det gamle bryggerhuset. I 1933 ble det installert WC, riktignok i de gamle klaskedoene i trappeoppgangene, men tross alt et fremskritt. Fra 1975 og framover ble det lagt inn dusj og WC i leilighetene.

Verne vurdering

Maridalsveien 60 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy

kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 60 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Maridalsveien 60 fra 1900 (Plan- og bygningsetaten).

25. Leiegård, Maridalsveien 58

Byggeår: 1856

Byggherre: Ole Lyngaas

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 58 er et trehus i to etasjer, oppført i laftet tømmer. Huset ble panelt og malt i 1873, saltaket er i dag tekket med røde teglpanner. Bygningen har enkelt utformete fasader med regelmessig plasserte storrutete vinduer. Inngangen til bakgården ligger mot nord. Huset har svalgang med trapper som fører til leilighetene. I bakgården ligger det også et uthus i tegl bygget i 1917, og brukt opprinnelig som utedo.

Sagene bevaringsområde domineres både av små trehus og av større murgårder. Maridalsveien 58 viser hvordan en arbeiderbolig/leiegård i tre ble bygget på midten av 1800-tallet, før det ble vanligere å bygge i mur. Murtvungen ble innført i 1858 og la en merkbar demper på boligbyggingen i området, men allerede i 1853 hadde høker Christian Olsen bygget en arbeiderbolig i mur i Maridalsveien 73 (idag Sagveien 34-36). Tregårdene var gjerne svalgangshus, i likhet med trehusene fra 1700-tallet. Et annet eksempel på svalgangshus finner vi i «Brenna» i Sagveien 8, bygget 1848 for eieren av Vøiens Bomuldsspinderi. Til forskjell fra Brenna har Maridalsveien 58 kun to etasjer, og portrommet er lagt på siden av bygningen, hvilket var det vanligste. Gjennom portrommet kom man til bakgården, med inngang til leilighetene via svalgangens trapper.

Maridalsveien 58 var en av de første leiegårdene som ble oppført i denne delen av Maridalsveien. Det ble bygget av malersvenn Ole Lyngaas. Allerede i 1861 var det butikk eller krambod i huset; der var innlagt vann i to kraner og i tillegg to gassbluss, hvilket var svært avansert til 1860-årene å være. I folketellingen fra 1865 ser vi at det bodde 29 mennesker her. Gården var på dette tidspunkt eid av Lars Thorstensen Algrim fra Ullensaker, handelsborger og utvilsomt innehaver av kramboden. Ti år senere, i 1875, bodde det 23 mennesker i gården, fordelt på seks familier/husstander og to losjerende, det vil si enslige leietakere. Dette må ha vært svært trangt tatt i betraktning at det under normale omstendigheter bare ville vært rom for én familie i første etasje på grunn av kramboden og portrommet. I 1885 ble

kramboden drevet av en enke, Hansine Carlsen, som bodde i første etasje med en datter og to tjenestepiker, sannsynligvis butikkhjelper. De øvrige 15 beboerne holdt til i andre etasje.

Frem til 1910 var huset i snekkeren Gustav Andersens eie. De neste 18 årene holdt Pastor Eugène Hanssens gamlehjem til her, under ledelse av bestyrerinnen Anna Odnos. Denne institusjonen eksisterer fremdeles og holder i dag til ovenfor Adamstuen, ved Ullevål. På 1930-tallet eide verksmester Sigv. Halvorsen huset, og senere Ragnvald Sæbø, hvis familie hadde gården helt til 1985. Dette året ble det foretatt endringer og modernisering med blant annet sammenslåing av leiligheter. Gården ble videre renoveret i 1990-årene

Vernevrdering

Maridalsveien 58 Maridalsveien 76 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 85 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Maridalsveien 58 i 1981, før den ble rustet opp (Foto: Byantikvaren).

26. Arbeiderbolig, Maridalsveien 56

Byggeår: 1858 og 1893

Byggherre: Bernt Christophersen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 56 er en leiegård i tre etasjer med høy sokkeletasje. Gårdens nordre del er eldst, oppført 1858, søndre del ble bygget til i 1893. Den enhetlige fasaden mot gaten kom til i 1909. Dagens bygning er altså egentlig to, oppført på forskjellig tid og senere sammenføyet. Fra gaten ser det nokså enhetlig ut, og knekken i fasaden er det eneste som røper hvor huset opprinnelig sluttet. Den eldste delen ligger mot trehuset i nr. 58, og er bygget av laftet tømmer, som er forblendet med mur og puss for å se ut som mur. Til forskjell er den søndre, nyere delen i sin helhet bygget av mur, men med etasjeskiller av tre som i den eldste delen. Gavlveggen mot nr. 58 er kledt med panel, og her er taket valmet, altså skrådd, øverst i mønet. Antagelig viser dette hvordan begge de gamle gavlveggene opprinnelig så ut. 1903 fikk leiegården en helhetlig fasade etter en ombygging gjennomført av P. Kristen. I bakgården ligger et gammelt uthus, oppført i tegl, og fasadene mot bakgården har murte svalganger.

Nærheten til industrimiljøet på Sagene var avgjørende for byggingen av Maridalsveien 56. Den ble oppført som leiegård for arbeidere. Under folketellingen i 1865 bodde det 34 mennesker i huset. Fram til neste telling i 1875 økte antall beboere til 103, 18 av disse var losjerende. De fleste i gården arbeidet i en av de store industribedriftene i strøket: Hjula Væveri, Vøiens Bomuldsspinderi eller Myrens Verksted. Senere, i 1885, var det registrert 80 beboere i gården. I 1960-årene begynte en sammenslåing av de små leilighetene og i dag har gården en helt annen boligstandard enn opprinnelig. Den rommer 11 leiligheter. Alle fikk installert bad og WC på midten av 1980-tallet.

I sokkeletasjen mot gaten har det gjennom årene vært flere forskjellige småbedrifter. Fra 1910 og fremover holdt Idun Mineralvandfabrik til her, og i 1930-årene var det skomaker, melkebutikk og tobakksbutikk. Flere av butikkene holdt stand i mange år. I 1950-årene var det også en manufakturforretning her, Mari Manufaktur.

Verne vurdering

Maridalsveien 56 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Den er særlig viktig i kraft av sin funksjon som leiegård for arbeidere. Huset er en viktig del av det helhetlige miljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 85 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Maridalsveien 58 fotografert 1981.

(Foto: Byantikvaren).

27. Murgård, Maridalsveien 54

Byggeår: 1894

Byggherre: Hans Jacob Martinsen og Christian Olsen

Arkitekt: Murmester Johan Grøstad

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 54 er en murgård i fire etasjer. Den godt bevarte gatefasaden er i nyrenessanse, der første etasje har kvadersteinsimitasjon som ser ut som murblokker, mens andre etasje er utsmykket, med pilastre (flate søyler inntil veggen) og annen arkitektonisk vindusomramning. Krysspostvinduene er av nyere dato, men eldre foto viser at dette nok også var den opprinnelige vindusinndelingen.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Maridalsveien 54 ble oppført med 19 leiligheter, fem i hver etasje og fire i første. Størrelsen varierte noe, de fleste hadde stue, kammers og kjøkken, mens noen bare hadde kammers og kjøkken. Stuen lå mot gaten, kjøkkenet mot bakgården. Det var to trappeoppganger, med klaskedo i hver etasje. Beboerne slapp i det minste å gå på utedo i bakgården.

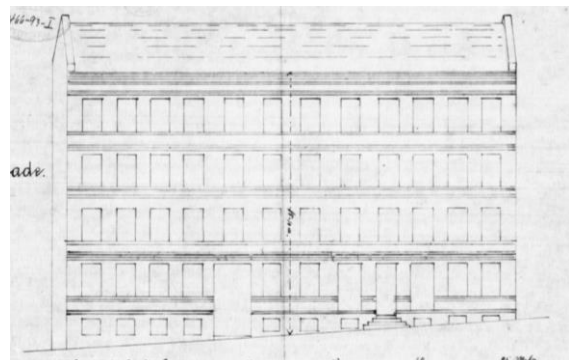
I 1900, seks år etter at gården var ny, bodde det 88 mennesker i Maridalsveien 54. Gårdeieren selv, Gustav Pedersen, bodde med sin hustru Grete i 1. etasje, han var tidligere maskinist. Blant de øvrige beboerne var noen fabrikkarbeidere, sypiker og håndverkere, men også en «Contorist», en filigranslærning (hos gullsmed) og en tapetserer. I 1955 finner vi blant annet en ekspeditør, en transportformann, en malersvenn og en tobakkshandler på adressen, i tillegg til flere enkefruer og frøkner.

Som Oslos murgårdsbebyggelse for øvrig har Maridalsveien 54 blitt oppgradert i flere omganger. I 1960 ble det installert vannklosett i de gamle klaskedoen i trappeoppgangen og under byfornyelsen på slutten av 1980-tallet fikk alle leilighetene WC og dusj.

Verne vurdering

Maridalsveien 54 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 54 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Maridalsveien 54 fra 1903. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn hele fasaden på murgårdstegningene og heller ikke vindusutformingen (Plan- og bygningsetaten).

28. Murgård, Maridalsveien 52B

Byggeår: 1890

Byggherre: Tømmermester A.G. Larsen

Arkitekt: Tømmermester A.G. Larsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 52 er en murgård i tre etasjer. Den godt bevarte gatefasaden er i nyrenessanse, der første etasje har en kraftig kvadersteinsimitasjon som ser ut som grove murblokker, mens andre etasje er utsmykket med pilastre (flate søyler inntil veggen) og annen arkitektonisk vindusomramning.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Maridalsveien 52B ble bygget med tre leiligheter i hver etasje. Arkitekt var tømmermester A. G. Larsen, som også tegnet den identiske nabogården i nr.52. I 1900 bodde det 30 mennesker i gården, blant dem en tobakksarbeider, en hjulmakersvenn og en hattemaker, hver med sine familier. Ti år senere, i 1910, var antall beboere steget til 53, og folketellingen viser at det også bodde en familie på loftet: en bryggearbeider med hustru, fire barn og en tjenestepike. Ellers er det verdt å merke seg at kun én familie bodde igjen fra siste folketelling, ellers var alle gårdens beboere «skiftet ut» i løpet av de ti årene som var gått. Heller ikke denne familien hadde helt unnlatt å flytte på seg, men hadde flyttet en etasje ned fra tredje til annen og betalte faktisk mindre husleie i 1910 enn hva de gjorde ti år før. Dette viser seg for øvrig å gjelde hele gården, hvor husleiene gjennomgående var satt ned med to kroner i måneden.

Gården ble på denne tiden eid av en politikonstabel, Jens Glomsrød, som bodde i en toroms leilighet i andre etasje med hustruen Valborg og deres to barn. Sønnen Thor, som var ni år gammel i 1910, åpnet i 1935 en fiskebutikk i første etasje, Thor Glomsrød fiskeforretning. Denne butikken holdt stand helt til 1950-årene, sannsynligvis like lenge som gården var i familiens eie. I 1955 ble fiskebutikken drevet av Hans Fladeby. I 1960-årene var det damefrisør i butikklokalene, Astrea frisørsalong.

Vernevurdering

Maridalsveien 52B har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 52B er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

29. Murgård, Maridalsveien 52

Byggeår: 1891

Byggherre: A. Nordby

Arkitekt: Tømmermester A.G. Larsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 52 er en murgård i tre etasjer. Den godt bevarte gatefasaden er i nyrenessanse, der første etasje har en kraftig kvadersteinsimitasjon som ser ut som grove murblokker, mens andre etasje er utsmykket med pilastre (flate søyler inntil veggen) og annen arkitektonisk vindusomramning. Gården har i dag T-post vinduer, men eldre foto viser at opprinnelige vinduer hadde krysspost. I bakgården står det et lite uthus og en tidligere stallbygning. Denne hadde fire spiltau, vognremisse og gjødselkjeller. I 1929 ble stallen bygget om til garasjer - et talende eksempel på at hesten var på vei ut av bybildet, og bilen på vei inn.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Maridalsveien 52 ble bygget med tre leiligheter i hver etasje. Utedoen lå i bakgården. I butikklokalet i 1. etasje var det i mange år melkebutikk. I 1900 bodde det 46 mennesker i gården, fordelt på ti husstander (den tiende husstanden var en losjerende enke). Blant dem var vognmannen Otto Aamodt fra Fet med hustruen Josefine og fem barn, samt to vognmannsgutter som jobbet for ham. Kanskje var Aamodt gårdeier allerede da, han står iallfall oppført som gårdeier i Adresseboken bare få år senere. Hans eldste datter Gyda jobbet i melkebutikken. I mange år var denne butikken drevet av fru Agnes Aamodt; hun var gift med en Arnt Aamodt fra Fet, så det er ikke utenkelig at det kan ha vært et familieband her.

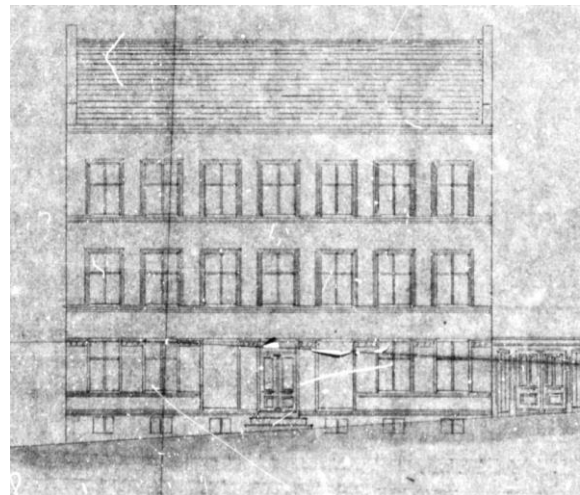
Vognmann Otto Aamodt døde i 1928, og gården ble overtatt av enken, før den ble solgt videre til Aksel og Magnus Sønsterby, formodentlig to brødre, begge drosjeeiere. I 1936 opplyses det at de bor i huset, og de står som eiere helt frem til 1979. Samtidig med at Sønsterbys overtok i 1928 ble melkebutikken overtatt av Sofie Barknes, som drev den helt frem til 1960-tallet.

Som de fleste av Oslos murgårder har også Maridalsveien 52 blitt oppgradert i flere omganger. I 1932 ble det innredet vannklosett i gården. Disse fikk plass i enden i entreen i hver leilighet. Senere har noen leiligheter blitt slått sammen, og alle leilighetene har fått bad.

Vernevrdering

Maridalsveien 52 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 52 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Maridalsveien 52 fra 1890 (Plan- og bygningsetaten).

30. Murgård, Maridalsveien 50

Byggeår: 1890

Byggherre: A. Nordby

Arkitekt: Anselm Liljestrøm

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 50 er en murgård i tre etasjer. Gatefasaden er i nyrenessanse og har godt bevarte pussdetaljer rundt vinduene og mellom etasjene. Murgården har i dag T-postvinduer av nyere dato. I bakgården står to hus, en stor bakbygning fra 1890, i dag nr. 50B, og et mindre uthus, bygget engang før 1940.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Maridalsveien 50 har bare tre etasjer, i likhet med nr.52 og 52B. Dette var vanlig på 1860- og 70-tallet, mens det mot slutten av 1800-tallet helst ble bygget murgårder i både fire og fem etasjer.

I 1900 var Maridalsveien 50 bolig for 43 mennesker. Husleien varierte mellom kr. 10 og kr. 21 i måneden; den dyreste leiligheten hadde to rom og lå i annen etasje mot gaten. Den rimeligste husleien finner vi i kjellerleiligheten i bakbygningen; her bodde en familie på syv, to voksne og fem barn på ett rom og kjøkken. Trangboddheten var stor. Far, Olaus Hansen, arbeidet ved Gassverket.

Ti år senere, i 1910, bodde det 36 mennesker i gården. Av disse var 12 i arbeid og 12 var barn under ti år. Som ellers i Maridalsveien var det en overvekt av håndverkere og fabrikk-arbeidere i gården, og i nr. 50 finner vi to tobakksarbeidere, en bryggeriarbeider og en snekker med to svenner, for å nevne noen. Enslige kvinner, enker eller ugifte døtre, kunne livnære seg ved søm av forskjellig slag.

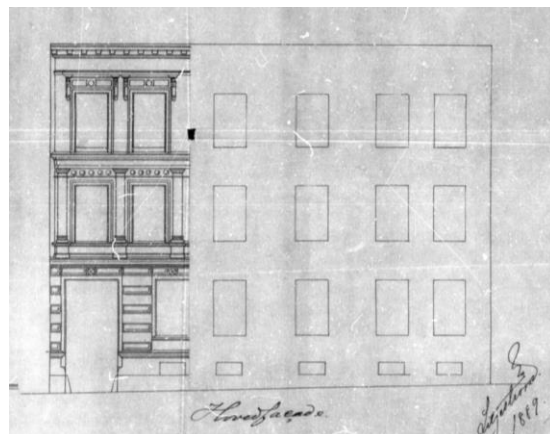
Maridalsveien 50 skiftet eier flere ganger på begynnelsen av 1900-tallet. En gang rundt 1930 overtok politibetjent Hans Solberg gården, og han eide den frem til sin død i midten av 1930-årene – etter dette står enken Signe Solberg, oppført som gårdeier. Hun eide gården helt frem til slutten av 1970-tallet. I 1980 ble Maridalsveien 50 gjort om til borettslag.

Som de fleste av Oslos murgårder har også Maridalsveien 52 blitt oppgradert i flere omganger. I 1946 ble gården modernisert med et tilbygg mot bakgården for å få vannklosett i alle etasjer. På 2000-tallet ble loftet utbygget og balkonger føyet til på bakgårdsfasaden.

Verne vurdering

Maridalsveien 50 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 50 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Maridalsveien 50 fra 1889. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn hele fasaden på murgårdstegningene og heller ikke vindusutformingen (Plan- og bygningsetaten).

31. Murgård, Maridalsveien 48

Byggeår: 1882, ombygget i 1963

Byggherre: Gulbran Hansen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 48 er en murgård i fire etasjer som er påbygget i 1963. Opprinnelig hadde gården to etasjer og var nært beslektet med de omkringliggende murgårdene; den var imidlertid både lavere og mindre enn de store gårdene fra 1890-årene og framover, som Maridalsveien 54, 60 og 62. Fasaden i nr.48 var opprinnelig bare fem vinduer bred og stoppet ved portinngangen, som var åpen helt opp. Dagens bygning bærer sterkt preg av forandringene fra 1960-årene. Fasaden er gjort slett, uten pussdetaljer som vindusomramming eller lignende. Den største forandringen er likevel de to øverste etasjene som er tilføyet i senere tid, samt balkongene på gatefasaden.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Da Maridalsveien 48 var ny, hadde den fire leiligheter, to i hver etasje. I bakgården lå opprinnelig et uthus i mur, med skur og privet (utedo). Noen få år senere, i 1885, bodde det ifølge folketellingen 14 mennesker i huset. I andre etasje finner vi to familier; den ene er bakeren Mikael Alfsen Atlungstad med hustru Johanne og tre barn. Ved forrige folketelling, i 1875, bodde familien i det lille trehuset i Maridalsveien 138. I 1885 hadde Atlungstads datter flyttet hjemmefra, formodentlig for å gifte seg, og de to eldste sønnene jobbet på Myrens Verksted som henholdsvis kontorist og jerndreier.

I 1900 bodde det 20 mennesker i Maridalsveien 48. I andre etasje bodde gårdeieren, enkefru Johanne Hansen. Hun sto oppført med «egen Smed-forretning» og var etter alt å dømme enke etter en smed. Enkefru Hansen delte leilighet med fire ugifte barn, blant dem en sønn som var smedlærling. I leiligheten ved siden av bodde smedsvennen Johan Hansen, sannsynligvis en eldre sønn. Han var gift og hadde selv tre barn, den yngste født i 1900, samme år som folketellingen. Ti år senere, i 1910, hadde Johan Hansen flyttet, men enkefru Hansen bodde

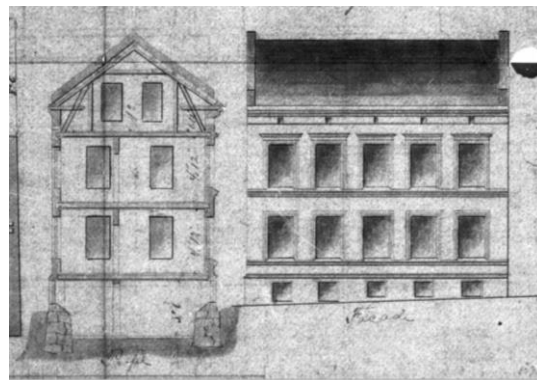
fremdeles i andre etasje. Hun eide gården frem til omkring 1920.

I mellomkrigstiden skiftet gården eier flere ganger. I en drøy tiårsperiode fra midten av 1920-årene var det fruktlager i kjelleren, som ble bestyrt av frk. Inga Andersen – selv bodde hun i nabohuset nr. 50. Fra 1933 var Karl Gulbrandsen gårdeier, og han står oppført helt frem til 1960-tallet. I 1963 gjennomgikk huset som nevnt en sterk ombygging. Gårdens nye utseende tilskrives arkitekten Lorentz Eger, og gjenspeiler at man har forsøkt å skape en moderne «blokk» av den gamle gården. Tross all ytre modernisering er det fremdeles mulig å se omtrent hvor den gamle fasaden stoppet.

Verne vurdering

Selv om Maridalsveien 48 er svært endret, har den verneverdi som en del av Oslos homogene murgårdsbebyggelse. Den er også et tankevekkende eksempel på tidligere tiders restaurerings- og rehabiliteringsprinsipper.

Maridalsveien 48 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Tegninger av Maridalsveien 48 fra 1882 som viser gårdens opprinnelige utseende (Plan- og bygningsetaten).

32. Arkeologisk funn, Maridalsveien 46

Datering: Ca 3000-2400 f. Kr

Funnopplysninger

I 1870-årene ble det funnet en bredegget øks av brun flint i Maridalsveien 44/46. Øksa ble funnet ved arbeid for anlegging av et teglverk, og funnstedet ble ikke arkeologisk undersøkt. Øksa ble senere gitt i gave til Oldsakssamlingen av N. J. Sønderbye. Eggen er slipt til ved begge breddsidene, men i den øvre enden er den bare tilhugget. Lengden er 11,5 cm. Bladets største bredde er 5,5, cm. Slike flintøkser ble gjerne laget av flint importert fra Danmark, ettersom råstoffet ikke finnes naturlig i Norge. Øksetypen dateres til yngre steinalder.

Vernestatus

Alle arkeologiske funn fra før 1537 er automatisk fredet.

Øksen fra Sagene helt til høyre i bildet.

33. Murgård, Maridalsveien 46

Byggeår: 1893

Byggherre:

Arkitekt: Anselm Liljestrøm

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 46 er en murgård i fire etasjer. Gatefasaden er i nyrenessanse og har godt bevarte pussdetaljer rundt vinduene og mellom etasjene. Krysspostvinduene er skiftet, men har ifølge eldre bilder noenlunde lik inndeling som de opprinnelige vinduene. I bakgården står et stort uthus i mur, opprinnelig stall og utedo, oppført samtidig med gården i 1893.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Maridalsveien 46 ble oppført med tre leiligheter i hver etasje, samt to butikklokaler i 1. etasje. Her var det i 1900 en melkebutikk og en kolonial; kolonialforretningen ble drevet av Anders Knudsen Lykken, som bodde med sin familie i andre etasje. Familien hadde tjenestepike og var sannsynligvis godt stilt. Lykkens kolonial holdt stand til ca. 1904. Totalt bodde det 33 mennesker i gården i 1900. I kjelleren var det bryggerhus for klesvask, og lagerrom for ved. Leilighetene hadde stue, kammers og kjøkken. Kjøkkenet lå mot gården, stuene mot gaten.

Maridalsveien 46 har hatt skiftende gårdeiere, og butikkene skiftet eier nesten årlig i en periode. Til tross for dette var det melkebutikk i gården helt frem til 1950-årene, men med minst ti forskjellige eiere i årenes løp. I tillegg har lokalene rommet en rekke andre foretak og butikker: en kort periode omkring 1913 var det avholdskafé, i 1916 en frukthandel, i 1930-årene en sigarforretning, og i 1940- og -50-årene et trykkeri. I tillegg drev i 1910 søstre Sofie og Elisabeth Lindlandsstrand en manufakturhandel. På denne tiden bodde det 51 mennesker i gården.

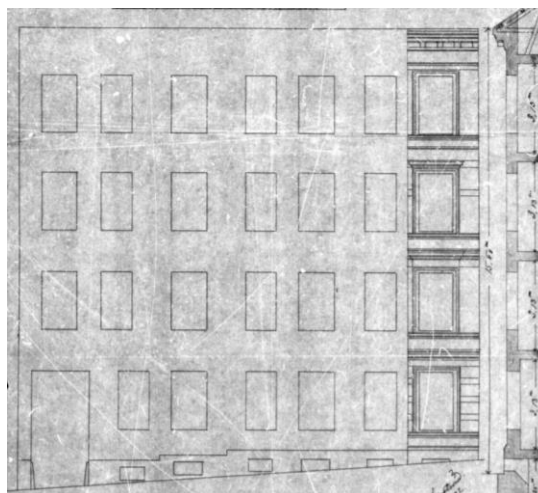
I 1968 ble butikklokalene sammenføyet, som de er i dag. Så sent som i 1983 ble leilighetene utstyrt med moderne bad og WC. Beboerne fikk altså ikke vannklosett før på 1980-tallet. To av leilighetene i hver etasje ble slått sammen og man slo sammen det tidligere kjøkkenet med

kammerset. En del av det gamle kjøkkenarealet ble til nye bad.

Verne vurdering

Maridalsveien 46 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 46 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Maridalsveien 46 fra 1892. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn hele fasaden på murgårdstegningene og heller ikke vindusutformingen (Plan- og bygningsetaten).

34. Murgård, Kingos gate 1

Byggeår: 1892

Byggherre: Murmester H. Holm

Arkitekt: Anselm Liljestrøm

Bygningsbeskrivelse og historikk

Kingos gate 1 er en strykejernsformet murgård i fire etasjer med butikklokaler i første etasje. Gatefasaden er i nyrenessanse og har rike pussdetaljer rundt vinduene og mellom etasjene, både pilastre (flate søyler inntil veggen) og annen arkitektonisk vindusomramning. De profilerte gesimsbåndene er også en viktig del av det arkitektoniske uttrykket. I 1986 ble loftet bygget ut og innredet til boliger.

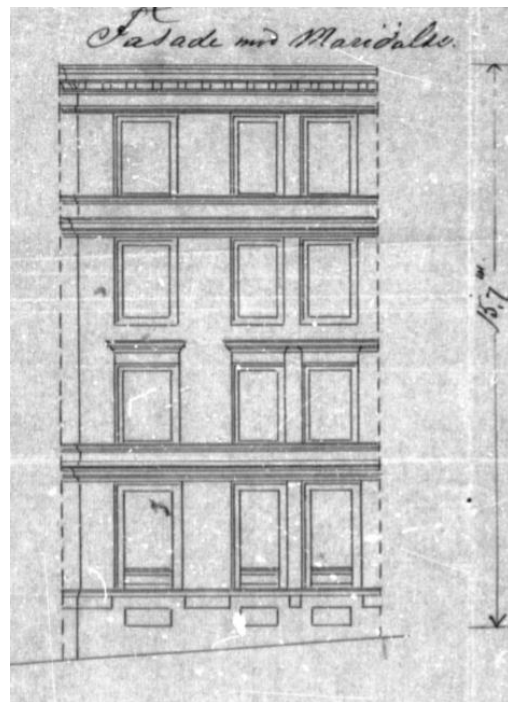
Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Leilighetene i Kingos gate 1 hadde litt ulik størrelse; kjøkken, og en, to eller tre stuer. De største leilighetene lå på hjørnet. Stuen lå mot gaten, mens kjøkkenet lå mot bakgården. I trappeoppgangene var det klaskedoer i hver etasje. I 1896 ble det innredet et butikklokale i 1. etasje mot Maridalsveien. I 1939 ble det lagt inn vannklosetter i gården. Disse erstattet de tidligere klaskedoene i oppgangene. En dusj ble installert, også i trappeoppgangene, i hver etasje, mens den største leiligheten fikk dusj og WC inne hos seg. Disse ble plassert i et tidligere entre- og bodareal. Først på midten av 1980-tallet ble det lagt inn skikkelige bad i alle leilighetene, i forbindelse med Byfornyelsen.

Tradisjonelt sett var det arbeiderfamilier som befolket murgårdene på Sagene, så også Kingos gate 1. I 1955 bodde det blant annet en trykkeri-bestyrer, en støper, flere snekkere, en bygningsarbeider og en smed der. Men vi finner også en lærer, en massør, en salgssjef og en pastor. Sistnevnte hørte nok til Adventistmenigheten, som på dette tidspunktet eide gården. Adventistsamfunnets barneskole holdt til i 1. etasje. Det samme gjorde «De tusen hjem bibelbrevskole». I butikklokalene for øvrig huserte «Gloria frisørsalong» og en filial av «Thors bakeri».

Vernevurdering

Kingos gate 1 har både arkitektonisk og bygningshistorisk verdi. I tillegg har den miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Kingos gate 1 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Fasadetegning av Kingos gate 1 fra 1891. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn hele fasaden på murgårdstegningene og heller ikke vindusutformingen (Plan- og bygningsetaten).

35. Murgård, Waldemar Thranes gate 84

Byggeår: 1879 (byggemeldt)

Bygningsbeskrivelse og historikk

Waldemar Thranes gate 84 er en murgård i tre etasjer. Byggesaksarkivet har ikke mange opplysninger om fasadeendringer på adressen de første tiårene. Først i 1942 byggemeldes «nytt vindu i gavl». I 1972 byggemeldes en vindusutskiftning. På et tidspunkt har også den opprinnelige fasadedekoren, med pussdetaljer, vindusomramninger gått tapt, men vi kjenner dessverre ikke årstallet for dette.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Waldemar Thranes gate 84 var imidlertid ikke en tradisjonell leiegård i mer enn et par tiår. I 1899 ble bygningen kjøpt av Oslo kommune, og brukt som barnekrybbe – en forløper til dagens barnehager. Den første barnekrybben ble opprettet i Christiania i 1883. Eldre foto viser at det i 1910 var etablert en barnekrybbe i Waldemar Thranes gate 84, og i 1937 hadde denne plass til 22 barn. Særlig Frelsesarmeen, men også privatpersoner og organisasjoner, opprettet barnekrybber for enslige mødres barn. Etter hvert fikk slike institusjoner noe kommunal støtte. Vi vet at Frelsesarmeens barnekrybbe (Sagene barnekrybbe) holdt til i Waldemar Thranes gate 84 i mange år.

Verne vurdering

Waldemar Thranes gate 84 har både arkitektonisk og bygningshistorisk verdi. I tillegg har den miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene. Bygningens brukshistorikk som barnekrybbe gir den også høy sosialhistorisk verdi.

Waldemar Thranes gate 84 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Fra Frelsesarmeens barnekrybbe ca.1910. (Foto: Anders Beer Wilse/Oslo Museum).

36. Arbeiderbolig, Maridalsveien 45

Byggeår: 1876

Byggherre: Fabrikkeier Carl Schøyen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 45 er en langstrakt, treetasjes leiegård, bygget i pusset tegl med etasjeskiller av tre. Fasaden er svært enkel, uten annen dekor enn en bred gesims helt øverst, med en såkalt tannsnittbord i underkant. Vinduene har buet overstykke, men ellers ingen vindusomramning. De sprosseløse vinduene er eldre, men neppe opprinnelige ettersom denne typen vinduer med store, udelte ruter hører 1900-tallet til, sannsynligvis er de satt inn en gang etter 1930. Gården ble antagelig oppført med storrutete vinduer av empiretype.

Maridalsveien 45 ble bygget som arbeiderbolig med 30 små leiligheter. Eiendommen hadde den gang adresse til nr. 49; dette ble endret ved en omadressering i 1916, da gården fikk det nye nummeret 45. Bygningens nøkterne fasade gjenspeilet funksjonen, en arbeiderbolig, et hus for de mange, og ikke et «leilighetspalass» for middelklassen eller borgerskapet. Ideen bak arbeiderboligen var å skaffe bolig til dem som trengte det, samt å ha en viss kontroll på arbeiderne.

Snaut ti år etter byggeåret, i 1885, bodde det 156 mennesker i Maridalsveien 45. Folketellingslistene viser en klar overvekt av fabrikkarbeidere, samt en og annen håndverker, men ingen kontorister, formenn eller lignende. Antall beboere toppet seg i 1900 med hele 175, og fremdeles var det en klar overvekt av industriarbeidere og arbeidere med fysisk krevende yrker. Blant annet finner vi et par «Stensættere» for trikken og Holmenkollbanen. For øvrig er det verdt å merke seg at folketellingen fra 1900 viser flere arbeidsledige enn både tidligere og senere folketellinger.

I 1910 bodde det 148 mennesker på adressen. Fremdeles var det utelukkende arbeideryrker som var representert blant beboerne: Dagarbeidere, løsarbeidere, bryggeriarbeidere, syersker, veversker, vaskekoner og fabrikkpiker. At leilighetene var små, kan vi se av husleiene. Mens månedsleien for ekn leilighet mot gaten kunne ligge på kr. 20-22 i gårder som Maridalsveien 46, 47 og 49, lå husleien i nr. 45 på nesten det halve, rundt kr. 12-13

Maridalsveien 45 har hatt mange og skiftende eiere opp gjennom årene. På 1920-tallet ble det opprettet et aksjeselskap, AS Maridalsveien 45, som ble styrt av stadig nye personer. En av de som satt lengst var murmester Wilhelm Sogn, fra 1920-årene og helt til slutten av 1950-tallet. I 1960- og -70-årene ble noen av de gamle leilighetene bygget om til kontorer, verksted og lignende. I 1960-årene finner vi en barnekonfeksjonsfabrikk her, kalt «Kari-Klær».

Verne vurdering

Maridalsveien 45 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Den er særlig viktig i kraft av sin funksjon som leiegård for arbeidere. Huset er en viktig del av det helhetlige miljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 45 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Maridalsveien med murgården i nr.47, nr.45 og Waldemar Thranes gate 84 i mars 1980. (Foto:Byantikvaren).

37. Murgård, Maridalsveien 47 A og B

Byggeår: 1898

Byggherre: Byggmester A. F. Larsen

Arkitekt: Byggmester A. F. Larsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 47 er en murgård i fire etasjer, byggemeldt i 1898 som våningshus og verkstedbygning. Fasaden har vinduene arrangert over hverandre i rekker på tre, bundet sammen av de fine pussdetaljene, med gotiskinspirert gitterverk mellom vinduene i høyden. Gården følger den tradisjonelle murgårdstypen i fire etasjer, bygget i pusset tegl med etasjeskiller av tre. Stilmessig sett skiller den seg likevel fra for eksempel Maridalsveien 52 og 54 på motsatt side av gaten, som har typiske nyrenessansefasader. Søstergården Maridalsveien 49 er ulik i størrelse, men har ellers samme fasadeuttrykk. I bakgården til nr.47 ligger to eldre uthus av mur, oppført på første del av 1900-tallet. Disse har adresse 47B.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Maridalsveien 47 ble bygget med 10 leiligheter, tre i hver etasje og én i første. Alle hadde stue, kammers og kjøkken. I 1.etasje var det også et butikklokale. På arkitekttegningene er det i verkstedbygningen notert et «Pølsemakeri» i 1.etasje, og «Snedkerverksted» i 2.etasje. I kjelleren var det vedbod. Vegg i vegg med verkstedet lå priveten – utedoen. Den betjente alle i gården og hadde fem plasser.

I 1900 var det 57 beboere i gården. I første etasje bodde pølsemakeren, Alfred Gulbrandsen fra Hakadal, med sin hustru Hanna og tre barn, samt en tjenestepike. Han betalte ekstra høy husleie, kr.50 i måneden, ettersom han også leide en etasje i verkstedbygningen. Summen var mer enn det dobbelte av hva man betalte for de fineste leilighetene i etasjene oppover. I bakbygningen lå på denne tiden også Otto Evensen Wolds blikkenslagerverksted; dette flyttet senere til det lille trehuset i Maridalsveien 86B, hvor det har holdt til siden.

I butikklokalet i gårdens 1.etasje har det vært ulik virksomhet. Fra 1905 drev Carl Gustav

Høgdaahl en isenkramforretning. Høgdaahl var svensk, fra Arvika, og står i 1910 oppført som enkemann, han bodde sammen med en sønn og en datter og forsørget dessuten tre sønnesønner, som var foreldreløse. Alle tre sønnesønnene fikk senere ansettelse i Reidar Helleruds kortevareforretning, som holdt til i gården fra 1920-årene og helt til 1947, da yngstemann, Alf Høgdaahl, overtok butikken. Han drev den frem til slutten av 1950-årene.

En periode i 1920-årene var det skifabrikk i bakbygningen: Olsen & Wolds skifabrik. Samtidig var det igjen etablert pølsemakeri her: O.M. Andresen eide gården og drev pølsemakeri helt frem til 1950-årene. Da ble det overtatt av Ingemann Andresen, antagelig sønnen, og fremdeles i 1978 står han oppført som gårdeier.

Som mange andre murgårder ble Maridalsveien 47 etter hvert oppgradert. I 1935 fikk bakgårdsfasaden et tilbygg, slik at man kunne installere et WC i trappeløpet i hver etasje. På et tidspunkt har hver leilighet fått egne bad og WC, men vi kjenner ikke til når dette har skjedd, sannsynligvis på 1980-tallet.

Verne vurdering

Maridalsveien 47 A, B har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 47 A, B er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

38. Murgård, Maridalsveien 49

Byggeår: 1898

Byggherre: Byggmester A. F. Larsen

Arkitekt: Byggmester A. F. Larsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 49 er en murgård i fire etasjer, oppført i pusset tegl med etasjeskiller av tre. Fasaden har vinduene arrangert over hverandre i rekker på tre, bundet sammen av de fine pussdetaljene, med gotiskinspirert gitterverk mellom vinduene i høyden. Stilmessig skiller den seg dermed fra for eksempel Maridalsveien 52 og 54 på motsatt side av gaten, som har typiske nyrenessansefasader. Søstergården Maridalsveien 49 er ulik i størrelse, men har ellers samme fasadeuttrykk. I bakgården sto det opprinnelige en rekke uthus i mur, bygget omtrent samtidig med gården. Disse ble revet på slutten av 1980-tallet.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. 1890-årene var en hektisk byggeperiode i Kristiania, mange flyttet til byen og for boligbransjen var det gode tider. Mange av tomtene langs denne delen av Maridalsveien ble bebygget da. Maridalsveien 49 ble bygget med 15 leiligheter, fire i hver etasje og tre i første. Det var tre størrelser på leilighetene: Kjøkken og kammers, stue, kjøkken og kammers, og stue, kjøkken, kammers og pikeværelse. Sistnevnte var ikke vanlig østover i byen, men noen finere gårder innimellom hadde dette. I første etasje var det to butikklokaler. I bakgården sto priveten – utedoen, denne hadde plass til åtte personer samtidig, i hvert sitt avlukke.

Folketellingen i 1900 oppgir 101 beboere. De fleste var familier med flere barn, og hvor far arbeidet som håndverker eller fabrikkarbeider ved en av fabrikkene i nærheten. Blant annet finner vi to hattemakersvenner og en kvinne som arbeider på hattefabrikk, og dette er ikke så rart når vi vet at Holms hattefabrikk lå like i nærheten, rett syd for Waldemar Thranes gate. Ellers finner vi fabrikkarbeidere fra Seildugsfabriken og arbeidere ved bomullsspinneri, sannsynligvis kanskje Vøiens Bomuldsspinneri ved Beierbrua. I 1910 var det noe romsligere i

gården, folketellingen fra dette året oppgir 70 beboere.

Butikklokalene har hatt ulik drift. I 1902 var det en kull- og vedhandel her, en kort periode kolonialforretning, og i noen år etter 1905 en kjøttforretning. Fra 1920-årene var det igjen kjøttforretning, først under navnet Hegge & Karlsson og senere, fra 1933, K. Greger Karlsson. Karlsson hadde eget pølsemakeri, eller «pølsefabrikk», som det står i Adresseboken fra 1936. Allerede i 1939 var pølsefabrikken på nye hender, og ble drevet videre av Trygve Johannesen helt til slutten av 1950-årene.

Som de fleste andre murgårder har Maridalsveien 49 gjennomgått ulike oppgraderinger gjennom årenes løp. I 1934 ble det installert vannklosetter i leilighetene, man tok noe av entrearealet for å få dette til.

Vernevurdering

Maridalsveien 49 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Maridalsveien 49 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

39. Boligblokk, Maridalsveien 51

Byggeår: 1993-94

Arkitekt: Roslands arkitektkontor AS

Byggherre: Grüner Boligstiftelse AS

Bygningsbeskrivelse og historikk:

Maridalsveien 51 er en boligblokk i fem etasjer med til sammen 52 leiligheter. Disse har alle åpen stue/kjøkkenløsning, soverom, bad, entre og bod. Blokkens fasader ligger mot Maridalsveien, i et bygningsmiljø av eldre murgårder og en nyere funkisgård. Arkitekturen er godt tilpasset, høydene forholder seg til den øvrige husrekken nedover mot Waldemar Thranes gate, og fasadeutformingen kan flere steder leses som en parafrase over murgårdenes fasadeuttrykk. Eksempler på dette er vinduene, som er gruppert symmetrisk, ornamentikk i fasaden, både horisontalt og vertikalt, og sokkeletasjen, som er oppført kontrasterende til etasjene oppover, i noe som ligner kvaderstein. Dette er et typisk murgårdstrekk.

Vi ser klare postmodernistiske tendenser i Maridalsveien 51s arkitekturuttrykk. Like fullt er bygningen ingen fremmed fugl i gaten, men glir godt inn, i henhold til reguleringsbestemmelsene i bevaringsplanen for Sagene. Der står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren».

Verne vurdering

Maridalsveien 51 har verneverdi som en god representant for nyere bebyggelse i området, utformet i henhold til bevaringsplanen og således tilpasset den eldre bebyggelsen på Sagene – i dette tilfellet eldre murgårdsbebyggelse og noen funksjonalistiske blokker.

Maridalsveien 51 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

40. Boligblokk, Maridalsveien 59

Byggeår: 1940

Arkitekt: Ahasverus Vejre

Bygningsbeskrivelse

Maridalsveien 59 er en boligblokk i seks etasjer, oppført i betong med pussete fasader og flatt tak. Bygningen har inntrukket toppetasje og en tårnlignende avslutning mot syd. Fasadeuttrykket er i funksjonalistisk stil, enkelt, med balkonger som eneste dekorative element. Bygningen ligger på en tomt mellom Maridalsveien og Sagveien og har en prominent plassering i forhold til den nærliggende bebyggelsen.

Et vesentlig prinsipp for boligbygging i mellomkrigstiden var lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Maridalsveien 59 følger denne tankegangen: Alle leilighetene fikk kjøkken og bad, men ikke alle hadde balkong. Det var flest 2-roms, hele 36, men også fem 3-roms-leiligheter og 15 1-roms. I sjette etasje finner vi et slags penthouse – en 5-roms leilighet med hall og peis. Plantegningen viser to soverom, stue, spisestue og kontor, samt badeværelse med badekar. Leilighetene i den øverste etasjen har også utgang til en terrasse, som går langs hele byggets lengde.

Et annet viktig hygienisk prinsipp var maskinvaskeriet i kjelleren og søppelnedkastet i oppgangene. Man slapp søppelkasser på bakkeplan som tiltrakk seg rotter og avga lukt. I stedet ble søppelet fraktet ned i et lukket søppelrom. Gården fikk også sentraloppvarming og sentral varmtvannsforsyning. Alle rom hadde linoleumsbelegg på gulvene, et materiale som var i tiden fordi det var slitesterkt og lett å holde rent. En siste luksus i bygget var heisen.

I 1955 var gården eid av skipsreder M. Thorvik. Vi finner noen håndverkere, men de er i mindretall. Yrkene som er representert er blant annet hovmester, brannkonstabel, kontorsjef, fengselsbetjent, filmsjef, verksmester, sykepleier, skjønnhetspleier, drosjeeier, disponert, og flere tannleger. I sjette etasje bodde en prest, en underformann, tre frøkner (to av dem i samme leilighet), en kranbetjent, en politibetjent og en portier. Skal vi gjette på at det var presten som hadde den største leiligheten?

Verne vurdering

Maridalsveien 59 har verneverdi som en god representant for mellomkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre funksbygninger i området.

Maridalsveien 59 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

41. Boligblokk, Maridalsveien 61

Byggeår: 1983

Arkitekt: Ole Daniel Bruun

Byggherre: Sagene bevarings- og Byggeselskap AS

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 61 er en boligblokk med ulike etasjehøyder, oppført i betong og kledd med tegl. Høydene er tilpasset omkringliggende bebyggelse ved at bygningen følger naboen Maridalsveien 59s gesims, og deretter trapper ned mot den lavere trehusbebyggelsen i nord. Fasaden er utformet med markante utkragninger, og sammenhengende balkonger i første, andre og tredje etasje. Fasadeuttrykket er spennende og spiller til en viss grad på det stramme, funksjonalistiske arkitekturuttrykket til nr. 59. Materialbruken sammenfaller også godt med den eldre bebyggelsen i strøket. Da prosjektet ble omsøkt, skrev Plan- og bygningsetaten (den gang Oslo Byplankontor) følgende: *«Eiendommen omfattes av bevaringsplan for Sagene (S-2521) (...) Byplankontoret ser positivt på prosjektets avtrapping fra blokkbebyggelsen i sør mot småhusbebyggelsen i nord, samt den tilsynelatende «dimensjonsdempende» seksjonering i bebyggelsen. Hovedintensjonen i reguleringsplanen er at ny bebyggelse tilpasses/gjenskapes i en bygningsstruktur som faller naturlig inn i strøkets egenart».* Reguleringsplanen sa at nybygg maks kunne ha tre etasjer, men Byplankontoret syns bygget var så godt tilpasset at de ikke hadde innvendinger mot at Maridalsveien 61 ble høyere. De mente at nybygget oppfylte planens intensjon.

Til tross for Byplankontorets velvilje satt prosjektet langt inne. Flere naboer klaget: bygget ville bli for stort, for dårlig tilpasset, til sjenanse for naboene - «samtlige eiendommer langs Maridalsveien som nå utbygges blir «moderne ghettoer» som overhodet ikke har noe med gjenskaping og bevaring av strøket å gjøre». Dessuten var det praktisk å ha en ubebygget tomt, da denne kunne benyttes til parkeringsplass. Opprinnelig sto det en eldre flermannsbolig på tomten i Maridalsveien 61. Denne ble søkt revet i 1973, det ble opplyst at den da sto tom. Det tok ti år før nye byggeplaner ble vedtatt, dermed hadde beboerne i strøket vent seg til situasjonen. Byplankontoret avviste imidlertid alle klager. De

sto på sitt, og mente huset var godt nok. Bebyggelsen på denne siden av Maridalsveien besto dessuten for det meste av murgårder i tre- og fire etasjer. Det omsøkte nybygget var til å leve med. En runde hos Fylkesmannen ga samme resultat. Beboerklagene ble ikke tatt til følge. Endelig ble byggetillatelsen fornyet i 1986 og byggearbeidene kunne starte.

Den nye boligblokken ble oppført i betong, med garasjeplass i kjelleren for elleve biler. Den har tolv leiligheter, fire 2-roms og åtte 4-roms.

Verne vurdering

Maridalsveien 61 har verneverdi som godt tilpasset bygg i et verneverdig strøk med eldre bebyggelse. Den er et godt eksempel på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt, til tross for uenigheter rundt dette i samtiden. Bygningen har også arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Maridalsveien 61 er ført på Gul liste som kommunalt listeført.

42. Tilpasset forstadsbebyggelse, Maridalsveien 63 A, B,C,D

Byggeår: 1983

Byggherre: Sagene Bevarings- og byggeselskap

Arkitekt: Terjesen, Kjelstad, Horn

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 63 A-D er to tomannsboliger i tre. Bygningene er oppført etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1981, og er utformet i henhold til denne, med tilpasset høyde og materialbruk.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram til bevaringsplanen. Da den ble lagt fram for bystyret i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Man ønsket også at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

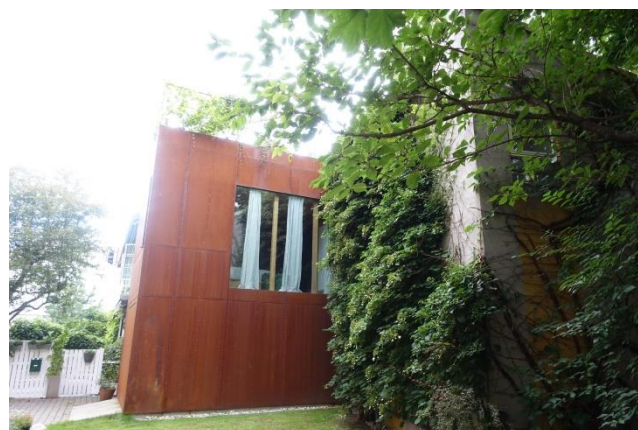
I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Bebyggelsen i Maridalsveien 63 A, B, C, D er gode eksempler på nettopp det bevaringsplanen beskriver.

Vernevurdering

Maridalsveien 63 A, B, C, D har verneverdi som godt tilpasset småhusbebyggelse i et verneverdig strøk med tilsvarende, eldre bebyggelse. De er gode eksempler på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode. Maridalsveien 63 A, B, C, D er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Over: Maridalsveien 63 A og B. Under: C og D.

43. Forstadsbebyggelse, Maridalsveien 65

Byggeår: 1856

Byggherre: Christian Christensen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 65 er et trehus i halvannen etasje med kjerne av laftet tømmer. Utvendig er bygningen kledd med stående panel. Den er trukket ut mot Maridalsveien med en liten forhage, innhegnet av et lavt stakittgjerde. På sydsiden av huset, tilbaketrukket fra veien, ligger en liten glassveranda med fargede glassruter i sveitserstil. Vinduene er neppe opprinnelige til bygningen, men kan godt være over hundre år gamle. De er antagelig fra omkring 1900, tofags, med småruter oppe, stilmessig en variant av jugend.

På midten av 1700-tallet var Maridalsveien 65 en del av det som ble kalt Grueløkken, etter eieren Christopher Johnsen Grue. Grueløkken dekket flere av eiendommene på østsiden av Maridalsveien og i Sagveien. Dagens hus ble oppført i 1856 av Christian Christensen. Huset hadde tre rom og kjøkken. Ifølge folketellingen fra 1865 bodde vognmann Ole Dæli her, med hustru, tre fostersønner, en tjenestegutt og en tjenestepike. De delte huset med en annen familie; en skomaker med hustru og fire barn, samt to skomakersvenner. I tillegg var det to «logerende», altså enslige leietakere – totalt 17 mennesker.

I 1875 hadde tallet sunket dramatisk til kun to beboere. Det var dreier Ole Lund, tilflyttet fra Skedsmo, og hans hustru Ragnhild Marie. Samme år ble det bygget et større dreierverksted i mur på eiendommen; utvilsomt for Lunds egen virksomhet. I 1885 hadde en engelsk familie bosatt seg i huset – Harry Keen, med hustru Ellen og fire døtre, den yngste kun ett år gammel. Keen sto i folketellingen oppført som «Fabrik Bestyrer», men hva han var bestyrer for vites ikke.

Gjennom årenes løp har det vært mange ulike virksomheter i Maridalsveien 65. I 1916 holdt Imerslund Smie og Pengeskapsfabrik til her, og i flere år senere Norsk Kemisk Fabrik AS. Den lengstlevende virksomheten ser imidlertid ut til å ha vært et bilverksted: allerede i 1927 nevnes i Adresseboken «Forenede Bilreperatører», og helt fra 1930-70-tallet holder bilverkstedet Auto-Mo stand her. I 1970-årene var huset stort

sett i bruk som kontorer. I dag er det igjen bolig og er restaurert og satt i stand.

Verne vurdering

Maridalsveien 65 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 65 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Maridalsveien 65 i mars 1965. Vi ser et lite hjørne av Maridalsveien 63, som dessverre ble revet og erstattet av et nybygg. (Foto: Byantikvaren).

Fra porten i Maridalsveien 65 ser man innover i kvartalet, der ulik industri- og lagerbebyggelse fortsatt sto. Denne ble revet i forbindelse med nybygg, bl.a. Maridalsveien 63. Bildet er tatt i mars 1965. (Foto: Byantikvaren).

44. Tilpasset forstadsbebyggelse, Maridalsveien 67, Våghalsen 1,3,5,7,9

Byggeår: 1983

Arkitekt: Rolf Wahlstrøm

Bygningsbeskrivelse og historikk

Våghalsen 1,3,5,7 og 9 og Maridalsveien 67 er fem eneboliger i tre. Våghalsen 3 og 5 og Maridalsveien 67 henger sammen. Bygningene er oppført etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1981, og er utformet i henhold til denne, med tilpasset høyde og materialbruk.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram til bevaringsplanen. Da den ble lagt fram i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Man ønsket også at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Bebyggelsen i Våghalsen 1,3,5,7,9 og Maridalsveien 67 er gode eksempler på nettopp det bevaringsplanen beskriver.

Verne vurdering

Våghalsen 1,3,5,7,9 og Maridalsveien 67 har verneverdi som godt tilpasset småhusbebyggelse i et verneverdig strøk med tilsvarende, eldre bebyggelse. De er gode eksempler på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Våghalsen 1,3,5,7,9 og Maridalsveien 67 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Våghalsen 1

Maridalsveien 67 (hvitt) og Våghalsen 3 og 5

Våghalsen 9 til venstre, samt baksiden av Våghalsen 3 og 5.

45. Tilpasset forstadsbebyggelse, Maridalsveien 69 A, B, C

Byggeår: 1983

Byggherre: Sagene Bevarings- og byggeselskap

Arkitekt: Terjesen, Kjellstad, Horn

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 69 A, B, C er et rekkehus i tre. Bygningen er oppført etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1981, og er utformet i henhold til denne, med tilpasset høyde og materialbruk.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram til bevaringsplanen. Da den ble lagt fram i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Man ønsket også at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Bebyggelsen i Maridalsveien 69 er et godt eksempel på nettopp det bevaringsplanen beskriver.

Verne vurdering

Maridalsveien 69 A, B, C har verneverdi som godt tilpasset småhusbebyggelse i et verneverdig strøk med tilsvarende, eldre bebyggelse. De er gode eksempler på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Maridalsveien 69 A, B, C er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

46. Tilpasset forstadsbebyggelse, Maridalsveien 71A, B, C

Byggeår: 1983

Byggherre: Sagene Bevarings- og byggeselskap
Arkitekt: Terjesen, Kjellstad, Horn

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 71 A og B og 71 C er to trehus i to og en halv etasje. Bygningene er oppført etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1981, og er utformet i henhold til denne, med tilpasset høyde og materialbruk.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram til bevaringsplanen. Da den ble lagt fram i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Man ønsket også at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Bebyggelsen i Maridalsveien 71 A, B og C er gode eksempler på nettopp det bevaringsplanen beskriver.

Verne vurdering

Maridalsveien 71 A, B, C har verneverdi som godt tilpasset småhusbebyggelse i et verneverdig strøk med tilsvarende, eldre bebyggelse. De er gode eksempler på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Maridalsveien 71 A, B, C er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Maridalsveien 71A og B

Maridalsveien 71C

47. Løkkegården, Maridalsveien 73

Byggeår: 1850-årene

Byggherre: Christian Olsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 73 består av to hus, opprinnelige våningshus og uthus/stallbygning, oppført for høker Christian Olsen. Eiendommen kalles gjerne «Løkkegården», etter en av eierne på 1700-tallet, Peder Løche. Bebyggelsen brant på midten av 1800-tallet og ble erstattet av dagens bygninger. Opprinnelig var det et stort hageanlegg i tilknytning til våningshuset, mot syd.

Våningshuset i Maridalsveien 73 er i to etasjer med loft, oppført i upusset tegl, med saltak. Hovedinngangen ligger mot gårdsrommet. Bygningen har sparsomt dekorerte fasader som bærer preg av den industrielle arkitekturen som for øvrig preger området, og fasadene er utformet med horisontale trekninger og gesims med tannsnitt. Huset har krysspostvinduer med sprosser og stikkbuert overdekning.

Våningshuset er i to fulle etasjer samt en loftsetasje, og fasadens og huskroppens utforming forteller oss at det er snakk om en påkostet og representativ bolig. Den forseggjorte detaljeringen i murverket er et godt eksempel på dette. Stallbygningen (73C) har sannsynligvis også inneholdt boenheter på et tidspunkt, men dens fasade og oppbygning tyder på at den er underordnet hovedhuset, altså tydelig et uthus.

Hvordan eiendommen så ut på Peder Løches tid vet vi ikke sikkert, men den omfattet både Maridalsveien 71 og 73 og strakte seg helt ned til Sagveien, der Apotekergården (nr.28) ligger i dag. Christian Olsen, som fikk oppført nybyggene etter brannen, er å finne i folketellingen fra 1865. Han bodde da her med hustru Karen Johanne og syv barn i alderen 3-24 år, samt en tjenestepike. Ved folketellingen ti år senere får vi en pekepinn på trangboddheten på Sagene i 1870-årene: hele 18 husstander på totalt 96 mennesker er oppført på eiendommene Maridalsveien 73 og 75, inkludert alle beboerne i den treetasjes leiegården Christian Olsen bygget 20 år tidligere (i dag Sagveien 34/36). Vi ser dessuten at Olsens eldste sønn, Carl Otto, var blitt gift. Han står oppført som «handelsfuldmægtig». Ved neste

folketelling, i 1885, er det han som oppgis å ha ført listene, og i 1900 bodde han i første etasje i våningshuset som faren bygget. Her oppgis han og hans hustru å disponere hele fem rom og kjøkken, og husleien anslås til kr. 400 pr. år, mot kr. 96 i leiegården (åtte kroner måneden). I 1910 hadde familien Olsen flyttet fra Maridalsveien 73.

I 1984 ble restene av den gamle hagen bebygget med småhus, samtidig som våningshuset ble renoverert og gjort om til kontor for et reklamebyrå. I samme forbindelse ble takarkene mot syd bygget. På 2000-tallet er bygningene igjen tilbakeført til bolig.

Verne vurdering

Maridalsveien 73 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til den gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 73 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Høker og huseier Christian Olsen (f.1810) med hustru Karen (f.1816) fotografert noe før 1860. Bak fra venstre Magnus, Maren Katrine og Otto. Ved siden av morgen står Emma og ved siden av faren Karen. Begge døde som barn. På morens fang sitter Hanna og mellom foreldrene står Kristian Julius. Om ham vet vi at han ble student i 1875. (Faksimile: «Fabrikk og bolig ved Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm). Under ser vi Løkkegården nesten 100 år senere, i 1969 (foto: Byantikvaren)

48. Arbeiderbolig, Sagveien 34, 36 (tidligere Maridalsveien 73)

Byggeår: 1853

Byggherre: Christian Olsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 34 og 36 er en murgård i tre etasjer, som opprinnelig hadde adresse til Maridalsveien 73. Den ble oppført for høker Christian Olsen som arbeiderbolig med 12 leiligheter, hver på ett rom og kjøkken, og var den første leiegården i mur i området. Hovedfasaden ligger mot Maridalsveien, parallelt med gateløpet og denne fasaden er mer detaljert enn fasaden mot Sagveien. Mot Maridalsveien er det dessuten større avstand mellom vinduene, hvilket gir inntrykk av at rommene som vender denne veien er større, og dermed «finere» enn rommene mot Sagveien. Dette er også helt riktig: I den opprinnelige planløsningen ble leilighetens oppholdsrom lagt mot Maridalsveien, mens kjøkkenet vendte mot baksiden.

Det var fire leiligheter i hver etasje, alle med komfyr og jernkakkellovn. To og to leiligheter i hver etasje hadde utgang rett fra kjøkkenet til den ene av to trappeoppganger, på den måten ble alle fire leilighetene gjennomgående. Dette var den samme planløsningen som fabrikkier Halvor Schou valgte, da han noen år senere i 1856 bygget den første arbeiderboligen for Hjula Væveri, på den andre siden av Sagveien.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Sagveien 34 og 36 er blant Oslos aller eldste.

Da Christian Olsen fikk oppført Sagveien 34 og 36 i 1853, var det for å skaffe leieinntekter. Omtrent samtidig oppførte Olsen et våningshus til seg selv og familien i Maridalsveien 73 (se denne), som altså den gang var samme tomt. At folk bodde trangt i arbeiderboligen er det ingen tvil om. I Maridalsveien 73 og 75 og dagens Sagveien 34 og 36 bodde det totalt 96 mennesker i 1875, fordelt på 18 husstander. Av alle disse menneskene er det faktisk kun fire som er oppført med arbeid på Hjula, og av disse fire var det kun to «fabrikkjenter». Flere er oppført som mekaniske arbeidere og hørte

således til den høyest lønnede gruppen blant industriarbeiderne. Det er dessuten verdt å merke seg at ingen av hustruene hadde jobb utenfor hjemmet, noe som tyder på at disse beboerne ikke var blant de aller dårligst stilte.

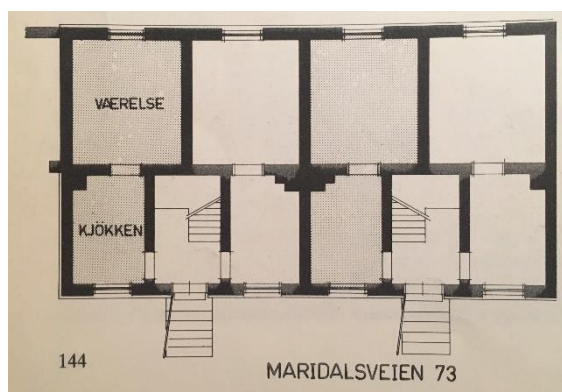
I 1984 ble den gamle arbeiderboligen renoveret av arkitektkontoret Narud, Stokke, Wiig. De små leilighetene ble slått sammen og alle fikk lagt inn bad. I dag er det to leiligheter i hver etasje. Loftet ble samtidig innredet til boligformål.

Verne vurdering

Sagveien 34,36 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene og den er særlig viktig i kraft av sin funksjon som leiegård for arbeidere

Sagveien 34, 36 er regulert til spesialområde med formål bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Sagveien 34-36 i 1983. Da var fasaden fremdeles umalt. (Foto: Byantikvaren).

Til venstre: Plantegning som viser størrelsen på leilighetene da bygget var nytt – ett værelse og kjøkken. (Faksimile: «Fabrikk og bolig ved Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm).

49. Våningshus, Maridalsveien 75

Byggeår: 1861

Byggherre: Christian Olsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 75 er et lite murhus på det spisse hjørnet Maridalsveien/Sagveien. Det er kjent for sin spesielle form og står sterkt i Sagene-beboernes bevissthet, gjennom sin tidligere funksjon som kolonial- og melkebutikk. Hjørnet med det lille huset er et kjent motiv og landemerke i Oslo.

Bygningen i seg selv har en pussig form. I forsøk på å utnytte tomten best mulig, har huset fått en spiss kileform, med en smal gavlvegg mot hjørnet. Den noe uvanlige, skjeve gavlen skyldes at takryggen ligger parallelt med Maridalsveien, og at takflaten mot Sagveien dermed blir gradvis brattere mot hjørnet. Selve huset er bygget i halvannen etasje i upusset tegl, med etasjeskiller av tre. Butikklokalet ligger på hjørnet i 1. etasje. Mot Sagveien er det en inngang til boligdelen, med trapp ned til gaten.

Det var høker Christian Olsen (se Maridalsveien 73 og Sagveien 34 og 36) som kjøpte eiendommen i Maridalsveien 75 i 1847. I 1861 fikk han oppført den lille murbygningen. I folketellingen fra 1865 ser vi at Christian Olsens sønn Hans bodde i huset. Han var den gang 35 år gammel, og i husholdningen finner vi også hans hustru, tre barn og en losjerende – en enslig leietager. Hans Olsen var barberer og hadde sin barbersalong i lokalet på hjørnet her. I 1900 hadde en annen barberer overtatt – Alfred Larsen. Ifølge Adresseboken for 1903 var det imidlertid fremdeles Christian Olsens enke, fru Karen, som eide huset. I 1904 drev Emil Rasmussen barbersalongen, men året etter åpnet melkebutikken, drevet av Mathilde Ødegaard. Den holdt ut i mange tiår og ble blant annet på 1950- og 60-tallet drevet av Mikal Wøien. Lenge etter at butikken var nedlagt ble skiltet med «MELK – KOLONIAL» hengende på fasaden.

Verne vurdering

Maridalsveien 75 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Maridalsveien 75 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Den karakteristiske butikkfasaden i Maridalsveien 75 fotografert i 1977. (Foto: Finn Larsen/Norsk Teknisk Museum).

50. Apotekergården, Sagveien 28

Byggeår: 1869-70

Byggherre: Jens Nicolai Lindgaard

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 28 er en murgård i to etasjer med fasade mot torget der Sagveien møter Beierbrua og Hjula Væveri og Vøiens Bomuldsspinderi ligger på hver side. Den kalles ofte «Apotekergården» etter apoteket Falken, som holdt til i bygningen til ca. 1905. Gården ble sågar bygget for apotekeren Jens Nicolai Lindgaard, som bodde med sin familie i andre etasje.

Apotekergården er strøkets eneste forretningsgård som ble bygget etter forbilder fra Kristianas murgårdsbebyggelse. Den er oppført i pusset tegl, i to etasjer med saltak. I bakgården ligger det et eldre, avlangt, vinkelformet uthus, opprinnelig stall og vognskjul. Slektskapet til forretningsgårdene i sentrum skyldes selvsagt forretningslokalet - apoteket - i første etasje, med direkte inngang fra gaten, men også bygningens forseggjorte fasade og standsmessige uttrykk. Gården er i virkeligheten et lite bypalass i miniatyr, bygget i såkalt senklassisistisk stil, med imitert kvader (grovhugget sten) i første etasje, kraftig gesims og etasjeskille og vindusomramning med dekorative konsoller. Fasaden er dessuten symmetrisk arrangert om inngangspartiet, om man ser bort fra porten lengst til venstre. Sammenlignet med forretningsgårdene i sentrum er apotekergården likevel påfallende liten, ikke minst siden den har kun to etasjer; det vanligste var tre eller fire. Gården har sine opprinnelige vinduer i behold.

Da apoteker Lindgaard kjøpte tomten og fikk gården oppført i 1869-70, hadde han allerede drevet apotek i nabohuset Sagveien 26 siden 1866. Det nye apoteket Falken hadde ekspedisjon og laboratorium i første etasje. Familien bodde i 2. etasje. Der hadde rommene mot gaten en utpreget representativ karakter, blant annet var de tapetsert, mens rommene på kjøkkensiden var mindre. En lang korridor skilte dem. Huset ble oppvarmet av seks kakkelovner og hadde innlagt vann og gassbluss - med andre ord nokså luksuriøse forhold etter tidens standard. I bakgården lå bakbygningen med stall og vognskjul, samt utedo. På loftet i

bakbygningen var det innredet en drengestue med kjøkken.

Folketellingen fra 1875 forteller oss at familien besto av apotekeren, hans hustru Karoline Otilie og fire barn. Husholdningen omfattet også en "Dicipel", en "Pharmaceut" og tre tjenestefolk. Ti år senere var situasjonen stort sett den samme, men interessant nok var hele staben skiftet ut, så vel farmasøyt som tjenestefolk. Dette var kanskje stillinger folk ikke sto så lenge i? I 1900 bodde det en ny familie i huset, med nye tjenestefolk, men fortsatt med farmasøyt.

Ca. 1905 ble apoteket Falken lagt ned. Like fullt hadde i 1910 familien Lindgaard flyttet tilbake i andre etasje i bygningen, som "har været Apothek". Den ene av sønnene jobbet som pianolærer. I første etasje bodde åtte mennesker, en postekspeditør som var enkemann og hans syv barn. I bakgårdsbygningen bodde en familie på fem.

Fra 1924-40 holdt kvinneherberget Nanna Storjohanns Minde til i Sagveien 28. Dette var et hjem for hjemløse, arbeidssøkende kvinner. Det ble også drevet avholdskafé her i mange år. I 2013 åpnet Arbeidermuseet i apotekets gamle lokaler i første etasje.

Verne vurdering

Sagveien 28 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene. Den er ekstra viktig i kraft av sin representativitet, og tidligere funksjon som apotek.

Sagveien 28 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

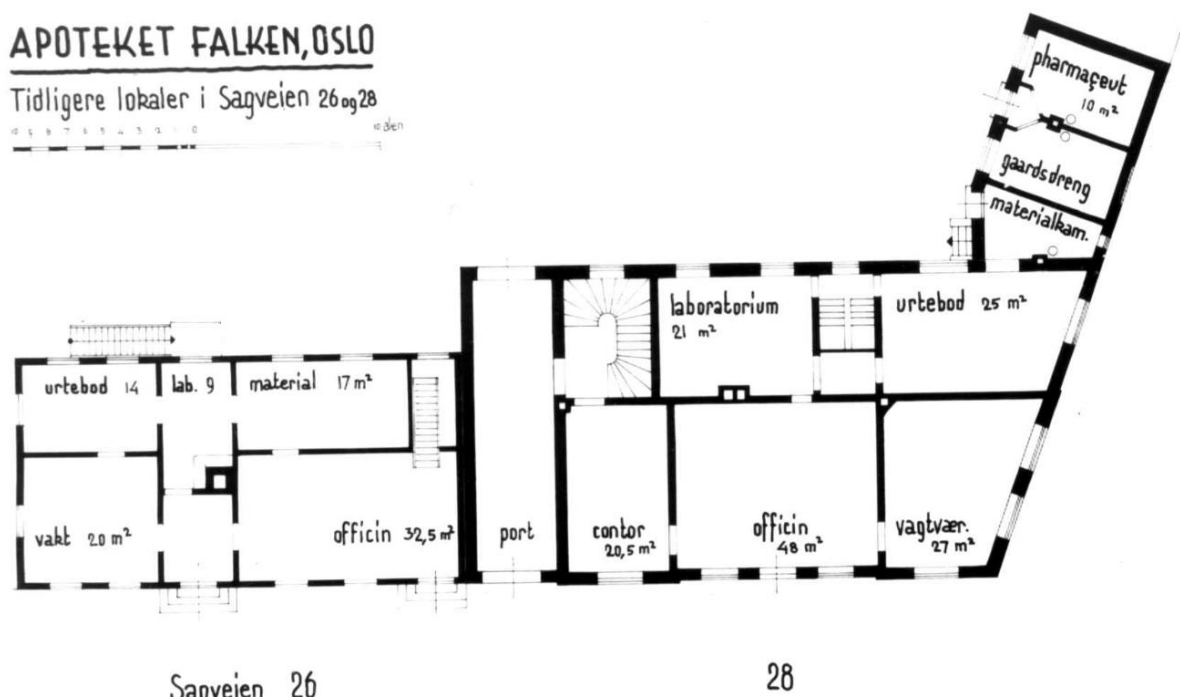

Apotekergården våren 1970, før vernekamp og rehabilitering tok til på Sagene. Vi ser hvor sliten gården var og hvor sårt en istandsetting trengtes. (Foto: Byantikvaren).

APOTEKET FALKEN, OSLO

Tidligere lokaler i Sagveien 26 og 28

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0

Plantegning for Apoteket Falken (Norsk Folkemuseum).

51. Leiegård, Sagveien 26

Byggeår: 1851

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 26 er en trebygning, opprinnelig oppført i én etasje. Andre etasje ble påbygget i 1870. Huset er oppført i tømmer og har panelt fasade mot gaten. Vinduene er storrutete, av empiretype, en utbredt og mye brukt vindustype helt inn på 1900-tallet. Gamle bilder viser at det tidligere var butikkinngang fra gaten helt til høyre på fasaden, og ved siden av var det satt inn store butikkvinduer uten sprosser. Dagens utseende skriver seg fra en restaurering i 1975, utført av Byantikvaren.

Området på vestsiden av Sagveien lå lenge åpent, uten bebyggelse. I 1847 ble nr.24 og 26 skilt ut sammen, nr.26 ble videre utskilt i 1861. Da hadde det altså stått et en-etasjes trehus på tomten i ti år. Her drev apoteker Lindgaard Sagene apotek, fram til han fikk oppført Sagveien 28 vegg i vegg (se denne). Samtidig ble nr.26 påbygget med en etasje. I 1875 bodde det 13 mennesker i huset: Boktrykkersvenn og handelsborger Jens Gabrielsen Bjering og vognmannen Ole Dæhlie, med sine respektive familier. Bjering var gårdeier og drev Kolonial- og Fedevareforretning i første etasje mot Sagveien. I 1886 fikk han oppført en frittstående, treetasjes bakbygning i mur med seks leiligheter, hver på to rom, entre og kjøkken. Dette huset har i dag adresse til Våghalsen 14.

I 1910 bodde det totalt 44 mennesker i Sagveien 26, 28 av dem i bakbygningen. I tregården mot gaten bodde tre familier, deriblant kjøpmann Anton Vik, som trolig hadde overtatt butikkdriften; han står oppført i første etasje med hustru og tre barn. Det er ellers verdt å merke seg at hele fem av syv arbeidende kvinner i Sagveien 26 i 1910 var ansatt på Hjula Væveri.

Bilder av Sagveien 26 tatt på 1960- og -70-tallet viser at huset knapt var blitt modernisert etter at de store butikkvinduer ble satt inn

rundt 1930. Denne situasjonen var gjengs for store deler av Oslos gamle trebebyggelse fra 1800-tallet, og henger sammen med de omfattende saneringsplanene (rive og bygge nytt) som ennå stod ved lag i 1970-årene. Samtidig var det på denne tiden at områder som Sagene ble foreslått bevart, og arbeidet med bevaringsplanen startet. I dag er det igjen boliger i huset, etter en periode med kontorer på 1980- og 90-tallet.

Verne vurdering

Sagveien 26 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sagveien 26 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Bakfasaden i Sagveien 26 våren 1970, noen år før gården ble satt i stand. Se også siste kapittel i hoveddokumentet. (Foto: Byantikvaren).

I september 1974 var rehabiliteringen av Sagveien 26 i gang. Byantikvaren var med på prosessen. (Foto: Byantikvaren).

52. Murgård, Våghalsen 14 (før Sagveien 26)

Byggeår: 1886

Bygningsbeskrivelse og historikk

Våghalsen 14 er en murgård i tre etasjer oppført i pusset tegl, med enkelt utformede fasader. Den ble oppført som bakbygning til Sagveien 26. På eiendommen ligger også en liten bakgårdsbygning mot nord.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Denne var blant de mindre, med seks leiligheter til sammen, hver på to rom, entré og kjøkken.

I 1935 bodde det flere håndverkere i gården. I 1.etasje H. Bromann, som jobbet som stenhugger. I tillegg står Axel Andersen, skomakersvenn, og Hendry Andersen, arbeider, oppført i adresseboken. I 2.etasje bodde enkefru Thea Pedersen. Hilmar og Rolf Nordby, far og sønn, eller kanskje brødre, var begge arbeidere og bodde sammen. I samme etasje finner vi også Ole Lier, lagerarbeider, og Hans Johansen, mekanisk arbeider. Kanskje var disse losjerende hos en av familiene? I 3.etasje bodde Ludvig Karlsen, kjører. Sammen med ham finner vi Willi Karlsen, montør, og frøken Erna Karlsen, antagelig barna hans.

I 1982 ble Våghalsen 14 rehabilitert. Noen leiligheter ble slått sammen, slik at det nå er en leilighet i hver etasje. Også loftet ble innredet til beboelse. Samtidig fikk beboerne balkonger.

Verne vurdering

Våghalsen 14 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene og den er særlig viktig i kraft av sin funksjon som leiegård for arbeidere

Våghalsen 14 er regulert til spesialområde med formål bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

53. Boligblokk, Våghalsen 12

Byggeår: 1983

Byggherre: Sagene Bevaring og Byggeselskap

Arkitekt: Terjesen, Kjellstad og Horn/ Ole Daniel Bruun

Bygningsbeskrivelse og historikk

Våghalsen 12 er en boligblokk i fire etasjer, i betong, med utvendig tegl- og treforblending. Den ble oppført sammen med øvrig ny, tilpasset bebyggelse i området, etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1980.

Reguleringsplanen tillater kun ny bebyggelse i maksimalt to etasjer, men man ga i noen tilfeller dispensasjon til å bygge høyere. Våghalsen 12 fikk lov til å bygge fire etasjer, ettersom bygningen er tilpasset gesimsen i nabogården Våghalsen 14. Disse ligger inntil hverandre og har samme høyde. Alle leilighetene i gården fikk både matbod og sportsbod, samt balkong. I første etasje ble det innredet et legekontor.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram til bevaringsplanen. Da den ble lagt fram i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Målet var at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Våghalsen 12 er et godt eksempel på nettopp det bevaringsplanen beskriver, selv om den er en boligblokk og ikke et mindre trehus.

Verne vurdering

Våghalsen 12 har verneverdi som en god representant for nyere bebyggelse i området, utformet i henhold til bevaringsplanen og således tilpasset den eldre bebyggelsen på Sagene. Den har også arkitektoniske kvaliteter som typiske for sin tidsperiode.

Våghalsen 12 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

54. Tilpasset forstadsbebyggelse, Våghalsen 2,4,6,8,10

Byggeår: 1983

Byggherre: Sagene Bevarings- og byggeselskap

Arkitekt: Terjesen, Kjellstad, Horn

Bygningsbeskrivelse og historikk

Våghalsen 2, 4, 6, 8, 10 er tre trehus; en enebolig og to sammenbygde eneboliger. Bygningene er oppført etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1981, og er utformet i henhold til denne, med tilpasset høyde og materialbruk.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram til bevaringsplanen. Da den ble lagt fram i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Målet var at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Våghalsen 2, 4, 6, 8, 10 er gode eksempler på nettopp det bevaringsplanen beskriver.

Verne vurdering

Våghalsen 2,4,6,8,10 har verneverdi som godt tilpasset småhusbebyggelse i et verneverdig strøk med tilsvarende, eldre bebyggelse. De er gode eksempler på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Våghalsen 2,4,6,8,10 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Våghalsen 2

Våghalsen 4 og 6

Våghalsen 8 og 10

55. Lohrbauers villa, Sagveien 24

Byggeår: 1871-1872

Byggherre: Johan Ludvig Lohrbauer

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 24 er en murvilla i to etasjer, oppkalt etter byggherren Johan Ludvig Lohrbauer. Villaen er oppført i pusset tegl i senklassisistisk stil, og var opprinnelig enebolig.

Lohrbauers villa skiller seg fra de andre husene i Sagveien i kraft av sin bygningstype: En frittliggende villa i grønne, «landlige» omgivelser. Byggets arkitekturstil, senklassisismen, hører innunder historismen, en samlebetegnelse på 1800-tallets tilbake-skuende stilarter, som blandet sammen historiske forbilder og arkitektoniske detaljer fra ulike stilepoker. Senklassisismen var mye brukt av leiegårds- og eneboligarkitekter i fra ca.1850 og framover mot 1900. Lohrbauers villa har altså en del til felles med villaene i Homansbyen, den borgerlige «villabyen» fra samme tid. Fasadedetaljene, som tannsnitt-borden under en kraftig gesims og de buede vindusrammene, er med på å gi Sagveien 24 tyngde og representativitet. Hovedfasaden ligger mot Sagveien og åpner seg mot hagen med en veranda. Dessverre er hagen i dag asfaltert. De store takarkene mot veien ble oppført da huset ble gjort om til tomannsbolig. Uthuset er i to og en halv etasje og har fra gammelt av lasteluker i hver av de øverste etasjene. Her er det i dag kontorer.

Johan Ludvig Lohrbauer var fabrikkbestyrer og senere medeier i Christinia Mekaniske Væveri. Selvsagt trengte han en representativ bolig for seg og sin familie. Branntakstene kan fortelle oss at huset var rikt utstyrt for sin tid, med fem kakkellovner, tapetserte stuer og innlagt vann. I 1875 tellet familien Lohrbauer fabrikkbestyreren og frue, samt seks barn i alderen 7 til 17 år. De hadde to tjenestepiker og en losjerende, altså en leietaker, i dette tilfellet en ung mann som arbeidet ved Myrens Verksted. I 1885 hadde den eldste sønnen flyttet hjemmefra, mens en yngre datter hadde kommet til. Overraskende nok delte nå familien Lohrbauer huset med en annen familie. Karl Beck, kontorsjef på Hjula Væveri, med hustru, tre barn og to tjenestepiker leide villaens annenetasje.

I 1900 hadde begge familiene flyttet ut, og huset ble overtatt av Oslo Indremisjon, som drev et «redningshjem» for prostituerte og kvinnelige straffanger der, kalt Ebenezer. Institusjonen hadde blant annet vaskeri og strykeri i uthuset i bakgården. I oppstartsåret var diakonisse Elisabet Werner bestyrerinne for hjemmet, og hun er den eneste som står oppført som beboende i Sagveien 24. Ti år senere var også og to «Hjælpersker» ni ugifte kvinner, «anbragt paa Indremissionens Rædningshjem». Ebenezerhjemmet holdt til i gamle Lohrbauers villa til 1950, deretter ble huset brukt som Osloavdeling for Larkollen ungdomshjem.

Verne vurdering

Sagveien 24 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Samtidig skiller det seg ut ved å være oppført som bolig for bedrestilte. Huset er en viktig del av det helhetlige miljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sagveien 24 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Lohrbauers villa i mars 1965, mens noe av hagen fortsatt var intakt. Bildet under viser bygningens bakhage og sidefløy i september 1988. (Foto: Byantikvaren).

56. Leiegård, Sagveien 18

Byggeår: 1845-47

Byggherre: John Olsen Blixrud

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 18 er en toetasjes gård med tømmerkjerne og teglfasade, som helt fra begynnelsen av var bolig for flere familier. Huset ligger trukket ut mot fortauet, men ikke så langt ut som nr.16, noe som kan forklares med at nr.16 er bygget tidligere, da gaten var smalere. Sagveien 18 har enkle fasader uten dekor. Vinduene er storrutete. I flere år var det kolonialhandel i 1.etasje og den tidligere butikkinngangen er bevart. I bakgården lå tidligere et gammelt uthus, bygget før 1857.

Da huset var relativt nytt, i 1865, bodde det 14 mennesker der. Fire ektepar med til sammen to barn og en tjener, og tre losjerende, det vil si enslige leietagere. En av de fire ektemennene, som muligens også var huseier, var «høkerfuldmægtig» Peder Hansen. Han og hustru Maren Kristine bodde fremdeles i huset ti år senere, da var han blitt «handelsborger». Det var et steg opp statusmessig, da høkerne ikke fikk borgerbrev og hadde begrensede handelsrettigheter. De fikk kun drive handel med spesifikke varer, ikke en gros, som handelsborgerne fikk. Øvrige beboere i 1875 hadde yrker med lavere status: En korkskjærer, en salmakerdreng, og flere fabrikkarbeidere på Hjula Væveri. Åtte losjerende bidro til at tallet på beboere var 24. I 1885 hadde det økt til 30, 15 av dem var barn under ti års alder.

I 1888 ble Sagveien 18 kjøpt av Johannes Christiansen Schiseng, som sammen med hustruen Rebekka Marie drev kolonial her i mange år. På et gammelt foto fra 1890 står kolonialhandleren og hans kone på trappen utenfor, og vi kan se at huset ser nokså likt ut som i dag. Folketellingen fra 1900 forteller at den Schisengse husholdning talte mor og far, to døtre og hele fem tjenere: to gårdgutter, en kokkepik, en tjenestepik og en «butikjomfru». Foruten Schisengs bodde det et ektepar i huset, Andreas og Mathea Johnsen. En interessant detalj er at Andreas Johnsen står oppført som jernarbeider ved Holmenkollbanen, byens første forstadsbane, som var åpnet kun to år tidligere. I 1910 hadde tjenerstaben krympet inn til kun en, enslig «butikjomfru». I annen etasje leide en enslig svensk dame, Magdalene Bryngelson, et rom for seks kroner i måneden. Hun er oppført

som «Strikerske» og har antagelig solgt egne håndarbeider som levebrød. Huset var fortsatt i familien Schisengs eie så sent som i 1978.

Det er fremdeles boliger i Sagveien 18. Det ble rehabilitert i 1980-årene. Som mange andre hus i området led det da av mangelfullt vedlikehold. I 1989 ble det bygget et nytt trapperom mot bakgården, ved arkitekt Ole Daniel Bruun. Det gamle uthuset som lå i bakkant av tomten ble revet i 1990-årene.

Verne vurdering

Sagveien 18 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sagveien 18 regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Sagveien 18 under rehabilitering i 1988. (Foto: Byantikvaren).

57. Sagveien 14

Byggeår: 1860 (byggemeldt)

Byggherre: Ingebreth Christophersen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 14 består av en bygning i to etasjer oppført i pusset tegl, og et tilstøtende bygg med fasader i bølgeblekk. Opprinnelig var hovedbygget i bruk som bolig, men på 1960-tallet ble det tatt i bruk som verksted. Kanskje er tilbygget fra samme tid? Dessverre finnes det ikke mye dokumentasjon om bygningene og eiendommen, så det er vanskelig å fastslå hvilke deler av bebyggelsen som er opprinnelige, og hvilke på- og ombygginger som har kommet senere. Vinduene er antagelig skiftet flere ganger, størrelsen er endret og det ser for øvrig ut til at litt av hvert har skjedd med bygningene i årenes løp.

Vi kjenner heller ikke alle de ulike virksomhetene som har holdt til på adressen. Da det fortsatt var bolig her, i 1956-57, forteller adresseboken at det i hovedbygningen bodde to sjåfører: Kristian Svendsen i 1.etasje og Thor Andersen i 2.etasje. I sidebygget bodde frøken Anna Ledum i 1.etasje, mens en ekspeditør, R. Andersen, bodde i 2.etasje. Er dette det samme sidebygget som står der i dag? Vi vet dessverre ikke. I 1970-71 var det kun et navn på adressen, Frank M. Andersen. Han står oppført som boktrykker. Drev han trykkeri her, samtidig som han bodde i gården? Vi får gå ut fra at virksomhetene kan ha skiftet ofte i tidens løp. Noen kilder forteller oss at det ble drevet bilverksted i lokalene på 1980-tallet.

I 1993 ble det byggemeldt lav rekkehus-bebyggelse i bakkant av tomten. Disse husene fikk adresse Sagveien 14 B-F.

Vernevurdering

Sagveien 14 har verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Selv om det arkitektoniske uttrykket er svekket, er huset en viktig del av det helhetlige miljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sagveien 14 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og oppført på Gul liste.

I mars 1965 så det slik ut ved Maridalsveien 14. Til høyre gavlen på Vinger-stuen i Sagveien 16. (Foto: Byantikvaren).

58. Tilpasset forstadsbebyggelse, Sagveien 14 B-F

Byggeår: 1993

Byggherre: Moderne bygg AS

Arkitekt: Arkitektene Thorenfeldt AS

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 14B-F er et rekkehus i to etasjer.

Bygningene er oppført etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1981, og er utformet i henhold til denne, med tilpasset høyde og materialbruk.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram til bevaringsplanen. Da den ble lagt fram i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Målet var at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker, skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Sagveien 14B-F er et godt eksempel på nettopp det bevaringsplanen beskriver.

Verne vurdering

Sagveien 14 B-F har verneverdi som godt tilpasset småhusbebyggelse i et verneverdig strøk med tilsvarende, eldre bebyggelse. De er gode eksempler på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Maridalsveien 72 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

59. Vinger-stuen, Sagveien 16

Byggeår: tidlig på 1800-tallet (før 1837)

Byggherre: Ukjent

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 16, også kjent som Vinger-stuen eller Winger-stuen, er et lite trehus med laftet tømmerkjerne. Tidligere var fasadene pusset, men i dag er de panelt. Bygningen ligger tett på gateløpet, helt ute på fortauet og har en lav loftsetasje over hovedetasjen. Vinduene er storrutete. Tre takarker er plassert symmetrisk over disse. Dagens utseende er preget av forandringer som ble gjort under rehabiliteringen av bygget i 1980- og 90-årene, blant annet utbygging av loftet.

Vi vet ikke sikkert når bygningen ble oppført, men mest sannsynlig kan den dateres til begynnelsen av 1800-tallet. Vi vet at det stod et lite hus her i 1837, som kan være kjernen i dagens hus. Opprinnelig var bygget så lite at det kun bestod av ett rom og kjøkken, med ett vindu i hvert rom – det var et av gatens aller minste hus.

Vinger-stuens første registrerte eier het Jacob Meyer. I 1845 skifter huset eier to ganger, først til rittmester J.C. Grüner og deretter til Nils Olaus Young (1816-90). Young startet samme år Vøiens Bomuldsspinderi, bedre kjent som Graahs Spinderi. Young kjøpte løkkeeiendommen hvor Vinger-stuen står, samt to andre eiendommer, for en totalsum av 2.500 spesidaler. På denne måten ble Vinger-stuen et av husene som spinneriet disponerte som arbeiderbolig, i likhet med «Brenna» i Sagveien 8.

Til tross at huset var blant Sagveiens minste, bodde det hele 13 mennesker der i 1865, fordelt på tre husstander. Av de 10 kvinnene var én hustru, to enker (sannsynligvis forsørget av barna) og to barn; de fem siste kvinnene arbeidet i spinneri (2), veveri (2) og som «sypige». I folketellingen ti år senere bodde det kun én familie i huset, fabrikkformann Ole Olsen med hustru Josephine og tre barn. Det kan virke som om stillingen fulgte huset, for i 1885 finner vi nok en «formand», Hans Martin Hansen med hustru Randine og deres seks barn i alderen 6-16 år. Også i 1900 var huset bebodd av «formand på Bomuldsspinderi Vøjen», som pussig nok også het Hans Hansen (fødselsåret tilsier at det ikke er samme person). Han bodde her med

hustru Andine og tre barn. Den samme familien bodde ennå i huset i 1910, og nå står yngste sønn, 14 år gamle Einar, oppført som «fabrikarbeider paa Bomuldsspinderi».

I likhet med andre hus i Sagveien var også Vinger-stuen i relativt dårlig stand i 1960- og -70-årene, og i Fortidsminneforeningens registrering fra 1978 er vedlikeholdet beskrevet som «mangelfullt». Etter at området ble regulert til bevaring ble huset i midten av 1980-årene rehabilitert og modernisert med innredning av bad og en loftsleilighet. I den forbindelse ble taket noe hevet og tre takarker bygget mot veien. Fasaden som i 1970-årene var trukket med netting og pusset, er siden blitt kledd med panel, og vinduene er skiftet. Huset er fremdeles bolig, og har siden 2009 vært familiebarnehage.

Vernevurdering

Sagveien 16 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sagveien 16 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Vinger-stuen i forfall ca.1977. (Faksimile: «Fabrikk og bolig ved Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm).

60. Våningshus, Sagveien 12

Byggeår: 1855

Byggherre: J. C. Schilseng

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 12 et murhus i én etasje, oppført i murt tegl, med pussede fasader. Huset har et særegent, skrådd hjørne hvor det opprinnelig var en inngangsdør i tillegg til dagens gatedør - faktisk var huset bygget som tomannsbolig. Husets grunnflate er ca. 13,5 x 9 m. Taket er en blanding av valmtak og saltak ettersom taket er skrådd på tre sider og kun har gavlvegg mot Sagveien 10. I takflaten er det fire takarker – to mot veien og to mot baksiden. Disse ble bygget på midten av 1980-tallet. Vinduene er stor-rutete, av empiretype, og kan være opprinnelige; på gammelt foto fra århundreskiftet er det tilsvarende vinduer. På baksiden av huset er en liten, godt skjermet have med en garasje/bod som henger sammen med huset.

Tomten hvor Sagveien 12 ligger i dag, ble skilt ut i 1853 til verksfullmektig Lorents Johansen og verksbestyrer Peder Gulbrandsen. Ved oppmåling i november samme år stod det ikke noe hus på tomten, og den første kilden som forteller oss at tomten er bebygget er en branttakst fra 1855. Her beskrives et enetasjes murhus med fem rom og to kjøkken, altså en tomannsbolig. Dette stemmer bra med dagens bygning, som opprinnelig altså hadde inngangsdør på den skrå hjørneveggen, dette synes på eldre bilder.

Folketellingen fra 1865 forteller at det bodde 10 mennesker i Sagveien 12, blant dem Johan Johnsen, som drev ølutsalg her. Denne typen småbedrifter og kramboder var vanlig i strøket, blant annet i Maridalsveien. I tillegg til de to familiene som bebodde hver sin del av huset, finner vi to losjerende (enslige leietakere), begge innvandret fra England. Den ene er Georg Richardsen, som var «Vævermester» på Hjula Væveri.

I 1875 hadde antall beboere steget til 14, og i 1885 til så mange som 18. Folketellingen tyder på at det bodde så mye som fire familier i huset på denne tiden. I 1875 finner vi restauratør Nils Carl Guttormsen og hans hustru Anne Dorothea på adressen, ti år senere står hun oppført som enke og gårdeier. Vi vet at det har vært krambod i huset, og i 1900 var det trolig den

skotske kjøpmannen Andrew Scobie som drev kolonial her. Han bodde sammen med sønnen Rolf og hans familie, og sønnen er oppført som «Handelsbetjent ved Kolonialhandel». I 1932 ble det innredet barbersalong i Sagveien 12, og ifølge Adresseboken for Oslo var det ennå herrefrisør her i 1960.

Ved Fortidsminneforeningens registrering i 1978 var inngangsdøren på hjørnet gjenmurt og huset nylig restaurert for innflytting. I midten av 1980-årene ble takarkene tilføyd og det ble bygget ny garasje/bod på tomten bak huset, v. arkitekt Ole Daniel Bruun.

Verne vurdering

Sagveien 12 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sagveien 12 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Sagveien 12 i 1988. (Foto: Byantikvaren).

61. Tilpasset forstadsbebyggelse, Sagveien 10B

Byggeår: 1984

Byggherre: Ragnar Næss

Arkitekt: GASA ark. Willy Hagen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 10B er et lite trehus i to etasjer, beliggende i bakgården til Sagveien 10. Bygningen er oppført etter at bevaringsplanen for Sagene ble vedtatt i 1981, og er utformet i henhold til denne, med tilpasset høyde og materialbruk.

En god reguleringsplan er viktig for kulturminnevernet. På Sagene var det et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Selskapet for Oslo Byes vel som førte fram til bevaringsplanen. Da den ble lagt fram i desember 1978, ble 83 bygninger foreslått bevart. Alle var fotografert, registrert og beskrevet. Målet var å bevare gamle Sagene, men også gjøre Sagene attraktivt som boligområde i fremtiden. Derfor la planen opp til at det skulle være mulig å bygge nytt i harmoni med det gamle. Målet var at tomter som lå brakk eller bare inneholdt gamle skur og brakker skulle ryddes og bebygges. I desember 1979 fullførte arkitektene Rolf Terjesen og Jan Sigurd Østberg et forslag til bebyggelsesplan som illustrerte hvordan 60-80 moderne småhus kunne innpasses i bevaringsområdet.

I reguleringsplanen for Sagene står det blant annet følgende: «Ved nybygg (...) skal bygningene ved høyder, form og fasader søkes tilpasset det bevaringsverdige miljøet. Før Bygningsrådet (nå Plan- og bygningsetaten forf.anm) behandler søknaden om byggetillatelse, skal det innhente uttalelse fra Byantikvaren». Sagveien 10B er et litt spesielt eksempel på nybygg, da et eldre uthus på tomten ble revet, et bygg som man i ettertid kanskje kan si burde vært bevart. I skala og materialutførelse er imidlertid Sagveien 10B et godt eksempel et godt eksempel på nettopp det bevaringsplanen beskriver.

Verne vurdering

Sagveien 10B har verneverdi som godt tilpasset småhusbebyggelse i et verneverdig strøk med tilsvarende, eldre bebyggelse. De er gode eksempler på at intensjonene i Sagene

bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Sagveien 10B er ført på Gul liste som kommunalt listeført.

62. Våningshus, Sagveien 10

Byggeår: 1848-49

Byggherre: Christopher Olsen

Bygningsbeskrivelse

Sagveien 10 er et lite hus i én etasje med høyt saltak. Huskjernen stammer trolig fra 1848-49, mens murkledningen er nyere, fra siste halvdel av 1800-tallet. Fasade har kun enkel detaljering, men vi kan legge merke til enkle segmentbuer i overkant av vinduene – mursteinen i buen er satt på høykant. Denne typen vindusomramning peker tilbake på eldre murteknikker som i utgangspunktet har vært teknisk begrunnet, men som etter hvert ble videreført som ren fasadedekor. Vinduene er storrutete, av empiretype. De kan være opprinnelige, de er i alle fall svært gamle. Typen var i bruk utover hele 1800-tallet. De to små takarkene har derimot ikke vært der siden huset var nytt. På et foto tatt av Wilse i 1937 er de ikke med, og må derfor være bygget senere.

Som nevnt stammer antagelig husets tømmerkjerne fra 1848-49. Det stemmer med branntakstene og tomteoppmålingene. Ved folketellingen i 1869 bodde det hele 17 mennesker i det lille huset. Huseier opplyses å være Christopher Olsen. Trangboddheten fortsatte å være stor i Sagveien 10: 12 beboere i 1875, 13 i 1885, 11 i 1900. Først i folketellingen for 1910 ser vi en markant nedgang, da bodde det syv mennesker i huset. Første etasje var delt i to leiligheter, allikevel bodde det i 1875 tre husstander der. Flere av beboerne var arbeidere ved Graah og «Bomuldsspinderi» (trolig Hjula), og vi finner også en vognmann, en murersvenn og en smedarbeider. I 1910 bodde det blant annet en matros og en «tobaksarbeiderske» i huset. Denne kombinasjonen av håndverkere og fabrikkarbeidere er typisk for området, og går igjen flere steder i Sagveien.

I 1970-årene ble Sagveien 10 tatt med i Byantikvarens registrering av Hjulaområdet, samt i bevaringsplanen for Sagene utarbeidet av Fortidsminneforeningen og Oslo Byes Vel. På tross av at bevaringsplanen ble vedtatt i 1981, ble det i midten av 1980-årene oppført en ny enebolig i bakkant av tomten, hvor det tidligere hadde stått et gammelt uthus. Det nye huset ble skilt ut fra tomten med ny adresse Sagveien

10B. På samme tid ble det gamle huset mot gaten rehabilitert.

Verne vurdering

Sagveien 10 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sagveien 10 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Sagveien 10 i mai 1983. Bygningen har ikke forandret seg så mye, men naboen, nr.8, har blitt rustet opp. (Foto: Byantikvaren).

63. Brenna, arbeiderbolig, Sagveien 8

Byggeår: 1848

Byggherre: N.O. Young og Knud Graah

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagveien 8, også kjent som «Brenna», er et laftet og panelkledd trehus i hele tre etasjer. Dette er spesielt og på gamle foto ser vi hvordan bygningen rager over de andre i strøket og skiller seg ut med sin høyde. Fasaden mot gaten er enkel og nøktern i uttrykket, men likevel representativ. Den symmetriske vindusplasseringen forteller oss lite eller ingenting om rominndelingen innenfor. Inntrykket fra gaten er en stram og balansert helhet, og dette hensynet var sannsynligvis viktig av sosiale og standsmessige grunner: arbeiderboligen skulle se ryddig og ordentlig ut. Fasadens listverk og panel er for øvrig resultatet av en omfattende restaurering i 1989, og er basert på gårdens utseende fra 1800-tallet.

Inngangen til arbeiderboligen går gjennom portrommet og inn i bakgården, der leilighetene har adkomst fra svalganger i hver etasje, knyttet sammen av to trapper. Leilighetene er gjennomgående, og de fleste var opprinnelig bygget over samme skema: inngang direkte i kjøkkenet fra svalgangen, og så en videre gjennom en dør til værelset mot gaten. Kun to av gårdens leiligheter var 2roms, én i annen og én i tredje etasje. Kjøkkenet i leilighetene var utstyrt med jernkakkelovn; i de to 2roms-leilighetene fantes det i tillegg komfyr.

Da arbeiderboligen i Sagveien 8 ble oppført i 1848, var det etter at Nils Olaus Young hadde fått revet et eldre, enetasjes tømmerhus som stod på tomten. Young hadde i 1845 sammen med sin svoger Knud Graah startet Vøiens Bomuldsspinderi i Sagveien 21, og det var naturlig å få oppført en arbeiderbolig i samme gate. Det var Knud Graah som var initiativtager til spinneriet, mens Young satt på kapitalen. Allerede i 1850-årene kjøpte Graah ut Young og ble eier alene. Vøiens Bomuldsspinderi er bedre kjent som Graahs Spinderi.

Byggingen av en arbeiderbolig for industriherrens ansatte var viktig på flere måter. Først og fremst styrket det grunnlaget for arbeidsstokkens lojalitet mot bedriften og bedriftseieren. Videre styrket det arbeidsplassens konkurransedyktighet overfor andre

industribedrifter, i og med at bolig kunne være vanskelig å skaffe for arbeidere som kom utenbys fra. Arbeidernes levkår og boligstandard var dessuten gjenstand for offentlig debatt, og arbeiderklassens velferd ble av flere betraktet å være et samfunnsansvar. Vi må regne med at industriherrer som Graah hadde interesse av å fremstå som ansvarsbevisste samfunnsborgere, og at dette hensynet også kan ha vært en medvirkende grunn til å bygge en arbeiderbolig. I tillegg kunne arbeiderboligen være en måte å holde sosial kontroll med arbeiderne på. Fabrikkeier Halvor Schou bygget også en arbeiderbolig, i tilknytning til Hjula Væveri i Sagveien 23.

Ved folketellingen i 1865 bodde det 59 mennesker i Sagveien 8, fordelt på 13 husstander, altså flere husstander enn leiligheter. Ti år senere var antall beboere i huset økt til 65. 19 arbeidet i spinneriet hos Graah, et høyt tall, ettersom 23 av beboerne var barn under 15 år, og 9 var hjemmевærende. Folketellingslistene utover 1900-tallet viser at det fortsatte å være en overvekt av beboere tilknyttet Vøiens Bomuldsspinderi i huset.

På 1980-tallet ble Sagveien 8 rehabilitert og 7 leiligheter ble til 12 små hybler. Arbeidermuseet (Oslo Museum) disponerer en museumsleilighet i 1. etasje. Den er møblert og utstyrt for å vise boligstandarden for gårdens beboere tidlig på 1900-tallet.

I bakgården ligger en bakgårdsbygning med en spesiell funksjon. Trebygningen er inndelt vertikalt i en rekke små rom med dører i to etasjer. Dette var boder for beboerne. Her ute finnes også sporene etter en brønn.

Verne vurdering

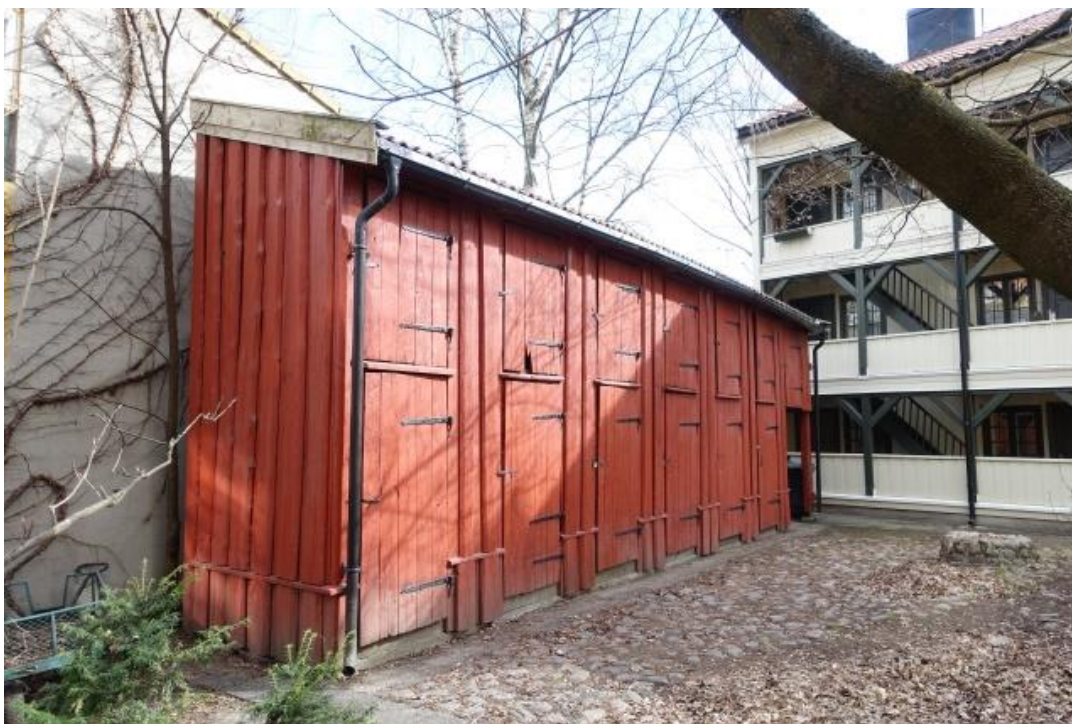
Sagveien 8 har svært høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Den er særlig viktig i kraft av sin funksjon som leiegård for arbeidere. Huset er en viktig del av det helhetlige miljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sagveien 8 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Sagveien 8 i 2020. Under ser vi bygningen i 1988. Året før skrev Byantikvaren i en uttalelse: «Eiendommen står tom fra 01.08.1987. Tilstanden er mindre bra, spesielt er tak og vinduer i dårlig forfatning. Elektrisk anlegg er krevet omlagt av Oslo Lysverker». Heldigvis ble Brenna samme år solgt fra Oslo kommune til Sagene bevaringsselskap. Dermed begynte en istandsetting av bygningen, i samarbeid med Byantikvaren. (Foto: Byantikvaren).

Fra bakgården til arbeiderboligen «Brenna». Bildene er tatt i 2020. (Foto: Byantikvaren).

64. Boligblokker, Sagveien

1,3,5,7,9,11,13,15,17,19

Byggeår: 1976, 2007-2008

Byggherre: Sagveien 17 AS v/ Scandinavian

Development og Sagveien Boligbygg KS

Arkitekter: Arcasa Arkitekter AS

Bygningsbeskrivelse

Den nyere bebyggelsen på østsiden av Sagveien består av moderne boligblokker i betong og tre, fire og fem etasjer. 5-19 har fasader artikulert med flater i trepanel og betong, balkonger og stålelementer. Blokken har takterrasser. Sagveien 9-11 har rødmalte fasader, med trepanelte flater rundt vinduene. Blokken ligger i en skråning bak Møllerparken 2 og strekker seg langs Sagveien i retning av Møllerparken 4.

Sagveien 17/Møllerparken 4 er eldre enn de andre bygningene, oppført i 1976. Hoveddelen av bygget ligger i Møllerparken, men i den delen som har adresse Sagveien 17 er det i dag boliger.

Sagveien 17

Sagveien 19

65. Simonstuen-Postmakerløkken, Maridalsveien 89

Byggeår: Annen halvdel av 1800-tallet, 1903.
Påbygget med såpefabrikk 1908. Tilbygg 1946.
Byggherre: Hestbek Christensen Sæbefabrik
Arkitekt: Ukjent/ Carl Konopka

Bygningsbeskrivelse og historikk

Maridalsveien 89 er en tidligere industribygning i mur. På det høyeste er den i fem etasjer og formet som en U. Gårdsrommet har blitt glasset inn i nyere tid. Huset er påbygget flere ganger, og fremstår derfor som noe eklektisk, f.eks. med mange ulike takkonstruksjoner. Fasadedekoren som forestiller en himmel med skyer ble laget i 2006 for reklamebyrået Skyskraper, som holder til i huset.

Antagelig ble Maridalsveien 89 oppført som lagerbygning for Myrens verksted. Huset ble så bygget på både i 1903 og 1908 v/ arkitekt Carl Konopka, en populær arkitekt i hovedstaden omkring århundreskiftet. På dette tidspunktet var det såpefabrikk i Maridalsveien 89, Hestbek Christensen Sæbefabrik, som holdt stand her i mange år. Fremdeles i 1940 står en eneste virksomhet oppført i adresseboken: Hestbek Christensen såpeforretning. Disse var også gårdeier.

Lenge var Maridalsveien 89s nærmeste nabo Sagene politistasjon, som holdt til i et nybygg på tomten fra 1855 og cirka hundre år framover. Politistasjonen ble nedlagt 1962. I 1986 ble et moderne kontorbygg oppført på politistasjonens tomt. Dette har adresse Maridalsveien 91 (se denne), og henger sammen med Maridalsveien 89 bygget på 1990-tallet. Samme tiår ble Maridalsveien 89 bygget om til kontorer.

Verne vurdering

Maridalsveien 89 har høy verneverdi, til tross for en del bygningsmessige endringer. Bygget har høy objektverdi, miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikanleggene i det industrimiljøet på Sagene.

Maridalsveien 89 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

66. Kontorbygg, Maridalsveien 91

Byggeår: 1986

Byggherre: Finn Gulbrandsen

Arkitekt: Dyrø-Endresen/ Grevskott Larsen As

Bygningsbeskrivelse

Maridalsveien 91 er en kontorbygning i tre etasjer med saltak. Bygningen er oppført i betong med teglkledde yttervegger, og har enkelt uformete fasader markert med trekninger og en takark på fasaden mot Maridalsveien. Maridalsveien 89 og 91 er bundet sammen ved hjelp av flere mellombygg.

Opprinnelig sto Sagene politistasjon på denne tomten. Den ble opprettet i 1855, som den første bistasjon i Kristiania. De første årene måtte kommunen leie lokaler privat, men mot slutten av 1850-årene fikk de oppført ny politistasjon i Maridalsveien 91. Anlegget besto av våningshus for konstablene, et arresthus og et uthus. Våningshuset var laftet, i to etasjer med kjøkken i hver etasje, og på det meste bodde det én politibetjent og to konstabler her med sine familier, totalt 15 mennesker. Våningshuset ble revet i 1950 og arresthuset i 1971. Tomten lå brakk i flere år og var i bruk som parkeringsplas, før dagens bygg sto ferdig i 1986. Det brukes i dag som kontorer.

Vernevurdering

Maridalsveien 91 har verneverdi som en moderne bygning godt tilpasset den eldre fabrikkbebyggelsen i industrimiljøet på Sagene. Den er et godt eksempel på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningen arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Maridalsveien 91 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Sagene politistasjon 1950, som lå på tomten der Maridalsveien 91 ligger i dag. (Foto: Justismuseet)

67. Arbeiderbolig/lager og kontorbygg, Maridalsveien 87B

Arbeiderbolig:

Byggeår: 1858

Kontorbygg:

Byggeår: 2010

Byggherre: B. O Steen Eiendom

Arkitekt: Odd Sigvart Pran

Bygningsbeskrivelse og historikk

Eiendommen Maridalsveien 87B består av to bygninger. Den eldste ble opprinnelige bygget som arbeiderbolig for arbeidere ved Nedre Vøien Mølle. Bygningen ble tatt over av Halvor Schou i sammenheng med utvidelsen av fabrikkvirksomheten etter 1873, og ble omgjort til pakkhus på 1900-tallet. I dag er det kontorer i bygningen.

Som de andre industribyggene i området, ble den tidligere arbeiderboligen i Maridalsveien 87B bygget i rød, upusset tegl. Fasadene er enkle, uten dekor. På vestsiden ble det i 1985 oppført et trappehus i glass. Takvinduene er også av nyere dato. Bygningen har vareinntak i alle etasjer på østsiden, en levning fra pakkhustiden.

Det nyere kontorbygget ble oppført i 2010 og er i fire etasjer. Konstruksjonen er av betong, men fasadene er kledd med rød tegl for å tilpasse seg omkringliggende bebyggelse. Fasadene er også her enkle, uten dekor. Tanken har nok vært å ikke ta luven fra nabobygget. Imidlertid har arkitekten kopiert en arkitektonisk detalj fra den gamle arbeiderboligen: Den buede takavslutningen over den ene vindusrekken på sørfasaden.

Verne vurdering

Den eldste bygningen i Maridalsveien 87B har høy verneverdi, til tross for en del bygningsmessige endringer. Bygget har høy objektverdi, miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Den eldste bygningen i Maridalsveien 87B er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Det nyere kontorbygget i Maridalsveien 87B har verneverdi som en moderne bygning godt tilpasset den eldre fabrikkbebyggelsen i industrimiljøet på Sagene. Den er et godt eksempel på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningene arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Det nyere kontorbygget i Maridalsveien 91 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

68. Sagene brannstasjon, senere uthus v/Nedre Vøyen gård, Maridalsveien 87

Byggeår: 1860-årene

Byggherre: Nedre Vøyen gård

Bygningsbeskrivelse og historikk

I Maridalsveien 87 ligger en treetasjes teglbygning hvor Sagene brannstasjon holdt til mellom 1872 og 1915. Bygningen ble oppført i 1860-årene som uthus til Nedre Vøyen gård. Da fabrikkeier Halvor Schou overtok gården, leiet han ut bygningen til Kristiania kommune.

Bygget som tidligere huset brannstasjonen ligger helt ute mot Maridalsveien, med langsiden mot gaten som hovedfasade. Bygningen er oppført i mur, med fasader i upusset tegl på en grunnmur av naturstein. Vinduene på gatefasaden er symmetrisk plassert, flere av dem gruppert to og to sammen, alle med buet toppstykke. I tredje etasje, loftsetasjen, er det fire små, gjenmurte vinduer, og i midten står et vindu i et lite arkoppbygg. Dette oppbygget er en levning fra den gang det var kornmølledrift på Nedre Vøyen gård og vitner om bygningens egentlige funksjon. Her var det en luke som kunne brukes for å laste varer inn på loftet fra veien utenfor. Huset er i bakkant forbundet med en annen bygningsfløy, som opprinnelig var lengre og dannet den ene «veggen» omkring gårdstunet på Nedre Vøyen. Mot nord står en lav fløy, opprinnelig en stallbygning, som også ble brukt av brannstasjonen i sin tid. Mot syd er det bygget til et lite vindfang med skrått tak; dette har i dag (2014) gjenmurt døråpning mot Maridalsveien.

I takt med at området rundt industribedriftene ved Beierbrua ble bygget ut, vokste behovet for institusjoner som brann- og politistasjon. Disse ble begge etablert av kommunen i 1850-årene, men var i begynnelsen henvist til å leie plass av private grunneiere. Brannstasjonen holdt i flere år til i Maridalsveien 86. I 1872 ble brannstasjonen flyttet over gaten til nr. 87, som den gang hadde nr. 83 og senere i mange år hadde nummer til Sagveien 23. Da Halvor Schou bestemte seg for å leie ut uthuset sitt til kommunen, var det nok en vinn-vinn-situasjon for begge parter. Schou hadde en arbeiderbolig på eiendommen, hvor brannmannskapet kunne innkvarteres. Foruten at brannstasjonen gav fabrikkeieren gode leieinntekter, var den selvfølgelig også en trygghet. Hjula Væveri

hadde vært rammet av en ødeleggende brann i 1870, så vi må regne med at Halvor Schou satte pris på å ha brannmannskap i så umiddelbar nærhet.

Brannstasjonen hadde et vaktrom i første etasje og bestod ellers av leiligheter for brannmannskapet. I kjelleren var en 2-roms leilighet, og i første etasje en 1-roms. I 2. etasje lå den største og mest påkostede leiligheten, på tre rom og kjøkken. Her bodde brannmesteren. På loftet var det tre rom og to kjøkken, altså trolig beregnet på to familier. I 1891 bodde det hele 30 mennesker i huset. Noen år senere, i 1910, bodde brannmester Olaus Kjørstad og hans familie i leiligheten i 2. etasje, med en husleie på kr. 400 pr. år.

I 1915 sto nye Sagene brannstasjon ferdig i Sandakerveien 58A. Kommunen fortsatte likevel å leie den gamle brannvakten frem til 1920. Etter en brann i 1970-årene ble den lange bygningsfløyen i bakkant avkortet til det halve. I forbindelse med overgang til ny bruk er bygningene blitt ominnredet, men den gamle brannstasjonen fremstår ennå nokså uforandret mot Maridalsveien

Verne vurdering

Maridalsveien 87 har høy verneverdi, til tross for noen bygningsmessige endringer. Bygget har høy objektverdi, miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikanleggene i industrimiljøet på Sagene, og høy egenverdi som tidligere brannstasjon, og som en del av Nedre Vøyen gård.

Maridalsveien 87 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

69. Fabrikkbygning, Fargerli/industribygning, Maridalsveien 87

Byggeår: Andre halvdel av 1800-tallet/ tilbygg byggemeldt 1912

Bygningsbeskrivelse og historikk

Den lave teglbygningen litt øst for den gamle brannstasjonen er en tidligere industribygning. Den består av tre deler; en avlang hovedbygning i én etasje, og to tilbygg som ligger mot elva.. Den ene fløyen er i tre etasjer og den andre i én etasje. Rød tegl som fasademateriale er typisk for industriarkitekturen. Også de store vinduene og den markerte gesimsen finner vi i mange industribygg. I nyere tid har hovedbygningen fått et overlysvindu i taket.

Vi har dessverre ikke så mange detaljer om dette industribyggets bruk, men vi vet at det på et tidspunkt var farveri for tekstiler.

Verne vurdering

Det gamle industribygget i Maridalsveien 87 har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har det også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Industribygget i Maridalsveien 87B er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

70. Nedre Vøyen Gård, Maridalsveien 87

Byggeår: 1780-83

Byggherre: Jacob Bøy

Bygningsbeskrivelse og historikk

Den hvite, staselige bygningen i Maridalsveien 87, som klart skiller seg ut fra de andre, omkringliggende byggene, er våningshuset på Nedre Vøyen gård. Den er den eneste gjenværende bygningen i det gamle gårdsanlegget.

Nedre Vøyen gård er blant området eldste, og hørte inn under Nonneseter kloster i middelalderen. I 1629 ble gården lagt ut til bymark, og fra denne stammer de tre løkkene Øvre Vøyen, Nedre Vøyen og Vøienvolden, hvorav kun de to siste finnes i dag. På 1700-tallet byttet gården eier flere ganger. I 1780 kom Nedre Vøyen i Jacob Bøys eie da han arvet sin søster Johanne, som eide gården. Det var antagelig Jacob Bøy som i årene 1780-83 bygget den eksisterende hovedbygningen og gaten det utseende den i hovedsak har i dag. Huset består av en tømmerkjerne som opprinnelig var kledt med utvendig panel, men dette ble endret en gang før 1827. På dette tidspunktet ble huset nemlig beskrevet med utvendig murkledning. Ti år senere, i 1837, ble huset delt i to leiligheter, én i hver etasje.

Fra 1798 tilhørte Nedre Vøyen gård Frederik Glad, som også eide Grefsen gård, og Nedre Papirmølle, den gule bygningen i Sandakerveien 10A som i dag kalles Glads mølle, etter sin tidligere eier. Møllens plassering like ved gårdens hovedhus var karakteristisk for industrien på 1700- og tidlig 1800-tall. At industriherren bodde i umiddelbar nærhet til virksomheten endret seg i siste halvdel av 1800-tallet.

I 1873 kjøpte fabrikkeier Halvor Schou Nedre Vøyen gård. Schou eide Hjula Væveri på nabotomten mot syd, og innlemmet straks det gamle gårdsanlegget i den stadig voksende industrivirksomheten. Kornmøllen ble omgjort til lokale for ulltøyproduksjon, og det gamle hovedhuset ble tatt i bruk som bestyrerbolig. Her innkvarterte Schou Hjulas engelske fabrikkbestyrer Stephen Marmont fra Leeds, med sin familie. Deler av den gamle uthusbebyggelsen ble revet, og det opprinnelige, lukkede tunet ble åpnet.

Murbygningen mot Maridalsveien, som var del av den gjenstående uthusfløyen, leide Schou ut til Kristiania kommune som brannstasjon.

Våningshuset på Nedre Vøyen gård er i to etasjer og taketasje, med halvvalmet mansardtak med arker. Dette var en takform som var mye brukt på 1700-tallet. Husets gamle tømmerkjerne er forblendet med pusset tegl. Opprinnelige hadde fasadene smårutete vinduer, som er beholdt i arkene. I dag er det storrutete vinduer i 1.etasje, og krysspostvinduer i 2.etasje. En veranda i sveitserstil leder ut i det som tidligere var et fint hageanlegg. Dessverre ble mange gamle, store trær hugget på slutten av 1950-tallet. Stilmessig kan man si at det gamle våningshuset er i louis-seize, en klassisistisk stil oppkalt etter den franske kongen Ludvig XVI.

Innvendig hadde huset i utgangspunktet en seksdelt romplan i begge etasjene, denne ble senere endret. To av rommene i 2.etasje var opprinnelig én stor sal. Husets stilpreg understrekes av forseggjorte snekkerdetaljer i dører og listverk, samt brannmurer – påkostet dekorasjonshåndverk som forteller om byggherrens status.

Verne vurdering

Våningshuset på Nedre Vøyen gård har svært høy verneverdi, både som siste gjenværende bygning av det tidligere gårdsanlegget, og i kraft av sin senere tilknytning til fabrikkanleggene langs Akerselva. Bygningen har høy aldersverdi, arkitektonisk verdi, kulturhistorisk verdi, og sterk identitets-skapende verdi for Sagene som strøk og det gamle industrimiljøet.

Våningshuset på Nedre Vøyen gård er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Hovedhuset på Nedre Vøyen gård, fotografert mellom 1890 og 1910, og under stabburet, på samme tid. Begge bildene har vært i Halvor Schous eie. Legg merke til den frodige hagen. Stabburet er dessverre revet. (Foto: Ukjent/Norsk Teknisk Museum).

71. 72. 73. Industrianlegg, Maridalsveien 87

Byggeår: Andre, tredje og fjerde kvartal av 1800-tallet / 1977-85

Byggherre: Nedre Vøyen Kornmølle/ Halvor Schou/ Bertel O. Steen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Industrianlegget i Maridalsveien 87 består av fire enheter som er oppført på ulike tidspunkt. Hovedbygningen ved elvebredden ble reist på de gjenværende gråsteinsmurene til Nedre Vøyen Kornmølle som brant på 1960-tallet. Det nye bygget ble byggemeldt i 1977, men fikk ikke ferdigattest før i 1985. Parallelt med dette ligger det en bygning i to etasjer bygget for Halvor Schous Kledesfabrikk, etter overtagelsen av mølla i 1873. De to parallelle bygningene er forbundet med et lavere mellombygg. På sørsiden av bygningskomplekset ligger det en smal fløy i to etasjer med kjeller. Fløyen tilhørte den gamle kornmøllen og ble også brukt som kontorlokale, og senere som garnlager for kledfabrikken. Den er trolig bygget før 1860.

Hele bygningsanlegget er oppført i rød tegl. Hovedbygningen, nybygget, er den mest representative. Fasadene er utformet med fremhevede hjørnepartier og gesims, som referanse til den eldre industribebyggelsens arkitekturuttrykk. Den originale granittbuen som opprinnelig forsterket muren der vannstrømmen ble ledet inn i møllen til turbinen, er synlig på vestsiden av hovedbygningens nordfasade. Fasadene på de eldre bygningene er sparsomt dekorert.

Verne vurdering

Det gamle industrianlegget i Maridalsveien 87 har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har det også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkbyggene i industrimiljøet på Sagene. Også den nyeste bygningen har verneverdi, som en moderne bygning godt tilpasset den eldre fabrikkbebyggelsen. Den er et godt eksempel på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Særlig viktig er selvsagt muren som står igjen etter Nedre Vøyen kornmølle. Denne har høy verneverdi.

Industrianlegget i Maridalsveien 87 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

På nybyggets ene fasade er det hengt opp en plakett der det står følgende: «År 1984 ble eieren belønnet for sin omsorg for dette hus. Aftenposten og foreningen til Norges Fortidsminnesmerker bevaring».

Kledefabrikken, tidligere Nedre Vøyen kornmølle, som brant på 1960-tallet. Vi ser murbuen der vanninntaket en gang gikk inn. Bildet er tatt på 1950-tallet, da var inntaket murt igjen. Det er denne buen som er gjenbrukt i nybygget, men på et annet sted i fasaden (se forrige side). (Faksimile: »Fabrikk og bolig langs Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm). Under ser vi nybygget under oppføring, i mars 1983. (Foto: Byantikvaren).

74. Hjula Nye Væveri, Maridalsveien 85

Byggeår: Byggemeldt i 1889

Byggherre: Halvor Schou

Arkitekt: antagelig O. N. Roll. Myrens Mekaniske verksted tegnet tekniske installasjoner.

Bygningshistorikk og bygningsbeskrivelse

Hjula Væveri var en tid den største industribedriften langs Akerselva og hadde på det meste cirka 800 ansatte. Veveriet ble startet av Halvor Schou i 1855 og var i drift til 1957. Anlegget består av flere bygninger knyttet til driften. Sentralt plassert ligger de to veveribygningene fra henholdsvis 1855 og 1889, hvor produksjonen i hovedsak foregikk. Denne teksten omhandler det nyeste av de to byggene. Det tidligere Hjula Væveri er en helt sentral del av industrimiljøet langs Akerselva. Sammen med bygningene til Graahs Spinderei i Sagveien 21 utgjør Hjula kjernen i fabrikkmiljøet ved Beierbrua som ble udødeliggjort av dikteren Oskar Braaten (1881-1939) i hans bøker.

Gründeren Halvor Schou (1823-79) som startet Hjula, var sønn av bryggerieier Christian Schou. Allerede i 1849 hadde Halvor startet et veveri Brenneriveien 8, og Hjula kan ses som en utvidelse av denne virksomheten. Den første veveribygningen (Sagveien 23) var svært moderne for sin tid, med plass til hele 400 vevstoler. «Nybygget» fra 1889 hadde plass til 112 ullvevstoler og målte 32x40 meter. Høyden fra gulv til tak var fire meter. Det ble oppført i rød tegl, typisk for industriarkitekturen. Shedtaket over veverisalen ga lysinnslipp fra nord gjennom fire parallelle rekker av glassruter. Bygningen ligger slik i terrenget at det kun er østfasaden som egner seg til dekorativ utforming. Den har vinduer med jernsprosser, regelmessig plasserte jernankre, og lisener som deler veggflaten opp i åtte felt. I nyere tid har veveribygningen gjennomgått omfattende renoveringer.

Veveriene var typiske kvinnearbeidsplasser, i likhet med naboen, Graahs spinderei. Allerede i 1855 jobbet det nesten tre ganger så mange kvinner på Hjula; 138 kvinner mot 47 menn. I kunstneren Wilhelm Peters maleri fra 1888 (se hoveddokumentet) ser vi avbildet tre generasjoner kvinner i den store veverisalen på Hjula, som en påminnelse om de mange kvinnene som levde i tilknytning til fabrikkmiljøet.

På 1900-tallet ble det vanskelig for norsk tekstilindustri å konkurrere med utenlandske produsenter og Hjula Væveri ble lagt ned i 1957. Minner fra veveriets velmaktsdager er likevel bevart gjennom intervjuer i Norsk Folkemuseums mangeårige prosjekt *Arbeiderminner* og i boken *Livet langs elva* (1999/2013).

Se også nr.83 Hjula Væveri

Verne vurdering

Hjula Nye Væveri har svært høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har veveribygningen også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene. Her står de kulturhistoriske verdiene så høyt at nyere renoveringer av selve bygningsmassen ikke svekker verneverdiene.

Hjula Nye Væveri er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

75.Hjula Væveri, lager, Maridalsveien 85

Byggeår: Ca.1886

Byggherre: Halvor Schou

Bygningsbeskrivelse og historikk

Syd for Hjula Nye Væveri ligger en fløy i to etasjer, som sannsynligvis er bygget samtidig som kjelehuset (se nr.77), altså før den nye veveribygningen. Den er en enkel teglbygning med saltak, kun utsmykket med en smal list under gesimsen. Grunnflaten er ca.18x18m. Både 1. og 2.etasje har store rundbuevinder, som også ble brukt i veveri-bygningen og i turbinhuset. Det var ønskelig med store vinduer som ga mye lysinnslipp, og den innvendige bærekonstruksjonen muliggjorde dette. En jernbjelke i fløyens lengderetning hviler på en rekke kraftige jernsøyler og bærer det murhvelvede taket og etasjen over. Dermed ble ytterveggenes bærefunksjon redusert, og man kunne bruke veggarealet til vinduer.

Det hersker usikkerhet rundt bygningens funksjon, mulig har det på et tidspunkt vært ullsnitteri her. Det finnes også opplysninger om at den har vært i bruk som nupperi, og også som lager. I fasaden fantes det to luker mellom etasjene, noe som tyder på at dette stemmer.

Vernevurdering

Sydfløyen i Maridalsveien 85 har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bygningen miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikanleggene i industrimiljøet på Sagene. Her står de kulturhistoriske verdiene så høyt at nyere renoveringer ikke svekker verneverdiene.

Sydfløyen i Maridalsveien 85 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fabrikanlegget ved Hjula ble oppført med den beste teglsteinen og med meget bra murarbeid og teglsteinsornamentikk i fasadene. Pølsefugene – pussen som stikker ut mellom steinen – hjalp til å stramme opp bygningen. Dette var teglarkitektur som skulle synes, ikke dekkes til av puss eller maling.

76. Hjula Nye Væveri, bygg for turbin og lysanlegg, Maridalsveien 85

Byggeår: Byggemeldt 1889

Byggherre: Halvor Schou

Arkitekt: Myrens Mekaniske Verksted (teknisk), antagelig O. N. Roll (fasade). Disse samarbeidet sannsynligvis nært.

Bygningsbeskrivelse og historikk

Turbin- og lysanlegget på Hjula var veveriets hjerte. Det var forutsetningen for produksjonen, og inneholdt blant annet tidens mest avanserte utstyr for belysning. Det sier seg selv at av alle veveriets bygninger som ble byggemeldt i 1889, fikk dette den mest forseggjorte utformingen. Fasadene er dekorert med lisener, listverk, jernanker og tannsnitt. Hjørnene markeres med små tårnavslutninger mot gesims. Gavlveggen som vender ut mot elva er den mest representative av fasadene. Teglen er murt for å illudere vakkert listverk, og rundbuede nisjer knytter 1. og 2.etasje sammen.

Det var viktig med stor stabilitet i byggematerialene. Turbinen leverte ikke bare kraft til Hjula Nye Væveri, men også til kledefabrikken litt lenger nord, og til bomullsveveriet syd for turbinhuset. To Girard Turbiner, hver på 100 hestekrefter, ble beregnet og produsert ved Myrens Verksted for Hjula Væveri i 1890. Fra turbinene ble kraften overført til det produserende maskineriet via et system av vertikale og horisontale akslinger, og til sist med en remleder ned til den enkelte maskin. Av hensyn til turbinenes plassering og vannstrømmen som skulle ledes gjennom kjelleren, fikk turbinhuset fem vegger, som sluttet om maskinene som et tett skall. Grunnmuren er i kraftig naturstein. Ytterveggene ble forsterket ved hjelp av lisener og listverk, og flittig bruk av jernankre. Innvendig ble det brukt jern til deler av bjelkeverket mellom etasjene i lysanlegget og over turbinrommet.

Verne vurdering

Turbin- og lysanlegget i Maridalsveien 85 har svært høy verneverdi. Objektverdien er høy, både som en del av Hjula Nye Væveri, og i kraft av å fortelle viktig teknisk produksjonshistorie. I tillegg har bygningen miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkbyggene i industrimiljøet på Sagene.

Turbin- og lysanlegget i Maridalsveien er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

77. Hjula Væveri, Kjelehus, Sagveien 23F

Byggeår: Ca. 1887

Byggherre: Halvor Schou

Arkitekt: Myrens Mekaniske Verksted (teknisk), antagelig O. N. Roll (fasade). Disse samarbeidet sannsynligvis nært.

Bygningsbeskrivelse og historikk

En stor bedrift som Hjula hadde mange behov, og i 1886 hadde Myrens Mekaniske Verksted utarbeidet en ferdig plan for nytt kjelehus ved veveriet. Året etter var de nye dampkjelene også nøyaktig beregnet. Det var nødvendig med inngående kjennskap til tidens teknologi for å mestre en slik byggeoppgave, og det hadde de på Myrens. Kjelehuset lå nær både den gamle og den nye veveribygningen. Fra kjelehuset førte rørledninger damp ned til de bygningene som ble varmet opp med damp, men i tillegg til å tjene som sentralt varmeanlegg, ble damp også brukt i produksjonsprosessen. Det ble fyrst med kull under kjelene. Røykrør varmet opp vannet i kjelene, og etter at røygassen hadde avgitt sin varme, ble den ledet ut til pipen utenfor kjelehuset.

De gamle bygningstegningene viser en strengt funksjonell bygning oppført med tykke murer som skulle pusses, og med takkonstruksjon av jern. Bruk av jern i takverket var en sikkerhetsforanstaltning mot brann og eksplosjon. Både ut- og innvendig ble murene forsterket av lisener og både kjelehuset og pipen hviler på en kraftig fundamentmur. De store vinduene har jernsprosser og er av forskjellig størrelse, men er plassert regelmessig på alle sider av bygningen. I dag er ikke kjelehusets fasader så voldsomt endret. Et glasstilbygg har kommet til ved inngangspartiet.

Vernevurdering

Kjelehuset i Sagveien 23F har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bygningen miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Kjelehuset i Sagveien 23F er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Da deler av Hjula Væveri ble skadet i brann i 1971, gikk også den fine pipen på kjelehuset tapt. Den ble senere gjenoppført gjennom godt samarbeid mellom eier og vernemyndigheter. Her sees den fra øst. Firmaet Hjula Væveri Halvor Schou DA eksisterer faktisk den dag i dag og driver i eiendomsbransjen, av Schous etterkommere. En sjelden forekomst i Norge, med ubrutt eierskap og drift i én familie gjennom 165 år.

78. Industribygning, Sagveien 23C

Byggeår: Mellom slutten av 1800-tallet og det første tiåret av 1900-tallet.

Bygningsbeskrivelse og historikk

Vi vet ikke så mye om industribygget nord på tomten i Sagveien 23C. Det ble oppført mange ulike, mindre bygg på i tilknytning til Hjula Væveri, og funksjonen skiftet. Dette bygget består av en bygning i tre etasjer med pultak, oppført i upusset tegl. Fasadene er enkelt utformet med uregelmessig plasserte vinduer. Mot nord ligger et lite tilbygg i én etasje. I nyere tid har bygningen blitt knyttet sammen med verkstedsbygningen i sør gjennom en glassgang.

Vernevurdering

Industribygningen i Sagveien 23C har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bygningen miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkkanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Industribygningen i Sagveien 23C er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

79. Verksted, Sagveien 23C

Byggeår: Trolig slutten av 1800-tallet.

Bygningsbeskrivelse og historikk

I bakgården mellom Hjula Væveri og arbeiderboligene i Sagveien ligger en gruppe verkstedbygninger som har vært brukt til ulike virksomheter opp gjennom årene. Bygningsmassen består av to deler, i henholdsvis én og halvannen etasje, oppført i upusset tegl.

I 1991 ble verkstedbygningene skadet av brann. Brannskadene og generelt dårlig vedlikehold førte til at bygningene har gjennomgått større fasadeendringer. Noen av de opprinnelige jernvinduene ble skiftet til vippevinduer. Det ble også oppført en glassgang mellom verkstedbygningen og industribygningen mot nord.

Verne vurdering

Verkstedbygningen i Sagveien 23C har høy verneverdi, til tross for noen bygningsmessige endringer. Objektverdien er høy, i tillegg har bygningen miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Verkstedbygningen i Sagveien 23C er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Verkstedbygningen i 2020. De store gitterportene er av nyere dato, og var ikke satt opp på fabrikkens tid.

80. Pakkhus/arbeiderbolig, Sagveien 23D, E, G

Byggeår arbeiderbolig: 1857

Byggeår pakkhus: 1867, ominnredet til arbeiderbolig 1916

Byggherre: Halvor Schou

Bygningsbeskrivelse og historikk

Arbeiderboligen i Sagveien 23 E og G er en teglbygning i tre etasjer med saltak. Den ble oppført av fabrikkeier Halvor Schou. Young og Graah hadde allerede i 1848 fått oppført en arbeiderbolig i Sagveien 8 for sin bedrift, og Schou ville neppe være noe dårligere. Byggingen av en arbeiderbolig for industriherrens ansatte var viktig på flere måter. Først og fremst styrket det grunnlaget for arbeidstokkens lojalitet mot bedriften og bedriftseieren. Videre styrket det arbeidsplassens konkurranse-dyktighet overfor andre industribedrifter, i og med at bolig kunne være vanskelig å skaffe for arbeidere som kom utenbys fra. Arbeidernes levkår og boligstandard var dessuten gjenstand for offentlig debatt, og arbeiderklassens velferd ble av flere betraktet å være et samfunnsansvar. Vi må regne med at en industriherre som Schou hadde interesse av å fremstå som ansvarsbevisste samfunnsborgere, og at dette hensynet også kan ha vært en medvirkende grunn til å bygge en arbeiderbolig. I tillegg kunne arbeiderboligen være en måte å holde sosial kontroll med arbeiderne på.

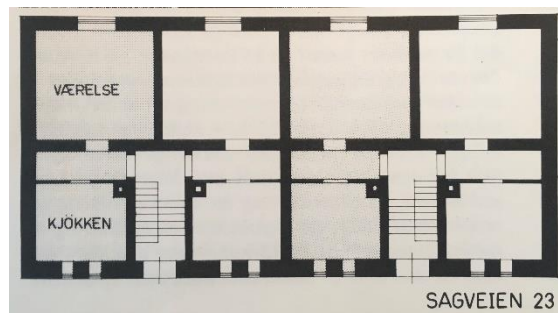
Halvor Schous første arbeiderbolig på tomten i Sagveien 23 E og G var et laftet tømmerhus som brant allerede etter åtte måneder. Da bygget Schou i stedet i tegl, i både ytter- og mellomvegger. Alle tre etasjene hadde samme planløsning og ble innredet likt, fire små leiligheter på ett værelse og kjøkken. Værelse lå mot Sagveien, kjøkkenet mot gårdssien. Alle rom hadde vindu og kunne lukkes med dør, og alle leilighetene hadde jernkakkellovn, noen også kokeovn. Den fine fasaden har flere forseggjorte tegldetaljer, mens gårdssiden er enklere utformet.

I bakgården står et det et uthus i to etasjer, med en kombinasjon av enkelttdører og dobbeltdører - i 1. etasje, og lastedører i 2. etasje. Det er ikke helt klart ut fra kildematerialet var bygget ble brukt til. Noen forteller at det var en del priveter (utedoer) i bygget. Dette gir mening, utedoen pleide å ligge i bakgården. Kanskje har

øvrigte deler av uthuset vært brukt som boder eller lagring, for eksempel til ved? Rommene er litt for små til å ha huset hester og vogner.

Arbeiderboligen i Sagveien 23 E og G. På det øverste bildet ser vi pakkhuset som ble arbeiderbolig ytterst i høyre billedkant. Bildet under viser uthuset i bakgården.

Plantegning fra arbeiderboligen da den var ny i 1857. (Faksimile: «Fabrikk og bolig ved Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm).

Hjula Væveri gikk godt, virksomheten utvidet, og stadig flere arbeidere trengte bolig. Det var nok derfor Halvor Schou i 1916 innredet pakkhuset det tidligere pakkhuset i Sagveien 23D til arbeiderbolig. Da pakkhuset ble oppført i 1866 fikk det yttervegger og gavler i solid mur og branngavler av ildfast materiale. Det ble taksert 52 vinduer innfattet i jernsprosser, alle trolig ganske små luker, plasser på husets langsider. Som arbeiderboligen ble pakkhuset plassert helt ut mot gatelinjen. Da Schou ville ominnrede pakkhuset til arbeiderbolig fikk han innvilget dispensasjon fra byggeloven. Den opprinnelige fasaden var svært enkel, men Schou sørget for å oppgradere med fine muredetaljer, blant annet et karnapp over inngangsdøren, som markerer trapperommet.

Vernevurdering

Arbeiderboligen, pakkhuset og uthuset i Sagveien 23D, E, G har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bygningene miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Arbeiderboligen, pakkhuset og uthuset i Sagveien 23D, E, G er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Pakkhuset som ble arbeiderbolig, i Sagveien 23D. Legg merke til karnappet midt på fasaden, og de fine detaljene i muren.

Øverst ser vi Sagveien 23 D,E og G høsten 1969, og nederst bakgårdsmiljøet samme sted i 1965. Det er nesten som tiden har stått stille i hundre år, med unntak av bilene. I 2020 er det fremdeles boliger her. Flere leiligheter er slått sammen og har fått moderne standard. (Begge foto: Byantikvaren).

81. Hjula Væveri, pakkehus, Sagveien 23C

Byggeår: 1867

Byggherre: Halvor Schou

Bygningsbeskrivelse og historikk

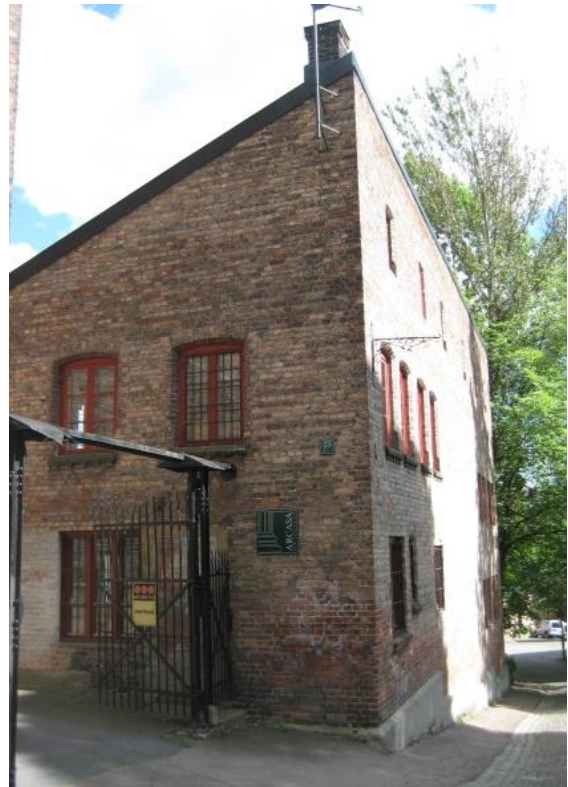
Pakkehuset i Sagveien 23D, som senere ble arbeiderbolig, ble oppført da Hjula Væveri høsten 1865 gjorde et stort innkjøp av ull, fordi råvareprisen på norsk ull lå særlig lavt. I 1867 ble det oppført nok et pakkehus, like nedenfor det forrige. Det var nødvendig, ettersom man hadde gjort ytterligere innkjøp av ull, denne gangen fra Hamburg og Berlin.

Bygningen er i to etasjer med loft, og har et bratt pulttak. Gatefasaden har uregelmessig plasserte vinduer. Fasaden mot bakgården er markert med lisener og en dekorativ bord med tannsnitt, som sammen danner grunne nisjer.

Verne vurdering

Pakkehuset i Sagveien 23C har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bygningen miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Pakkehuset i Sagveien 23C er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

82. Arkeologisk funn, Sagveien 23

Datering: Ca 850-1030 e.Kr.

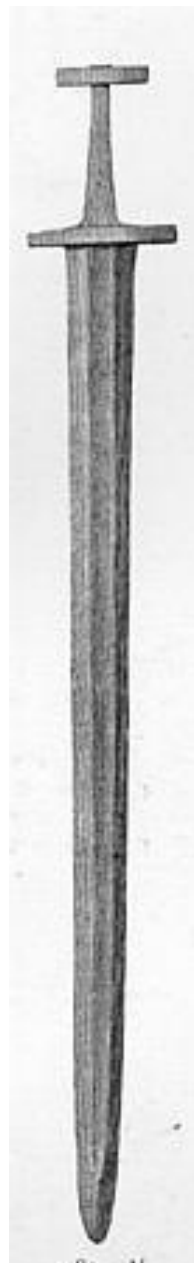
Funnopplysninger

På vestsiden av Akerselva er det gjort to funn av sverd fra vikingtid. Funnopplysningene er dessverre sparsomme. Det ene sverdet ble funnet ved graving på Hjula Væveris grunn i Sagveien 23, og ble gitt til Oldsakssamlingen i gave av fabrikkeier Chr. Schou i 1929. Sverdet dateres til sein vikingtid. Det andre sverdet ble funnet rett ved, i Maridalsveien 78 ved det som tidligere var Biermannske skole. Sverdet ble levert inn til Oldsakssamlingen i 1913.

Siden det ikke ble gjort arkeologiske undersøkelser i forbindelse med funnene er mye viktig informasjon tapt. Men det er flere faktorer som peker mot at sverdene kan representere gravfunn fra perioden, og at sverdene er rester etter et gravfelt som har ligget på vestsiden av Akerselva ved Sagene. I jernalderen var det en utbredt skikk å legge ned gjenstander og våpen i gravene, og de fleste sverd som dateres til vikingtid er funnet i graver. Langs Akerselva er det gjort flere arkeologiske funn som tyder på at det har vært en rekke gravhauger på høydedraget ned mot elva, både på østsiden og på vedsiden. Det er også bevart en gravhaug på elvebrinken i Treschows gate.

Vernestatus

Alle arkeologiske funn fra før 1537 er automatisk fredet.

Sverd av samme type som ble funnet i Sagveien 23.

83. Hjula Væveri, Sagveien 23

Byggeår: 1857-1873

Byggherre: Halvor Schou

Hovedarkitekt: Oluf Nicolai Roll

Bygningsbeskrivelse og historikk

Hjula Væveri var en tid den største industri-bedriften langs Akerselva og hadde på det meste cirka 800 ansatte. Veveriet ble startet av Halvor Schou i 1855 og var i drift til 1957. Anlegget består av flere bygninger knyttet til driften. Sentralt plassert ligger de to veveribygningene fra henholdsvis 1855 og 1889, hvor produksjonen i hovedsak foregikk. Denne teksten omhandler det eldste av de to byggene. Det tidligere Hjula Væveri er en helt sentral del av industrimiljøet langs Akerselva. Sammen med bygningene til Graahs Spinderi i Sagveien 21 utgjør Hjula kjernen i fabrikkmiljøet ved Beierbrua som ble udødeliggjort av dikteren Oskar Braaten (1881-1939) i hans bøker.

Gründeren Halvor Schou (1823-79) som startet Hjula, var sønn av bryggerieier Christian Schou. Allerede i 1849 hadde Halvor startet et veveri i Brenneriveien 8, og Hjula kan ses som en utvidelse av denne virksomheten. Den store veveribygningen i Sagveien 23 som ble oppført i 1855, var svært moderne for sin tid. Den hadde plass til hele 400 vevstoler under det særegne shedtaket, det første i sitt slag i Norge. Byggeoppgaven med veveriet hadde Schou gitt til sin svoger, Oluf Nicolai Roll (1818-1906). Roll var utdannet i Tyskland og ble Norges første fagutdannede sivilingeniør. Fabrikkanlegget ble utformet etter engelsk forbilde, og alt av mekanisk og teknisk utstyr ble også innkjøpt herfra. England hadde vært ledende innenfor industri generelt, og tekstilindustrien spesielt, helt siden den industrielle revolusjon på 1700-tallet.

Veveribygningen på Hjula er oppført i upusset tegl, og hadde opprinnelig vinduer av støpejern. Shedtaket slapp dagslys inn på skrå ovenfra, i dette tilfellet fra nord, så sollyset ikke skulle bli for sjenerende. Også shedtaket var utformet etter engelsk forbilde. Den monumentale veveribygningen fikk altså et representativt utseende som er typisk for den tidlige industriarkitekturen - fabrikkene var industrialismens "palasser" og skulle utformes som sådan. Stilen er beslektet med tysk *Rundbogenstil* (rundbuestil) og har forbilder i

middelalderens arkitektur. Dette formspråket ble hyppig anvendt i 1800-tallets industriarkitektur i Norge. Dessverre er hverken shedtaket eller veverisalen bevart. Bygningen brant i 1971 og ble annerledes bygget opp igjen bak den gamle fasaden.

Det gamle fabrikkanlegget på Hjula omfattet mange ulike bygninger og fløyer, disse har fått sine egne nummer i kulturminnegrunnlaget. Kjernen i den gamle fabrikk besto av tre deler – et midtparti med to fløyer mot nord og sør. Fløyene ble lagt parallelt med midtpartiet. Opprinnelig skulle garnet forarbeides i nordfløyen, vevingen foregikk i midtpartiet, mens de vevde stoffene skulle ferdigbehandles i sørfløyen, som også rommet kontorer. I kjelleren mot elven lå fargeriet, blekeriet og maskinrommet.

Veveriene var typiske kvinnearbeidsplasser, i likhet med naboen, Graahs spinderi. Allerede fra begynnelsen av jobbet det over tre ganger så mange kvinner som menn på Hjula, 170 kvinner mot 50 menn. I kunstneren Wilhelm Peters maleri fra 1888 ser vi avbildet tre generasjoner kvinner i den store veverisalen på Hjula, som en påminnelse om de mange kvinnene som levde i tilknytning til fabrikkmiljøet (se hoveddokument).

På 1900-tallet ble det vanskelig for norsk tekstilindustri å konkurrere med utenlandske produsenter og Hjula Væveri ble lagt ned i 1957. Minner fra veveriets velmaktsdager er likevel bevart gjennom intervjuer i Norsk Folkemuseums mangeårige prosjekt *Arbeiderminner* og i boken *Livet langs elva* (1999/2013).

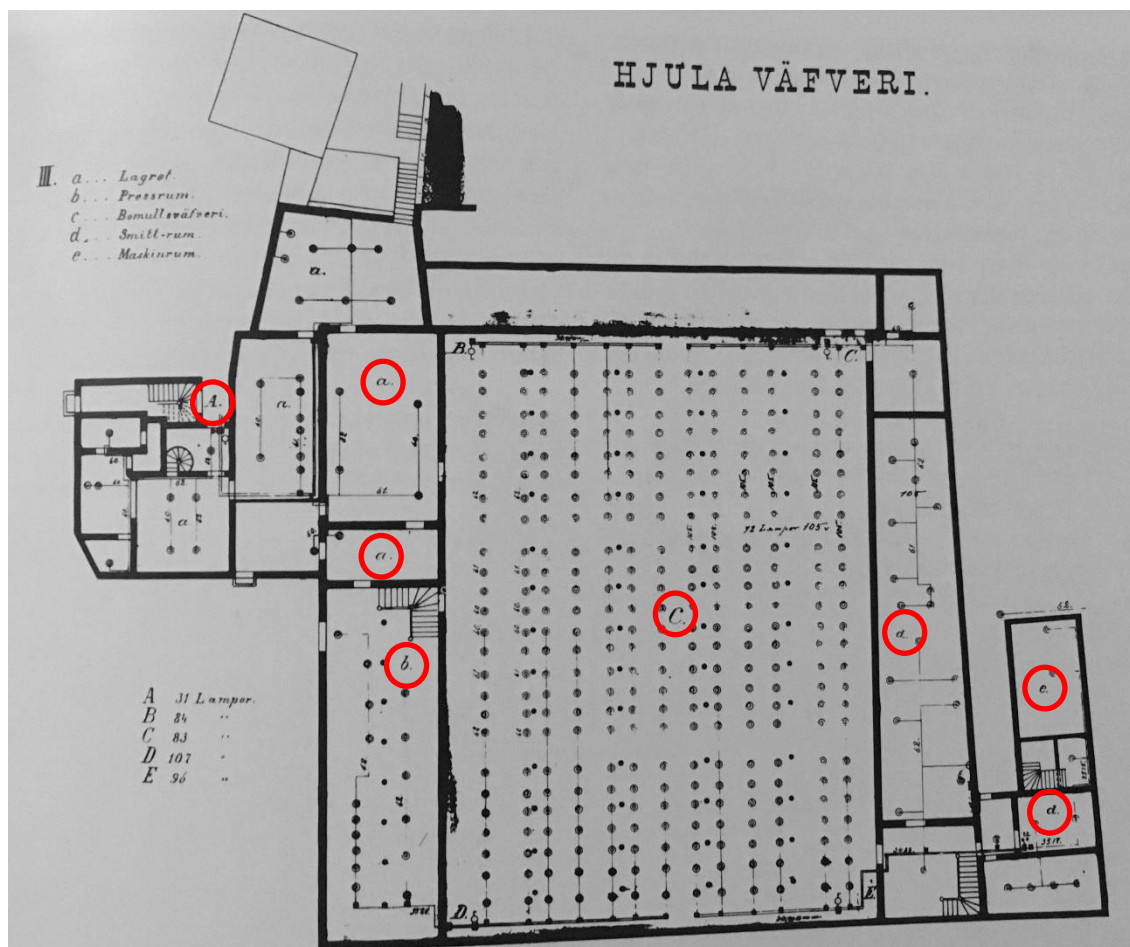
Se også nr.74 Hjula Nye Væveri

Verne vurdering

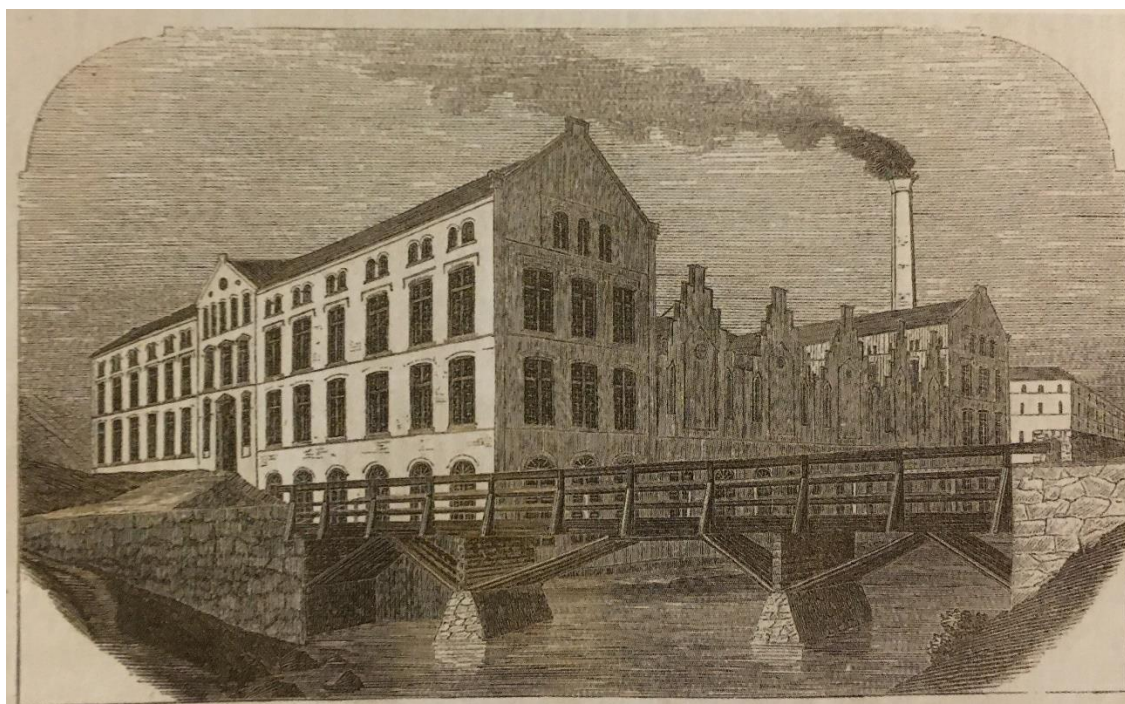
Hjula Nye Væveri har svært høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har veveribygningen også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene. Her står de kulturhistoriske verdiene så høyt at nyere renoveringer av selve bygningsmassen ikke svekker verneverdiene.

Hjula Nye Væveri er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og ble oppført på Gul liste så tidlig som i 1965.

Plantegning som viser Hjula Væveri slik det så ut i 1890. Den store veverisalen (C) ligger sentralt. På tegningen har den betegnelsen «Bomullsvæveri». Antallet lamper er markert. Videre omfattet anlegget lager og kontor (A), pressrom (B), snittrom (D) og maskinrom (E). Under ser vi et xylografi av Hjula Væveri fra 1856, før en del av tilbyggene på tegningen over kom til. (Begge tegninger: Faksimile «Fabrikk og bolig ved Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm).

84. Hjula Væveri, fargereri, maskinhus, Sagveien 23C

Byggeår: 1857-1873/1974

Byggherre: Halvor Schou/?

Hovedarkitekt: Oluf Nicolai Roll/?

Bygningsbeskrivelse og historikk

Opprinnelig var nord- og sørfløyen på Hjula Væveri to parallelle og nokså like fløyer, som lå vinkelrett på elva. Da deler av anlegget brant i 1971, ble disse ødelagt. Nordfløyen, som tidligere var maskinhus, ble gjenoppbygget i betong og forblendet med tegl, for å tilpasses de øvrige industribygningene. Fasaden mot øst, altså ut mot elva, ble utformet med et arkitektonisk uttrykk tilpasset tilsvarende fasade på sørfløyen.

Den lange fasaden mot elva er karakteristisk med sine fem opptrappede tårnmotiv. Denne fasaden sto igjen etter brannen. Bak lå opprinnelig den store veverisal. Dette midtpartiet fikk i 1867 et tilbygg ned mot elva, som ble brukt som fargereri. Det var delt i to rom, som til sammen hadde tre vinduer med jernsprosser. I kildene nevnes dessuten en damppepe, en vannledning og en heisinnretning, samt to gassbluss. Til bruk ved farging fantes det et innmurt fargespann og et fargekar av tre. I dag holder utestedet «Månefisker» til i den gamle fargeribygningen.

Mellom 1867 og 1873 ble det også reist et tilbygg mot vest. Det er i én etasje, oppført i upusset tegl, og deler langvegg med det eldre fabrikkianlegget. I 1884 ble tilbygget omtalt som «lille Væverisal». Lille Væverisal var opprinnelig lukket for innsyn, først i nyere tid har denne fasaden mot vest fått vinduer.

Verne vurdering

Nord-, øst- og vestfløyen på Hjula Væveri har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har fløyene også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkianleggene i industrimiljøet på Sagene. Her står de kulturhistoriske verdiene så høyt at nyere renoveringer av selve bygningsmassen ikke svekker verneverdiene.

Nord-, øst- og vestfløyen på Hjula Væveri er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

85. Hjula Væveri, sørfløy, Sagveien 23C

Byggeår: 1857-1873. Nybygg 1974

Byggherre: Halvor Schou. Nybygg: ukjent

Hovedarkitekt: Oluf Nicolai Roll. Nybygg: ukjent

Bygningsbeskrivelse og historikk

Opprinnelig var nord og sørfløyen på Hjula Væveri to parallelle og nokså like fløyer, som lå vinkelrett på elva. Da deler av anlegget brant i 1971 ble disse ødelagt, men bygget opp igjen.

I sørfløyen var det opprinnelig en kontoravdeling, der var alle rom tapetsert og taket panelt. Øvrige rom hadde pussede vegger. De fleste steder i bygget lå det plankegulv. Deler av konstruksjonen var bjelketak båret av jernsøyler. I sørfløyen lå også portnerboligen. Portneren utførte en omfattende kontroll, både av arbeiderne, at de kom og gikk til riktig tid, av varene som kom inn og gikk ut av fabrikken, og av uvedkommende, som skulle hindres adkomst til anlegget.

Sørfløyen er i to etasjer med loft, avsluttet med saltak. Fasaden mot torget er utformet med regelmessig plasserte vinduer med dråpelister ovenfor, utkragninger og jernankre. Loftetasjen er markert med små vinduer plassert i grupper på to.

Verne vurdering

Sørfløyen på Hjula Væveri har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har fløyene også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikanleggene i industrimiljøet på Sagene. Her står de kulturhistoriske verdiene så høyt at nyere renoveringer av selve bygningsmassen ikke svekker verneverdiene.

Sørfløyen på Hjula Væveri er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

86. Industribygning, Sagveien 23C

Byggeår: Andre halvdel av 1800-tallet.

Bygningsbeskrivelse og historikk

Vi vet dessverre ikke så mye om det lille industribygget i Sagveien 23C. Det ble oppført mange ulike, mindre bygg på i tilknytning til Hjula Væveri, og funksjonen skiftet. Denne bygningen er i to etasjer mot nord og tre etasjer mot sør. Den er oppført i pusset tegl. Fasadene er enkelt utformet, med vinduer som er markert med vannbrett i naturstein.

Verne vurdering

Industribygget i Sagveien 23C har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bygningen miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Industribygget i Sagveien 23C er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

87. Hjula Væveri, bolig for kontorsjefen, Sagveien 23B

Byggeår: 1600/1700-tallet/ca.1850-56

Bygningsbeskrivelse og historikk

For en stor bedrift som Hjula Væveri var det selvsagt helt nødvendig med bolighus for de ansatte. Bestyreren bodde i det tidligere hovedhuset på Nedre Vøyen gård, og Sagveien 23B bodde kontorsjefen. Bygningen hører med blant den første bebyggelsen på fabrikkens område, og har antagelig stått ferdig en gang før 1856. Husets kerne er imidlertid av tømmer, og trolig stammer deler av tømmerkjernen fra 1600- eller 1700-tallet. Dagens bygning er i halvannen etasje og panelt utvendig. Fasaden vender ut mot torget i Sagveien, der blant annet Apoteker-gården ligger. Huset har gjennomgått en del endringer, for eksempel er inngangspartiet av nyere dato. Opprinnelig var det kun vinduer her.

Det var flere små bygninger som hørte til fabrikkanlegget på Hjula, som ikke var en del av produksjonslokalene. I gården bak Sagveien 23B lå det tidligere en hel rekke skur og uthus. Disse tjente som priveter (utedoer), lager og vedboder. I et skur var det ett stort pakkrom. I et annet 1 privet, 17 vedboder og 4 pakkrom. I tillegg kom altså bestyrerboligen, og det varte ikke lenge før Halvor Schou også fikk oppført arbeiderboliger i nærhet til fabrikk. Disse er omtalt under sine respektive nummer.

Verne vurdering

Bestyrerboligen i Sagveien 23B har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bestyrerboligen også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Bestyrerboligen i Sagveien 23B er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Sagveien 23B på 1970-tallet, før huset ble satt i stand. (Faksimile: «Fabrikk og bolig ved Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm).

88. Hjula Væveri, kontorbygning, Sagveien 23A

Byggeår: 1873

Byggherre: Halvor Schou

Arkitekt: Oluf Nicolai Roll

Bygningsbeskrivelse og historikk

Kontorfløyen var blant de siste utvidelsene av det gamle fabrikkanlegget. Den ligger mot sør og er i to etasjer, antagelig er den andre etasjen påbygget tidlig på 1900-tallet. Opprinnelig inneholdt bygget to rom, innredet med plankegulv, pussede vegger og malte trepaneler i taket. I hvert rom sto en kakkelovn. Fasadene er i rød teg, som fabrikkbygningene for øvrig, og er enkelt utformet, med trekninger og tannsnitt. Takarkene er av nyere dato.

Det var nødvendig med ytterligere utvidelse av Hjula, da fabrikkens samme år hadde overtatt generalmajor Chr. Glads gamle mølleanlegg i nord, Nedre Vøien Mølle, for å starte produksjon i disse lokalene.

De mange nye tilbyggene som ble oppført, bidro til å svekke den arkitektoniske opplevelsen av Hjula Væveri som bygning noe, ettersom de la seg utenpå den tidligere stramme og staselige sydfasaden, som kan sees på illustrasjonen tilhørende nr.83, Hjula Væveri.

Verne vurdering

Kontorbygget på Hjula Væveri har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har fløyene også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Kontorbygget på Hjula Væveri er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Interiørbilde fra kontoravdelingen på Hjula, antagelig rett etter 1900. (Faksimile «Fabrikk og bolig ved Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm).

89. Bestyrerbolig, Vøiens Bomuldsspinderi, Sagveien 21E

Byggeår: 1845

Byggherre: N. O. Young

Bygningsbeskrivelse og historikk

Bestyrerboligen i Sagveien 21 E ble oppført som bolig for den engelske spinnerimesteren og hans familie. I likhet med fabrikkbygningene ble huset bygget i mur. Det hadde tre rom og kjøkken og gipsloft. Alle værelsene var utstyrt med tapeter. I stedet for å bygge separate hus i bakgården for avlukker og bryggerhus, var deler av kvistetasjen og kjelleren tatt i bruk til disse formålene.

Fasaden mot gaten er enkelt og symmetrisk utformet, med to vinduer. Inngangspartiet er markert av en staselig portal, med dekor som også sender tankene til tidens fabrikkarkitektur. Man ser imidlertid også trekk av sveitserstil i bestyrerboligens fasader.

Den første fabrikkbygningen på Vøiens Bomuldsspinderi brant allerede i 1859 og bestyrerboligen er den eneste bygningen som står igjen av fabrikkens første byggetrinn. Det nevnes i beretninger av teglsteinen som ble benyttet var av første sortering, altså den aller beste. Dessverre er bygningen i dag overmalt.

Verne vurdering

Bestyrerboligen i Sagveien 21E har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bestyrerboligen også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Bestyrerboligen i Sagveien 21E er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Sagveien 21E på 1970-tallet, med sin opprinnelige teglfasade. (Faksimile: «Fabrikk og bolig ved Akerselva» av Kari Hoel Malmstrøm).

90. Vøiens Bomuldsspinderei, «Graah», Sagveien 21

Byggeår: 1860-1897

Byggherre: Knud Graah

Arkitekt: Oluf N. Roll

Bygningsbeskrivelse og historikk

Vøiens Bomuldsspinderei, populært kalt «Graah», ble grunnlagt av Knud Graah (1817-1909) i 1845. Spinneribygningen i Sagveien 21 ligger tett ved Beierbrua og Akerselva, ved de såkalte Vøyenfallene, som spinneriet hentet kraft fra. Sammen med Hjula Væveri utgjorde Graahs Spinderei selve kjernen i 1800-tallets tekstilindustri på Sagene.

Da Vøiens Bomuldsspinderei ble grunnlagt, var Graah i kompaniskap med sin svoger, N. O. Young. Graah var initiativtaker til spinneriet, mens Young satt på kapitalen. Allerede i 1850-årene kjøpte Graah ut Young og ble eier alene. Den første spinneribygningen sto ferdig og klart til produksjon i 1846. Allerede i desember 1859 ble bygget dessverre totalskadet i brann, og da Knud Graah skulle gjenoppbygge, valgte han å øke størrelsen på det nye anlegget, med henblikk på utvidet produksjon. Spinneridriften hadde så langt vist seg svært lønnsom. I 1860 stod Graahs nye spinneri ferdig, nær dobbelt så stort som det første anlegget. Arkitekten for det nye spinneriet var ingeniør Oluf Nicolai Roll (1816-1906), som fem år tidligere hadde tegnet Hjula Væveri for sin svoger Halvor Schou. Hjula var Graahs nærmeste nabo i nord. Dette har sannsynligvis vært viktig ved Graahs valg av Roll som arkitekt. Uansett var Roll Norges første fagutdannede ingeniør, og dermed et naturlig valg.

Fabrikanlegget Roll tegnet for Graah var langt større enn det som faktisk ble bygget i 1860. Noen av Rolls planer skulle likevel bli realisert gjennom senere utvidelser. I gode tider valgte Knud Graah å investere i fabrikanlegget, og i 1872 ble det bygget en veverisal mot nord, med plass til 40 vevstoler. Samme år ble hovedfløyen utvidet med et tilbygg for kontorer. I 1889 og 1891 ble spinneriet og veveriet utvidet med en ny fløy mot nord, samtidig som smien i nord ble påbygget to etasjer til samme høyde. Endelig i 1897 ble en vinkelformet fløy bygget mot syd, nesten som i Rolls opprinnelige plan.

I motsetning til veveribygningen på Hjula har bygningene på Graahs aldri vært utformet som et symmetrisk anlegg. Den eldste bygningen fra 1860 utgjør hovedfløyen midt i anlegget, og senere utvidelser ble føyet til denne. Resultatet er en sammensatt bygning, som like fullt fremstår med et helhetlig preg ettersom arkitekturens stil og formspråk er videreført i de enkelte delene. Stilmessig er uttrykket beslektet med tysk *Rundbogenstil* (rundbuestil), som har forbilder i middelalderens arkitektur, hvor den runde, romanske buen er et gjennomgående motiv. Bygningenes konstruksjon hviler på et bæresystem av trebjelker og slanke støpejernssøyler, for å holde produksjonslokalene så åpne og udelte som mulig. De mange jernvindueene sørget for dagslys, som ble supplert med gasslys når dagslyset ikke strakk til. I 1894 bygget Knud Graah en egen kraftstasjon for å forsyne spinneriet med elektrisk lys. Denne lå ved elven like nedenfor. Spinneriets maskiner var importert fra England, industriens foregangsland på 1800-tallet.

Vøiens Bomuldsspinderei var det første mekaniske spinneri i Norge. Maskinene fikk kraft fra et stort vannhjul i kjelleren, drevet av strømmende ellevann som ble ledet gjennom bygningen. I likhet med naboen Hjula var Graah en typisk kvinnearbeidsplass. Noen gutter og piker var ansatt, men det var få menn. Tekstilindustrien hadde også den laveste industriarbeiderlønnen, som i 1890 var på kr. 1,07 pr. dag. Arbeidsdagen varte fra kl. 6 om morgenen til kl. 18, altså 12 timer, avbrutt av 20 minutters frokostpause og en times middag. Frem til 1896 hadde ingen arbeidere ferie.

I 1919 ble spinneriet skilt ut fra veveriet, som nå var blitt aksjeselskap under navnet AS Knud Graah & Co. Allerede i 1923 ble imidlertid spinneridriften nedlagt. Veveriet fortsatte til 1955; da opphørte produksjonen helt, og Knud Graah & Co gikk over til kun å bli grossist. I 1980-årene ble bebyggelsen rehabilitert og innredet til andre bruksformål, blant annet kontorer og fjernsynsstudio.

Fabrikkbygningene på Graahs er for det meste bevart, med unntak av den lave veveribygningen med shedtak som tidligere lå mot nord. Denne ble oppført i 1872 og revet mellom 1977 og 1982. De opprinnelige støpejernsvindueene er

dessverre erstattet av moderne vinduer med større ruter. Ut mot Sagveien ligger et lite en-etasjes murhus som opprinnelig var spinnerimesterens bolig. Dette huset er det eneste som står fra det første spinneriet ble bygget i 1845. På 1980-tallet ble et tilbygg i oppsluttende stil oppført mot sørvest.

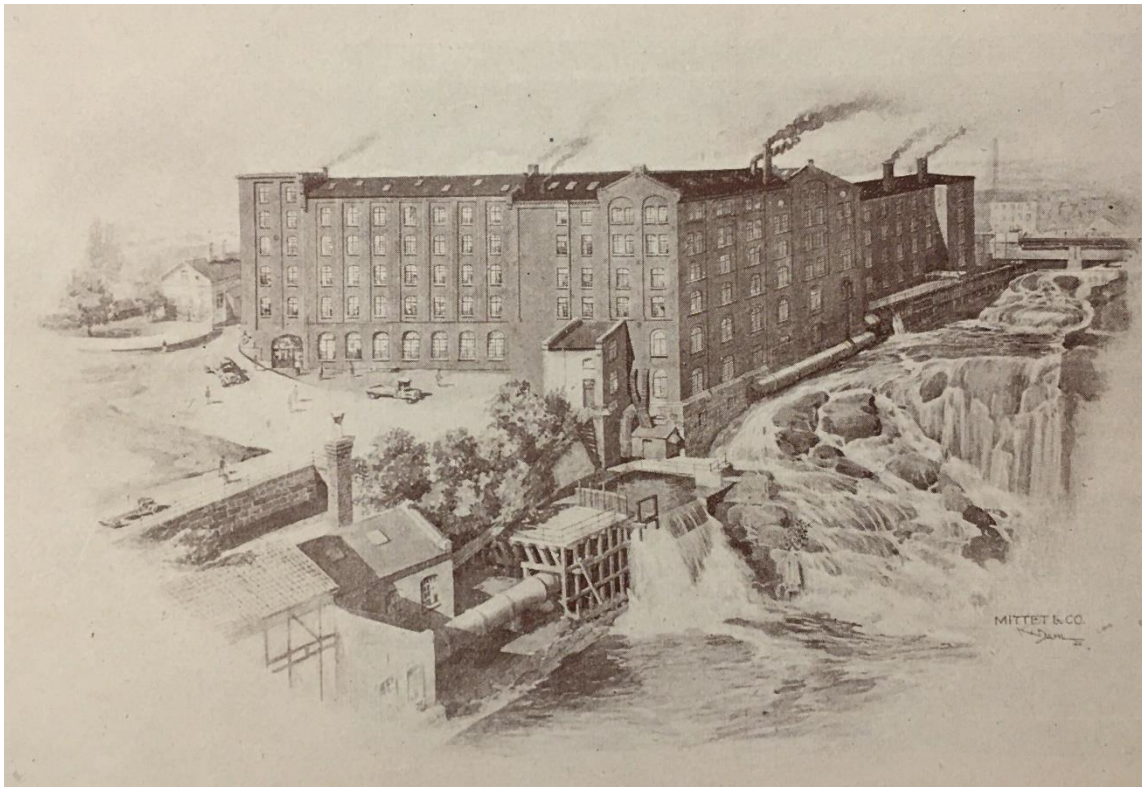
Verne vurdering

Vøiens Bomuldsspinderi har svært høy verneverdi.

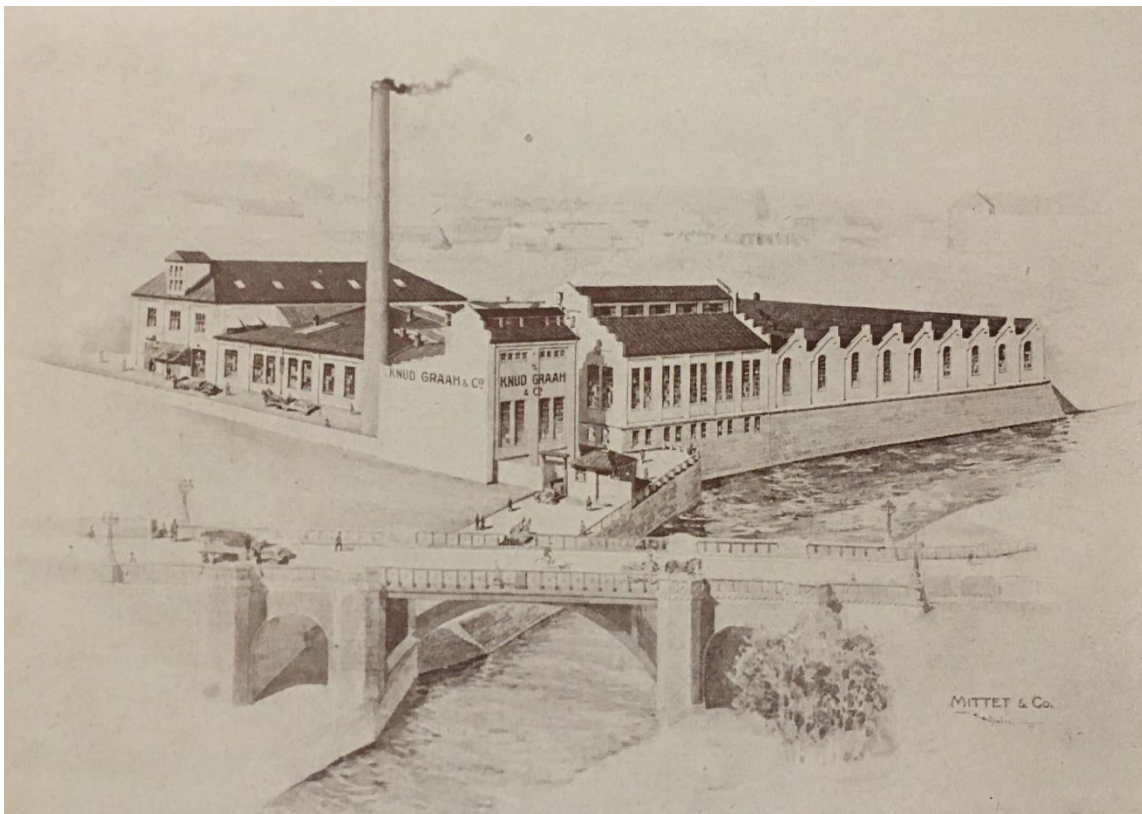
Objektverdien er høy, i tillegg har bygningene også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en viktig del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene.

Vøiens Bomuldsspinderi er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Vøiens Bomuldsspinderei, «Graah», slik bygningsmassen så ut i 1921. På tegningen under ser vi Knud Graahs nye veveribygning, oppført fra 1912 og framover (se egen oppføring i vedleggene, nr.93). Denne tegningen er også fra 1921. (Faksimile: «AS Knud Graah & Co og AS Vøiens Bomuldsspinderei 1946-1921»).

91. Kontorbygg, nyere tilbygg Mølleparken 6

Byggeår: 1984-87

Byggherre: Sameiet Sagveien 21

Arkitekt: Odd Sigvart Pran

Bygningsbeskrivelse og historikk

Syd for det gamle Vøiens Bomuldsspinderi ble det på 1980-tallet oppført et tilbygg i seks etasjer, med glassgård mot øst. Bygningen har bærekonstruksjoner i betong, med yttervegger kledd i tegl. Den tilpasser seg dermed fint det eldre fabrikkbygget. Fasadene er enkle, uten særlig detaljering, med symmetrisk plasserte vinduer.

Det har vært mye ulik næringsvirksomhet i Mølleparken 6, på folkemunne kalt «Mølla». Huset ble tegnet med scene og sal i kjeller/1.etasje og serveringsareal. TV Norge holdt til her i mange år og mange suksessprogrammer som Casino, Reisesjekken og Wesenstund ble spilt inn her. I tillegg ble deler av innspillingen av Tom Mathiesen og Herodes Falsks klassiske kortfilm «Det onde slipset» gjort i Mølleparken 6.

I dag er holder ulik virksomhet til i kontorene og Wallmanns salonger har overtatt deler av de tidligere TV-arealene.

Verne vurdering

Mølleparken 6 har verneverdi som en moderne bygning godt tilpasset den eldre fabrikkbebyggelsen i industrimiljøet på Sagene. Den er et godt eksempel på at intensjonene i Sagene bevaringsplan ble fulgt. Samtidig har bygningen arkitektoniske kvaliteter typiske for sin tidsperiode.

Mølleparken 6 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

92. Nyere kontorbygg, Mølleparken 4

Byggeår: 1976-88

Byggherre: K/S Sagveien 17

Arkitekt: Eiendomsinstituttet AS
v/arkitektkontoret

Bygningsbeskrivelse og historikk

Kontorbygget i Mølleparken 4 strekker seg bakover mot Sagveien og har også adresse til Sagveien 17. Denne delen er i dag ombygget til boliger.

Mølleparken 4 ble oppført før Sagene bevaringsplan ble vedtatt, og er derfor ikke like godt tilpasset som en del annen nyere bebyggelsen i området. Likevel er materialbruken, rød tegl, og byggets plassering i terrenget vellykket. De mange ulike volumene og opptrappingen mot Sagveien gir bygget et tilforlatelig preg, ettersom høyden da ikke blir så påfallende. Vinduene og bruk av mye metall i fasaden er ikke like heldig. Det bryter med tradisjonen i fabrikkbygningene i strøket for øvrig, og gir bygningsmassen et uryddig uttrykk.

Vernevurdering

Mølleparken 4 har en viss verneverdi som eksempel på næringsbygg fra 1970-tallet oppført i et verneverdig strøk. Det er interessant å sammenligne Mølleparken 4, oppført før bevaringsplanen ble vedtatt, og de øvrige nybyggene i strøket som har fulgt bevaringsplanens reguleringsbestemmelser.

93. Vøien Spinderi, AS Knud Graah & Co, Møllerparken 2

Byggeår: 1912-1955

Byggherre: AS Knud Graah &

Arkitekt: Ekman, Smith & Michalsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

I 1895 utvidet Knud Graah sin virksomhet. Han kjøpte opp nederste fall i Vøienfossen, like ovenfor det som i dag er Sannerbrua. Fram til 1910 hadde tomten vært leid av Vaaghalsen Barkestampe, fra 1912 og framover ble Graahs nye virksomhet – veveriet – bygget ut (se også nr.90).

Fabrikkanlegget består av flere bygninger. Det tidligere veveriet ligger nord på tomten ut mot elva. Bygningen har et karakteristisk shedtak, bak seks like karakteristiske trappegavler mot øst. Dette var Skandinavias første på bygning i én etasje, altså første totalproduksjon i én etasjes industribygning, senere ofte kalt «gaffeltruckens landskap». I 1912 ble WC anlegg byggemeldt, i 1914 en portnerstue og i 1917 vann- og kloakkanlegg og tilbygg til fabrikk. Farveriet ble utvidet i 1919 og utvidelsene fortsatte fram mot 1950-tallet, bl.a. med et blekeri.

Graahs nye fabrikk ble regnet som en moderne og god arbeidsplass, med flere fasiliteter for arbeiderne, som kantine og garderobe. Veverisalen ble betegnet som lys og hyggelig av arbeiderne.

Alle bygningene er oppført i pusset tegl. De har enkelt utformede fasader artikulerte med lisener, trappegavler og storruvete vinduer. Det tidligere veveriet har i nyere tid gjennomgått flere endringer for å tilpasses nyere bruk, men har beholdt sin opprinnelige form utvendig. I dag rommer lokalene forskjellige bedrifter.

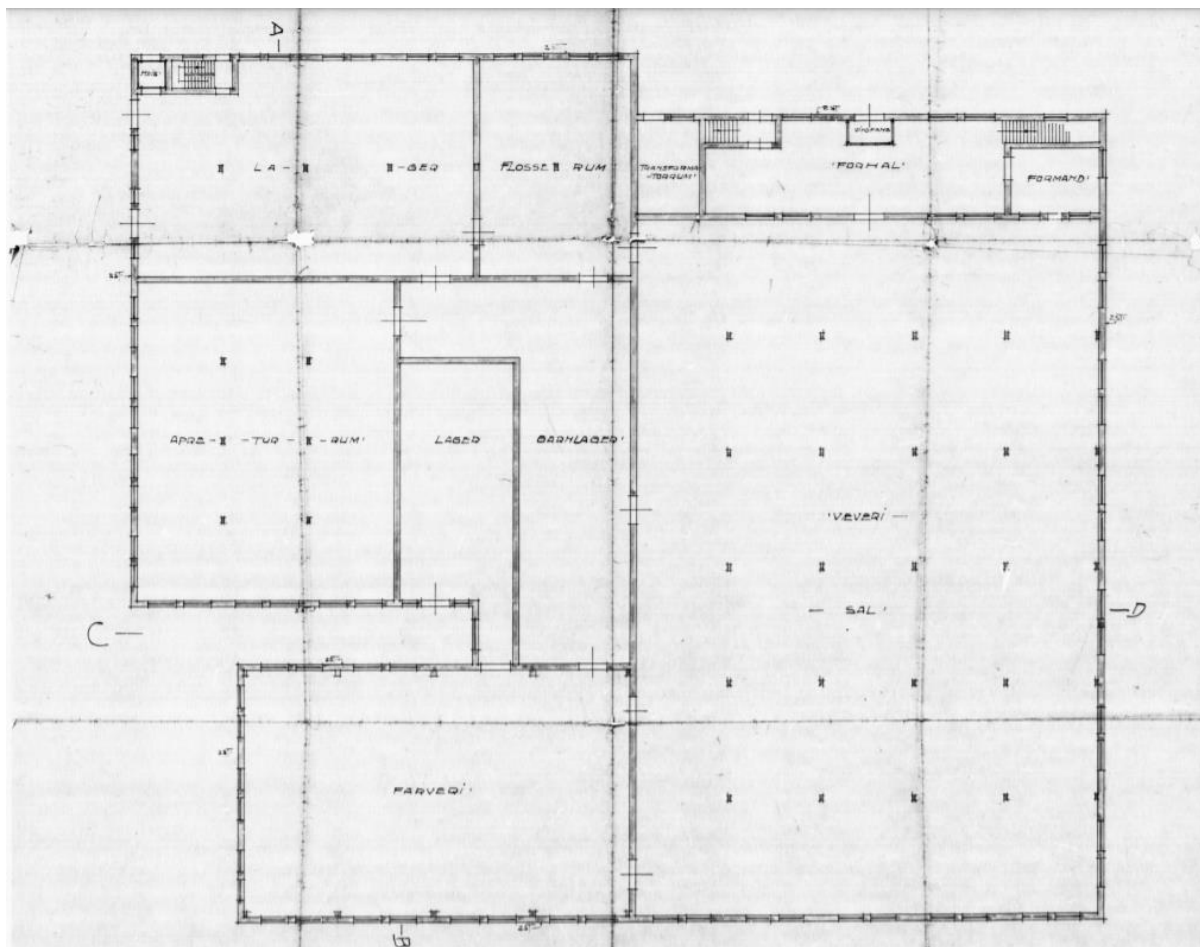
Verne vurdering

Vøien Spinderi AS Knud Graah & Co har svært høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har veveribygningen også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene. Her står de kulturhistoriske verdiene så høyt at nyere renoveringer av selve bygningsmassen ikke svekker verneverdiene.

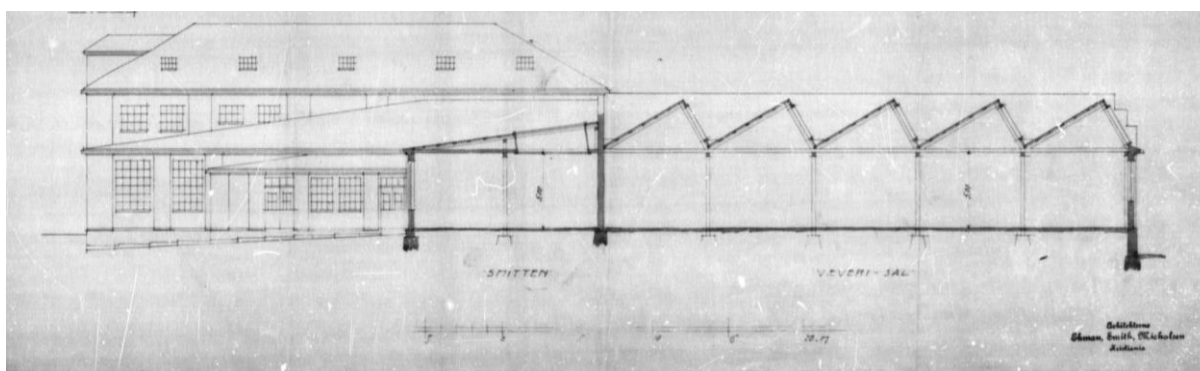
Vøien Spinderi AS Knud Graah & Co er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Det karakteristiske shedtaket i den tidligere veverisalen sett ovenfra.

Plantegning av Knud Graahs nye veveribygning fra 1912. Vi ser den store veverisalen, samt lager, farveri og andre tilknyttede rom. Formannen hadde sitt kontor plassert nær veverisalen (Plan- og bygningsetaten).

Snittegning av shedtaket, samt deler av fasaden. Vi ser arkitektenes stempel nede til venstre (Plan- og bygningsetaten).

94. Vøien Spinderi, AS Knud Graah & Co, fyrhus, Darres gate 4

Byggeår: Byggemeldt 1912

Byggherre: AS Knud Graah &

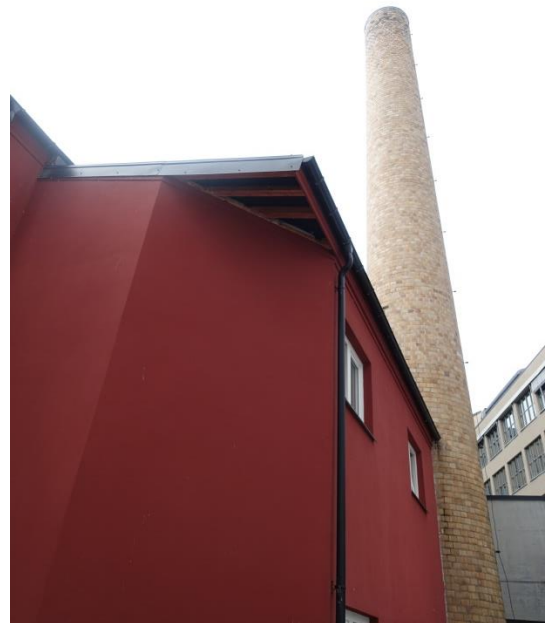
Bygningsbeskrivelse og historikk

Fyrhuset tilhørende Nedre Vøien Spinderi er en mindre bygning beliggende like sør for det store fabrikkkanlegget, ned mot elva. Fasadene er i pusset tegl, med vinduer av ulik størrelse. Høydene varierer, bygget er høyest mot øst, ut mot elva, og trapper ned bakover mot Darres gate. Den høye, karakteristiske pipen er bevart. Man fyrte med kull, og pipen var viktig for få å bort sot og røyk. Byggetegningene fra 1912 viser en underjordisk gang mellom fyrhuset og farveriet.

Vernevurdering

Fyrhuset på Vøien Spinderi AS Knud Graah & Co har høy verneverdi. Objektverdien er høy, i tillegg har bygningen også miljøverdi og kulturhistorisk verdi, som en del av de gamle fabrikkanleggene i industrimiljøet på Sagene

Fyrhuset på Vøien Spinderi AS Knud Graah & Co er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

95. Sannerbrua

Byggeår: 1914-17

Arkitekt: Oscar Hoff (1875-1942)

Beskrivelse og historikk

Selv om Sannerbrua hører til blant byens nyere broer, lå det en gammel bro her tidligere. Eldre kart viser at det så tidlig som i 1857 var anlagt en liten bro her, som bandt sammen Haugens teglverk på vestsiden med Foss teglverk på østsiden av elven. Enda litt lenger øst, ved dagens Thorvald Meyers gate, lå Sannergården, som Sannergata i 1866 fikk sitt navn etter. Sannerbrua knytter sammen Øvre Foss og Grünerløkka med nedre Sagene, nærmere bestemt Sannergata i øst og Waldemar Thranes gate i vest.

Sannerbrua er en monumental konstruksjon med store stålbuer i spenn over elven, forankret i to kraftige brokar av oppmurt, grovt tilhugget granitt. Gjennom en tønnehvelvet tunnel i hvert brokar går en vei/gangvei som følger elven under broen. Inne i disse hvelvene er det små nisjer utstyrt med spisse og skarpe smijernsornamenter, som etter sigende skulle forhindre at uteliggere og tiggere slo seg ned her. Oppå broen er det smijernsrekkverk på den midtre delen og kraftig steinrekkverk på brokarene i hver ende. Steinrekkverket markeres av små sittenisjer, to på hver side av hvert brokar. Sittenisjene støttes opp på utsiden av kraftige, fremskutte strebepilarer. Sannerbrua fremstår robust, og er utformet med stor detaljrikdom og høy kvalitet i materialbruken.

Vernevurdering

Sannerbrua har høy verneverdi, både arkitektonisk og kulturhistorisk, og også høy miljøverdi. Den er et fint eksempel på bro fra tidlig 1900-tall og en viktig del av det verdifulle industrimiljøet på Sagene.

Sannerbrua er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

96. Beierbrua

Byggeår: Broen er avmerket på Hirschs kart over Christianias Bymark fra 1795/96. I 1974 brant Beierbrua, og den ble restaurert tilbake til utseendet fra 1837 og gjenåpnet i 1985 som gangbro.

Arkitekt: Ukjent

Beskrivelse og historikk

Beierbrua er den eldste av de eksisterende Sagenebroene. Den har sitt navn fra Anders Beyer, som sannsynligvis var skredder, og som eide broen i 1671. Beierbrua er avmerket på Hirschs kart over Christianias Bymark fra 1795/96, men stavet "Weyer Broen". Senere, på Groschs og Næsers kart fra 1800-tallet, er navnet stavet både "Veier Broen", "Bejerbroen", "Beierbroen" og i 1900 "Beyerbroen". I 1837 ble broen nybygget og utvidet for kjørende trafikk. Beierbrua ble videre utvidet i årenes løp og var, frem til den moderne Vøyenbrua ble bygget i 1949, sterkt belastet med gjennomfartstrafikk. I 1974 brant Beierbrua, og den ble restaurert tilbake til utseendet fra 1837. Den gjenåpnet i 1985, da kun som gangbru. Brua er i dag en bjelkebrokonstruksjon med tre- og stålbjelker på støpejernssøyler, tredekke og smijernsrekkverk.

Beierbrua krysser Akerselva like ved Vøyenfallene og knytter sammen østre og vestre Sagene. Broløpet kobles på Sandakerveien ved Sagene skole og møter Sagveien på vestsiden av elven.

Verne vurdering

Beierbrua har høy verneverdi, både arkitektonisk og kulturhistorisk, og også høy miljøverdi. Den er et fint eksempel på bro fra tidlig 1900-tall og en viktig del av det verdifulle industrimiljøet på Sagene.

Beierbrua er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

97. Hølse-Lovisas hus, Sandakerveien 2

Byggeår: Tidlig 1800-tall

Bygningshistorikk og beskrivelse

Hølse-Lovisas hus er et lite trehus ved Akerselva, like ved Beierbrua. Huset ble antagelig bygget som sagmesterbolig tidlig på 1800-tallet, og var bebodd frem til 1990-årene. Navnet har huset fått etter figuren Hølse-Lovisa i Oskar Braatens (1881-1939) skuespill «Ungen» fra 1911. Hølse-Lovisa er den barmhjertige Mor Go'hjerta som tar hånd om fabrikkjentene som har havnet i "uløkk", altså fått barn utenfor ekteskap. Oskar Braaten skal visstnok ha uttalt i 1918 at det var dette huset han så for seg som Hølse-Lovisas hus. Selv var han oppvokst like i nærheten, i Holsts gate 1, og hans byste står ved Beierbrua, rett vis-à-vis Hølse-Lovisas hus. I 2007 ble også statuen Hølse-Lovisa av Nina Sundbye avduket i Thurmanns gate på Sagene.

Hølse-Lovisas hus ligger i skråningen ned mot Akerselva, like ved Vøyenfallene, nær industrimiljøet som Oskar Braaten gjorde kjent i sine bøker. Det er godt synlig på mange eldre fotografier av Vøyenfallene, sammen med Hjula Væveri og Vøiens Bomuldsspinderi, «Graah». Plasseringen like ved Beierbrua og elveleiet har medvirket til å gi huset status som lokalt landemerke, til tross for sin beskjedne størrelse og utseende, én etasje med tømmerkjerne, kledd med panel.

Antagelig ble Hølse-Lovisas hus bygget som sagmesterbolig, tilknyttet den såkalte Monsesagen, en av de mange sagene som har gitt Sagene sitt navn. I 1846 ble det overtatt av Tugthuset i Christiania og skal ha vært bestyrerbolig for Tugthusets stampemølle, som produserte ulltøy. Stampemester Ingebret Colberg og en stampearbeider skal ha bodd her. I 1870-årene var huset bolig for ansatte ved Foss spinderi. I folketellingen for 1875 finner vi her formann, engelskfødte William Dean (f. 1844) med hustru Marie og to sønner, foruten oppsynsmann Nils Julius Olsen (f. 1833) med hustru Maren og fem barn. Eldstedatteren Amalie Birgitte (f. 1857) er oppført som "arbejderske" ved spinneriet, som lå rett nedenfor, ved elven. Huset hadde på denne tiden adresse Fossveien 50. Etter en tid ble det tatt i bruk som lager, før Kaisa Olsen drev sin frukthandel her tidlig på 1900-tallet.

Fra 1936 bodde steinarbeider Harald Johansen i huset med sin familie. På 1970-tallet var huset bolig for unge studenter, som i pakt med tidens byfornyelsesaktivisme tok vare på huset gjennom dugnadsinnsats. Den neste til å bo i Hølse-Lovisas hus var forfatteren Sigbjørn Hølmebakk (1922-81), som etter avtale med kommunen fikk bo i huset mot å foreta den nødvendige restaurering. Hans familie ble boende til 1993. Deretter fungerte huset som som kulturhus for bydelen, med kafé og kulturtilbud som verksted, utstillinger og konserter. I 2017 ble Hølse-Lovisas hus overtatt av Arbeidermuseet.

Verne vurdering

Sandakerveien 2 har høy identitetsskapende og historisk verdi som en del av det tidligere arbeidermiljøet på Sagene. Anlegget har også en sterk og verdifull forbindelse til området gjennom Oskar Braatens skuespill «Ungen».

Sandakerveien 2 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

98. Glads mølle (Nedre Papirmølle), Sandakerveien 10A

Byggeår: 1736

Byggherre: Iver Elieson

Bygningshistorikk og beskrivelse

Glads mølle eller Glademøllen, også kalt Nedre Papirmølle, er en gammel industribygning som ligger ved Akerselvas bredd, like ved Vøyenfallene, i hjertet av industrimiljøet på Sagene. Bygningen har sitt navn fra den tidligere eieren Fredrik Glad. Møllebygningen ligger godt synlig i grøntområdet mellom Sagene skole, Sagene bad og den gamle fabrikkbebyggelsen, og er den eldste av de bevarte industribygningene langs Akerselva.

Glads mølle er en paneltømmerbygning i én etasje, med to loftsetasjer overdekket av et stort mansardtak med flere takarker. Den høye sokkeletasjen er av pusset mur og har et nyere tilbygg mot elven. Mansardtaket er typisk for 1700-tallets arkitektur, i dette tilfellet røper takets størrelse og bygningens utforming at vi har å gjøre med et industribygg. Dagens T-postvinduer er ikke originale og er trolig satt inn på slutten av 1800-tallet.

Ifølge historiske kilder ble den såkalte Nedre Papirmølle oppført i 1736 for handelshuset Collett & Leuch og kjøpmann Iver Elieson. Familiene Collett, Leuch og Elieson tilhørte Christianias velstående handelsborgerskap som slo seg opp på trelasthandelen, og hadde nære slektsbånd i flere ledd. På slutten av 1700-tallet ble driften overtatt av Frederik Glad, som ifølge Conradine Dunker hadde arvet papirmøllen i 1779 sammen med Grefsen gård. Andre kilder oppgir at møllen var under felles ledelse med Bentse Brug lenger nord helt til 1798 (fra 1748). Navnet "Glads mølle" skriver seg uansett fra Frederik Glads tid. Papirproduksjonen fortsatte helt til 1870-årene, hvorpå bygningen ble overtatt av Hjula Væveri i 1880. Da ble det anlagt en kraftstasjon i underetasjen med overføring av strøm til fabrikken på den andre siden av elven.

Møllebygningen har hele tiden vært benyttet til håndverksproduksjon. Fram til 1958 ble det blant annet produsert grammofonplater i bygget. Deretter flyttet trykkeriet F. J.

Stenersen A/S inn. Først leide de av kommunen, men i 1980 kjøpte firmaet møllebygningen, og restaurerte den i 1992. De holder fremdeles til i gamle Glads mølle i dag.

Verne vurdering

Glads mølle har svært høy verneverdi som den eldste bevarte industribygningen langs Akerselva. Den har høy arkitektonisk og kulturhistorisk verdi, og også identitetsskapende verdi for Sagene som strøk, og for Oslo som industriby.

Glads mølle ble i 1967 fredet etter kulturminneloven og er oppført på Gul liste.

99. Boligblokk, Sandakerveien 10 B-T

Byggeår: 1936

Arkitekt: Ernst Motzfeldt, Leif Wiersholm

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sandakerveien 10 B-T er et stort boligkompleks i funksjonalistisk stil, som fyller et helt kvartal i Marcus Thranes gate/Sandakerveien. Den buede fløyen kalles på folkemunne «bananblokken». Arkitekturen er variert, med tårnmotiver på hvert hjørne; det høyeste mot grøntområdet ved Akerselva har syv etasjer og tilbaketrukket balkong i toppetasjen. De ulike fløyene er på fem etasjer, noen av dem har brannbalkonger som strekker seg langs hele fasaden, et typisk trekk for funksjonalismens arkitektur. Opprinnelig var gatefasadene spekket, men de har blitt pusset i nyere tid.

Sandakerveien 10 inneholder 141 leiligheter. 69 1-roms, 52 2-roms og 20 3-roms. Et vesentlig prinsipp for boligbygging i mellomkrigstiden var lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Dette sto sentralt også i Sandakerveien 10. Alle leilighetene fikk kjøkken og bad, og gården ble utstyrt med sentralvarmeanlegg, sentral varmtvannsforsyning og maskinvaskerier i kjelleren. Soppelnedkast i oppgangen var en stor hygienisk forbedring, som fikk søppel og rotter vekk fra bakgården. Alle overflater i trapperom og øvrige fellesområder fikk materialer som var lette å holde rene, som glatt mur og terrazzo. Trapperommene hadde overlysvinduer.

I 1940, da gården var nesten ny, var det en overvekt av beboere med håndverkeryrker på adressen. Eksempler er elektriker, rørlegger, klinker, tapetserer, pølsemaker og garver. Vi finner også flere drosjesjåfører, flere bud og en postmann. Flere jobber som bygningsarbeidere, på jernbanen og på ulike verksteder. Kuriøst nok bodde også hovslager Erling Andersen i første etasje i oppgang H. Fremdeles var det hester i bybildet i Oslo.

Vernevurdering

Sandakerveien har høy verneverdi som en god representant for mellomkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området, og i kraft av sin fremtredende plassering langs Marcus Thranes gate og Akerselva.

Sandakerveien 10 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Sandakerveien 11 fotografert ca. 1940, da gården var nesten ny. Legg merke til butikken på hjørnet. (Foto: Ukjent/Oslo Museum).

100. Våningshus, Sandakerveien 8A-D

Byggeår: ca. 1860-tallet

Byggherre: Ukjent (i 1860-årene hørte kortfabrikanten Henrik Christiansen til her)

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sandakerveien 8 er et trehus i to fulle etasjer og loft, og en u-formet bakbygning i to etasjer. Begge bygningene har saltak. Hovedhuset er oppført i tømmer, har utvendig panelkledning og grunnmur i naturstein. Fasadene er enkle, med vinduer av empiretype. Inngangen ligger mot bakgården. Bakbygningen er delvis oppført i tømmer og delvis i bindingsverk. Fasadene er enkle, med asymmetrisk plasserte vinduer.

De to trehusene i Sandakerveien 8 har mye til felles med den øvrige forstadsbebyggelsen i tre på Sagene, som ligger vest for elva. Der er det imidlertid et stort, helhetlig trehusmiljø, mens Sandakerveien 8 nå ligger omringet av murgårder og funkisbygg. Huset har gjennom tidene hatt mange ulike eiere og beboere. I 1915 ble det sendt inn tegninger for «forandring av våningshus». Det ser ut til at det gjelder uthusbygningen. Der var det i den ene fløyen stall, boder og vognskjul i 1.etasje, høyloft og loftsrom i 2.etasje. I den andre fløyen var det beboelsesrom, tre værelser i 1.etasje, med trapp opp til 2.etasje som inneholdt tre værelser og kjøkken.

I 1935 var Sandakerveien 8 eid av Ringnes bryggeri. Det bodde 3 sjåfører på adressen, Paul Andersen, Rolf Bergersen og Harald Aaby. Antagelig var disse ansatt på bryggeriet. I hovedbygningen finner vi dessuten tre frøkner, en reisende, antagelig innen handel, og en malersvenn med frue. I uthusbygningen bodde i tillegg til den ene sjåføren, en vaktmester, og ytterligere en frøken, Klara Stenholm. Huset er i dag fremdeles i bruk som bolig.

Verne vurdering

Sandakerveien 8 har høy verneverdi som en del av den eldre forstadsbebyggelsen knyttet til det gamle arbeiderstrøket på Sagene. Huset er en svært viktig del av kulturmiljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Sandakerveien 8 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Sandakerveien 8 i 1936. Bak er nr.11 under bygging. (Foto:Fritz Holland/Oslo Museum).

101. Sagene folkebad, Sandakerveien 3

Byggeår: 1899-1900

Arkitekt: Hagbarth Schytte-Berg

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagene folkebad var det tredje offentlige folkebad som ble bygget i Kristiania, etter Torggata og Enerhaugen. Det eldste badet hadde ikke basseng, men karbad og dusjbad, et viktig hygienetiltak i en bydel der svært mange leiligheter manglet bad og skikkelige vaskemuligheter. I 1926 ble Sagene bad utvidet med en svømmehall som den deler med Sagene skole. Denne kom til samtidig som skolen fikk et nybygg og var den første skolesvømmehallen i Oslo. Svømmehallen ble finansiert med midler fra Brændevinssamlags legat.

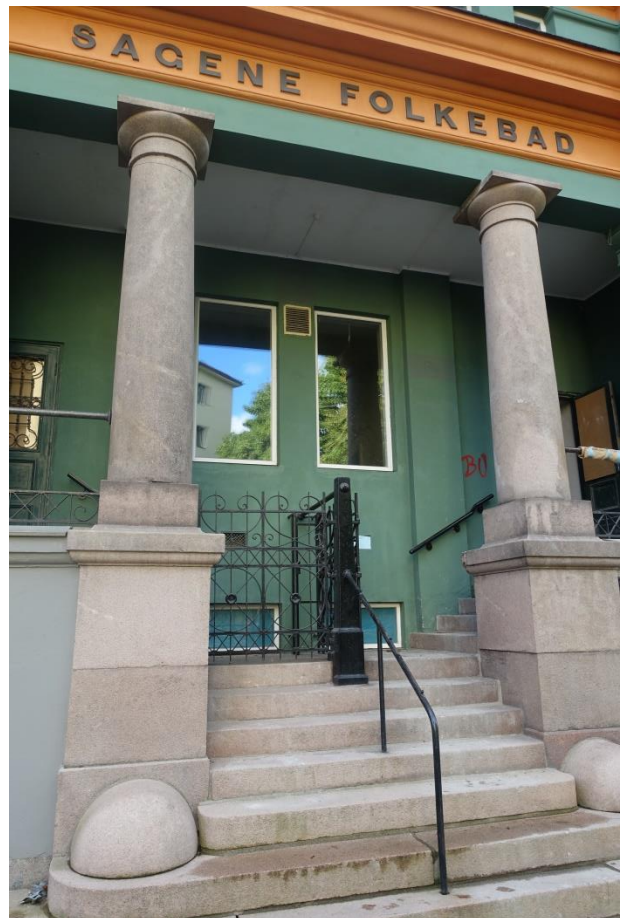
Sagene bad er en bygning i én hovedetasje, samt høy sokkeletasje og en liten loftsetasje. Badet er oppført i pusset tegl. Fasaden er lang og utpreget horisontal, med gradvise sprang mot inngangspartiet i midten, som er markert med to kraftige søyler. Inngangspartiet har smijernsport og trapper opp til høyre og venstre, som vitner om at badet ble bygget med separate avdelinger for kvinner og menn. Innvendig hadde badet garderober, dusj og karbad og badstue, alt for både menn og kvinner. På taket stod det tidligere en høy skorstein.

Svømmehallen fra 1926 har 12,5 meters basseng, hvelvet tak, flisgulv og malt dekor på veggene. Den er i dag restaurert tilbake til opprinnelig utseende. Som ledd i restaureringen ble også fasadene tilbakeført til opprinnelig fargesetting. Vinduene i fasaden er skiftet i nyere tid. Badet ble stengt for publikum i 2000, og er i skrivende stund (mars 2020) fremdeles stengt. Planer om gjenåpning av badet foreligger.

Verne vurdering

Sagene bad har svært høy verneverdi, både arkitektonisk, sosialhistorisk og badehistorisk. Det har høy egenverdi som svømmehall, men også som en viktig offentlig bygning på Sagene, og i sammenheng med skoleanlegget og kulturmiljøet på Sagene for øvrig.

Sagene folkebad ble i 1996 fredet etter kulturminneloven og er oppført på Gul liste.

Svømmehallen da Sagene bad var nytt i 1926. Bildet under viser stupeopplæring i badet. Året er ukjent, men vi vet at instruktør var Sagene skoles hovedlærer Jacob Naadland. (Begge foto: ukjent/Oslo Byarkiv).

102. Sagene skole, Biermannsgate 2, eldste bygning

Byggeår: 1860-1861 – påbygget og utvidet i 1881, gymsal/overlærerbolig oppført 1871
Byggherre: Christiania kommune
Arkitekt: Jacob Wilhelm Nordan, G.A.Bull

Bygningsbeskrivelse og historikk

Sagene skole er en tidligere folkeskole, nå barne- og ungdomsskole, som ligger rett øst for Akerselva, nær industribebyggelsen på Hjula og Graah, og nær Ringnes bryggeri. Den er blant Oslos eldste i to henseende: Den første allmueskolen på Sagene ble opprettet allerede i 1741, og dagens murbygning i 1861 er en av byens første moderne murskoler etter innføringen av Sunnhetsloven i 1860.

De store barneflokkene på Sagene gjorde opprettelse av skole nødvendig alt fra tidlige tider, og allmueskolen fra 1741 var den aller første som ble opprettet i Aker. Sagene skolekrets vokste i takt med innbyggertallet, og i 1796 ble skolen delt i to, Østre og Vestre Sagene. Østre holdt til i Sandakerveien 3, mens Vestre Sagene skole hadde tilhold i Maridalsveien 78, Biermannsgården, frem til skolen i 1806 ble flyttet litt lenger opp i veien, til nr. 84. Her var den frem til 1848. Fem år tidligere, i 1843, var også en Nordre Sagene skole blitt opprettet, og elevtallene fortsatte å vokse, i sammenheng med den økende industrien som førte til mange nye beboere i strøket. Sagene var i 1859 blitt innlemmet i Kristiania, og det ble bevilget penger av Bykassen til bygging av ny skole. Da nybygget sto ferdig i 1861, erstattet det både Vestre og Østre Sagene skole, samt Grünerløkkens skole. Elevene ved Nordre Sagene ble flyttet til Storo skole, som den gang lå i Aker. Det var imidlertid ikke slutt på elevtilstrømningen og den nye skolen ble snart for liten. I 1880 ble bygningen forlenget og påbygget til tre fulle etasjer, slik den ser ut i dag, etter tegninger av arkitekt J.W. Nordan. Skolen hadde sitt høyeste elevtall i 1882 med 1710 elever.

Den for sin tid svært moderne skolebygningen på Sagene var tegnet etter nye, pedagogiske prinsipper. Elevene skulle ikke lenger flokke seg sammen i ett enslig klasserom, på tvers av alder og kjønn. Sagene ble bygget kjønnsdelt, som de fleste byskoler fra 1860 og framover mot 1900.

Den opprinnelige skolebygningen skilte seg fra forløperen Møllergata ved at den hadde et dobbelt trappeløp, ett for hvert kjønn og var delt vertikalt i to med egne klasserom for gutter og jenter. Det midterste klasserommet kunne brukes fleksibelt ved behov. Skolen var organisert etter det såkalte avdelingsskoleprinsippet der klasserommene var gruppert rundt trappeoppgangene og ikke hadde korridorer. Ved utvidelsen fikk skolen separate trapperom for hvert kjønn og bygningen fremsto nærmest som to ulike avdelingsskoler som lå inntil hverandre. Også skolegården var delt i to. Heller ikke nå fikk bygningen korridorer og alle klasserom hadde direkte utgang til trapperommene.

Den opprinnelige teglsteinsbygningen fra 1860 var helt symmetrisk, med et fremspringende midtparti som stilmessig var inspirert av middelalderen, tilsvarende Møllergata skoles opprinnelige bygninger. Fasadene var upusset. Da skolen ble utbygget i 1880, fikk den et helt annet uttrykk. Bygningsvolumet ble nesten fordoblet og skolen ble fullt utbygget i tre etasjer. Nye stilidealer hadde vunnet frem. Skolen fremsto nå som et monumentalt og utpreget horisontalt anlegg i modifisert italiensk nyrenessansesstil.

Den samme skjebnen led også den kombinerte gymsalen og overlærerboligen som ble oppført i 1871 etter tegninger av stadsarkitekt G.A. Bull. Den ble utvidet og fikk pussede fasader i likhet med privetbygningene, men ble revet i forbindelse med oppføringen av nybygget i 1926.

Skolen var også i noen år etter at nybygget sto ferdig brukt som lærerskole for reform-pedagogikken, kalt den «frisinnede lærerskole» kontra de kristne alternativene.

Verne vurdering

Sagene skoles eldste bygning har svært høy verneverdi som et av de eldste skolebyggene i Oslo og som en del av det viktige kulturmiljøet på Sagene. Verdien knytter seg både til det skolehistoriske, det sosialhistoriske, det kulturhistoriske og det byhistoriske.

Sagene skole ble i 1996 fredet etter kulturminneloven og er oppført på Gul liste.

103. Sagene skole, Biermanns gate 2, nyeste bygning

Byggeår: 1922- 1926

Arkitekt: Harald Aars

Byggherre: Oslo kommune

Bygningsbeskrivelse og historikk

Den nyeste bygningen på Sagene skole ble oppført på 1920-tallet, etter at skolen stadig trengte mer plass til alle sine elever. Samtidig ble Sagene folkebad utvidet og fikk svømmebasseng. Den nye skolebygningen og badet danner en U-form rundt skolegården, og ligger med fasader mot Sandakerveien og Holsts gate.

Da Byarkitekt Harald Aars tegnet den nye skolebygningen, var det helt andre pedagogiske prinsipper som gjaldt enn i 1861 og ved utvidelsen av skolen på 1880-tallet. Etter 1.verdenskrig var dessuten privatskolene i Oslo for det meste avviklet, og kommunenes mål var å kunne tilby god undervisning og gode fasiliteter for alle byens barn, ikke bare de i vest som kunne betale for det. En følge av dette var at nye skolebygg på byens østkant, som Sagene og Hersleb, ble svært påkostet, med kunst og utsmykninger og hygieniske tiltak, som bad og helseavdeling med lege og tannlege. Skolebarnas helse var viktig. På Sagene ble skolens uteområde opparbeidet med gressplen, trær, trapper, skulpturer og leskur. Den nye bygningens fasader er i mønstermurt rød tegl. Stilen er preget av både nordisk nybarokk og nyklassisisme, med mange forseggjorte detaljer. Tidens beste krefter innfor interiørdesign og billedhuggerkunst bidro til prosjektet. Interiørspesialisten Carsten Lien og billedhugger Rasmussen var ansvarlige for utsmykningen.

Undervisningen var også fornyet siden 1861. Den kjente reformpedagogen Anna Sethne (1872-1961) var Sagene skoles overlærer 1919-38. Hun innførte arbeidsskoleprinsippet «learning by doing», ikke bare på Sagene, men i norsk skole for øvrig. Sagene var forsøksskole for den nye arbeidsskole-pedagogikken. Med støtte fra skoleinspektør Bernhof Ribsskog sørget Sethne for at heimstadelære ble et sentralt fag i småskolen, og stilskrivning og tegning ble tillagt stor vekt og ble knyttet opp mot en friere tilnærming til fagstoffet også i storskolen. Anna Sethne sto for en undervisningsform som løste opp de gamle,

strengte klasseromsstrukturene der læreren underviste mens elevene satt tause. Det ble vanlig med gruppearbeid, man innførte skoleavis og sandkasse, nye flyttbare stoler og bord kom inn i klasserommene, og elevene begynte å delta aktivt i undervisningen. Forsøkene med leseundervisning på Sagene skole førte til at det første folkeskolebiblioteket i Norge med lesetue for elevene ble opprettet. Sagene skole var en pionér i skoleutviklingen i Norge. Den var den første skolen i Oslo med svømmebasseng, og var sammen med Hersleb skole fram mot 1945 ansett som kommunens flaggskip innen skolepolitikken. En byste av Anna Sethnes utført av Emil Lie ble avduket i skolegården i 1952.

Verne vurdering

Sagene skoles nyeste bygning har svært høy verneverdi både arkitektonisk, skolehistorisk, sosialhistorisk og byhistorisk. Den er en viktig del av det verdifulle kulturmiljøet på Sagene.

Sagene skole ble i 1996 fredet etter kulturminneloven og er ført på Gul liste.

104,105,106. Ringnes Bryggeri, Thorvald Meyers gate 2-4

Byggeår: 1877, arkitekt for utvidelser og nybygg i de senere år har vært Astrup og Hellern A/S

Byggherre: Ringnes & Co

Bygningsbeskrivelse og historikk:

Ringnes bryggerier ble etablert i 1877 av brødrene Amund (1840-1907) og Ellef Ringnes (1842-1929), samt konsul Axel Heiberg. Bryggeriet ble aksjeselskap i 1900, og i 1978 gikk bryggeriet inn som datterselskap i Nora Industrier AS. Fra 1988 var Ringnes navn på hele konsernets øl- og mineralvanndivisjon. Virksomheten ble flyttet til Gjelleråsen i 2001, og store deler av bryggerieiendommen er i dag konvertert til boliger.

Selv om bryggerivirksomheten på Sagene har opphørt, er de eldste bygningene bevart. Dette omfatter hovedbygningen mot Thorvald Meyers gate, med høy fabrikkpipe, klokketårn og hovedport med karnapp, samt en administrasjonsbygning på tre etasjer. Bak denne igjen ligger Festsalen som ble innredet i 1930-32 i det som opprinnelig var en stallbygning. Festsalen ble dekorert av Per Vigeland, som både malte veggmaleriene og tegnet søylenes mosaikker. Interiøret fremstår som unikt og svært spesielt. Her fortelles historien om Ringnes' fremvekst og Ringnes-brødrenes engasjement i Fram-ferdene ledet av Nansen.

De tre bygningene er oppført i rød tegl med høye gavlfasader og buede vinduer. Rød, eksponert tegl var vanlig på industribebyggelsen fra 1800-tallet.

Verne vurdering:

De gamle bygningene på Ringnes bryggeri har høy verneverdi. De vitner om mer enn 120 års bryggeri- og industrihistorie til et av landets aller største bryggerier. Bryggeribygningene er også en vesentlig del av industri- og kulturmiljøet ved Sagene og Akerselva.

De eldste delene av bryggeriet samt en eldre mur langs Biermannsgate er avsatt som hensynssone for bevaring av kulturmiljø i gjeldende regulering og er oppført på Gul liste.

107. Ringnes, ny bebyggelse. Thorvald Meyers gate 6,8,10,12,14,16, Sannergata 6, Toftes gate 15, 17,19,21,23

Byggeår: 2007-2009

Arkitekt: Arcasa arkitekter

Byggherre: Ringnes Park DA

Bygningsbeskrivelse og historikk

I 2001 stanset Ringnes sin bryggeriproduksjon i Thorvald Meyers gate, og flyttet virksomheten til Gjelleråsen. En del av den eldste bygningsmassen ble bevart, mens øvrige bryggeribygninger ble revet. Det ble i stedet oppført boligblokker på tomten, samt et kombinert bolig- og forretningsbygg mot Sannergata. Her ligger også Ringen kino, som tok navn etter den tidligere kinoen Ringen, som lå på Carl Berners plass fram til 1988.

108. Boligblokk, kontorer, Thorvald Meyers gate 5,7,9,11

Byggeår: 1966-68

Arkitekt: Eirik Eikrann

Byggherre: OBOS/AS Grønlandsgården

Bygningsbeskrivelse og historikk

Thorvald Meyers gate 5,7,9 og 11 består av en boligblokk og et kontorbygg, beliggende mellom Akerselva og Ringnes bryggeri, like nedenfor Sagene skole.

Boligblokken har adresse Thorvald Meyers gate 5 og ble oppført for OBOS. Innflytning skjedde i november/desember 1966. Den er omtalt som «høyhus» i byggesakspapirene og har enkelt utformede fasader med platekledning, der vinduer og balkonger følger samme mønster. Balkongene er plassert i rekker under hverandre. Det er flest 1-romsleiligheter i blokken, hele 105 stykker, alle med bad og kjøkken. Det er også 25 3-roms og 29 2-romsleiligheter i bygningen. Fasadene ble rehabilitert i 2013, og er et fint eksempel på rehabilitering av et bygg fra 60-tallet der man har klart å ta vare på det opprinnelige arkitektoniske uttrykket, selv om man har oppgradert.

Kontorbygget har adresse Thorvald Meyers gate 7,9 og 11 og består av tre høye volumer som hviler på et lavt, langstrakt volum. I underetasjene på vestfasaden er det butikklokaler. Også kontorbyggets fasader er platekledde, med repetitive vindusrekker i alle etasjer.

Vernevurdering

Thorvald Meyers gate 5,7,9 og 11 har verneverdi som et gode eksempler på bolig- og kontorbygg fra 1960-tallet. Byggene er karakteristiske og er lite endret siden byggeår.

Thorvald Meyers gate 5,7, 9 og 11 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

109. Ringnes' villa, Biermanns gate 6

Byggeår: 1889

Arkitekt: Harald Olsen

Byggherre: Amund Ringnes

Bygningsbeskrivelse og historikk

Ringnes' villa i Biermanns gate ble oppført for bryggerieier Amund Ringnes. Fram til 1937 var den bolig for bryggerimesteren (senere driftsbestyreren) ved bryggeriet. Den fikk selvsagt en svært representativ utforming, med dekorerte fasader og stort hageanlegg. Selve villaen er i to etasjer med kjeller og loft. Den har valmet tak tekket med lappheller i skifer. Hovedfasaden er symmetrisk utformet med midtrisalitt og støpejernsveranda. Kortveggene har tre akser med enkle vindusnisjer, der noen har veggdekorasjoner i sgraffitto. De øvrige dekorative arkitekturelementene på fasaden er utført i upusset tegl, og disse står tydelig frem mot de pussede flatene. Mellom første og andre etasje er det border med keramiske fliser. Andre elementer, som overdekning og veranda, er i støpejern. Muren mot Vogts gate er bygget opp etter de samme prinsippene som bygningen, og har en særegen karakter.

På eiendommen står et uthus som også har vært vognremisse. Det ble oppført i 1889, også etter tegninger av Harald Olsen. Bygningen er i halvannen etasje, og har fasader i en blanding av tegl og puss. Stilistisk sett er både hovedbygningen og uthuset komponert med motiver fra renessanse, barokk og gotikk. Begge viser også en viss påvirkning fra industriarkitekturen i området.

Allerede i 1917 ble Ringnes' villa solgt av arvingene til Ringens bryggeri; likevel fortsatte den å være bolig for bryggerimesteren. I 1937 ble villaen kommunalt ungdomshjem, og senere akuttinstitusjon for ungdom.

Verne vurdering

Ringnes' villa har høy verneverdi, både arkitektonisk og kulturhistorisk. Verneverdiene er knyttet til Ringens bryggeri, og den øvrige industribebyggelsen på Sagene. Den har også egenverdi som en god representant for bestyrervillaer fra perioden.

Ringnes' villa er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

110. Våningshus, «Legeboligen» Biermanns gate 4

Byggeår: 1877

Byggherre: Laurits Jensen

Arkitekt: Ukjent/Murmester: Conrad Johnsen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Biermanns gate 4 ble oppført som bolig for Sagenes bylege Laurits Jensen. Det er i to etasjer, bygget i tegl med pussede fasader og har et lavt valmtak. Fasadene er nøkterne, uten dekor. Mot bakgården er det et trappetårn.

Da huset var nytt var planløsningen lik i 1.-og 2.etasje. Tegningene forteller oss dessverre ingenting om de ulike rommenes opprinnelige funksjon, men hver etasje hadde tre større værelser mot gaten, og tre mindre mot bakgården. Uthuset hadde stall, vognremisse, bryggerhus, vedbod og to priveter (utedoer). Av tegninger fra 1924 får vi vite at kjøkkenet lå mot bakgården. Samme år ble det gjort endringer i begge etasjene, to kammers mot gårdsplassen ble slått sammen til ytterligere et kjøkken. I uthuset ble det lagt inn enda ett privet. Først i 1954 fikk man to vannklosetter i huset, riktignok i kjelleren. Først i 1978 fikk man WC i husets 2.etasje. Dette ble lagt inn i forlengelsen av entreen, inntil trapperommet.

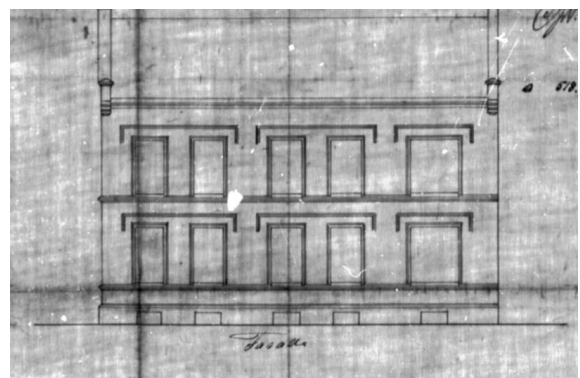
Biermanns gate 4 ligger som nærmeste nabo til Sagene skole, og huset var i 1940 eid av kommunen. En vaktmester, Henry Olsen, bodde da i 1.etasje, kanskje var han skolens vaktmester? I samme etasje bodde også en kelner, en frøken og en assistent. I 2.etasje bodde en fullmekting og en sporveisarbeider, mens musiker Peder Tidesen og hans hustru Jenny bodde på loftet.

Pr. mars 2020 holder Blå Kors til i bygningene, der de driver Blå Kors, Barnas stasjon, Oslo, med ulike tilbud til barn og foreldre.

Verne vurdering

Biermanns gate 4 har høy verneverdi som en del av den eldre bebyggelsen i Sagene, og dens tilknytning til industrien. Den opprinnelige bruken som legebolig for strøkets bylege styrker verdien. Huset er en viktig del av det helhetlige miljøet og har høy kulturhistorisk verdi.

Biermanns gate 4 er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven og er ført på Gul liste.

Fasadetegning av Biermanns gate 4 fra 1876 (Plan- og bygningsetaten).

111,112. Sagene Festivitetslokale, Holsts gate 1-3

Byggeår: 1896- 1897

Byggherre: A/S Sagene Festivitetslokale

Arkitekt: Chr. Reuter

Bygningsbeskrivelse og historikk

Holsts gate 1 og 3 består av to bygninger, en forbygning i tre etasjer og en frittliggende bakbygning i to etasjer. Anlegget har gjennom sin mangesidige bruk alltid hatt en viktig plass i Sagene-beboernes bevissthet.

Opprinnelig var det bevertningssted i de to nederste etasjene i forbygningen. Bakbygningen, som etter hvert fikk et eget husnummer, nr.3, ble kalt «Afrika» og ble brukt som varieté – og teaterlokale, med friluftscene om sommeren. «Afrika» er kjent fra Oscar Braatens folkelivsskildringer.

Nordre Arbeiderforening holdt også til i Holsts gate 1 og 3. Det var en Høyre-forening startet opp med hjelp fra lokale arbeidsgivere. Tiltak i foreningens regi skulle hjelpe arbeidere til å bli fullverdige og systemlojale statsborgere, arbeidsgivere til å beholde full kontroll i bedriftene, og Høyre til å erobre den politiske makten, selv under et system med alminnelig stemmerett.

1908-16 var bakbygningen forsamlingslokale, for Kristiania Indremisjon, «Emmaus» og Lilleborg menighetshus. Lilleborg kirke flyttet så inn, fra 1917-66. Det var også tidlig på 1900-tallet hvilehjem for slitne mødre på adressen. Fra 1967 ble Holst gate 3 Lilleborg fritidsklubb og Ungdommens Mediesenter. Lokalene har også vært brukt som selskapslokaler og øvingslokale og konserthus for Torshovkorpset og Sagene janitsjarkorps. Bygningen gjennomgikk en omfattende rehabilitering i perioden 2011-15, og kalles nå «Sagene Festivitetshus».

Man ser allerede på gatefasade at Holsts gate 1 ikke er noen vanlig murgård. Den dominerende midtrisalitten gir bygningen et staslig preg og skiller den fra de mer nøkterne boligårdene omkring. Også forseggjorte vindusomramninger og en kraftig konsollgesims understreker bygningens spesielle bruk.

Stilmessig kan Holsts gate 1 karakteriseres som en blanding av barokk og jugend. Vi finner ikke så mange trekk av jugend i andre bygårds-fasader i området, så også her skiller bygningen seg ut.

Bakbygningen i Holsts gate 3 er enklere utformet. Den er i to etasjer, med fasader i pusset tegl og saltak.

Verne vurdering

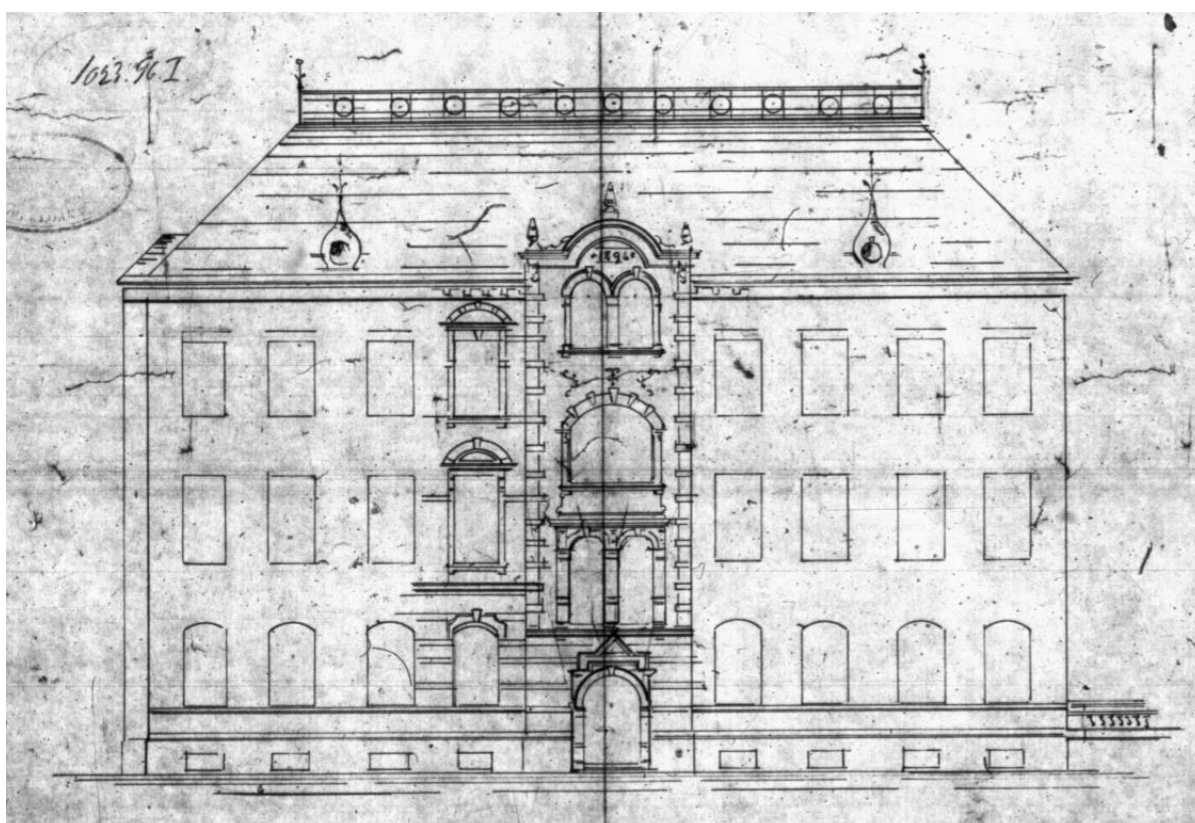
Holsts gate 1-3 har høy verneverdi, både arkitektonisk, kulturhistorisk og sosialhistorisk. Den er en viktig institusjon i arbeidermiljøet på Sagene, og er nært knyttet opp mot den verdifulle indutribesbyggelsen på Sagene for øvrig.

Holst gate 1 og 3 er regulert til spesialområde bevaring etter Plan- og bygningsloven og ført på Gul liste.

Første skoledag etter frigjøringen feires med korps og faner i 1945, utenfor Holsts gate 1. (Foto: ukjent/Oslo Byarkiv).
Under: Ffasadetegning av Holsts gate 1 fra 1896 (Plan- og bygningsetaten).

113. Murgård, Holsts gate 9

Byggeår: 1898

Byggherre: Østre Aktiebageriets Byggekomité

Arkitekt: Oskar Dehkes/hos arkitekt Kristen Rivertz

Bygningsbeskrivelse og historikk

Holsts gate 9 er en murgård i tre etasjer, i pusset tegl med valmtak. Fasadene er sparsomt dekorert og avsluttes av en gesims med tannsnitt. Opprinnelig var det bakeri i gårdens 1.etasje, og den 30 meter høye teglsteinspipen stammer fra bakeritiden. I samme etasje var det opprinnelig to butikklokaler til, et av dem på hjørnet. For øvrig var det leiligheter i gården.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Holsts gate 9 var av den enklere sorten. Den hadde fire leiligheter i 2. og 3.etasje, en 1-roms, stue og kjøkken, de øvrige 2-roms, med kjøkken, stue og et værelse. Kjøkkenet lå mot bakgården, de øvrige rommene mot gate. Dette var den vanlige planløsningen. De representative rommene lå fremst i leilighetene. I bakgården sto et lite uthus som inneholdt privet (utedo) med tre plasser.

I 1913 var gården eid av Sagene østre aktiebakeri, som altså hadde sitt lokale i 1.etasje. Her drev også frøken J. Kværner kolonialhandel og frøken Emilie Nerbye drev syforretning. I 2.etasje bodde ingeniør Thorolf Andersen og hans frue Anna, som jobbet som jordmor, samt skotøyhandleren A. H. Onsum, smeden Amund Arnesen, og veveren Anna Olsen. Vi får gå ut fra at Anna jobbet på en av fabrikkene i nærheten. I 3.etasje bodde Oscar Olsen, mekanisk arbeider og Håkon Onsum, veiarbeider, i hver sin husholdning. Bryggearbeider Gulbrand Thoresen delte leilighet med Osvald Thoresen, som arbeidet som kjører. Enten brødre, eller far og sønn. I den siste leiligheten bodde Jacob Knudsen, forhenværende rodemester, og Ellef Knudsen, mekanisk arbeider.

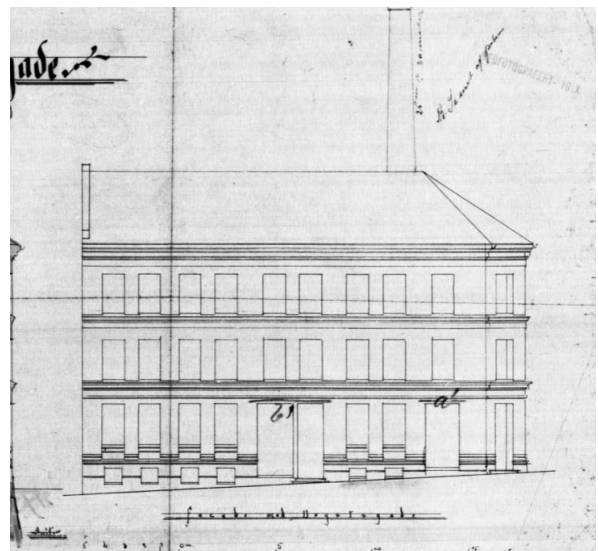
Som de fleste andre murgårder fikk Holsts gate 9 gradvis bedre standard. I 1933 ble det lagt inn vannklosetter i gården. Disse ble installert i trappeoppgangene, en i hver etasje. Senere har

det blitt utført ulike oppgraderinger gjennom årenes løp.

Verne vurdering

Holsts gate 9 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, samt høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Holst gate 9 er regulert til spesialområde bevaring etter Plan- og bygningsloven og er oppført på Gul liste.

Fasadetegning av Holsts gate 9 fra 1895. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn vindusutformingen på murgårdstegningene (Plan- og bygningsetaten).

114. Verksted, Vogts gate 26

Byggeår: Ukjent, bygninger på tomten kan sees på flyfoto fra 1937.

Bygningsbeskrivelse og historikk

Vogts gate 26 er et L-formet næringsbygg som ligger delvis tilbaketrukket på tomten. Vi kjenner dessverre ikke bygningshistorikken i detalj, men det har vært ulik virksomhet på tomten, og bygget er nok endret i flere omganger.

I 1920 sto det en mindre bygning her, som ble brukt til vedopplag. På flyfoto fra 1937 kan vi se en bygning som ikke har ulik form som den som står der i dag. Dette stemmer godt med en tegning fra 1945, sendt inn i forbindelse med oppsetting av nytt gjerde mot Vogts gate. I 1963 ble det søkt om «Utvidelse av bilverksted». Søker var «Lilleborg bilverksted». Plan-tegningene viser noe ganske tilsvarende dagens situasjon. Nybygget som var planlagt er bygningen som i dag ligger mot gaten. Den store, åpne verkstedhallen lå der allerede, tilbaketrukket, også som i dag. Vi kan da kanskje slutte at verkstedhallen er fra ca. 1930 og gatebygget fra ca. 1963. Mye kan imidlertid ha skjedd, av både på- og ombygginger, som ikke er dokumentert i byggesaksarkivene. I 1985 ble det søkt om påbygg på mellombygget mellom gatebygg og lagerhallen.

Mange ulike virksomheter har holdt til i Vogts gate 26 i årenes løp.

Verne vurdering

Vogts gate 26 har en viss verneverdi som et eldre industribygg i strøket. Bygningene har kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

115. Murgård, Holsts gate 10

Byggeår: 1877

Byggherre: P. Pedersen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Holsts gate 10 er en murgård i tre etasjer, oppført i pusset gråsteinsmur. Den har enkelt utformede fasader med en horisontal trekning i andre etasje, en enkel gesims og vindusomramminger. Inngangen til bygningen ligger mot Holsts gate. Mot nord, på fasaden mot Vogts gate, er det et forretningslokale som opprinnelig var en melkebutikk. Det var også tidligere et butikkløkal på hjørnet. I bakgården ligger det et uthus. Det er svært modernisert og det er derfor dessverre vanskelig å fastslå uthusets alder.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Holsts gate 10 var av den enklere sorten. Flere av leilighetene var små, kun kjøkken og værelse. Kjøkkenet lå mot bakgården, værelset og eventuelt stue mot gaten. Hjørneleiligheten var den største, den hadde både stue og to værelser, i tillegg til kjøkkenet. I bakgården sto et uthus (vi vet ikke om det er uthuset som står der i dag) med bryggerhus, vedskjul og privet (utedo) med hele åtte plasser.

I 1913 drev fru Anna Eriksen melkehandel i 1. etasje i Holsts gate 10. Hun bodde sammen med sin mann Christian, forhenværende lagerarbeider. Blant andre beboere finner vi flere fabrikkarbeidere og en veverse. Mange andre håndverksyrker var representert: snekker, stenhugger, klinker, korkskjærer, hvidtgarver og forgylder. Mange står oppført med den generelle betegnelsen «arbeider». Det bor også en kontorist i gården, en melkekjører, og Ole Hansen, også han arbeider, med sine fem barn. Olaf og Trygve, som også er arbeidere, Harald, som er formann, Hartvig, som står oppført som «mekanisk arbeider» og til slutt datteren, frøken Josefine, som arbeider som ekspeditrise.

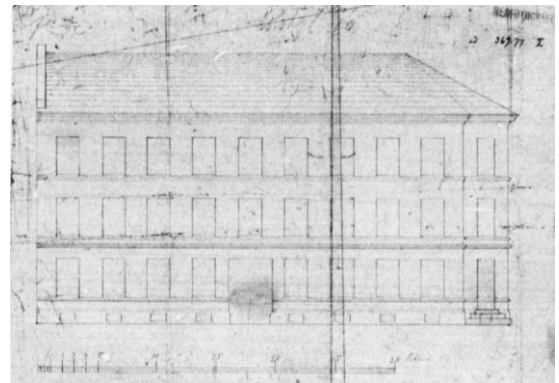
Som de fleste andre murgårder fikk Holsts gate 10 gradvis bedre standard. I 1936 ble det lagt inn vannklosetter i gården. Disse ble installert i trappeoppgangene. I 1973 ble butikkløkalet på

hjørnet endret fra kolonialforretning til beboelse.

Vernevrdering

Holsts gate 10 har både arkitektonisk og bygningshistorisk verdi. I tillegg har den miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Holst gate 10 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Fasadetegning av Holsts gate 10 fra 1877. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn vindusutformingen på murgårdstegningene (Plan- og bygningsetaten).

116. Murgård, Holsts gate 8

Byggeår: 1877

Arkitekt: Ch. Pedersen

Byggherre: P. Pedersen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Holsts gate 8 er en murgård i tre etasjer, oppført i pusset gråsteinsmur. Gatefasaden er enkelt utformet, med horisontale trekninger og gesims. I bakgården ligger det en garasje for fire biler, oppført tidlig på 1960-tallet.

Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Holsts gate 8 var av den enklere sorten. Leilighetene var små, med kjøkken mot bakgården og oppholdsrom mot gaten. Noen av leilighetene hadde et ekstra værelse. I uthuset i bakgården lå utedoen, den hadde hele åtte plasser.

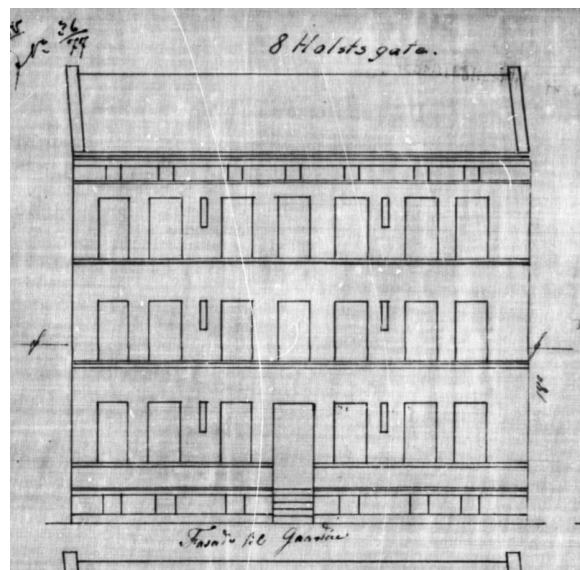
I 1913 var gården preget av beboere fra arbeiderklassen. Vi finner blant annet. Jacob Müntz, bokbinder, Ant. Ulriksen, smed, med sønnene Ulrik, tobakkarbeider, og Eugen, skotøiarbeider, og Wilhelm Eriksen, kjører. Flere kvinner var også bosatt på adressen, blant annet Ragna Kaardsen, syerske, frøken Mathilde Larsen, linsømmerske, og enken Sofia Andersen.

Som de fleste andre murgårder fikk Holsts gate 10 gradvis bedre standard. I 1939 ble det lagt inn vannklosetter i gården. Disse ble installert i trappeoppgangene, en i hver etasje. To av leilighetene måtte ofre litt av stuearealet for å få dette til.

Verne vurdering

Holsts gate 8 har både arkitektonisk og bygningshistorisk verdi. I tillegg har den miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Holst gate 8 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Fasadetegning av Holsts gate 8 fra 1877. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn vindusutformingen på murgårdstegningene (Plan- og bygningsetaten).

117. Kristiania Folkebank, Holsts gate 6

Byggeår: 1892-1893

Byggherre: Kristiania Folkebank

Arkitekt: Olaf Boye

Bygningsbeskrivelse og historikk

Holsts gate 6 er en murbygning som ble oppført som Kristiania Folkebanks Afdeling 3. Kristiania Folkebank ble etablert i 1888, og hadde fra begynnelsen av tillatelse gjennom kongelig resolusjon til å drive utlånsvirksomhet for byens mindre bemidlede borgere. Banken fikk etter hvert en rekke kontorer i Kristiania, og var blant de bankene som kom godt fra Kristianiakrakket i 1899. Filialene gikk under fellesbetegnelsen "Stampen", og ble ellers kalt Lånekontoret.

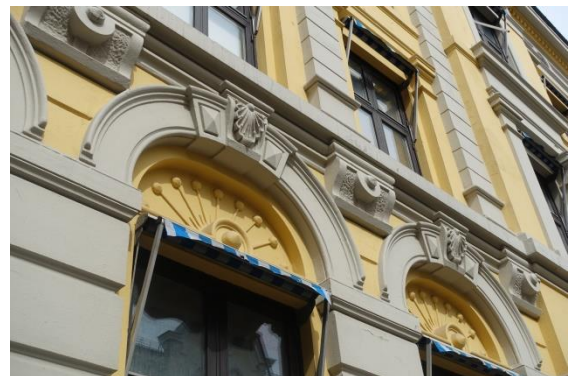
Afdeling 3 besto i 1900 av banklokaler, kontorer og lager. Afdelingens forvalter, Rasmus Rønnestad, var den eneste beboeren på adressen, han bodde i en leilighet i 3. etasje med sin familie. Bankbygningen skiller seg klart fra de øvrige, tradisjonelle murgårdene i strøket, med sin rike fasadedekor. Det er ikke tvil om at vi her har å gjøre med en viktig bygning. Gatefasaden har en streng arkitektonisk utforming ordnet symmetrisk på hver side av fasadens midtrisalitt. Den er rikt utsmykket, sokkeletasjen med markant tyngre uttrykk enn de øvrige – kvaderpuss og buer med bufelt med skjellmotiv over vinduene. I 2. og 3. etasje er vinduene bundet sammen i par over hverandre med pilastre. Løftets runde ventilvinduer er synlige under gesimsen, som er markert med tannsnitt. Stilmessig kan man si at bygningen henter inspirasjon fra romersk renessanse.

I 1961 ble Kristiania folkebank fusjonert med Kristiania Hypotek- og Realkreditbank, og Lånekontoret har fulgt med i de senere fusjonene som Andresens Bank, Kreditkassen og til sist Nordea. I dag holder både beboere og bedrifter i Holsts gate 6. Gjennom årenes løp har bygningen gjennomgått mange innvendige endringer og oppgraderinger. I 1959 ble det lagt inn vannklosett, riktignok i uthusbygningen i bakgården. Senere ble det lagt inn WC i hovedbygget, men vi kjenner ikke årstallet for dette.

Vernevurdering

Holsts gate 6 har høy verneverdi, både arkitektonisk, bygningshistorisk og kulturhistorisk, som en viktig offentlig bygning oppført i et av Oslos arbeiderstrøk. Den har høy miljøverdi, både knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene, og som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse - selv om den ikke er en tradisjonell murgård.

Bygningen er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Christiania Folkebank ca.1880-90. (Foto: Thorkel Jens Thorkelsen/Oslo Museum).

118. Murgård, Holsts gate 4 A-B / C-D (bakbygning)

Byggeår: 1877

Byggherre: O. Eriksen

Arkitekt: O. Eriksen

Bygningsbeskrivelse og historikk

Holsts gate 4 er en murgård på tre etasjer, oppført i pusset tegl. Fasadene er sparsomt dekorert med få detaljer. Muligens har den hatt noe mer dekor, men mange murgårder fikk fasadene «skrellet» på 1960- og 70-tallet. Loftet ble utbygget i 1991. I bakgården ligger en bygning som først ble oppført som stall for seks hester i 1899. Senere ble den brukt som verksted, før den på 1980-tallet ble gjort om til boder og fellesrom for beboerne. I 2013 ble bakgårdsbygningen bygget om til boliger.

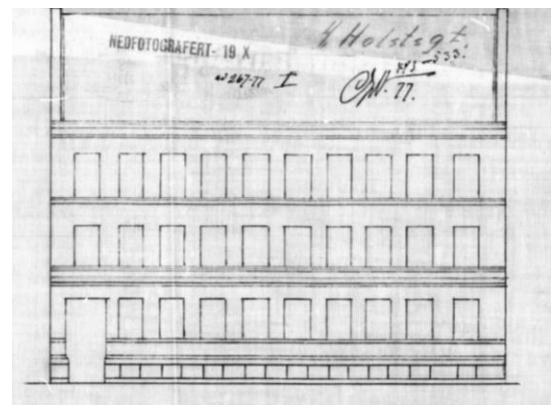
Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Holsts gate 4 var av den enklere sorten. Leilighetene var små, med kjøkken mot bakgården og stue og for noen et ekstra værelse mot gaten. Bakgårdsbygningen rommet også priveten (utedoen). Denne hadde hele ti plasser på rad ved siden av hverandre. I 1959 fikk gården vannklosetter. Disse ble innredet i kjelleren. Først på 1980-tallet kom det WC i gården for øvrig.

I 1913 bodde det mange arbeidere i gården. En jobbet på bryggeri, en annen på fabrikk. Vi vet ikke hva slags. Noen står oppført kun som «arbeider». Det bodde blant annet også en melkekjører på adressen, en murer, og en pakker. Sistnevnte, Alert Finstad, bodde i 2. etasje med sine to voksne barn, en sønn, som kun er kalt K. Han arbeidet som tegner. Datteren Helene var ekspeditrise. I samme etasje bodde enkefru Josefine Johannessen. Hennes to voksne sønner arbeidet som henholdsvis vognmann og fabrikkarbeider.

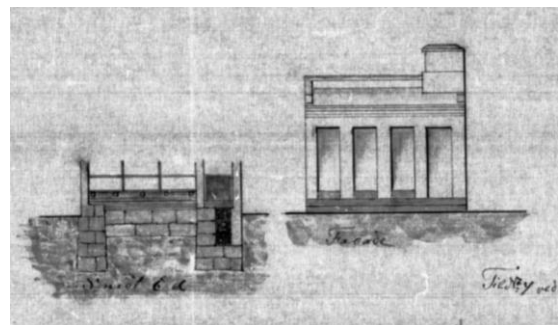
Verne vurdering

Holsts gate 4 har både arkitektonisk og bygningshistorisk verdi. I tillegg har den miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse. Gården har også kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Holst gate 4 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Fasadetegning av Holsts gate 4 fra 1877. Det var vanlig at arkitekten ikke tegnet inn vindusutformingen på murgårdstegningene. Under tegning av priveten (utedoen), datert 1894 (Plan- og bygningsetaten).

119. Murgård, arbeiderbolig, Holsts gate 2 A-B

Byggeår: 1876

Byggherre: Ch. Knudsen

Arkitekt: N.S.D. Eckhoff

Bygningsbeskrivelse og historikk

Holsts gate 2 er en murgård i tre etasjer, oppført som arbeiderbolig. I 1. etasje var det opprinnelig femten små butikklokaler, «basarer», samt ett større på hjørnet. At det opprinnelig har vært en mengde dører på gateplan er fortsatt godt lesbart i fasaden. Forfatteren Oscar Braaten flyttet til gården som seksåring i 1887, og bodde her fram til 1899.

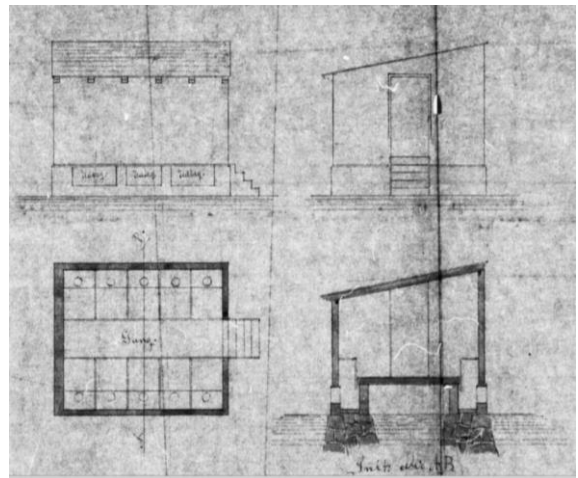
Murgårdene er typiske for Oslo, og ble oppført over hele byen, både i øst og vest. Størrelsen på leilighetene, utformingen av disse, og også utforming av fasadene med utsmykning, varierte utfra hvor i byen gårdene ble oppført. Ettersom Holsts gate 2 var en arbeiderbolig, var alle leilighetene små. Det ser ut til at hver kun besto av kjøkken og stue. Tegningene viser tre leiligheter i 1. etasje, i tillegg til alle butikkene, og hele ni små leiligheter i de øvrige etasjene. Priveten (utedoen) lå i bakgården, og hadde så mye som ti plasser.

Gjennom årenes løp har Holsts gate 2 gjennomgått mange endringer. Leilighetene har blitt slått sammen og bygården fremstår i dag som en vanlig murgård, med leiligheter av normal størrelse. I 2012-13 ble det montert balkonger på fasaden mot bakgård.

Verne vurdering

Holsts gate 2 har høy verdi, både arkitektonisk og bygningshistorisk, og er særlig viktig i kraft av sin tidligere funksjon som arbeiderbolig, i tillegg til at Oscar Braaten har bodd her. Gården har også høy miljøverdi, som en del av Oslos homogene, eldre murgårdsbebyggelse, og høy kulturhistorisk verdi knyttet til industri- og arbeiderhistorien på Sagene.

Holst gate 4 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Tegning av utedoen i Holsts gate 2 fra 1876 (Plan- og bygningsetaten).

120. Hybelhus, Sandakerveien 11 A-C

Byggeår: 1936

Arkitekt: Einar Engelstad

Bygningsbeskrivelse og historikk

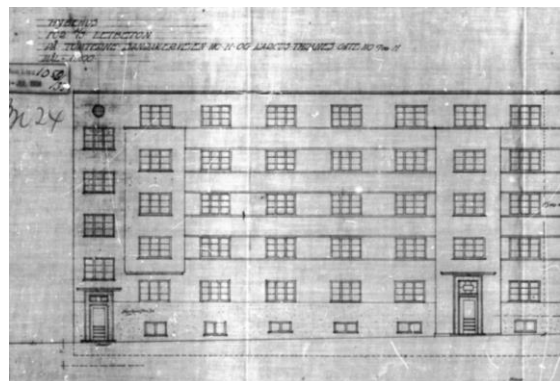
Sandakerveien 11 er en boligblokk i fem etasjer i funksjonalistisk stil. Konstruksjonen er i jernbetong, fasadene er pusset. Bygningen har noen markante, arkitektoniske elementer, som det inntrukne hjørnet, de buede hjørnebalkongene, og risalittene over inngangsdørene mot Marcus Thranes gate.

Et vesentlig prinsipp for boligbygging i mellomkrigstiden var lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Sandakerveien 11 er et godt eksempel på dette. Riktignok er bygningen oppført som hybelhus, med 95 små hybler, men disse fikk både sentralvarmeanlegg og sentral varmtvannsforsyning. Vinduene er store, trefags, og slipper inn godt med lys. Fellesbad og vannklosetter var plassert midt i bygningen i alle etasjene. I kjelleren var det dessuten fire gassfyrte bryggerhus for klesvask, og egne vaskerom i hver etasje for småvask. Vaktmesterleiligheten lå 1. etasje, her var det også et rom for pakkeinlevering. Søppelnedkast i oppgangen var en stor hygienisk forbedring, som fikk søppel og rotter vekk fra bakgården.

Verne vurdering

Sandakerveien har verneverdi som en god representant for mellomkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området.

Sandakerveien 11 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Utsnitt av fasadetegning av Sandakerveien 11 fra 1930-tallet (Plan- og bygningsetaten).

121. Hybelhus, Marcus Thranes gate 13

Byggeår: 1937

Arkitekt: Einar Engelstad

Bygningsbeskrivelse og historikk

Marcus Thranes gate 13 er en boligblokk i fem etasjer i funksjonalistisk stil. Konstruksjonen er i jernbetong, fasadene er pusset. Bygningen har noen arkitektoniske elementer på gatefasaden, som de to risalittene, og balkongene i tilknytning til disse.

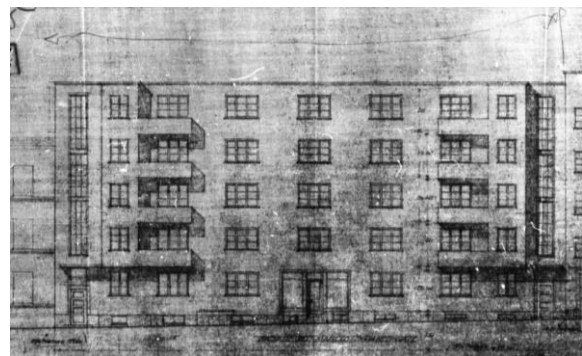
Et vesentlig prinsipp for boligbygging i mellomkrigstiden var lyse, sunne leiligheter, med gode sanitære forhold. Marcus Thranes gate 13 er et godt eksempel på dette. Riktignok er bygningen oppført som hybelhus, med 64 små hybler med tekjøkken, men alle leilighetene fikk sentralvarmeanlegg og store vinduer som ga godt lys. Søppelnedkast i oppgangen var en stor hygienisk forbedring, som fikk søppel og rotter vekk fra bakgården.

I 1.etasje lå det opprinnelig en melkebutikk. Den ble i 1940 drevet av Agathe Bjørnstad. Arkitekt Engelstad detaljtegnet innredningen, som besto av solide materialer som var lette å rengjøre. Dette var helt i tråd med tidens fokus på god hygiene. Gulvet var flislagt og disken, samt skap og hyller var i glass og marmor.

Verne vurdering

Marcus Thranes gate 13 har verneverdi som en god representant for mellomkrigstidens boligarkitektur. Den har også miljøskapende verdi i sammenheng med andre bygårder i området.

Marcus Thranes gate 13 er oppført på Gul liste som kommunalt listeført.

Utsnitt av fasadetegning av Marcus Thranes gate 13 fra 1930-tallet (Plan- og bygningsetaten).

122. Boligblokk, Vogts gate 10 og 28

Byggeår: 1989-91

Byggherre: Oslo Byfornyelse A/S

Arkitekt: 4B Arkitekter A/S

Bygningsbeskrivelse og historikk

Vogts gate 10 er en boligblokk i syv etasjer. Den ligger på hjørnet Vogts gate/Marcus Thranes gate og danner sammen med tvillingbygget Vogts gate 28 fondmotiv mot Christian Michelsens gate, og inngangsportal til Marcus Thranes gate. Ring 2 har flere slike markørbygg, f.eks. i Griffenfeldts gate, og i Christian Michelsens gate mot Carl Berner. Vogts gate 10 og 28 viderefører dermed et byplanmessig grep som er typisk for Ring 2.

Vogts gate 10 og 28 er støpt i betong. Fasadene er kledd i rød og gul tegl. Stilen har elementer av postmodernisme, særlig fasadeavslutningen av midtpartiet, og den lille balkongen med et langt spir. Spiret forsterker tårnfølelsen. Samtidig er fasadene ganske tradisjonelle i sin utforming og spiller godt sammen med omkringliggende bebyggelse. F.eks. er trefagsvinduene i hovedfasaden ganske like vinduene i funksjsgårdene like ved siden av.

De to blokkene i Vogts gate ble oppført for Ungbo, som hjelper unge å få seg et sted å bo. Leilighetene er små, noen med kombinert stue og kjøkken, samt bad, og et ekstra soverom. Alle har boder utenom leilighetene. Under blokkene er det garasjer, men med et begrenset antall plasser.

Verne vurdering

Vogts gate 10 og 28 har verneverdi som gode eksempler på godt tilpasset bebyggelse i strøket. Nr.28 ligger utenfor Byantikvarens avgrensning av Sagene kulturminnegrnlag, men dette bygget må likevel tas med, som tvillingbygget til nr.10. Begge blokkene har også egenverdi, både arkitektonisk, som fine representanter på boligbygg fra sin tidsepoke, og kulturhistorisk, som bygg oppført av Oslo Byfornyelse i eldre strøk, og som Ungbo-boliger.

Vogts gate 10 og 28 er ført på Gul liste som kommunalt listeført.

123. Arkeologisk funn, Sannergata

Datering: 2800-2400 f.Kr

Funnopplysninger

I et sandtak ved Sannergata er det gjort to funn av økser fra steinalderen. Det nøyaktige funnstedet er ikke fastsatt. Den ene øksa er av typen båtøks eller stridsøks, mens den andre øksa er en flintøks. Funnstedet ble dessverre ikke arkeologiske undersøkt, og vi vet derfor lite om hva øksefunnene representerer. Funnet av en båtformet stridsøks er imidlertid særlig interessant. Den nordiske stridsøkskulturen (2800–2400 f.Kr.) er oppkalt etter denne typen våpenøkser, som ofte er funnet i mannsgraver fra perioden. Stridsøkskulturen var en utløper av den europeiske snorkeramiske kulturen, og utenom de polerte øksene i basalt (inspirert av kobberøkser fra Sørøst-Europa) er viktige gjenstander keramikk med snordekor, arbeidsøkser av flint og lange flintspisser. Gravformene er ofte enkeltgraver med gravgods som økser og keramikk.

Stridsøkskulturen knyttes til jordbruk, men om dette kulturuttrykket var et resultat av innvandring eller indre utvikling har vært et debatttema i arkeologien i over hundre år. En teori er at stridsøksfolket innførte det indoeuropeiske språket i Norden. Arkeologiske funn kan tyde på at stridsøksfolket i mindre grad enn den samtidige traktbegerkulturen var bofaste, og at de beveget seg over store avstander med beitedyr.

Vernestatus

Alle arkeologiske funn fra før 1537 er automatisk fredet.

Stridsøks funnet ved Sannergata

VEST

KARTNR	ADRESSE	INFORMASJON	DATERING	VS	K-ID
1	Kingos gate 3	Murgård	1894	KL	163523-1
2	Vøyensvingen 1,3,5	Boligblokk, funkis/nyklassisme	1929-30	KL	163156-1
3	Lofotgata 1	Murgård	1901-06	KL	163042-1
4	Vøyensvingen 7	Boligblokk	2007	KL	269751
5	Claus Riis' gate 2	Boligblokk, etterkrigsmodernisme	1951	PBL	163424-1
6	Claus Riis' gate 4	Boligblokk, etterkrigsmodernisme	1949	PBL	163257-1
7	Vøyensvingen 11	Boligblokk, funkis	1949	PBL	162986-1
8	Vøyensvingen 13,15,17,19	Boligblokk, etterkrigsmodernisme	1954	PBL	163405-1
9	Vøyensvingen 19B	Boligblokk	1972-81	PBL	163846-1
10	Vøyensvingen 21	Boligblokk, etterkrigsmodernisme	1953	PBL	169346-1
11	Maridalsveien 90	Boligblokk, etterkrigsmodernisme	1945-49	PBL	163376-1
12	Maridalsveien 86B	Forstadsbebyggelse i tre	16-1700	PBL	162858-1
13	Maridalsveien 86A	Murgård	1856	PBL	162881-1
14	Maridalsveien 84	Forstadsbebyggelse i tre	1982	PBL	163316-1
15	Maridalsveien 82	Forstadsbebyggelse, lite murhus	1859	PBL	163899-1
16	Maridalsveien 78	Arkeologisk funn	VT	F	128223-1
17	Maridalsveien 78	Biermannsgården	1700 ca	VF	86135-1
18	Maridalsveien 76	Forstadsbebyggelse i tre	16-1700	PBL	163483-1
19	Maridalsveien 72, 74	Tilpasset forstadsbebyggelse	1983	KL	269772
20	Maridalsveien 68,70	Forstadsbebyggelse	16-1700ca	PBL	164446-1
21	Maridalsveien 64	Boligblokk, funkis	1932	PBL	163880-1
22	Maridalsveien 62B,C	Murgård	1903	PBL	163047-1
23	Lofotgata 4	Murgård	1901	PBL	163321-1
24	Maridalsveien 60	Murgård	1901	PBL	164097-1
25	Maridalsveien 58	Leiegård i tre	1856	PBL	164669-1
26	Maridalsveien 56	Arbeiderbolig	1858,93	PBL	164194-1
27	Maridalsveien 54	Murgård	1894	PBL	164343-1
28	Maridalsveien 52B	Murgård	1890	PBL	164246-1

29	Maridalsveien 52	Murgård	1891	PBL	164065-1
30	Maridalsveien 50	Murgård	1890	PBL	164009-1
31	Maridalsveien 48	Murgård	1882,1963	PBL	163063-1
32	Maridalsveien 46	Arkeologisk funn	SA	?	128983-1
33	Maridalsveien 46	Murgård	1893	PBL	163181-1
34	Kingos gate 1	Murgård	1892	KL	163796-1
35	Waldemar Thranes gate 84	Murgård	1879	KL	165278-1
36	Maridalsveien 45	Arbeiderbolig	1876	PBL	165549-1
37	Maridalsveien 47A,B	Murgård, verksted	1898	PBL	165387-1
38	Maridalsveien 49A,B,C,D,E	Murgård	1898	PBL	164988-1
39	Maridalsveien 51	Boligblokk	1993-94	KL	269753
40	Maridalsveien 59	Boligblokk, funkis	1940	KL	163788-1
41	Maridalsveien 61	Boligblokk	1983	KL	269759
42	Maridalsveien 63 A,B,C,D	Tilpasset forstadsbebyggelse	1983	KL	269777
43	Maridalsveien 65	Forstadsbebyggelse i tre	1856	PBL	164453-1
44	Maridalsv.67, Våghalsen 1,3,5,7,9	Tilpasset forstadsbebyggelse	1983	KL	269774
45	Maridalsveien 69A,B,C	Tilpasset forstadsbebyggelse	1983	KL	269771
46	Maridalsveien 71A,B,C	Tilpasset forstadsbebyggelse	1983	KL	269773
47	Maridalsveien 73	Løkkegården	1850ca	PBL	164195-1
48	Sagveien 34,36	Arbeiderbolig	1853	PBL	164195-3
49	Maridalsveien 75	Våningshus	1861	PBL	164626-1
50	Sagveien 28	Murgård, Apotekergården	1869-70	PBL	165168-1
51	Sagveien 26	Leiegård i tre	1851	PBL	165208-1
52	Våghalsen 14	Murgård	1886	PBL	164517-1
53	Våghalsen 12	Boligblokk, tilpasset bebyggelse	1983	KL	269757
54	Våghalsen 2,4,6,8,10	Tilpasset forstadsbebyggelse	1983	KL	269779
55	Sagveien 24	Lohrbauers villa	1871-72	PBL	164550-1
56	Sagveien 18	Leiegård	1845-47	PBL	164092-1
57	Sagveien 14	Bolig, senere verksted	1860	PBL	164917-1

58	Sagveien 14B-F	Tilpasset forstadsbebyggelse	1993	KL	269760
59	Sagveien 16	Vinger-stuen	1800 ca	PBL	164765-1
60	Sagveien 12	Våningshus	1855	PBL	164530-1
61	Sagveien 10B	Tilpasset forstadsbebyggelse	1984	PBL	163589-1
62	Sagveien 10	Våningshus	1848-49	PBL	164564-1
63	Sagveien 8	Arbeiderbolig «Brenna»	1848	PBL	164608-1
64	Sagveien 1,3,5,7,9,11,13,15,17,19	Boligblokker	1979,2007		

INDUSTRI

KARTNR	ADRESSE	INFORMASJON	DATERING	VS	K-ID
65	Maridalsveien 89	Simonstuen – Postmakerløkken	1850 ca 1903,08,46	PBL	164552-1
66	Maridalsveien 91	Kontorbygning	1986	KL	269756
67	Maridalsveien 87B	Arbeiderbolig, kontorbygg	1858,2010	PBL	164197-5
68	Maridalsveien 87B	Gamle Sagene brannstasjon	1860 ca	PBL	164197-6
69	Maridalsveien 87	Farveri, industribygning	1850 ca,1912	PBL	164747-18
70	Maridalsveien 87	Nedre Vøyen gård	1780-83	PBL	164197-1
71	Maridalsveien 87	Schou kledefabrikk, prod.lokale	1873	PBL	164197-2
72	Maridalsveien 87	Nedre Vøyen mølle, kontor, lager	1850,1977-85	PBL	164197-3
73	Maridalsveien 87	Nedre Vøyen mølle, fløy	1828,1850	PBL	164197-4
74	Maridalsveien 85	Hjula nye veveri	1889	PBL	164747-13
75	Maridalsveien 85	Hjula veveri, lager	1886 ca	PBL	164747-15
76	Maridalsveien 85	Hjula nye veveri, turbin,lysanlegg	1889	PBL	164747-14
77	Sagveien 23F	Hjula veveri, kjelehus	1887 ca	PBL	164747-12
78	Sagveien 23C	Industribygning	1880 ca	PBL	164747-5
79	Sagveien 23C	Verksted	1877 ca	PBL	164747-6
80	Sagveien 23D,E,G	Pakkhus, arb.bolig, uthus	1857,1867	PBL	164747-1

81	Sagveien 23C	Hjula veveri, pakkhus	1867	PBL	164747-7
82	Sagveien 23	Arkeologisk funn	JA,MA	F	129087-1
83	Sagveien 23C	Hjula veveri	1855,1873	PBL	164747-11
84	Sagveien 23C	Hjula veveri, fargerri, maskinhus	1857-73,1974	PBL	164747-17
85	Sagveien 23C	Hjula veveri, sørfløy	1857-73,1974	PBL	164747-16
86	Sagveien 23C	Industribygning	1875ca	PBL	164747-8
87	Sagveien 23B	Hjula veveri, bestyrerbolig	1600/1850-56	PBL	164747-9
88	Sagveien 23A	Hjula veveri, kontorbygning	1873	PBL	164747-10
89	Sagveien 21E	Vøiens bomuldssp. bestyrerbolig	1845	PBL	165381-2
90	Sagveien 21	Graahs spinderi	1860-97	PBL	165381-1
91	Mølleparken 6	Nyere kontorbygning	1984-87	PBL	165381-3
92	Mølleparken 4	Nyere kontorbygning	1976-88		
93	Mølleparken 2	Nedre Vøyen spinderi	1912-55	PBL	165701-1
94	Darres gate 4	Neder Vøyen spinderi, fyrhus	1912ca	PBL	165701-4
95	Sannerbrua	Bro	1917	PBL	166113-1
96	Beierbrua	Bro	1837,1985	KL	164064-1

ØST

KARTNR	ADRESSE	INFORMASJON	DATERING	VS	K-ID
97	Sandakerveien 2	Hønse-Lovisas hus	1800-25	PBL	165116-1
98	Sandakerveien 10A	Glads mølle	1736	F	86157-1
99	Sandakerveien 10B-T	Boligblokk, funkis	1936	KL	165254-1
100	Sandakerveien 8A-D	Våningshus, uthus	1860ca	PBL	165552-1
101	Sandakerveien 3	Sagene bad	1899-1900	F	86163-3
102	Biermanns gate 2	Sagene skole, eldste bygg	1861,1880	F	86163-1
103	Biermanns gate 2	Sagene skole, nyeste bygg	1922-26	F	86163-2
104	Thorvald Meyers gate 2,4,6,8	Ringnes bryggeri, produk.lokaler	1877	PBL	163862-1

105	Thorvald Meyers gate 2D	Ringnes bryggeri, kontorvilla	1877	PBL	163862-5
106	Thorvald Meyers gate 2C	Ringnes bryggeri, festsal	1877	PBL	163862-6
107	TMG 6,8,10,12,14,16 Sannergata 6, Toftes gate 15,17,19,21,23	Ringnes, ny bebyggelse	2007-09		
108	Thorvald Meyers gt 5,7,9,11	Boligblokk, kontorer	1966-68	KL	269780
109	Biermanns gate 6	Ringnes' villa	1889	PBL	165475-1
110	Biermanns gate 4	Våningshus «Legeboligen»	1877	PBL	165231-1
111	Holsts gate 1	Sagene festivitetslokale	1896-97	PBL	165554-1
112	Holsts gate 3	Sagene festivitetslokale	1896-97	PBL	165554-1
113	Holsts gate 9	Murgård	1898	PBL	165848-1
114	Vogts gate 26	Verksted	1930ca		
115	Holsts gate 10	Murgård, uthus	1877	KL	165466-1
116	Holsts gate 8	Murgård	1877	KL	165329-1
117	Holsts gate 6	Kristiania Folkebank	1893-93	KL	165678-1
118	Holsts gate 4A,B,C,D	Murgård	1877	KL	165443-1
119	Holsts gate 2A,B	Murgård, arbeiderbolig	1876	KL	165905-1
120	Sandakerveien 11A,B,C	Hybelhus, funkis	1936	KL	270889
121	Marcus Thranes gate 13	Hybelhus, funkis	1937	KL	270890
122	Vogts gate 10, 29	Boligblokker	1989-91	KL	269749 269750
123	Sannergata	Arkeologisk funn	2800-2400 f.Kr.	F	128869

KS- Kulturminnestatus

F – Fredet

PBL – Regulert til bevaring

KL – Kommunalt listeført

K-ID – Kulturminne-ID, ID-nummer i www.kulturminnesok.no

Litteraturliste

- A/S Knud Graah & Co 1921: *A/S Knud Graah & Co og A/S Vøiens Bomuldsspinderi 1846-1921*. Oslo.
- Aslaksby, Truls: *"Hva arkivene forteller om gamle hus på Sagene"* i St.Hallvard nr.4/1978. Oslo.
- Aslaksby, Truls og Krogstad, Morten 1979: *Ta vare på Oslo. Byen vår i tekst og bilder*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Byantikvaren 1991: *Kulturminner langs Akerselva. Akerselva miljøpark. Rapport fra KmAs prosjektarbeid 1987-1990*. Byantikvaren. Oslo.
- Byantikvarens prosjektkontor 1987: *Akerselva miljøpark, Prosjektrapport nr.15. Sagveien 8 "Arbeiderbolig for Nedre Vøien Spinneri"*. Oslo.
- Byantikvarens prosjektkontor 1990: *Akerselva miljøpark, Prosjektrapport nr.34. Sagveien 11 A/S Knud Graah & Co – Vøien Spinderi*. Oslo.
- Foreningen til Norske Fortidsminnemerker bevaring og Selskapet for Oslo Byes vel 1978: *Sagene bevaringsområde*. Oslo.
- Hoel Malmstrøm, Kari 1982: *Fabrikk og bolig ved Akerselva. Et industrimiljø på 1800-tallet*. Norsk Teknisk Museum. Oslo.
- Hofflund, Peder Daniel og Nyquist, Joar (red.) 1945 (?): *Oslo Gårdkalender nybygg 1925-1945*. Fredhøis forlag A/S. Oslo.
- Moland, Tallak 2011: *Historien om Akerselva gjennom de siste 400 år*. Christiania forlag. Oslo.
- Myhre, Jan Eivind: *«Industristedet Sagene – en historisk skisse»* St.Hallvard nr.4/1978. Oslo.
- Roede, Lars 2016: *Historisk atlas over Oslo. Gamle kart forteller*. Pax forlag A/S. Oslo.
- Oslo kommune 1955: *Saneringsmodne strøk. Materialsamling*. Oslo.
- Røde, Gro (red.) 2000/2013: *Livet langs elva. Oslohistorie fra Sagene – Torshov – Bjølsen – Iladalen – Sandaker – Åsen*. Bydel Sagene-Torshov. Oslo.
- Sagenegruppa: *"Hvorfor bevare"* i St. Hallvard nr.4/1978. Oslo.
- Sandvik, Einar (red.) 1979: *Oslo Bolig og Sparelag OBOS 50 år for tryggere hjem*. OBOS. Oslo.
- Solhjell, Svein: *"Bygningsmiljøet på Sagene – bevaringsplanens historiske bakgrunn"* i St.Hallvard nr.4/1978. Oslo.
- Fortidsminneforeningen og Oslo Byes Vels Sageneregistrering 1975-1978.
- Byantikvarens arkiv.
- Byantikvarens fotoarkiv.
- Plan- og bygningsetatens saksinnsyn.
- Oslo Byarkivs kart.
- Adressebok for Oslo, diverse årstall.

